

Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство просвещения Республики Казахстан
Национальная академия образования имени И. Алтынсарина

**МҰРАЖАЙ МЕН ТАРИХИ ОРЫНДАРДА ТАРИХ САБАҚТАРЫН
ӨТКІЗУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР ӘЗІРЛЕУ**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРОВЕДЕНИЮ ЗАНЯТИЙ
ПО ИСТОРИИ В МУЗЕЯХ И ИСТОРИЧЕСКИХ МЕСТАХ**

Астана
2022

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Ғылыми әдістемелік кеңесі шешімімен ұсынылды (2022 жылғы 16.09. №10 хаттама).

Рекомендовано решением научно-методического совета Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол №10 от 16.09.2022 г.).

Әдістемелік ұсынымдарда педагогтерге мұражайлар мен тарихи орындарда тарих сабақтарын өткізу бойынша әдістемелік ұсыныстар берілген. Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2022. – 64 бет.

В методических рекомендациях педагогам даны методические рекомендации по проведению уроков истории в музеях и исторических местах. Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2022. - 64 с.

Әдістемелік ұсынымдарда мұражайларда және тарихи орындарда «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерінен сабақтарды өткізу бойынша педагогтерге әлемдік тәжірибелер, әдістемелік нұсқаулықтар, сабақты ұйымдастырудың ерекшеліктері мен сабақ жоспарларының үлгілері берілген. Әдістемелік ұсынымдар тарих пәндерінен білім беру сапасын арттыру үшін мұражай залдары мен тарихи орындарында сабақ өткізу бойынша педагогтерге әдістемелік ұсыным беру мақсатында жазылды.

Әдістемелік ұсынымдар орта білім беру ұйымдарының басшыларына, тарих педагогтеріне, әдіскерлерге, білім басқармалары мен бөлімдерінің басшылары мен музей қызметкерлеріне арналған.

В методических рекомендациях представлены мировой опыт, методические руководство для педагогов по проведению занятий по учебным предметам «История Казахстана», «Всемирная история» в музеях и исторических местах, особенности организации занятий и образцы планов уроков. Методические рекомендации разработаны на основе решений съезда учителей истории «Историческое образование в школе: новая концепция, открытое сознание, современный взгляд» с целью предоставления методических рекомендаций по проведению уроков в музеях и исторических местах для повышение качества знаний по истории.

Методические рекомендаций предназначен для руководителей организаций среднего образования, педагогов истории, методистов, руководителей управлений и отделов образования и музейных работников.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2022.

© НАО им. И.Алтынсарина, 2022

КІРІСПЕ

Білім берудегі жаңашылдық педагогке сапалы жаңа міндеттер қояды: ақпаратты беру ғана емес, сонымен бірге білім алушыны тікелей іздеу мен жасампаздыққа қосу. Заманауи технологиялардың жедел дамуымен қатар қазіргі сабаққа қойылатын талап пен сабақтың формасы да өзгерді: әдеттегі парталары мен тақтасы бар сынып оқушы мен мұғалімнің алдына шексіз мүмкіндіктер ашатын ауылдың, қаланың барлық кеңістігін алмастырады.

Қазіргі білім алушы үшін бүкіл әлем ашық: Интернет, қашықтықтан оқыту, көптеген мультимедиялық құралдар – мұның бәрі білім шекарасын кеңейтеді. Дәстүр бойынша, тарих пәні мұғалімдері музейлерге белгілі бір тақырыптарды зерттеу мен зерделеу бойынша білім алушыларды экскурсияға сыныптан тыс жұмыста апаратын. Алайда экскурсия білім алушылардың білім қажеттіліктерін толық қанағаттандыра алмайды. Сондықтан тарих пәндері бойынша білім беру сапасын арттыру және теориялық білімді практикамен сабақтастыру үшін музейлерде және тарихи орындарда тарих сабақтарын өткізуді тиімді ұйымдастырудың өзектілігі артып отыр.

Музей педагогикалық жағдайларда оқытудың бір бөлігі болып табылатын таным процесін қамтамасыз ету құралы ретінде әрекет ете алады. Бұл әдістемелік ұсыныста музейдің тарих сабақтары бойынша білім беру әлеуетін іске асыру түрлері қарастырылады. Біріншіден, музей сыныптан тыс жұмыстар аясында білім беру ұйымдарының оқу пәндері бойынша оқу сабақтарын өткізуге арналған алаң. Білім алушылар музейлерге оқу пәні бойынша білімдерін тереңдету мақсатында келеді. Екіншіден, музей түрлі фактілерді, құбылыстарды, оқиғаларды зерттеуде жәдігерлік көрнекі құралдар қызметін атқаратын «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндері арқылы оқу-әдістемелік әлеуетке ие. Бұл ұстанымнан музей оқу құралы ретінде әрекет етеді.

Музей сабағы білім беру процесінің маңызды мақсатын орындайды, ол – адамгершілік, патриоттық қасиеттерді дамытудағы, Отанға деген сүйіспеншілікті оятудағы, мәдени мұраны сақтаудағы құралдардың бірі болып табылады. Сабақ уақытында музейде, тарихи орындарда тарих сабақтарын өткізу тарихи білім берудің негізгі компоненттерін құрайды. Музей сабағының өзіндік ерекшеліктері бар. Ол қарапайым сабақтан ерекшеленеді, өйткені білім алушылар үшін жаңа ақпараттың негізгі көзі тек маманның әңгімесі ғана емес, сонымен қатар тарих пен мәдениеттің шынайы ескерткіштері мен жәдігерлер болып табылады. Ол мектеп музейінде де, мектеп орналасқан мемориалдық кешеннің аумағында да, аудандық музей мен өңірлік ашық аспан астындағы музейлерге, тарихи орындарға бару арқылы да өткізілуі мүмкін. Әдістемелік ұсынымдамада еліміздегі музейлер мен тарихи орындар туралы ақпарат бере отырып, тарих мұғалімдеріне сабақты музейде өткізудің ерекшеліктері мен әдістемелік жолдары ұсынылады. Сондай-ақ, әдістемелік көмек ретінде педагогтерге бірнеше сабақтың жоспарлары ұсынылды.

1. МУЗЕЙЛЕР МЕН ТАРИХИ ОРЫНДАРДА ТАРИХ САБАҚТАРЫН ӨТКІЗУДІҢ ЖАЛПЫ ТӘЖІРИБЕЛЕРІ МЕН ӨЗЕКТІЛІГІ

Тарихи орындарда тарих сабақтарын өткізудің артықшылықтарының бірі – бұл ата-аналарды білім беру процесіне тартуға мүмкіндік береді. Әр ата-ана пәндер бойынша сабақ материалдарын қолдана отырып, баласының дамуына, оқу пәндерін қызықты түрде меңгеруге көмектесе алады. Алайда, сабақтың негізгі міндеті – білім беру, яғни мектеп білім алушылары үшін музейлер, тарихи орындар мен нысандарда сабақтарды ұйымдастыру екенін атап өткен жөн. Мұндай мазмұндағы сабақтар сабақтың пәндік мазмұнының шекарасын кеңейтуге мүмкіндік береді. Функционалды компоненттер жиынтығы мұғалімге белгілі бір сыныппен жұмыс істеудің мүмкіндіктері мен жеке қажеттіліктеріне сүйене отырып, өзіне қызықты болып көрінетін материалдарды таңдауға мүмкіндік береді.

Елімізде Ұлттық, республикалық, облыстық, қалалық және аудандық мәртебедегі музейлермен қатар республикалық немесе жергілікті маңызы бар тарихи-мәдени мұра объектілері, тарихи және мәдени ескерткіштер, археологиялық ескерткіштер, ежелгі қала құрылысы мен сәулет ескерткіштері, ансамбльдер мен кешендер, киелі объектілер мен монументтік өнер құрылыстары бар [1]. Бүгінде музейлер білім беру қызметтері нарығында жетекші орындардың бірін алады. Қазіргі әлемде музей әлеуметтік институт ретінде жаңа орын мен мақсатқа ие. Ол мәдени мұраны сақтау және білім беру орталығы ғана емес, сонымен бірге қоғамдық өмірдің белсенді элементіне айналды.

Музейлердің білім беру ресурстары

Әр түрлі елдерде білім беру мен музей құрылымдары арасындағы өзара байланыстың модельдері мен тетіктері өз ерекшеліктеріне ие және қалыптасқан дәстүрлерге сүйенеді.

Мұражай-қазіргі шетелдік музеологияны түсінуде-ерекше білім беру ортасы. Дәстүр бойынша, мұражайларда балаларды олар үшін белгісіз заттармен таныстыруға көп көңіл бөлінеді. Мұражайдың міндеті, көптеген шетелдік мамандардың пікірінше, оқытуды мәнді ету (баланың мүдделеріне сәйкес келеді, дейді Г.Рамсай), ғылыми және эстетикалық ұғымдарды балалардың сенсорлық тәжірибесімен байланыстыру, олардың оқу және ақпарат жинау қабілетін дамыту.

Сонымен қатар, бірқатар батыс елдерінің мұғалімдері мұражай білімі тек мәліметтер жиынтығын алуды ғана емес. Сонымен бірге олармен іс жүзінде жұмыс істеудің таптырмас қабілетін, соның ішінде шешім қабылдау қабілетін де қамтиды деп санайды. Сонымен, білім берудің заманауи тұжырымдамалары баланы қоғамдағы өмірге дайындау, оны әлеуметтендіру, қолданыстағы моральдық және құқықтық нормалар, жағдайды қисынды талдау дағдылары, шығармашылық бастаулар туралы түсінік алуға бағытталған.

Осыған сүйене отырып, әлемдік тенденцияға сәйкес білім беру саласындағы мұражайлардың ең маңызды міндеттері:

1. Табиғат құбылыстарын бақылау немесе материалдық орта объектілерін тексеру негізінде түпдеректермен ақпарат алу қабілетін дамыту.

2. Табиғи туындыларымен немесе материалдық орта объектілерімен бақылау және байланыс арқылы тұжырымдамалық аппаратты қалыптастыру.

3. Өзін-өзі оқыту дағдыларын қалыптастыру.

4. Оқу процесін ынталандыру, оқу процесінде «қуаныш тәжірибесін» құру [2].

Осы міндеттерді орындау үшін мұражай мектеппен серіктестік орнатады. АҚШ мұражайларының қызметіндегі маңызды бағыттардың бірі-мектептермен бірлескен қызметті жоспарлау негізінде оларды оқу процесіне қосу.

Ұлыбритания

Ұлыбританияда 1997 жылы мамырда лейбористер үкіметі билікке келген кезде Премьер-министр Тони Блэр үш негізгі ұлттық басымдықты – «білім, білім, білім» деп жариялады [4]. Оның білім беру саласындағы мемлекеттік саясатының орталық тармақтарының бірі жаңа ресурстарды тарту болды. 1990-шы жылдары жалпыұлттық білім беру стандартының мазмұнына үлкен әсер еткен «Мектеп оқу жоспары: мәдениет және қоғам» тақырыбында жалпыұлттық конференциялар сериясы өтті. Британдық салық төлеушілердің көпшілігінің көз алдында мәдени мұраның жоғары беделіне сүйене отырып, Блэр Үкіметі музейлер үшін үлкен қаржылық қолдау көрсете алды, олардың білім беру бағдарламалары жалпы және кәсіби білім беру сапасын арттырудың маңызды құралы ретінде танылды. Британдық мектеп үшін негізгі міндеттер келесідей тұжырымдалды: мектеп бағдарламасының әртүрлі пәндері бойынша оқушылардың білімін тереңдету, мәдени тәжірибені тарату және құндылық бағдарларының жүйесін қалыптастыру – және олардың барлығы музей бағдарламаларының қатысуымен шешіледі. 2000 жылдардың басынан бастап Ұлыбританияның барлық мемлекеттік музейлеріне кіру тегін болды, мектептерде міндетті «Музей күндері» енгізілді, ал мұғалімдер музей залдарында сабақ өткізуге мүмкіндік алды.

Әр Британ музейі үшін мұғаліммен және мектеппен жұмыс істеу басымдыққа ие болды. Музейдің білім беру бағдарламалары міндетті түрде мектептердің оқу жоспарларымен ғана емес, сонымен бірге ересектерге үздіксіз білім беру бағдарламаларымен де үйлестіріледі. Музейге өз бетінше баруды жоспарлау үшін Британдық мұғалім тек музей мамандарын хабардар етуі керек. Музейлер оған экспозицияларда өз бетінше жұмыс істеуге арналған материалдардың дайын пакеттерін, заманауи білім беру қажеттіліктеріне жауап беретін интерактивті экспозициялық аймақтарды, сондай-ақ сабақта қолдануға болатын мектеп бағдарламасының әртүрлі тақырыптары бойынша таңдалған «музей чемодандарын» ұсынады. Мұғалім балалармен сабақтарды музейлердің көрме залдарында ғана емес, сонымен қатар қорларда, музей кітапханасында және интернетте өткізе алады [4].

Музейлердің мектепке арналған Виртуалды білім беру бағдарламаларын белсенді құруы – соңғы уақыттың жарқын ерекшеліктерінің бірі. Мұғалімдерге музей сайттарының арнайы бөлімдері жіберіледі, онда сіз музей сабақтарына кең

ұсыныстар таба аласыз, әртүрлі әдістемелік ұсыныстарды, оқушыларға арналған белсенділік парақтарын жүктей аласыз, олар мектеп бағдарламасын суреттемейді, бірақ оқытудың «пәндік әдісін» қолданады. Музей сайттарында білім алушыларға арналған үлкен ұсыныстар берілген.

АҚШ

Музейдің білім беру ресурстарын реформалаудың бөлігі ретінде пайдаланудың Британдық моделі қуатты мемлекеттік және қоғамдық (көптеген қорлардың гранттар жүйесі арқылы) қаржылық қолдауға сүйенген.

Осыған ұқсас жүйе АҚШ-та бар, онда көптеген жылдар бойы «Музей және білім» Ұлттық бағдарламасы жұмыс істейді. Музейлердің білім беру бөлімдері қызметкерлерінің басты міндеті – экскурсия жасау емес, педагогтерге арналған оқу құралдарын дайындау, мамандандырылған нұсқаулықтар, «жұмыс дәптерлері», иллюстрациялық материалдар пакеттері, бейне және интернет-бағдарламалар жасау, бұл мұғалімге өз сабақтарын білікті дайындауға және өткізуге мүмкіндік береді. Мұғалімдерді серіктес ретінде қарастыра отырып, американдық музейлер арнайы дәрістер, мұғалімдер шеберханалары, сынақ курстары, ғылыми-зерттеу бағдарламалары мен музейлердегі тағылымдама бағдарламаларын ұйымдастырады, олар үшін арнайы жұмыс істейді. Педагогтер музей коллекциялары туралы жаңа ақпарат алып қана қоймай, оларды оқу жұмысында пайдалану әдістемесін үйренеді, мектеп оқулықтарын музей экспонаттарымен суреттеуге емес, балаларға білім алудың жаңа әдісін меңгеруге көмектесетін өз пәнін ашуға үйренеді [5].

АҚШ пен басқа елдердегі кейбір білім беру орындары жыл сайын музейлермен мектептерінің оқу бағдарламаларына қатысуы туралы келісім жасайды. Мектеп пен музейдің бірлескен білім беру жұмысын қаржыландырудың әртүрлі модельдері бар, мысалы, білім беруді дамыту қорларынан. Бағдарламалардың бір бөлігі демеушілік сипатта болуы мүмкін, ал оқушылардың кейбір санаттары музейге тегін бара алады. Бірлескен оқытуды жоспарлау белгілі бір үйлестіру әрекеттерін талап етеді, мысалы, мектеп кестесін музейдің жұмыс режимімен байланыстыру немесе оқушыларды алдын-ала оқу үшін қажетті ақпараттық материалдармен қамтамасыз ету және т. б. [6].

Жақында АҚШ-та музей мен мектеп арасындағы ынтымақтастықтың жаңа формасы: музей негізінде арнайы курстар пайда болды. Бұл – «балама» білім беру философиясының көрінісі және қатаң сыныптық оқыту әдісінен бас тарту үрдісі. «Сынақ» деп аталатын курстардағы сабақтарды сәйкесінше мектеп және музей мұғалімдері жүргізеді. Музейдің білім беру қызметінің бұл формасы білімнің қажетті деңгейі мен көлемін қамтамасыз етуде мектеп бағдарламасының талаптарына қатаң бағынуды талап етеді. Музейдің білім беру бағдарламаларына қатысатын мектеп мұғалімдері жоғары біліктілік дәрежесін алады /жалақыға қосымша/. Көшбасшы педагогтерді даярлауға бағытталған арнайы бағдарламалар бар, олар кейіннен өздерінің педагогикалық қоғамдастығында музейлік білім беру идеяларының жетекшісі болады.

Алайда, қаржыландыру мен уақыттың жетіспеушілігіне байланысты американдық мұғалімдер 1990-шы жылдардың аяғынан бастап музейге баруды

қысқартып жатқандығын атап өткен жөн. Алайда, білім беру саласының өзгеріп отыратын қажеттіліктеріне бағдарланған виртуалды музейлік білім беру бағдарламаларының танымалдылығы бір мезгілде артып келеді. Web 2.0 құралдарының көмегімен американдық мектеп оқушылары, сондай-ақ әлемнің басқа бөліктеріндегі педагогтер мен білім алушылар музейдің әртүрлі білім беру ресурстарына қосыла алады. Музейлер базасында біліктілігін арттырудан өткен педагогтер бүкіл оқу жылына тегін жазылым алады [7].

Виртуалды музейлік білім беру бағдарламаларының көрермендері оларды тікелей эфирде немесе жазбаларда көре алады, субтитрлермен немесе аудиодыбыстаумен ойнаудың жоғары айқындығы бар музейлік бейне мұрағатқа қол жеткізе алады. Электрондық поштаны, желілік форумдарды, телефон байланысын қолдана отырып, мұғалім музей мамандарымен үнемі байланыста бола алады. Музейлік білім беру веб-ресурстарын әзірлеушілер білім берудің жаңа технологиялары мен стандарттарына тұрақты мониторингті жүзеге асырады және білім беру қызметтері нарығындағы жылдам өзгерістерді ескереді.

Дания

Дания сияқты шағын елде де мемлекеттік деңгейде 2007 жылдан бастап музейлерді білім беру жүйесіне қосудың ұлттық бағдарламасы қабылданды. Бағдарлама музейлер мен мұғалімдерге онлайн ресурстарды міндетті түрде пайдалана отырып, барлық деңгейдегі мектептер үшін бірлескен пәнаралық, зерттеу, практикаға бағытталған бағдарламаларды әзірлеуді ұсынады. Оларды дайындауға (мұғалімдер үшін семинарлар өткізуді және бағдарламалардың нәтижелілігін зерттеуді қоса алғанда) жыл сайын 10 млн.евроға дейін бөлінеді. Сонымен бірге балалар мен жастардың (18 жасқа дейін) музейлерге тегін кіруі туралы шешім қабылданған, ал соңғыларына білім беру бағдарламаларын дамытуға, интерактивті әдістемелер әзірлеуге және жаңа медиатеchnологияларды пайдалануға қаражат бөлінді.

«Мұра» ұлттық агенттігімен, білім Министрлігімен және музей қауымдастығымен (Данияда 117 мемлекеттік музей жұмыс істейді) бірлесе отырып, қолданыстағы музей-білім беру бағдарламаларына мониторинг жүргізіліп, Ұлттық музей білім беру желісі құрылған. Мектепке арналған Музей бағдарламалары интернетте сайтта жарияланған (www.e-museum.dk), ол барлық мектеп мұғалімдеріне қолжетімді. Оның платформасын жаңартуды Данияның Білім министрлігі қаржыландырады [8].

Швеция

Скандинавия елдерінің білім беру саласындағы жетістіктері қазіргі заманғы сынақтарға жауап беретін жаңа білім беру технологияларын қарқынды іздеумен түсіндіріледі. Линней университетінің (Швеция) педагогика кафедрасының оқытушысы Б. Густафссон атап өткендей, педагогикалық ізденістер «төрт негізгі мәселеге: демократиялық құндылықтарға, сыни бағалауға, қойылымдық арандатуларға, проблематизацияға» бағытталған [9]. Мектепте, музейде білім беруде оқушыларды тек ақпарат алуға емес, пікірталас тудыратын жағдайға негіздеп оқыту тиімді болып табылады. Тек ақпарат алу мақсатқа жеткізбейді, пікірталас, талқылау кезінде келіспеушіліктер,

дилеммалар неғұрлым көп болса, білім алушылардың өз көзқарастары, жеке түсінуі, нақты қабылдауы және білімді терең игеру мүмкіндігі соғұрлым жоғары болады.

Германия

Германияда, жоғарыда сипатталған тәжірибеден айырмашылығы, музейлерге бару мектептердің міндетті оқу жоспарларына кірмейді. Алайда, мұғалім әр түрлі музей бағдарламаларын, соның ішінде музей сабақтарын, дизайн күндерін немесе тіпті дизайн апталарын өз қалауы бойынша қолдана алады. Түрлі әлеуметтік топтағы балалардың әр түрлі бастапқы тәжірибесі, ата-аналардың білімі мен мәдени деңгейлерінің әр алуандығы мұғалімнен бір сынып ішіндегі оқушылардың деңгейін "теңестіру" бойынша үлкен жұмысты талап етеді, ал музей бағдарламалары, әдетте, балалардың үлкен қызығушылығын тудырады, бұл мұғалімге үлкен қолдау көрсетеді.

Германия – Еуропадағы ең музейі көп елдердің бірі, мұнда 6000-нан астам түрлі музейлер бар. 1970 жылдары ГФР-да мемлекеттік деңгейде ірі қалаларда музей-педагогикалық орталықтарын немесе қызметтерін құруға айтарлықтай қаржы бөлінді. Осы музей-педагогикалық орталықтарында жылдар бойы мектепке арналған көптеген білім беру бағдарламалары жасалды, әртүрлі әдістемелік құралдар: экспозициялардағы оқушылардың өзіндік жұмысына арналған "жұмыс дәптерлері", музейде оқыту және оқушылардың алған білімдерін бекіту бойынша мұғалімдерге арналған брошюралар, иллюстрациялық материалдар жинақтары, қағаз қималарын құрастыруға арналған папкалар және т. б. шығарылды. Музей-педагогикалық орталықтар мен олардың білім беру ұсыныстарының танымалдығы 1990 жылдары барлық дерлік неміс музейлерінің штаттық кестесінде музей педагогтері лауазымдарының пайда болуына ықпал етті [10].

Неміс музейлерін үздіксіз білім беру жүйесіне қосуға бағытталған орталықтандырылған мемлекеттік күш-жігердің жаңа кезеңі 2000 жылдардың басы болды. Содан кейін ведомствоаралық серіктестік желі құрылды, оған неміс музейлер одағы, неміс музей педагогтарының кәсіби қауымдастығы, федералды комитет және өнер педагогикасы мамандары қауымдастығы, Білім және ғылым министрлігі, Федералдық азаматтық агенттік кірді. Сонымен қатар Эрланген-Нюрнберг университетінің педагогика институты мен неміс ғылымы донорларының қауымдастығы Мәдениет саласындағы жастарға білім беру құралдарын әзірлеуге және музейлер мен мектептердің өзара іс-қимылын ұйымдастыруға күш біріктірді.

Мәдениет саласындағы жастарға білім беру құралдары және музейлер мен мектептердің өзара іс-қимылын ұйымдастыру бойынша 8 жыл ішінде – 2004 жылдан 2011 жылға дейін – бұл жоба мақсатты қолдауға ие болды (қаржыландыруды Германия үкіметі федералды жер мәдениеті қоры және Федералды саяси білім беру орталығы, сондай-ақ Pricewaterhouse Coopers, Роберт Бош және Меркатор жеке қорлары арқылы жүзеге асырды) және әртүрлі білім саласының мамандары музейлер арасындағы ұзақ мерзімді ынтымақтастықтың инновациялық модельдерін құру үшін жұмыс істеді. Көші-

қон процестерінің өсуі жағдайында мәдениетаралық коммуникация, көшіп-қонушы ортадан шыққан жастардың әлеуметтік және мәдени интеграциясы тақырыбына ерекше назар аударылған.

Бірінші кезең барлық федералды жерлер мен мектеп бағдарламасының барлық пәндері бойынша барлық деңгейдегі (1-4, 5-9 және 10-13 сыныптар) мектеп мұғалімдері үшін онлайн режимінде қолжетімді www.kinderzumolymp.de; www.museummacht-stark.de; www.museumbildet.de сайттарында музейлердің білім беру ұсыныстарының орталықтандырылған дерекқорларын құру бойынша жұмыс болды және ол үнемі жаңартылып отырады.

Осыдан кейін білім алушылардың музейлерге деген қызығушылығын арттыруға бағытталған бірнеше ірі жобалар болды. 2005-2006 жылдары «Эксперимент!» жобасы іске асты. Оған әр түрлі жерлерден 1800 оқушы қатысқан, олар өздері таңдаған бір музей объектісіне сүйене отырып, мектеп бағдарламасының әртүрлі тақырыптары бойынша музейлерде оқу сабақтарына арналған тақырыптарды өз бетінше ұсынған. Осы жоба аясында балалар Отан бейнесімен байланысты жариялаған музей заттары пайда болған сайт құрылған. Оқушылар әр суретті әңгімелер, әндер, өлеңдер, бейне және аудио жазбалар және шығармашылық жұмыстар түрінде жеке түсініктемелермен толықтырған. 2007-2009 жылдары тағы бір үлкен «Мектеп@музей» жобасы басталған, оған 135 мектеп пен гимназия және 180 музей арасында тұрақты серіктестік тандемдер тартылған. Бұл онлайн жобалар белгілі бір мектептер мен музейлер арасындағы ұзақ мерзімді серіктестік ынтымақтастықтың пайда болуына ықпал еткен екен [11]. Осындай жоба біздің елімізде де Ұлттық музей тарапынан биылғы жылдан бастап қолға алынған.

2009-2011 жылдары музейлер мен мектептер арасында серіктестік жобалар байқауы өтті, олардың 15-і қаржыландырылды. Мысалы, "Мен көрмейтін нәрсені көремін" жобасы (Грайфсвальд қаласындағы Монтессори мектебі және Поммерн жер музейі) 6-7 сынып оқушыларының сценарийлер жасауға және оқу бейне-фильмдерін түсіруге қатысу тәжірибесіне айналған. Олар музей қызметкерлерінің музей коллекциясының тарихы туралы дәрістер циклін тыңдап, өздері жұмыс істеп, шақырылған режиссермен бірге сюжеттерді әзірлеу үшін шығармашылық идеялар іздеді, олар туралы жергілікті газеттерге жазбалар жазып, түсірілімге актер ретінде қатысқан. Бад-Дюркхайм қаласындағы Карл Орфф мектебінің мұғалімдері мен 60 жоғары сынып оқушылары (9-10 сыныптар) жобалық апталар барысында Пфальц жерінің жаратылыстану музейі мен жергілікті Отантану музейінде өз құрдастарына "Арктиканы зерттеу" тақырыбы бойынша тарихи экскурсиялар мен бірнеше тілдегі аудио-гидтер циклін жасап, заманауи экологиялық мәселелерге жол ашқан.

Барлық жобалар 2011 жылы неміс музей Одағының брошюрасында жарияланды, онда 8 жылдың қорытындысы шығарылды, сондай-ақ музейлер мен мектептердің өзара іс-қимылын ұйымдастыру жөніндегі әдістемелік ұсынымдар тұжырымдалған. 2012 жылы ИКОМ білім беру қызметі комитеті сипатталған жобаға "Best-Practice-Award" номинациясы бойынша сыйлық берген [12].

Шетелдік музей тәжірибесімен танысу көрсеткендей, бүгінде музейлердің

көпшілігі «кунсткамераның», «ғажайыптар кабинетінің» рөліне қанағаттанбайды және бейресми білім беру саласындағы орнын нығайтуға тырысады. Осыған байланысты қазіргі уақытта олардың көпшілігінде зерттеу орталықтарындағы зертханалармен, өнер студияларымен және балалар галереяларымен, саябақтармен, бақтармен, энтомологиялық тәлімбақтармен (питомниктермен), планетарийлермен және әртүрлі техникалық орталықтармен жақсы жабдықталған арнайы оқу орындары бар. Алайда «қайда оқыту керек?» дегеннен гөрі «қалай оқыту керек?», «қандай әдістерді қолдану керек?» деген мәселені шешу керек.

Шетелдік музей педагогикасы жас психологиясы мен физиологиясының мәліметтеріне сүйене отырып, әртүрлі оқыту әдістерін қолданады.

7-11 жастағы мектеп оқушылары уақыт туралы белгілі бір түсініктерге ие, бірақ олар әлі де абстрактілі ұғымдарды қабылдауға дайын емес. Бұл жаста балаларды музейге алдын-ала дайындау, экспозицияда көргендер мен олардың өткен тәжірибелері арасында байланыс орнатуға көмектесу өте маңызды.

9-12 жастағы балалар абстрактілі ұғымдарды біледі, мысалы, дін немесе экология саласында. Бірақ олар үшін психологиялық тұрғыдан танымның сенсорлық формалары қолайлы.

Музей білімі қоғамдық, саяси, экономикалық, эстетикалық, этикалық және техникалық ұғымдарға бағыт бере алады. Музей нақты әлем мен баланың оқу тәжірибесі арасындағы алшақтықты жоюға көмектеседі, әсіресе оның белсенді қатысуын талап еткен кезде. Мысалы, ашық аспан астындағы музей — Олд Стербридж Виллидж – мектеп оқушыларын әртүрлі экономикалық іс-шараларға тартады: жүн иіру, зығырды өңдеу, ұнтақтау, қоршау тұрғызу және т.б. Жерді жыртып, тамақ дайындай отырып, балалар уақыт пен өзгеріс процесін түсінеді [6].

Мұндай жүйелеу музейлерге баруды оқушылардың әрқайсысының мүмкіндіктерін ескере отырып, дұрыс жоспарлау үшін мұғалімдердің назарына ұсынылады. Музейдегі сынып пен сабақтың сәтті өтуі үшін Г. Фрейденталь педагогтерге мынандай ұсынымдама береді:

1. Музейге барар алдында нақты оқу мақсатын қойыңыз. Мақсатсыз "барудан қуаныштың орнына... тек шаршау және... өмір бойы музейге деген жағымсыз көзқарас" пайда болады;

2. "Музейге бару арзан ойын – сауық емес, үлкен жауапкершілік пен шоғырлануды қажет ететін маңызды мектеп жұмысы" екенін түсіну;

3. Музейлерге сабақтан кейін емес, мектеп сабақтарының орнына бару керек, өйткені «балалар шаршамаған және қабылдауға дайын болған кезде ғана жетістікке жетуге болады»;

4. Музейге барар алдында баланың ұялшақтығын жеңу. «Мектептен музейге бару баланың іштей қобалжуына жол бермеуі керек».

5. "Бала үшін ғана емес, ересек адам үшін де қиын" экскурсиядан бас тартыңыз;

6. Көрсету үшін тек «баланың жас мүдделеріне негізделген» заттарды таңдаңыз. Кітапта көрсетілімді «өлкетану және жаратылыстану музейлерінен,

сондай-ақ эстетикалық коллекциялардан бастау ұсынылады. Техникалық және арнайы музейлерге баланың бейіні қалыптасқан кезде келу қажет»;

7. Мұғалім музейге баруға өзі ғана байыпты дайындалып қана қоймай, оған балаларды да дайындауы керек;

8. Қорытындылауды балалардың өзіндік шығармашылығы түрінде ұйымдастыру ұсынылады (көргендері жайлы шығармалар жазу, суреттер салу, модельдер жасау және т.б.).

Музейдің білім беру қызметінің тарихында алғаш рет білімді дайындау, өткізу және бекіту кезеңдерін көздейтін музейде мектеп сабақтарын ұйымдастырудың жан-жақты әдістемесі ұсынылды.

Ресей Федерациясы

Ресей Федерациясында музейдің әлеуеті бүгінгі таңда мектептің білім беру және тәрбиелік міндеттері үшін өте маңызды болып табылады. Алайда, ұзақ уақыт бойы федерациялық мектеп пен музейлер параллель жолдармен жүрді, тек бір-бірімен байланыста болды. Мәселе қосымша білім берудің жетістіктері аясында өткір болып көрінеді. Мәскеу музейлерінде балаларға түрлі қызықты іс-шаралар ұсынылады, бірақ мектеп үшін музей өзіндік «қазына аралы» болып қала береді. Бұл қазынаға үнемі, жүйелі түрде қатысу музей мұғалімдері мен мектеп мұғалімдерінің үйлесімді тандемдеріне ғана қолжетімді. Сонымен қатар, әр тарап өзінің педагогикалық ерекшелігіне сүйене отырып, жұмысын жалғастыруда. Қазіргі уақытта ерекше жағдай қалыптасты: білім беру реформасы және жаңа федералды мемлекеттік білім беру стандарттары уақыт сынақтарына байланысты мемлекеттік тапсырыстың бағытын нақты анықтады. Бүгінгі таңда педагог мектеп оқушыларының оқу іс-әрекетін өмірмен байланысты етіп ұйымдастыруға және оған табиғатта, қалалық ортада, кітапханада, театрда және, әрине, музейлерде сабақтарды қосуға *міндетті*. Осылайша, мектеп пен музей синергетикалық тиімділікке қол жеткізу үшін күш-жігерін тек қосымша білім беруде ғана емес, сонымен бірге балалардың негізгі білім алуында да біріктіруге мүмкіндік алды.

2012 жылдан бастап бұл миссияға білім департаментінің «Мәскеудегі сабақ» жобасы ықпал етті. Мәскеу қалалық әдістемелік орталығының мамандары педагогикалық конструкторды құрды, ол құрылымдық модель түрінде мұғалімге музей сабағын өз бетінше құруға белгілі бір модуль береді. Алайда, ондағы музей ресурстары көбінесе тек иллюстрация ретінде. Музей мамандарының көзқарасы бойынша мұндай сабақ ең басты құндылығын жоғалтуы мүмкін. Мұндай құндылықтар: музей заты болсын, музей кеңістігінің ерекше энергиясы болсын, түпнұсқаны көрудің эмоционалдық әсері өзгеше болады. Мәскеулік музейді дамыту орталығы әріптестеріне серіктес болуды және қазіргі білім берудің өзекті тәсілдері мен музей педагогикасының жетістіктерін ескере отырып, музейде бірлесіп сабақ құрумен айналысуды ұсынады.

Көз жеткізгеніміздей, шетелдік музейлердің білім беру ресурстары мектептегі оқу процесіне айтарлықтай қосымша болуда. Бүгінгі таңда білім беру реформалары барысында негізгі міндеттерді шешуде музейлерге маңызды рөл беріледі. Олар педагогтер мен мектеп білім алушыларының мәдени мұраға деген

қызығушылығының артуына ықпал ететін, педагогтің өзі үшін жаңа мәдени-білім беру ортасына кіруін жеңілдететін, білім алушыларды музейге баруға білікті түрде дайындауға, музейде алған білімдерін бекітуге және тіпті қажет болған жағдайда музей сабағын өз бетінше өткізуге мүмкіндік беретін материалдарды әзірлеумен белсенді айналысады.

Шетелдік музейлердің мектептермен өзара әрекеттесуі әртүрлі қаржылық механизмдерге негізделгенін көрдік. Мемлекет дәйекті мәдени саясат жүргізе отырып, музейлерді үздіксіз білім беру жүйесіне қосу идеясын қолдайды, мақсатты субсидиялар, конкурстар арқылы музей-білім беру бағдарламаларын қаржыландырады және жеке қорлардың қаражатын тартады. Бөлінген қаражат музейлерге тікелей де, олардың басқа құрылымдармен, соның ішінде білім беру ұйымдарымен өзара әрекеттесуі арқылы да түседі.

Қазақстан Республикасындағы музейлердің жалпы тәжірибелері

Қазақстанда 2000 жылдардың басында республикалық маңызы бар музейлер – 13, мекемелік музейлер – 5, облыстық музейлер – 25, қалалық музейлер – 31, аудандық музейлер – 47, қорық музейлер – 7 болған. Қазіргі қоғамдық өзгерістерге байланысты музейлерге сұраныс өсуде. Жаңадан ашылып жатқан музейлердің мазмұндық деңгейі мен құрылымдық жүйесі өзгеше. Оларға музейлендірілген ашық аспан аясындағы қорық-музейлер, экомузейлер, саяси қуғын-сүргін құрбандарына арналған музейлер, Президент музейі, қоғамдық немесе антропологиялық музейлер жатады. Ашық аспан аясында музейлендірілген Қ.А. Ясауи кесенесі және Тамғалы археологиялық петроглифтері Бүкіләлемдік Мәдени мұра тізіміне енді. Тәуелсіздік алғаннан бері елімізде жүріп жатқан күрделі, қарама-қайшылығы мол мәдени үрдістер қарқыны мәдени-ағарту мекемелері жүйесіндегі музейлердің жұмысынан айқын көрініс табуда. Бүгінгі таңда Қазақстанның шамамен 200-ден астам музейлерінің коллекциялар қорын 2,5 миллионнан астам заттай деректер құрайды. Қазақстандағы музей әлемі, музейге келушілерге беретін білімі мен тәрбиесі және ағарту бағыты мен мәдениетті насихаттау жұмыстарын жүргізуде. Бүгінде Қазақстан музейлері әлемдік музейлер тәжірибесінен өткен, жалпыға тән музей қызметінің негізін басшылыққа алып жұмыс жүргізуде. Республикамыздың әрбір облысында жұмыс жүргізетін: облыстық, қалалық, аудандық, мекемелік музейлер – қор, экспозиция, экскурсия және түрлі тақырыптарда көрме ұйымдастыру жұмыстарын жүргізіп келеді.

ҚР Мемлекеттік орталық музейі мәдени-білім жұмысы қызметінде түрлі шаралар – фестивальдер, ашық есік күндері, қайырымдылық акциялары, шеберлік сабақтары, концерттер, шолу және тақырыптық экскурсиялар, тарихи квестер, викториналар, байқаулар, музей сабақтары, шығармашылық кездесулер және т.б. өткізіп тұрады. Келушілермен жүргізілетін жұмыстар: дәстүрлі (негізгі) – экскурсиялар, дәрістер, байқаулар, консультациялық кеңес және т.б. жатады және дәстүрлі емес (жаңа үлгідегі) – шеберлік сабақтары, жәрменкелер, фестивальдер, музей сабақтары және т.б. болып бөлінеді. Мәдени-білім жұмысының дәстүрлі түрлерінің бірі – экскурсиялар. Музей экскурсиялары ішінара тақырыптық және шолу, тарихи, әдеби, өнертану, жаратылыстану және

т.б. болып жіктеледі. Тақырыптық экскурсиялар көбіне мектеп оқушылары, колледж және жоғары оқу орындарының студенттеріне (оқу бағдарламалары бойынша немесе жаңа көрмелер бойынша, сондай-ақ ҰБТ-ға дайындау мақсатында) жүргізіледі [13].

Білім беру және ағарту бағытындағы музей шараларының ішінде бүгінде кең қолданылатыны музей сабақтары. Сабақ оқушылардың жекелеген тақырып бойынша алған білімдерін бекітіп, тереңдетуге септігін тигізеді. Бұл жерде музей заты көрнекі құрал ретінде емес, зерттеу көзі ретінде пайдаланылады. Музейлік сабақ оқушылардың оқу курсындағы тақырыбы бойынша білімдерін тікелей музей экспозициясы негізінде тереңдету мақсатында жүргізіледі. Оның бар ерекшелігі мектептің бағдарламасының міндетін музейдің білім беру аясында жүзеге асыруында.

Музей бастауыш және орта сынып оқушыларына музейдің экспозициялық залдарында өткізілетін музейлік сабақтарды ұсынады. Қазіргі таңда музей педагогтары археология, қазақ халқының дәстүрлі мәдениеті және Қазақстанның қазіргі заманғы тарихы бойынша бірқатар музейлік сабақтар дайындаған. Сабақтарда көрнекі құралдар, электронды тұсаукесерлер, бейнефильмдер пайдаланылады.

Музей қызметкерлері жүргізетін музей сабақтары:

Қазақ халқының дәстүрлі киімдері;

Киіз үй – көшпелілердің дәстүрлі баспанасы;

Қазақтардың зергерлік бұйымдары;

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік рәміздері

Тәуелсіз Қазақстанға саяхат;

Бір Шаңырақ астында;

Теңге тарихы;

«Бесік - көшпелілердің өнертапқыштық даналығы»;

«Әжемнің сандығындағы заттардың тарихы»; [10]

«Ән асқары - Әміре».

Қазақтың әйгілі әншісі Әміре Қашаубаевқа арналған «Ән асқары - Әміре» тақырыбындағы №28, 9, 5 мектептерінің оқушыларына арналған музей сабағы (ҚР ОММ экскурсиялар ұйымдастыру және экскурсиялық қызмет көрсету тобы 23.11.2018 өткізген) [14]

«Қазақ тілінің тарихы» (М.Жұмабаев атындағы №137 мектептің 10 сынып оқушыларына арналған дәріс-сабақ (Алматы қ.)

28.11.2018 ж. Г. Кұлназарова

«Отан үшін отқа түс» (Б. Момышұлы атындағы №131 лицей-мектебінің оқушыларына арналған музейлік сабақ)

ҚР ОММ экскурсиялар ұйымдастыру және экскурсиялық қызмет көрсету тобы 09.12.2018 өткізген [14].

Музейдегі квест-ойындар

Бүгінде көпшілік арасында танымал музей аудиториясымен жүргізілетін жұмыстардың жаңа түрі – квест-ойындар. Музейлік-педагогикалық қызмет аясында музейдің Мәдени-білім жұмысы орталығының педагогтары мектеп оқушыларына арнап Қазақстан тарихы мен мәдениеті бойынша –

«Палеонтология және археология әлеміне саяхат» және «Әжемнің сандығындағы заттардың тарихы» атты тарихи квест-ойындар ұйымдастырылды. Қазақстан тарихы бойынша квест-ойындар музей экспозициясында нақты бір тапсырмаларды орындауға құрылады. Ойын қазақ және орыс тілдерінде ойын түрінде өтеді. Квест-ойындар 5-8 сынып оқушыларына арналып, 1-2 экспозициялық залдардың экспозициясын өз бетінше меңгеруге бағытталып құрылады.

ҚР Мемлекеттік орталық музейі ҚР Тұңғыш Президентінің жолдауы аясында өскелең ұрпақтың бойында отансүйгіштік сезімін қалыптастыру, өз еліне деген сүйіспеншілік пен адалдықты сондай-ақ, өз халқының тарихына, мәдениетіне және дәстүрлеріне деген құрмет сезімін тәрбиелеу мақсатында, оқушыларға арнап музей коллекцияларымен, еліміздің тарихы және мәдениетімен таныстыратын әртүрлі әдістемелік білім беретін бағдарламалар және музейлік сабақтар дайындап, ұсынады. Бағдарлама оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, көрнекілік құралдарды, электронды презентациялар мен бейнефильмдерді пайдалана отырып әзірленеді.

ҚР МОМ музейлік-педагогикалық қызметінің басты бағыттарының бірі – Қазақстан тарихы мен мәдениеті бойынша мәдени-білім беру жобалары мен бағдарламаларын жасап, жүзеге асыру. Мәдени-білім жұмысы орталығының музейлік педагогтері еліміздің тарихи-мәдени құндылықтары бойынша қор көрмелері аясында білім беру бағдарламаларын ұсынады. Мұндай бағдарламалар жасауда музей қызметкерлері балалардың шығармашылық және интеллектуалдық мүмкіндіктерін дамытатын әртүрлі әдіс-тәсілдер пайдаланады. Интерактивтік бағыт (музейдің көпшілікпен диалогтық білім беру арқылы тікелей қатынасуы) музейдің қазіргі заманғы мәдени-білім жұмысының ең кең тараған түрі. Оқушылармен және студенттермен жүргізілетін жұмыс кезінде танымдық белсенділікті арттыруға бағытталған ойын, рөлдік ойын, сұрақ-жауап

секілді интерактивтік әдістер қолданылады.

2017-2018жж. ҚР MOM оқушыларды еліміздің тарихи-мәдени мұраларымен таныстыруға бағытталған үш музейлік-педагогикалық бағдарламалар ұсынады:

- «Нумизматика әлеміне» (Алматы қаласы мектептерінің 5-7 сынып оқушыларына арналған);
- қазақ халқының салт-дәстүрлерімен таныстыратын «Суретші Н.Хлудов шығармалары арқылы дәстүрлі қазақ мәдениеті әлеміне».
- музей әлемімен, еліміздің тарихи-мәдени мұраларымен және «Музей деген не?», «Экспонат», «Музейлік заттар», «Раритет», «Экспозиция», «Көрме», «Музейлік технологиялар», «Реставрация», «Мұра» секілді музей терминдерімен таныстыратын «Мен және Музей» интерактивтік білім беру бағдарламасы. Бағдарлама балалар аудиториясы, орта сынып оқушыларына арналған.

Қазақстан Республикасы Ұлттық музейінің негізгі бағыттарының бірі музей педагогикасы және балалар шығармашылығы бөлімі болып табылады. Ережеге сәйкес бөлімнің негізгі міндеттері – музейлік-танымдық жобаларды, бағдарламаларды, үйірме жұмыстарын ұйымдастыру және жүзеге асыру, балалар мен жасөспірімдердің тарихи ойлау қабілетін, патриоттық және рухани адамгершілік мәдениетін қалыптастыру, балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту. Жобалар әр жас тобының психофизиологиялық, эмоционалды және әлеуметтік-психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, балалар мен жастардың әртүрлі жас топтарына бағытталған.

Музейде іс-шаралар Астана қаласының білім беру ұйымдарымен және мекемелерімен тығыз байланыста жүзеге асырылады. Бөлімде мәдени-танымдық іс-шаралар – музей сабақтары, квесттер, танымдық-ойын бағдарламалары, экскурсиялар, дәрістер, дөңгелек үстелдер, Muzei Time (тест сұрақтары мен жауаптары), мәдени-ағарту жобалары аясында жүзеге асырылатын тақырыптық кештеркешенді түрде жүргізіледі. «Тарихи тұлғалар», «Шаңырақ», «Әсемдікке құштарлық», «Қызықты этнография», «Дана» студенттік клубы және «Мейірім» әлеуметтік жобалары мен «Кескіндеме және графика» көркемсурет студиясы, «Мирас», «Шебер», «Қолөнер ғаламшары» үйірмелері де жұмыс істейді [15].

«Тарихи тұлғалар» жобасының мақсаты – еліміздің дамуы мен қалыптасуына үлес қосқан қазақтың ұлы тұлғаларының тарихи рөлін ашып, олардың өмірі мен шығармашылық жолын зерделеу.

«Музейдегі тарих сабағы» жобасының негізгі мақсаты – музей залдарында музей экспозициялары арқылы қосымша тарих сабақтарын өткізу. Экспозицияларды құрастыру және оны түсіндіру музейге келушінің эмоционалды, тұлғалық, бағалаушылық қабылдауына бағытталған.

«Шаңырақ» жобасының мақсаты – қазақ халқының мәдениетін құрметтеуге тәрбиелеу, интеллектуалдық көкжиектерді кеңейту, қазақ халқының салт-дәстүрлеріне қызығушылықты қалыптастыру, оқушылардың байқампаздық, көрнекі есте сақтау және шығармашылық қабілеттерін дамыту. Қазақстан Республикасы азаматтарының барлық жас және әлеуметтік санаттарына бағытталған.

Қазақстанның киелі тарихи орындары таулар, үңгірлер, өзендер, шатқалдар, ежелгі қалашықтар, ерекше табиғи құбылыстар орындары, рулық ғибадатханалар, қорғандар мен жерлеу орындары, діни табыну объектілері, естелік шайқастар мен ерліктер орындары, ұлы адамдардың, әулиелердің өмір сүру орындары, кесенелер, храмдар және т. б. сияқты табиғи-ландшафттық объектілер, табиғи мәдени және тарихи мұра ескерткіштері, мұнда ғибадат халқымыздың рухани дәстүрлерінің негіздерінің бірі болып табылады.

Шетелдік тарихнамада тарихи орындар ашық аспан астындағы музейлер деген атаумен белгілі. Ашық аспан астындағы музейлер (оның ішінде скансендер¹) негізгі объектілері мен экспозициялары үй-жайлардан тыс, ашық аумақтарда орналасқан. Әдетте, мұндай музейлер сақталған (және қалпына келтірілген) тарихи және мәдени ескерткіштердің, негізінен ағаш сәулет өнерінің (тұрғын үйлер, ғимараттар, диірмендер, шіркеулер) коллекцияларын жинайды. Қазақстанның киелі тарихи орындары – ашық аспан астындағы музейлерді дамытудың баға жетпес әлеуеті. Бұл қазақ халқының жадында мәңгілік құндылыққа ие және ұлттық бірлік пен қайта өрлеу символы ретінде қызмет ететін ерекше қастерлі табиғи және мәдени мұра ескерткіштері.

Аумақтық тарихи-мәдени жүйе ретінде өңірлік музей желілерін (ашық аспан астындағы экспозициялармен) құру – өзекті пәнаралық міндет болып табылады, желілік арнайы порталдарда музей сайттары қолжетімді. <https://csmrk.kz/>; <https://nmrk.kz/ru/>; <https://almatymuseum.kz/>; <https://www.orexca.com/rus/kazakhstan/museums.htm>; <https://www.rii.edu.kz/ru>; <https://csukz.ru/universitet/novosti/sakralnye-mesta-kazakhstana>; <http://iqap.kz/>

Ашық аспан астындағы музейлер – бұл қазіргі туристердің қызығушылығын арттыратын нысандар. Ежелгі және орта ғасырлардағы тарихи қайта құрудың үлкен танымалдылығымен академиялық білімге сүйену маңызды.

¹ Скансендер-ашық аспан астындағы этнографиялық музейлер

2. МУЗЕЙЛЕРДЕ ЖӘНЕ ТАРИХИ ОРЫНДАРДАҒЫ САБАҚТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАР

Қазіргі кезде елімізде музей – ғылымның, білімнің, мәдениеттің қалыптасуына ықпал ететін ғылыми-танымдық бағытта қызмет атқаратын өз алдына дербес мекеме. Музей заттық және рухани құндылықтарды танытуда, ғылыми тұрғыда зерттеп, оның нәтижелерін насихаттауда, осы негізде тәлім-тәрбие беруде маңызды рөл атқарады.

Музей заттары мен музей коллекцияларын сақтау, зерделеу және көпшілікке көрсету үшін құрылған, мәдени, білім беру, ғылыми-зерттеу функцияларын жүзеге асыруға және Қазақстан Республикасының тарихи-мәдени мұрасын кеңінен танытуды қамтамасыз етуге арналған мәдениет ұйымдары *музейлер* болып табылады [16].

Республикадағы музейлердің ең көп саны Шымкент қаласы мен Түркістан облысында (28), Алматы облысында - 26, Қарағанды облысында - 22, Ақтөбе облысында - 20, Атырау облысында - 17 музей орналасқан.

Заңға сәйкес Қазақстан Республикасының аумағында әртүрлі бейіндегі музейлер, оның ішінде музей-қорықтар мен жеке коллекциялар музейлері құрылуы мүмкін. Музей заттары мен музей коллекциялары музей қорының құрамына енгізіледі және Қазақстан Республикасы халқының мәдени мұрасының ажырамас бөлігі болып табылады.

Білім беру бағытындағы музей шараларының ішінде бүгінде кең қолданылатыны *музей сабақтары*. Сабақ білім алушылардың жекелеген тақырып бойынша алған білімдерін бекітіп, тереңдетуге септігін тигізеді. Музей сабақтарында музей заты көрнекі құрал ретінде емес, зерттеу көзі ретінде пайдаланылады. Музейлік сабақ білім алушылардың «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндерінің оқу бағдарламасы тақырыптары бойынша білімдерін тікелей музей экспозициясы негізінде тереңдету мақсатында жүргізіледі.

Қазақ халқының болмыс-бітімін, асыл мұраларын, ұмыт болған тарихын қазіргі ұрпақтың жадында жаңғыртатын, санасына сіңіретін, сонымен қатар, ел тарихын әлемге танытатын механизмнің бірі – музей болып табылады.

Музейде өтетін сабақтың мақсаты – оқу материалдарын музейдегі бай қорды пайдалана отырып терең меңгерту.

Сабақтың міндеті:

- тарихи және мәдени ескерткіштермен таныса отырып, тарихи дәуірлердің өзара байланысын, сол кезеңге және басқа мәдениетке байланысты түсінігін қалыптастыру;
- музей, ескерткіштермен тұрақты қарым-қатынас жасау қажеттілігі мен дағдыларын қалыптастыру;
- эстетикалық пайымдау және музей жәдігерлеріне ұқыптылықпен қарау қабілеттерін дамыту;
- басқа мәдениеттерге құрметпен қарауды, тарихи және мәдени құндылықтар жүйесін түсіну және қабылдай білу дағдыларын қалыптастыру;

- қосымша материалдарды өз бетімен меңгере білу қабілетін дамыту.

Қазіргі кезеңде музейлер түрлі функцияларды атқарады, олардың бірі білім беру болып табылады. Оны жүзеге асыру үшін музейдің қорын, ғылыми, әдістемелік әлеуетін білім алушылармен бірге жұмыс істеуге арнау қажет. Осындай мүмкіндіктердің бірі – музейде сабақ өткізу. Ол тәрбиелік және білім беру бағытында жүргізіледі.

Олар білім алушылардың белгілі бір тақырыптар бойынша білімдерін бекітуге және тереңдетуге арналған, ал музей объектісі мұнда иллюстрация ретінде ғана емес, сонымен қатар зерттеу көзі ретінде де әрекет етеді. Музей сабағы тікелей музей экспозициясы арқылы «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» пәндерінің оқу бағдарламасы негізінде білім алушылардың білімін тереңдету мақсатында өткізіледі. Оның ерекшелігі – мектептегі тәрбие міндеттерін музейдің оқу-тәрбиелік ортасында жүзеге асыруында.

Музей сабағы – тарихи оқиғалардың «түрлі-түсті» иллюстрациясының тамаша үлгісі. Тарих сабағын музейде өткізу нәтижесінде білім алушыларда ғылыми зерттеу жұмысын жүргізу дағдылары қалыптасады. Мұндай сабақтардың технологиясы келесі дағдыларды дамытуға бағытталған:

- зерттеудің мақсаты мен міндеттерін, оның пәнін анықтау;
- әдебиеттерді және оның жазбаларын өз бетінше іздеу;
- ақпаратты талдау және жүйелеу;
- зерттелген дереккөздерге түсініктеме беру;
- материалды жіктеу, болжам жасау, соған сәйкес практикалық зерттеу жүргізу;
- зерттеу нәтижелерін сипаттау, қорытындылар мен жалпылаулар жасау.

Музейдегі сабақтарда білім алушылар пән мазмұнына сәйкес тарихи материалды музей экспонаттары негізінде зерттеу, талдау, бағалау, жіктеу арқылы тарихи ойлау мен бақылауға қол жеткізе алады. Олар музейлік коммуникацияларды (танымдық, эстетикалық, символдық, диалогтық, пәнаралық) қалыптастырады:

Музейде тарих сабағын өткізуде педагогке қойылатын талаптар:

- білім алушыны қоршаған заттардың тарихи-мәдени жетістіктерін көруге үйрету, оларды мәдени даму тұрғысынан бағалау;
- өткен тарихи дәуірлердің өзара байланысы мен олардың қазіргі мәдениетке араласуы туралы түсінік қалыптастыру;
- мәдениет ескерткіштерімен, музеймен қарым-қатынас жасаудың, өзара әрекеттесудің тұрақты қажеттілігі мен дағдыларын қалыптастыру;
- эстетикалық ойлау қабілеттерін дамыту;
- әлем мәдениеттеріне құрметпен қарауды, оларды түсінуді, қабылдауды қалыптастыру.

Тарих сабағын музейде өткізуге қойылатын талаптар:

- музейге білім алушыларды апаруда оның мақсатын анықтау;
- білім алушылар алдын ала дайындықты сабақ барысында сезінуі;

– экскурсияға экспонаттарды білім алушының жас ерекшеліктеріне қарай іріктеу қажет;

– музейге барудың нәтижесі балалардың өз бетінше шығармашылық қабілетін арттыру керек (сурет салу, көргені туралы тақырыпта эссе жазу, макеттер жасау).

Музей сабақтарын өткізудегі педагогикалық технологиялар

Музей педагогикасында әсіресе, ойын технологиялары, ұжымдық шығармашылық жұмыс технологиясы, проблемалық және жеке оқыту технологиясы тиімді болып табылады.

Жеке оқыту технологиясының нұсқаларының бірі ретінде жоба әдісін қолдануға болады. Бұл оқу-тәрбие процесін дараландыруға, білім алушыға өз қызметін жоспарлауда, ұйымдастыруда және бақылауда дербестік көрсетуге мүмкіндік беретін кешенді оқыту әдісі.

Музей сабағын дайындау: Музей сабағын дайындау оның тақырыбын анықтаудан басталады. Тақырыпты таңдағанда және музей сабағының мақсаты мен міндеттерін анықтаған кезде сабақтың қай аудиторияға арналғанын ескеру қажет.

Бұл кезеңде жұмыс екі бағытта жүреді:

1) дереккөздер мен әдебиеттерді оқу (қажетті үзінділер жасау, библиография мен картотеканы құрастыру).

2) музей экспозициясын, қор коллекцияларын, ең алдымен, музей заттарын зерделеу (музей объектісінің ғылыми сипаттамасымен танысу).

«Музей сабақтарын» өткізудің әдістемесі.

1. Жоспар.

2. Тақырыпты таңдау.

3. Музей сабағының мақсаты үлгілік оқу бағдарламасындағы тақырыптарды терең меңгеруге бағыттау.

4. Экскурсияның мақсаты:

□ патриотизмді дамыту;

□ эстетикалық тәрбие беру;

□ жәдігерлердің тарихи мәнін аша отырып, тарихи білімділікке тәрбиелеу; □ білім алушының дүниетанымын, танымдық қызығушылықтарын арттыру.

Соңғы жылдары педагогикалық зерттеулер дәлелдегендей, мектептегі білім алушының белгілі бір пән бойынша білімін қалыптастыруда маңызды орын алатын фактордың бірі – музей сабақтары, музей экскурсиясы болып табылады.

Білім алушының сабақта алған білімін бекітуде музей жәдігерлері басты рөл атқарады.

Музей сабақтарын ұйымдастырудың ережелері.

I. Тұрақтылық (логикалық байланысы болуы керек);

II. Жүйелілік (бастауыштан бастап жоғары сыныптағы білім алушылары үшін);

III. Өзара байланыс (мектепте сабақта өткенін музей жәдігерлерін көрсету арқылы алған білімдерін бекіту);

IV. Қолжетімділік (жәдігерлер, жазулар, мәтіндер т.б. оқушыға түсінікті болуы тиіс);

V. Қызмет/әрекет (5-7 сыныптарының оқушыларына ойын түрінде, ойын-экскурсия, тарихи костюмдер, ұлттық киімдер, тарихи заттардың муляжы, интербелсенді ойын т.б. қолданса, ал 8-11 сыныптарға проблемалық мәселелер қою, ситуациялар, сұрақтар беру арқылы музей сабақтарын ұйымдастыру);

VI. Кері байланыс (музей сабағы туралы білім алушыдан кері байланыс алу, әңгімелесу, тарихи деректер келтіру, фотоальбомдар жасау, 9-11 сыныптарға зерттеу жобалары);

Мысалы, 5-7 сыныптарға арналған жоспарды былай құруға болады: *Музей сабағы туралы шығармашылық есеп*

1. Музей аты.

1. Экскурсия / музей сабағының тақырыбы;
2. Сабақтың болған уақыты;
3. Музей сабағынан есте қалған нәрсе;
4. Музей сабағынан қандай жаңа нәрсені білдім;
5. Музей сабағынан алған әсерім;
6. Тағы да нені білгім келеді;
7. Шығармашылық бөлім: сурет, фото, өлең, әңгіме, эссе, иллюстрациялар т.б.

VII. Үнемі қызығушылық таныту

Музей сабақтарының жоспарланған нәтижелері

Музей – білім алушының зерттеушілік дағдыларын дамытатын орын. Өйткені, музейлер адамзат тарихында зерттеушілік, тәжірибелік-эксперименттік жұмыстарға қызығушылықтың дамуына, қызметтің ерекше түрі ретінде ғылымның қалыптасу процесіне байланысты пайда болды.

Музей қызметі білім алушыларда келесі құзыреттіліктерді дамытуға мүмкіндік береді:

зерттеушілік – тарихи ақпаратты өз бетінше таба білу; мәселені шешудің бірнеше нұсқаларын таба білу, модельдеуді, нақты және ойластырылған эксперименттерді, бақылауды қолдана білу; бастапқы дереккөздермен жұмыс; өзін-өзі бағалауды және өзін-өзі бақылауды жүзеге асыру қабілеті; *реттеушілік* – мақсат қоя білу; іс-әрекетті, уақытты, ресурстарды жоспарлау мүмкіндігі; шешім қабылдау және олардың салдарын болжау қабілеті; өз қызметін зерттеу дағдылары; іс-әрекеттегі өзін-өзі реттеу дағдылары; *коммуникативті* – өзара әрекетке кірісу – диалогқа түсу, сұрақ қою; пікірталас жүргізу қабілеті; өз көзқарасын қорғай білу; сұхбат жүргізу дағдылары; ауызша сұрау; *баяндау дағдылары* – монологтық сөйлеу дағдылары; сөйлеу барысында сенімді бола білу; сөйлеу кезінде әртүрлі көрнекі құралдарды пайдалана білу; жоспардан тыс сұрақтарға жауап беру қабілеті.

Музей сабақтарының нәтижесінде білім алушылар зерттеушілік әрекетін дамыту құралы ретінде оқу, сыныптан тыс жұмыстарда, мектеп тәжірибесінде пайдалануға болатын эсселер, шығармашылық жұмыстар, ғылыми-зерттеу және әлеуметтік жобаларды дайындайды.

Музейде өткізілетін сабақтарды оқу тақырыптары бойынша келесідей

топтастыру ұсынылады:

- 1) Тарихи кезеңдер бойынша музейде жүргізілетін сабақтар;
- 2) Тұлғалар тарихы тақырыбына сәйкес ҚР-ның әр өңірінде орналасқан тарихтағы тұлғалар музейінде жүргізілетін сабақтар;
- 3) Өлкетану материалдары негізінде жергілікті жерлердегі өлкетану музейлерінде өткізілетін сабақтар.

Тарихи кезеңдер бойынша музейде өткізілетін сабақ тақырыптары «Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес сараланды [17]. Музейде өткізілетін сабақ тақырыптары, ҚР музейлерінің тізімі мен сілтемелер 1-кестеде көрсетілген.

1-кесте. Тарихи кезеңдер бойынша оқу бағдарламасында қамтылған тақырыптар.

Мерзімі	Тақырыптар	ҚР музейлерінің тізімі	Музейлерге виртуалды саяхат жасауға сілтеме
5 сынып			
І тоқсан	1. Тас дәуірі	1)ҚР мемлекеттік Орталық музейі. Палеонтология және археология залы (Алматы қаласы.)	https://csmrk.kz/index.php/kz/
		2) ҚР Ұлттық музейі. Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы (Астана қаласы.)	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Қола дәуірі	ҚР Ұлттық музейі. Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы. Ежелгі өнер және технологиялар» залы (Астана қаласы.)	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	3. Андрон мәдениеті	ҚР мемлекеттік Орталық музейі. Палеонтология және археология залы (Алматы қаласы)	https://csmrk.kz/index.php/kz/
	4. Беғазы-Дәндібай	ҚР ғылым академиясының Ә. Марғұлан атындағы археология музейі	Алматы, Достық даңғылы 44, т. (8-727-2), 61-85-85
II тоқсан	1.Темір дәуірі	«Ғылым ордасы» Археология музейі	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/arheologiya-m-razhaj/
	2. Сақтар	Аспан астындағы музей Алматы (Боралдай) сақ қорғандары	https://www.youtube.com/watch?v=1W5OSKbLAVA Алматы облысы, Іле ауданы, Боралдай ауылы.

	3. «Алтын киімді адам»	«Есік» мемлекеттік тарихи-мәдени музей қорығы	Алматы облысы, Есік қаласы, Алматинская-1.
--	------------------------	---	--

	4. Сақ қорғандары	«Берел» тарихи-мәдени музей қорығы. Ақпарат орталығы, бейнегалерея.	https://berel-museum.kz/kz/2015-02-19-07-41-59/videogallery.html
III тоқсан	1. Үйсіндер	ҚР Ұлттық музейі. Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Қаңлылар	ҚР Ұлттық музейі. Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Ғұндар	ҚР Ұлттық музейі. Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	3. Халықтардың ұлы қоныс аударуы	ҚР Ұлттық музейі. Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
IV тоқсан	1. Сарматтар 2. Сармат мәдениеті 3. Ежелгі Қазақстанның мәдени мұрасы	Атырау облыстық тарихи-өлкетану музейі. «Археология» экспозициялық залы	https://atyrau-museum.kz/kz/murazhajturaly/madeni-is-sharalar/2244-arkheologiya-zaly-ashyldyturaly/madeni-ishttps://atyrau-museum.kz/kz/murazhajturaly/madeni-is-sharalar/2244-arkheologiya-zaly-ashyldysharpalar/2244-arkheologiya-zalyhttps://atyrau-museum.kz/kz/murazhajturaly/madeni-is-sharalar/2244-arkheologiya-zaly-ashyldy
6 сынып			
I тоқсан	1. Қазақстан аумағындағы ерте ортағасырлық мемлекеттер	ҚР Ұлттық музейі. Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/

	2. Түргеш, Қарлұқ, Оғыз, Қимақ қағанаттары	«Ғылым ордасы» сирек кездесетін кітаптар музейі	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/arheologiya-m-razhaj/
	3. Түркілердің әскери өнері	ҚР Қарулы Күштерінің Әскери-тарихи музейіне саяхат	https://baribar.kz/31918/q-r-qaruly-kushterininh-askeri-tarikhi-muzeyine-sayakhat/
	4. Түркі мәдениеті	Ықылас атындағы халық музыкалық аспаптар музейі. Қобыз залы	https://almatymuseum.kz/yhlasa-kz/
II тоқсан	1. Қарахан, Қыпшақ мемлекеттері	ҚР Ұлттық музейі. «Көне түркі өркениеті» залы	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Сауда мен қала мәдениеті	ҚР мемлекеттік Орталық музейі. (Алматы қаласы)	https://csmrk.kz/index.php/kz/
	3. Ұлы Жібек жолының тарихи маңызы	ҚазҰУ-дың Әл-Фараби музейі. Ұлы Жібек Жолы бойымен залы	https://www.kaznu.kz/kz/17913/page/
	4. Түркі әлемінің көрнекті ойшылдары	ҚазҰУ-дың Әл-Фараби музейі. Әл-Фараби еңбектері – адамзаттың асыл қазынасы. Әл-Фараби және түркі әлемінің ойшылдары залы	https://www.kaznu.kz/kz/17913/page/

III тоқсан	1. Алтын Орда, Ақ Орда, Моғолстан	«Ұлытау» ұлттық тарихи-мәдени және табиғи қорық музейі. Архитектура-Жошы хан кесенесі.	http://ulytaureserve.kz/kz/page/2/
	2. Әмір Темір мемлекеті, Ноғай Ордасы, Әбілқайыр хандығы	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақстан тарихы» залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	3. Ортағасырлық саяхатшылар	Сирек кездесетін кітаптар музейі	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/sirek-kezdasetin-kitaptar-m-razhaj/
IV тоқсан	1. Қазақ халқының қалыптасуы	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақстан тарихы» залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/

	2. Біртұтас қазақ мемлекеттілігі	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақстан тарихы» залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	3. Қазақ хандығы	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақстан тарихы» залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	4. Қазақ халқының мәдениеті	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақтың дәстүрлі мәдениеті» залы	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
7 сынып			
I тоқсан	1. Қазақстан аумағындағы ерте ортағасырлық мемлекеттер	ҚР Ұлттық музейі. Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Түргеш, Қарлұқ, Оғыз, Қимақ қағанаттары	«Ғылым ордасы» сирек кездесетін кітаптар музейі	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/arheologiya-m-razhajy/
	3. Түркілердің әскери өнері	ҚР Қарулы Күштерінің Әскери-тарихи музейіне саяхат	https://baribar.kz/31918/qr-qaruly-kushterininh-askeri-tarikhi-muzeyine-sayakhat/
	4. Түркі мәдениеті	Ықылас атындағы халық музыкалық аспаптар музейі. Қобыз залы	https://almatymuseum.kz/yhlasa-kz/
II тоқсан	1. Қарахан, Қыпшақ мемлекеттері	ҚР Ұлттық музейі. «Көне түркі өркениеті» залы	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Сауда мен қала мәдениеті	ҚР мемлекеттік Орталық музейі. (Алматы қаласы)	https://csmrk.kz/index.php/kz/
	3. Ұлы Жібек жолының тарихи маңызы	ҚазҰУ-дың Әл-Фараби музейі. Ұлы Жібек Жолы бойымен залы	https://www.kaznu.kz/kz/17913/page/
	4. Түркі әлемінің көрнекті ойшылдары	ҚазҰУ-дың Әл-Фараби музейі. Әл-Фараби еңбектері – адамзаттың асыл қазынасы. Әл-Фараби және түркі әлемінің ойшылдары залы	https://www.kaznu.kz/kz/17913/page/
III тоқсан	1. Моңғол шапқыншылығы	«Ұлытау» ұлттық тарихи-мәдени және табиғи қорық музейі. Архитектура-Жошы хан кесенесі.	http://ulytaureserve.kz/kz/page/2/
	2. Алтын Орда, Ақ Орда, Моғолстан	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақстан тарихы» залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/

	3. Әмір Темір мемлекеті, Ноғай Ордасы, Әбілқайыр хандығы	Сирек кездесетін кітаптар музейі	http://gylymordasy.kz/ka z/m-razhaj/sirek-kezdesetin-kitaptar-m-razhaj/
	4. Ортағасырлық саяхатшылар	Сирек кездесетін кітаптар музейі	http://gylymordasy.kz/ka z/m-razhaj/sirek-kezdesetin-kitaptar-m-razhaj/
IV тоқсан	1.Қазақ халқының қалыптасуы	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақстан тарихы» залы.	https://nmrk.kz/structure/ exhibition-activities/
	2.Біртұтас қазақ мемлекеттілігі	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақстан тарихы» залы.	https://nmrk.kz/structure/ exhibition-activities/
	3. Қазақ хандығы	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақстан тарихы» залы.	https://nmrk.kz/structure/ exhibition-activities/
	4.Қазақ халқының мәдениеті	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақтың дәстүрлі мәдениеті» залы	https://nmrk.kz/structure/ exhibition-activities/
8 сынып			
I тоқсан	1. 17-18 ғғ. қазақ мәдениеті	ҚР Ұлттық музейі. «Материалдық емес мәдени мұра» залы	https://nmrk.kz/structure/ exhibition-activities/
III тоқсан	1.Қазақстандағы ғылыми-зерттеу жұмыстары	Сирек кездесетін кітаптар музейі	http://gylymordasy.kz/ka z/m-razhaj/sirek-kezdesetin-kitaptar-m-razhaj/
	2.Қазақстанның XIX ғ. бірінші жартысындағы мәдениеті	Тарихи-этнографиялық музей. Жәңгір хан	https://olke.kz/kaz/struktura-muzeya/filialy/istoriko-etnograficheskij-muzej https://olke.kz/kaz/struktura-muzeya/filialy/istoriko-etnograficheskij-muzej-im-zhangir-khanaim-zhangir-khana
IV тоқсан	1.Қоныс аудару және жер саясаты	ҚР мемлекеттік Орталық музейі. «Қазақстан диаспоралар мәдениеті» залы	https://csmrk.kz/index.php/kz/
	2.Қазақстанды зерттеу. Ағартушы ғалымдар	Павлодар облыстық Г.Н. Потанин атындағы тарихи-өлкетану музейі	http://pavlkraimuz.kz/ru/

9 сынып			
I тоқсан	1. XX ғ.басындағы Қазақстан	Семейдің облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://semeymusey.kz/ru/
	2. 1916 ж. ұлт-азаттық қозғалыс	М.Тынышпаев атындағы Алматы облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://kultura.zhetisu.gov.kz/pages/22/
	3. «Алаш», «Алашорда» Алаш зиялылары	Алаш арыстары – Мұхтар Әуезов музейі	http://abay-museum.kz/

II тоқсан	1. ҚазАКСР мен ҚазКСР тарихы	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақстан тарихы» залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. 1937-1938 жж. қуғын-сүргін	Оңтүстік Қазақстан облыстық саяси қуғын-сүргін құрбандарының музейі	http://repressiya.kz/
IV тоқсан	1. Желтоқсан оқиғасы	М.Тынышпаев атындағы Жетісу облыстық тарихи-өлкетану музейі «Қайрат және Желтоқсан» залы	http://museum.zhetisu.gov.kz/pages/8/
	2. Тәуелсіз Қазақстан	ҚР Ұлттық музейі. «Тәуелсіз Қазақстан» залы	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	3. Қазіргі заманғы Қазақстан	ҚР Ұлттық музейі. «Тәуелсіз Қазақстан» залы	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
10 сынып			
I тоқсан	1. Қазақстан тас, қола дәуірінде	«Ғылым ордасы» Археология музейі	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/arheologiya-m-razhaj/
II тоқсан	1.Қазақстан жеріндегі VI-XV ғғ. мемлекеттер	ҚР Ұлттық музейі. «Көне түркі өркениеті» залы	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/

	2. Қазақ хандығы	ҚР Ұлттық музейі. «Қазақстан тарихы» залы.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
III тоқсан	1. Көшпелілердің рухани мәдениеті	Ықылас атындағы халық музыкалық аспаптар музейі. Қобыз залы	https://almatymuseum.kz/yhlasa-kz/
	2. Қазақ даласының даналары	Абайдың мемлекеттік тарихи-мәдени және әдеби-мемориалдық қорық музейі	http://ru.abay-museum.kz/
	3. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру»	Батыс Қазақстан облыстық өлкетану музейі. «Рухани жаңғыру» музейі	https://olke.kz/kaz/struktura-muzeya/filialy/muzej https://olke.kz/kaz/struktura-muzeya/filialy/muzej-rukhani-zha-yrurukhani-zha-yru
IV тоқсан	1.Қазақстанның Ресейге қосылуы	Сырым Датұлы атындағы Сырым аудандық тарихи-өлкетану музейі	http://olke.kz/index.php?id=51&lang=ru&option=com_content&view=article&Itemid
11 сынып			
II тоқсан	1.1916 ж. ұлт-азаттық қозғалыс	М.Тынышпаев атындағы Алматы облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://kultura.zhetisu.gov.kz/pages/22/
	2.«Алаш». Алашорда үкіметі	Ахмет Байтұрсыновтың музей-үйі	http://e-history.kz/ru/publications/view/741
III тоқсан	1.Қоғамдық саяси өмір	Қостанай облысы әкімдігі мәдениет басқармасы «Торғайдың Жангелдин музейлер кешені» КММ	http://muzei-torgai.rka.kz/dokumentatsiya-2/ekskursiyalar.html
			http://museum-alzhir.kz/

	2.Саяси қуғын-сүргін. Халықтар депортациясы	«Саяси қуғын-сүргін және тоталитаризм құрбандарының «АЛЖИР» мемориалды музей кешені	
IV тоқсан	1.Тәуелсіз Қазақстан. Қазақ диаспорасы.	ҚР мемлекеттік Орталық музейі. «Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Қазақстан, диаспоралар мәдениеті» залы	https://csmrk.kz/index.php/kz/
	2. «Қазақстан-2050». ҚР тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев. Астана – ҚР-ның жаңа елордасы	Тұңғыш Президент Музейі	https://nazarbayev-center.kz/museum

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша музей сабақтарын ұйымдастыруда оқу тақырыптарына сәйкес музей залдарының ерекшеліктерін анықтау қажет.

Тарихи кезеңдер бойынша тақырыптарды зерделеу негізінде ұйымдастырылатын музей сабақтарына арналған ҚР музейлерінің қысқаша сипаттамасы ұсынылады.

Қазақстан Республикасының Ұлттық музейі – Орталық Азиядағы ең жас әрі ең ірі музей. Музей «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасын іске асыру шеңберінде Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президентінің тапсырмасы бойынша құрылды.

«Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы шеңберінде табылған көптеген құнды дүниелер Қазақстан Республикасы Ұлттық музейінің баға жетпес қорын құрайды. Музей 14 залдан тұратын экспозициялық алаңнан тұрады. Олар:

Астана залы тәуелсіз Қазақстанның елордасы ретінде Астана қаласының пайда болуы, қалыптасуы және дамуы тарихын бейнелейтін маңызды нормативтік-құқықтық актілердің, фотодеректі материалдардың жүйеленген жинағы түрінде ұсынылған. Зал материалдары хроникалық-деректі тәртіппен қойылған. Ол қаланың ежелгі дәуірден қазіргі заманға дейінгі тарихын шолуға мүмкіндік береді.

Тәуелсіз Қазақстан залында мемлекеттің қалыптасуынан бастап саяси және экономикалық реформалардың жүргізілуі, жаңа өнеркәсіптің құрылысы, сыртқы саясаттағы жетістіктер, білім мен ғылым, мәдениет пен спорт саласындағы реформалар айқын көрсетіледі.

Ежелгі және орта ғасыр тарихы залы. Зал экспозициясы тас дәуірі, қола

дәуірі, ерте темір дәуірі және ортағасырлар кезеңіне бөлінген 4 тақырыптық бөлімдерден және ежелгі Қазақстан тұрғындарының антропологиялық зерттеулеріне арналған бөлімшеден тұрады.

Ежелгі өнер және технологиялар залы. Зал көрмесінде ел тарихынан сыр шертетін қола дәуірінен бастап, ерте темір дәуірі мен кейінгі орта ғасырларға тән жәдігерлер қойылған. Залда негізгі жәдігерлер ел тарихында ауқымды кезеңді қамтитын ерте темір дәуіріне тән археологиялық олжалардан тұрады.

«Көне түркі өркениеті» залы Ұлы дала төсінде империялық дәрежеге жеткен ортағасырлық түркілердің материалдық, рухани мәдениет құндылықтарына арналған.

Қазақ жерінің сан ғасырлы тарихын таныстыратын Қазақстан Республикасының Ұлттық музейінің басты залдарының бірі *«Қазақстан тарихы» залы*. Залдың жалпы ауданы 1481.5 шаршы метрді құрайды. Экспозиция үлкен және екі кіші залда орналастырылған. Экспозицияның негізгі бөлігінде XIII -XX аралығында қазақ даласында болған саяси оқиғалар, көшпелі мәдениеттің қалыптасуы мен қазақ халқының рухани өмір салты бейнеленген. Экспозицияда қазақ мемлекетінің құрылуы, мемлекеттілігінің қалыптасуы мен дамуы, қазақ руларының жоңғар жаулаушыларына қарсы күресі, қазақ жерінің Ресей империясының құрамына кіруі және XX ғасырдың аяғына дейінгі басқа да тарихи процестер туралы баяндалады.

«Материалдық емес мәдени мұра» залы. Зал экспозициясы 8 бөлімді қамтиды және видео-контентпен сүйемелденген. Материалдық емес мәдени мұра – ұрпақтан ұрпаққа берілетін және материалдық емес мәдени құндылық болып табылатын салт-дәстүр, түсініктер мен пайымдардың нысандары, білім мен дағдылар, сондай-ақ олармен байланысты құралдар мен заттардың жиынтығы.

«Қазақтың дәстүрлі мәдениеті» залы қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнеріне арналып, көшпелі өркениеттің салт-дәстүрі және әдет-ғұрпын, ұлттық құндылықтарын дәріптеуде ерекше маңызға ие. Зал экспозициясында музей көрермендері назарына қазақ халқының XIX-XX ғасырлардағы зергерлік әшекейлері, дәстүрлі киім үлгілері, киізден жасалған үй бұйымдары мен кілем түрлері және үй жиһаздары ұсынылады.

Ұлттық қазынаны зерделеу жөніндегі музей құрылымы ғылыми-зерттеу институтынан тұрады. Сонымен қатар, балалар музейі, балалар шығармашылығы орталығы, екі көрме залы, қалпына келтіру шеберханасы, зертханалар, кәсіби қор сақтау және оқу залы бар ғылыми кітапхана, мәжіліс залы бар.

Музей әлемдік стандарттарға сәйкес жабдықтармен жарақтандырылған, экспозициялар үшін заманауи көрме технологиялары: екі залға жұмыс істейтін арнайы контенті бар бірегей иілген экран, медиа еден, қазіргі Елорданың орталық бөлігінің серпінді макеті, медиаэкрандар, голограммалар, диодты жарық LED-техника, сенсорлық дүңгіршектер, үш тілде ақпарат беретін мультимедиялық жолсерік пайдаланылады. Музейде экскурсиялардың алуан түрлері – шолу және тақырыптық, философиялық экскурсиялар, интерактивті сабақтар мен ойын экскурсиялары түрінде арнайы бағдарламалар әзірленген. Ұлттық музей

заманауи санаткерлік мәдениет мекемесі болуға, Республиканың тарихи және мәдени мұрасын талдау, салыстыру, пайымдау, талқылау, ой-пікір айту және бағалау орнына айналуға тиіс. Музейде білім алушыларды тарихпен тілдесудің белсенді қатысушыларына айналдыру үшін барынша мол мүмкіндіктер жасалған.

Сондықтан ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі тарихи кезең тақырыптары бойынша *Қазақстан Республикасының Ұлттық музейінде* музей сабақтарын ұйымдастыру білім алушыларға алған білімді бекітуге, музей жәдігерлерімен кеңінен танысуға, зерттеушілік және тарихи ойлау дағдысын дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар *Қазақстан Республикасының Ұлттық музейіндегі* Алтын залы, Ежелгі және орта ғасыр тарихы залы, Тарих залы, Этнография залы, Тәуелсіз Қазақстан залы, Қазіргі заманғы өнер залдары бойынша виртуалды музей сабақтарын ұйымдастыруға болады. Әр тақырып бойынша виртуалды музей сабақтарын ұйымдастыруға арналған сілтемелер 1-кестеде берілген.

«Қазақстан тарихы» пәнінен «Қазақ халқының материалдық мәдениеті және қолданбалы қолөнері» тақырыбы бойынша Астана қаласындағы ҚР Ұлттық музейінің этнография залына виртуалды саяхат сабағының жоспары ұсынылады.

Мұғалімнің ТАӘ: Ажикабулова Айназ Сыныбы:10 Пән: Қазақстан тарихы Тақырып: Қазақ халқының материалдық мәдениеті және қолданбалы қолөнері	
Тақырыбы: Қазақ халқының материалдық мәдениеті және қолданбалы қолөнері Оқыту мақсаты: □ Қазақ халқының мәдени жетістіктерін сипаттау үшін «мәдениет», «дала өркениеті», «материалдық мәдениет», «рухани мәдениет», «қолданбалы өнер», «мәдени мұра» ұғымдарын пайдалану; □ қазақ халқының материалдық мәдениетінің маңызды жетістіктерін анықтау.	Қолданылған видео, жазба, таныстырылым слайдтары

Бүгінгі сабағымызда кездесетін кілт сөздерге назар аударыңыздар. Дала өркениеті – түркі тектес халықтардың, соның ішінде қазақтардың материалдық және рухани құндылықтарының даму сатысы, этномәдени жүйенің қалыптасуындағы табиғи-тарихи тұрпат. **Қолданбалы өнер** - материалдық мәдениеттің негізгі бөлігі.

Мәдени мұра - сан ғасырлық тарихы бар Қазақстан халқы дүние жүзі өркениетінің қазынасы саналатын мәдени құндылықтарға ие. Бұған дәлел ретінде еліміздің аумағында мекендеген ежелгі тайпалар мәдениетінің отырықшы егіншілік және көшпенді өркениеті дамуының жоғары дәрежесін көрсететін археологиялық олжаларды келтіруге болады.

Бүгін Қазақ халқының дәстүрлі мәдениеті – дала өркениетінің мұрасы бөліміне тоқталамыз.

Қазақ халқының материалдық мәдениеті. Алдымен мәдениет дегеніміз не? Осыған тоқталайық. Мәдениет (латын. Cultura – өңдеу, егу деген сөзінен шыққан) – табиғат объектісіндегі адамның әрекеті арқылы жасалатын өзгерістер. *Мәдениет* – адам жасаған «екінші табиғат».

Мәдениет екіге бөлінеді. Материалдық мәдениет және рухани мәдениет.

Материалдық мәдениет жәдігерлерден (адамдар жасаған заттардан) және технологиялардан (жәдігерлерді жасау тәсілдерінен) тұрады. **Материалдық**

мәдениетке, яғни адамдар жасаған заттары: баспана, киім - кешек, әшекейлер, қару - жарақ, ыдыс – аяқ, музыкалық аспаптар және т.б.

Материалдық мәдениет.

Баспана

Киім-кешек

Әшекей

Қару-жарақ

Ыдыс-аяқ

Музыкалық аспаптар

Материалдық мәдениеттің әр түрлі технологияда жасаған заттарына тоқталсақ, олар:

Қазақ халқының дәстүрлі қолөнері

- ◆ Ағаш өңдеу
- ◆ зергерлік, қару-жарақ жасау, былғары өңдеу
- ◆ Сүйек, мүйізден жасалатын заттар, тас қашау
- ◆ Теріден жасалатын бұйымдар

Қазақ халқының үй кәсіпшіліктері

- ◆ киіз басу, текемет, сырмақ, қабырға кілемдері, ши төсеніштер тоқу

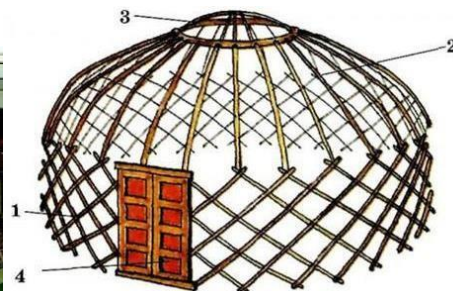
Дәстүрлі кәсіпшілік

- ◆ тоқымашылық пен кестелеу

Рухани мәдениет - білімдер мен дүниетанымдық идеялар жүйесі, ол әдеби,

көркем, сәулет және өзге де ескерткіштерден көрініс табады.

Киіз үй – қазақ халқының дәстүрлі баспанасы. Киіз үй жай ғана өмір сүруді қамтамасыз ететін баспана ғана емес, сондай-ақ ол материалдық мәдениеттің көрінісі. Көшпелілік дәуіріндегі қазақтардың бөлшектеніп тасымалданатын баспанасы. Бұл – көшпелілердің жыл бойы жазғы көшіп-қонуға жарамды тамаша өнертабысы. Киіз үйдің іші аптап ыстықта салқын, қысқы суық ызғырықта жылы. Ол жылдам жиналады, бөлшектенеді және оңай тасымалданады.

Киіз үйдің құрылысы. Киіз үйдің ағаш қаңқасы бөлшектенетін торлы қабырғалар - кереге, дөңгелек төбесі шаңырақ пен шаңырақты ұстап тұратын иілген күмбездік – уықтардан құралады. Киіз үйдің ағаш бөліктерін талдан, қайыңнан, қараағаштан, көктеректен жасайды. Киіз үйге кіретін жерде жарма есік бекітілетін жақтау орнатылады. Керегенің сыртынан ши тұтылып, олардың үстінен киіз жабындар (туырлық, үзік, түндік, киіз есік) жабылады.

Киіз жабындар жылқының қылы мен қой жүнінен есілген арқандармен бекітіледі. Сонымен бірге керегенің торларын бекіту үшін баулар және қайыстар пайдаланылады.

Сабағымызды әрі қарай Астана қаласындағы ҚР Ұлттық музейінің этнография залына виртуальды саяхат сабағымызбен жалғастырамыз.

Оқушылар! Біз сіздермен ҚР Ұлттық музейінің этнография залындамыз. Мұнда қазақ халқының материалдық мәдениетінен хабар беретін құнды жәдігерлер мен қолданбалы өнері қойылған.

Жалпы бұл зал қазақ халқының бай материалды және рухани мұрасымен таныстырады.

Залдың жалпы ауданы 600 шаршы метр залдың өзі киіз үй іспетті дөңгеленіп орналасқан.

Енді залмен танысайық. Оқушылар мұнда қазақтың-ұлттық киімі. Қазақтың киімінің ерекшелігі неде деп ойлайсыздар? Ерекшелігі ұлттық киімдерге салынған ою-өрнектерінде. Ою-өрнектер қазақ халқының салт дәстүрін,

тұрмыс тіршілігін, діни наным-сенімін бейнелейді. Сіздер мұнда сәукеле, камзол, көйлек, әшекей бұйымдарын көріп тұрсыздар. Ал оның артқы бөлігіндегі сөреде қазақ халқының дәстүрлі үй кәсіпшілігі. Күнделікті тұрмыста қолданылатын, әйел адамдардың қолынан шыққан бұйымдар: қабырға кілемдері, қабырғаға және жерге төселетін сырмақтар, текемет, киіз басу көрінісі. Мына сөреде Қазақтың ұлттық аспаптары - домбыра, қобыз (қыл қобыз, шаң қобыз) мүйіз сырнай. Қазақтарда дәстүрлі қолөнердің, үй кәсіпшіліктері мен қолданбалы өнер түрлерінің ішіндегі аса маңызды қолөнер түрі – ағаш өңдеу. Ағаш өңдеуші шеберлер үлкен құрметке ие болған. Ағаш заттарды оюлау мен асыл тастармен безендіру ағаш өңдеушіні қолданбалы өнерге жақындатты. Олардың уықтарды булауға арналған пеші, июге арналған құрылғысы, бұрғылау аспабы бар арнаулы шеберханалары болды. Ағаш оюшылар ою мен әртүрлі өрнектерді пайдалана отырып әр-түрлі бұйымдарды жасаған. Мұнда ағаштан жасалынған бұйымдар – балға, тарақ, төсек, шелек, үстел, сандық, түрлі ыдыстар және т.б. күнделікті тұрмыста қолданған заттар. Ал әрі қарай көшпелі мал шаруашылығы, қолөнер, егін шаруашылығы, былғарыдан киімдер тігу, ұсталық шеберліктің көріністері. Оқушылар! Сіздер жоғарыда киіз үйдің сыртқы құрылысымен таныстыңыздар. Енді киіз үйдің ішкі көрінісімен танысайық. Киіз үй ішінде өздеріңіз көріп тұрғандай - киіз үй күмбезі бау – басқұрмалармен және шашақтармен әшекейленеді. Жасау жабдықтары - киіздер, тоқылған кілемдер, төсеніштер мен әралуан ағаш және былғары бұйымдардан тұрады. Ыдыс-аяқ пен киім аспалы қаптарда, киіз қорапшаларда, заттар салатын қапшықтар мен сандықтарда қойылған. Киіз үй кеңістігі бес бөлікке бөлінеді: ошақ, қонақтарға, ерлерге, әйелдерге арналған бөлік және босаға.	https://kazmuseum.com/zaly-3.html
--	--

Төр – қонақтарға арналған құрметті орын. Мұнда сәнді кілем ілінеді, сондай-ақ үстіне көрпелер мен жастықтар жиылған сандықтар, аңның терілері, қасиетті зат ретінде құрметтелетін домбыра ілулі тұр. Төрден оңға қарай ерлерге арналған бөлігі: мұнда ер-тұрман, ат-әбзелдері, қару, аспаптар тұрады. Төрден солға қарай шымылдықпен бөлінген әйелдер бөлігі. Төрге қарама-қарсы есіктің жанындағы кеңістік – босаға. Ортада ағаш үстелі, ыдыстар және оюлы көрпешелер төселген. Әйелдер бөлігінде қазақ халқының материалдық жетістіктерінің және қолданбалы өнердің бай мұрасын көруге болады. Киіз үйде қазақтардың материалдық және рухани өмірі шоғырланған. Оқушылар! Қазақ халқының мұндай жетістіктерінің ерекшелігі: бүгінгі күнге дейін мән-мағынасын жоймай, заманауи үлгіде өңделіп қолданылуында. Материалдық мәдениет заттарында таңбаланған ақпарат - ол қазақ халқының мәдени генетикалық коды. Қорытынды, Қазақ халқының материалдық мәдениеті мен қолданбалы өнер жетістіктері: Заттардағы таңбаланған ақпарат-ұлттық мәдени кодтың сақталуы, салт-дәстүрдің ұрпақтан-ұрпаққа жетуі, қолданбалы өнер дәстүрлі, жергілікті этникалық ұлттық ерекшеліктің негізінде дамыды.	
--	--

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша келесі тақырыптарды зерделеуде Қазақстан Республикасының Ұлттық музейінде музей сабақтарын ұйымдастыру ұсынылады.

5-сынып: Тас дәуірі, Қола дәуірі, Үйсіндер, қаңлылар, ғұндар, халықтардың ұлы қоныс аударуы тақырыптары (ҚР Ұлттық музейі. «Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы», «Ежелгі өнер және технологиялар» залы);

6-сынып: Қазақстан аумағындағы ерте ортағасырлық мемлекеттер («Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы»), Қарахан, Қыпшақ мемлекеттері («Көне түркі өркениеті» залы), Әмір Темір мемлекеті, Ноғай Ордасы, Әбілқайыр хандығы, Қазақ халқының қалыптасуы, Біртұтас қазақ мемлекеттілігі, Қазақ хандығы, Қазақ халқының мәдениеті («Қазақстан тарихы» залы және «Қазақтың дәстүрлі мәдениеті» залы);

7-сынып: Қазақстан аумағындағы ерте ортағасырлық мемлекеттер (Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы), Қарахан, Қыпшақ мемлекеттері («Көне түркі өркениеті» залы), Алтын Орда, Ақ Орда, Моғолстан («Қазақстан тарихы» залы),

Қазақ халқының қалыптасуы, Біртұтас қазақ мемлекеттілігі, Қазақ хандығы, Қазақ халқының мәдениеті тақырыптары («Қазақстан тарихы» және «Қазақтың дәстүрлі мәдениеті» залдары);

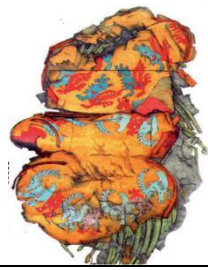
8-сынып: XVII-XVIII ғғ. қазақ мәдениеті («Материалдық емес мәдени мұра» залы);

9-сынып: ҚазАКСР мен ҚазКСР тарихы («Қазақстан тарихы» залы), Тәуелсіз Қазақстан, Қазіргі заманғы Қазақстан («Тәуелсіз Қазақстан» залы).

«Қазақстан тарихы» пәнінен оқу бағдарламасына сәйкес 5-сыныпта «Берел қорғандары» тақырыбы бойынша ҚР Ұлттық музейі. «Ежелгі және ортағасырлар тарихы залы. Ежелгі өнер және технологиялар» залына виртуалды музей сабағының жоспары ұсынылады.

Мұғалім: Гылымбекова Айгерим Советпековна		
Сабақтың тақырыбы: Берел қорғандары 4-сабақ		
Оқу мақсаты: 5.2.1.2 ежелгі тайпалардың дүниетанымын сипаттау; 5.2.2.3 ежелгі тайпалардың қолданбалы өнер ерекшеліктерін сипаттау		
Уақыт	Спикерлер	Артефакты
00:00-01:00	Сәлеметсіздер ме оқушылар! Бүгін Берел қорғандары тақырыбын жалғастырамыз.	https://kazmuseum.com/zaly-3.html
01:00-02:00	Мұғалім: Балалар өткен сабақта біз сіздермен сақ дәуіріне жататын Берел археологиялық ескерткішінің құрылысымен таныстық. Оның Есік, Бесшатыр, Шілікті қорғандардан қандай ерекшелігі бар екенін анықтадық. Қане, еске түсіріп көрейік! Берел қорымының ерекшелігі қандай? -Лақат жер астындағы тоң қабатына қарай барынша терең қазылған. Мәйітті саркофагта жерлейді. Обада мәйітпен бірге бірнеше жылқы көмілген. -Лақат асты мәңгі тоң қабат болғандықтан, мәйітпен жылқылар ұзақ бұзылмай сақталған. Мәйіттер бальзамдалған.	
02:00-03:00	1 оқушы: Қорымнан тапқан археологиялық олжалар сақтардың қолданбалы өнері мен дүниетанымы туралы құнды ақпарат береді. Берел қорымының №11 обасынан ағаш табыт – саркофагта ер адам мен әйелдің мәйіті табылғанын білесіздер. Астау тәріздес саркофаг екі бөліктен тұрады. Біреуіне мәйіт жерленсе, екіншісіне ағаштан, металдан жасалған ыдыс-аяқтар, қару-жарақ қойылды. Сондай-ақ қорымнан алтыннан жасалған әшекей бұйымдар, әсем ат-әбзелдерімен безендірілген жылқылардың сүйектері, грифон мүсіні және т.б. аң стилінде жасалған қолданбалы өнер жәдігерлері табылды.	

03:00-04:00	2 оқушы: Саркофагтың сыртқы жағында әбзелдері сән-салтанатпен әсем безендірілген жылқы сүйектері табылды. Берел жылқыларының бастарында таутеке мүйізді ғажайып қырандар бейнесіндегі маскалар табылды. Сақтар әсем безендірілген жүйрік жылқылар көсемді ата-баба аруағы мекен ететін көк аспанға салтанатты түрде жеткізеді деп сенді.	
04:00-06:00	Тарих атасы Геродот еңбегінде сақтардың Күнге табынатынын және оған арнап құрбандыққа жылқы шалатынын жазады. Оның мәні: «Құдайлардың жүйрігі - Күнге, жануарлардың жүйрігі – жылқы лайық» дегенге сай келеді.	

06:00-08:00	Мұғалім: Енді бұған дәлел келтірейік! 1. Сақтар құдайлардың ішіндегі құдіреттісі – «Күн құдайы» деп есептейді. Жылқыны ең жүйрік жануар ретінде құрбандыққа шалды. 2. Берел обаларында жылқылардың денелері табылды. Жылқылар адамдар мәйітімен бірге жерленген. Жылқылардың денелері шірімес үшін тоң қабаттарға жерлеп, үстін қайыңның тоз қабығымен жапқан. 3. Сақтарда дүниедегі өмір әрі қарай о дүниеде жалғасады, бұл дүние мен о дүниедегі өмірді реттеуші Күн құдайы деген сенімде болды. «Жүйрік жылқы иесін тезірек басқа өмірге жеткізеді» деген сеніммен әсем безендірген. Берел обасынан табылған ерекше бұйым – балқарағайдан ойып жасалған өнер туындысы. Ол құс басты, жыртқыш денелі, қос мүйізді қос қанатты грифон мүсіні. Бір қызығы көне грек жазбаларында сақтарды алтын қорыған грифтер деп атаған. Табылған жәдігер жерленген адамның үлкен билік иесі болғанын айғақтайды.	
08:00-09:00	3 Оқушы: Берел қорымының ескерткіштері сақтардың өнері туралы мол ақпарат береді. Мысалы обалардан табылған ер-тоқымның қалдықтары. Ертоқым – ол ішін малдың жүнімен толтырған екі тоқыма жастықша. Ерлердің үстіне шиден тоқылған қалқан қойылған. №10 обадан табылған ер-тоқымда грифон аңды талап жатқан сюжеттік композиция бейнеленген. Ат әбзелдердегі аңдардың басым бөлігін бүркіт-грифондар, арқар, балық бейнелері құрайды. Мүйізді маска киген қанатты жылқының бейнесі бар ер-тоқым аппликациясы сақтарда бізбен кестелеу ісінің дамығанын көрсетеді.	
09:00-09:00	Мұғалім: Ат әбзелдерін өрнектеуде қолданған түрлі аң бейнелерін сақтар жұқа ақ алтынмен қаптаған. Ғалымдар ақ алтындарды сақтар осыдан 2500 жыл бұрын өндіре алғанын анықтаған. Сақтар жасаған құмыралар қоңыр минералды бояумен салынған көркем суреттерімен көз тартады.	

10:00-11:00	Мұғалім: Берел қорғандарынан табылған түрлі аң үлгісіндегі әшекейлер – сол замандағы наным-сенімді, ырымдарды білдірсе керек. Мысалы, ат әбзелінде кездесетін қыран тұмсық, көкбөрі, бұлан мүйіз, жылқы мойын әшекей, алтынмен қапталған жылқының басына орнатылған таутеке мүйізі, Грифон бейнелі патша асатаяғы, самұрықтар мен қошқар мүйіздер көптеп кездеседі.	Жәдігер
12:00-12:00	1-тапсырма. Берел қорғанынан табылған жәдігерлердің атауын табыңыздар.	Жәдігерлер көрсетіледі
12:00-13:00	Жауабы: Ертоқым Саркафакты Грифон	
13:00-13:00	2-тапсырма 1. Жылқы қалай әсемделген?	
	Жылқының безендірілген ер-тоқымдары қандай ақпарат береді? Неге жылқыны иесімен бірге жерлеген? Жерлеу ғұрпы сақтардың дүниетанымын қалай сипаттайды?	
13:00-14:00	Жауабы: Жылқылардың басына маска кигізген. Таутеке мүйізі көсемнің сүйікті атының басына кигізілген. Ат әбзелдерінің әшекейлері аң стилінде жасалды. Ол сақтардың наным-сенімін білдірді. Мәйітті ата-баба аруағы әлеміне жеткізуші жүйрік жылқы болғандықтан бірге жерледі. О дүниедегі өмірге сенді. Ата-баба аруағына сиынды. Көктегі күн құдайына табынды. Шығу тектерін аңдармен байланыстырды.	
14:00-15:00	Қорытынды Сонымен оқушылар, бүгінгі сабақта Берел қорымынан табылған археологиялық олжаларды сипаттадыңыздар. Жерленген мәйіттердің жанынан табылған аса көркемдікпен әрі қымбат бұйымдармен әшекейленген ат-әбзелдері, қару-жарақтар, ыдыс-аяқтар, аң стилінде жасалған көптеген алтын әшекей бұйымдар, грифон мүсіні және т.б. артефактілер сақтардың қолданбалы өнері мен дүниетанымы туралы құнды ақпарат беретінін анықтадыңыздар.	

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейі – тек Қазақстанда ғана емес, бүкіл Орта Азия аумағына танымал, бірегей әрі көне музейлердің бірі. Оның қоры 300 мыңға жуық материалдық және рухани мәдениет құндылықтарынан тұрады. Қазіргі таңда музейде тұрақты жеті экспозициялық зал жұмыс істейді, түрлі мазмұндағы коллекциялар көрерменге Қазақстанның байырғы палеонтологиясы, ежелгі, ортағасыр, жаңа және қазіргі заманғы тарихы мен мәдени мұрасы жайлы толыққанды мағлұмат алуға мүмкіндік береді. Жалпы музей экспозициясы қазақтардың бүкіл тұрмыс-тіршілігі мен мәдениетінің ежелгі дәуірден бастап қазіргі заманға дейінгі «музейлендірілген» моделі болып табылады.

«Экспозициялар» бөлімінен музейдің 7 экспозициялық залдары бойынша

виртуалды саяхат жасауға мүмкіндік берілген. Олар «Палеонтология және археология», «Тарихи-этнография», «Қазақстан Ұлы Отан соғысы жылдарында және диаспоралар мәдениеті», «Тәуелсіз Қазақстан», «Ашық қор», «Антропология музейі», «Суретші-этнограф Н.Г. Хлудов» залдары.

«Коллекциялар» бөлімі музейдің қорларда сақталған ерекше-бірегей және сирек кездесетін коллекцияларын таныстырады.

«Ғылыми-қор қызметі» бөлімі қызығушылық танытушыларды музейдің ғылыми-зерттеу жұмыстарымен (Ғылыми Кеңес, жарияланымдар, еңбектер, ғылыми-қолданбалы жобалар, ғылыми конференциялар мен семинарлар, экспедициялар) таныстырады. Музейдің қор экспонаттарымен жұмыс істейтін мамандардың жұмысы туралы баяндайды.

«Мәдени-білім жұмысы» бөлімінен музей мамандары өткізген дәрістер, тақырыптық және шолу экскурсиялар, музей сабақтары, іс-шаралар, Қазақстан тарихы мен мәдениеті туралы әзірленген білім беру бағдарламалары, ҚР МОМ қор коллекцияларынан және жеке жиналымдарынан өткізілген көрмелер жайлы ақпарат алуға болады (Мекенжайы: 050059, Алматы, Самал-1, 44-үй).

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейінде музей сабақтарын келесі тақырыптар бойынша ұйымдастыру ұсынылады.

5-6-сыныптарда Тас дәуірі, Андрон мәдениеті, Сауда мен қала мәдениеті тақырыптары (ҚР мемлекеттік Орталық музейі. Палеонтология және археология залы);

8-сыныпта Қоныс аудару және жер саясаты тақырыбы (ҚР мемлекеттік Орталық музейі. «Қазақстан диаспоралар мәдениеті» залы). Сонымен қатар қазақ халқының сал-дәстүрі, мәдениетіне қатысты тақырыптарды зерделеуде «Суретші-этнограф Н.Г. Хлудов» залдарына саяхат жасап, суретшінің еңбектерін тарихи дереккөз ретінде пайдалану ұсынылады.

Археология музейі 1973 жылы Қазақ КСР Ғылым академиясының Ш.Уәлиханов атындағы тарих, археология және этнография институтының жанынан Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы Д.А.Қонаевтың бастамасымен республиканың археологиялық материалдарын сақтап, тұрақты түрде ғылыми зерттеу мақсатында ашылған. 2010 жылдың маусымынан бастап Археология музейі «Ғылым ордасы» республикалық мемлекеттік кәсіпорынның құрамына енді. Археология музейі XX ғасырдың 20-шы жылдарынан бастап тікелей қазақстандық ғалымдардың бірнеше буындарының жұмысымен және отандық археологиялық ғылымның жалпы даму үрдісімен тығыз байланысты. Біздің ғалымдардың елдің барлық өңірлерінде жүргізген көпжылдық зерттеулері Қазақстанның ежелгі және орта ғасырлардағы тарихы ғажап безендірілген, бай әрі сирек мәліметтер жинауға мүмкіндік берді.

Музей археологиялық жәдігерлерді сақтау және ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу мақсатында Ә.Х. Марғұлан, А.Н. Нүсіпбеков, К.А. Әкішев, Х.А. Алпысбаев, М.К.Қадырбаев, А.Г. Максимова, К.А. Байпақов сынды белгілі қазақстандық ғалымдардың қатысумен құрылды. Музейде әлемдік тарихи және ғылыми маңызы бар сирек кездесетін жәдігерлер жиынтығы бар. Археология музейі осындай сипаттағы республикадағы жалғыз музей бола тұрып,

қазақстандық музейтану жүйесінде ерекше орын алады. Музейдің бай қоры, ерекше экспонаттары бүкіл әлемдік ірі көрме алаңдарының назарын сан мәрте аудартты (мекенжайы: Алматы қ., Шевченко к-сі, 28.).

Археология музейінде музей сабақтарын келесі тақырыптар бойынша ұйымдастыру ұсынылады. 5-сыныпта Темір дәуірі, 10-сыныпта Қазақстан тас, қола дәуірінде тақырыптары («Ғылым ордасы» Археология музейі).

«Қазақтан тарихы» пәні мазмұнына сәйкес музей сабақтары білім алушылардың оқу бағдарламасы бойынша сабақта алған білімдерін бекіту және тереңдету мақсатында ұйымдастырылады. Музей ортасы білім алушылардың танымдық қызығушылықтарын ынталандырып қана қоймай, олардың жан-жақты дамуына ықпал етеді, ал музей жәдігерлерімен танысу ақпаратты өз бетінше іздеуге мүмкіндік береді. Бұл объективті көру дағдыларын дамытуға, алған теориялық білімді нақты білімге айналдыруға ықпал етеді. Музейдегі сабақ барлық білім алушыларды бірдей белсендендіруге көмектеседі, өйткені бұл музей ақпаратын қабылдаудың әртүрлі деңгейіне жеке көзқарас қалыптастырады. Музейдегі сабақтар циклін жүйелі түрде өткізу музей мәдениетін тәрбиелейді. Музей жұмысы білім алушыны оқыту мен тәрбиелеу процесін белсенді, мазмұнды, танымдық белсенділікке толы ету үшін үлкен мүмкіндіктер ұсынады және сол арқылы оны жеке тұлғаны дамытудың маңызды факторына айналдырады.

Пән мазмұнына сәйкес тұлғалар тарихы бойынша музей сабақтарын ұйымдастырудың мақсаты білім алушыларды қазақ тарихындағы тарихи тұлғалардың атқарған қызметін құрметтеуге тәрбиелеу, зияткерлік ой-өрісін кеңейту, сонымен қатар білім алушылардың байқағыштығын, көру жады мен шығармашылық қабілеттерін дамыту болып табылады.

Тұлғалар тарихын оқытудың міндеттері:

- білім алушыларды тарихи тұлғалардың біздің Отанымыздың дамуына қосқан зор үлесінің маңыздылығын білуге үйрету;
- білім алушыларды қазіргі заманда жетіспейтін адами құндылықтарды бағалауға тәрбиелеу, өскелең ұрпақтың рухани байлықтарын жетілдіру;
- білім алушының тарихи дүниетанымын кеңейту, өз бетімен ойын жүйелей білуге үйрету, қосымша тарихи деректерді, музей жәдігерлерін қолдана отырып тарихи сананы қалыптастыру;
- адамгершілікке, отансүйгіштікке тәрбиелеу.

Тарихи тұлғалар тарихы бойынша музейде өткізілетін сабақ тақырыптары «Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес сараланды. Тарихи тұлғаларға қатысты музейде өткізілетін сабақ тақырыптары, ҚР музейлерінің тізімі мен сілтемелер 2-кестеде көрсетілген.

2-кесте. Тарихи тұлғалар тарихы бойынша оқу бағдарламасында қамтылған тақырыптар.

№	Тақырыптар	ҚР музейлерінің тізімі	Музейлерге виртуалды саяхат жасауға арналған сілтемелер
---	------------	------------------------	---

5 сынып			
1	Әлкей Хақанұлы Марғұлан	«Әлкей Марғұлан атындағы № 40 мектеп-лицей» коммуналдық мемлекеттік мекемесі	https://40-astana-bilim.edu.kz/kz/mektephttps://40-astana-bilim.edu.kz/kz/mektep-zha-aly-tary/239-lkej-mar-lan-muzeji-t-rbieni-ajnar-b-la-y-ta-yrybynda-veb-ekskursiya.htmlzha-aly-tary/239-lkej-mar-lan-muzeji-thttps://40-astana-bilim.edu.kz/kz/mektep-zha-aly-tary/239-lkej-mar-lan-muzeji-t-rbieni-ajnar-b-la-y-ta-yrybynda-veb-ekskursiya.htmlrbieni-ajnar-b-la-y-ta-yrybynda-vebhttps://40-astana-bilim.edu.kz/kz/mektep-zha-aly-tary/239-lkej-mar-lan-muzeji-t-rbieni-ajnar-b-la-y-ta-yrybynda-veb-ekskursiya.htmllekskursiya.html
6 -сынып			
1	Әл-Фараби	Әл-Фараби музейі	https://www.kaznu.kz/kz/17913/page/
2	Қожа Ахмет Ясауи	«Әзірет Сұлтан» қорық-музейі (Түркстан қ.)	http://azretsultan.kz/rus/mavzolej-hodzhaahmeda-yasavi/ahmeda-yasavi/ https://kazakhstan.travel/touristhttps://kazakhstan.travel/tourist-spot/ru/171/mausoleum-of-khoja-ahmed-yasawispot/ru/171/mausoleum-of-khoja-ahmedhttps://kazakhstan.travel/tourist-spot/ru/171/mausoleum-of-khoja-ahmed-yasawiyasawi
3	М.Х. Дулати	М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті музейі	https://dulaty.kz/2019-09-23-06-33https://dulaty.kz/2019-09-23-06-33-53/2020-02-19-05-06-37.html53/2020-02-19-05-06-37.html
4	Жүсіп Баласағұни	М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті музейі	https://dulaty.kz/museum-kaz.html
7- сынып			
1	Абылай хан	«Абылай хан резиденциясы» музей кешені	https://rah.kz/ru/
2	Сырым Датұлы	Syrym Datuly museum in Zhympity Сырым Датұлы (Батыс Қазақстан облысы)	https://present5.com/syrym-datuly-museumhttps://present5.com/syrym-datuly-museum-in-zhympity-syrym-datuly/?ysclid=l772je0rrl291968999in-zhympity-syrym-dat%D2%B1ly/?ysclid=l772je0rrl2919689999
3	Жәңгір хан	«Бөкей ордасы» тарихи-музей кешені (Батыс	https://kazakhstan.travel/tourist-spot/kk/67/bukey-horde-historical-museum

		Қазақстан облысы)	
4	Исатай мен Махамбет	«Бөкей ордасы» тарихи-музей кешені (Батыс Қазақстан облысы)	https://kazakhstan.travel/tourist-spot/kk/67/bukey-horde-historical-museum
5	Шоқан Уәлиханов	Ш. Уәлиханов атындағы «Алтын емел» мемориалдық музейі Алматы облысы	https://culturemap.kz/kk/object/memorial-nyiy-muzeiy-im-ch-valihanova-altyn-mel
6	Ыбырай Алтынсарин	Алтынсарин музейі (Қостанай қ.)	Музей Алтынсарина, Қостанай — цены, адрес, телефон, описание, отзывы Турист.Ру (tourister.ru)
7	Абай Құнанбайұлы	«Абайдың «Жидебай-Бөрілі» мемлекеттік тарихи-мәдени және әдеби-мемориалдық музей-қорығы» (ШҚО, Семей қаласы)	https://abai-museum.kz/
8 – сынып			
1	А.Байтұрсынұлы	Ахмет Байтұрсынұлы музей-үйі Алматы қаласы, Байтұрсынов көшесі, 60 үй)	http://www.kazmuseum.kz/aza-stan-muzejleri/item/2189-akhmet-bajt-rsyn-ly-muzej-jimuzejleri/item/2189-akhmet-bajt-rsyn-ly-muzej-jimuzej-ji
2	Ә.Бөкейхан	Әлихан Бөкейхан Музейі (Астана қаласы)	https://baq.kz/news/othernews/alikhan-bokeykhan/?ysclid=l785w87pgn102036316bokeykhan/?ysclid=l785w87pgn102036316
3	Қ.Сәтбаев	Академик Қ.И.Сәтпаев Баянауыл мемориалдық музейі	https://satpaevmuseum.kz/
4	Бауыржан Момышұлы	Бауыржан Момышұлы атындағы музей	https://egemen.kz/article/145542-momyshuly-muzeyi?ysclid=l786yr14me439131785momyshuly-muzeyi?ysclid=l786yr14me439131785
9-сынып			

1	Әлия Молдағұлова	Әлия Молдағұлованың Кеңес Одағының Батыры облыстық мемориалды музейі	https://aliya-museum.kz/kk/
2	Мәншүк Мәметова	Мәншүк Мәметованың мемориалдық музей үйі	https://e-history.kz/kz/news/show/419/
3	Мұхтар Әуезов	М.Әуезов музейі	http://auezovmuseum.kz/kk
4	Ілияс Жансүгіров	І. Жансүгіров атындағы облыстық әдебиет музейі (Талдықорған қ.)	литературный музей и жансугурова — Яндекс: нашлось 3 млн результатов (yandex.kz) https://www.tinfo.kz/catalog/kultura-i-iskusstvo/oblastnoj-literaturnyj-muzej-im-i-zhansugurova.html https://www.tinfo.kz/catalog/kultura-i-iskusstvo/oblastnoj-literaturnyj-muzej-im-i-zhansugurova.html
5	Тұрар Рысқұлов	Оңтүстік Қазақстан облыстық тарихи-өлкетану музейі (Шымкент қ.)	http://museum.bhost.kz/index.php/kz/
6	Сәбит Мұқанов	С. Мұқанов пен Ғ. Мүсіреповтың әдеби-мемориалдық музей-кешені (Алматы қ.)	https://almatymuseum.kz/mukanova https://almatymuseum.kz/mukanova-kz/?ysclid=179td1eewk654935589
7	Нұрғиса Тілендиев	Н. Тілендиевтің мемориалдық музейі (Алматы қ.)	https://almatymuseum.kz/tlendiev https://almatymuseum.kz/tlendiev-kz/?ysclid=179tim7w11572362313
8	Амангелді Иманов	А.Иманов атындағы Амангелді мемориалдық музейі (Қостанай облысы)	http://amangeldymuseum.kz/kz/
9	Д.А. Қонаев	Д.А. Қонаев музейі (Алматы қ.)	https://almatymuseum.kz/kunaev https://almatymuseum.kz/kunaev-kz/?ysclid=179tqbmurm812462804
10	Жамбыл Жабаев	Ж.Жабаевтың әдеби-мемориалдық музейі (Алматы қ.)	https://vlast.kz/inside/43657-vnutri-literaturno-memorialnyj-muzej-zambyla https://vlast.kz/inside/43657-vnutri-literaturno-memorialnyj-muzej-zambyla-zabaeva.html?ysclid=179tuazjxs860525814zabaev

			a.html?ysclid=179tuazjxs860525814
--	--	--	--

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша музей сабақтарын ұйымдастыруда оқу тақырыптарына сәйкес музей залдарының ерекшеліктерін анықтау қажет.

Тұлғалар тарихы бойынша тақырыптарды зерделеу негізінде ұйымдастырылатын музей сабақтарына арналған ҚР музейлерінің қысқаша сипаттамасы ұсынылады.

1. Әлкей Марғұлан

Әлкей Марғұлан атындағы № 40 мектеп-лицейінде 2006 жылы 11 мамырда Әлкей Марғұлан музейі ашылған. Музей жұмысы 5 бағыт бойынша жұмыс жүргізеді:

Әлкей Марғұлан және филология;
 Әлкей Марғұлан және этнография;
 Әлкей Марғұлан және шоқантану;
 Әлкей Марғұлан және археология;
 Әлкей Марғұлан және тарих.

Мектеп музейінде ғалымның өзі ұстаған заттары – археологиялық экспедицияда ұстаған чемоданы, домбырасы, диваны, жазу үстелі, жазу машинкасы, кітап сөресі, киген киімдері – бас киімі, костюмі, шапаны, шарфы бүгінде музей жәдігеріне айналды. Сондай-ақ ғалымның кітапханасындағы 200-ге жуық кітаптары мен қолжазбалары және құжаттар көшірмесі музейдің құнды экспонаты болып табылады. «Академик Әлкей Марғұлан ізімен» атты туристік-өлкетану экспедициясы нәтижесінде білім алушылар Әлкей Марғұлан жүріп өткен жерлерді аралап, Ұлы даланың тарихымен танысып, этнографиялық материалдар жинақтап, зерттеу жұмыстарын жүргізуді мақсат еткен оқушыларымыз жыл сайын Қазақстанның киелі жерлерімен танысып, экспедициялық жұмыстарын зерттеп, зерделейді.

Мектептегі барлық оқу-ағарту, тәрбие беру жұмыстарының бастамасы академик Әлкей Марғұлан музейі, Әлкей Марғұлан туристік-өлкетану экспедициясы, Марғұлантану курсы, Марғұлан оқулары, Марғұлан сыйлығы, Марғұлан олимпиадасы, Марғұлан журналы, Марғұлан маршымен тығыз байланысты. Музейге виртуалды саяхат жасауға арналған сілтеме 2-кестеде берілген.

2. Академик Қ.И.Сәтбаевтың Баянауыл мемориалдық музейі

Академик Қ.И.Сәтбаевтың Баянауыл мемориалдық музейі – ел тәуелсіздігімен үндесіп, құнды жәдігерлермен толыққан рухани орын.

Екі экспозициялық залда Қ.И. Сәтбаевтың туған жері, балалық шағы, жастық шағы, оқу жылдары, қалыптасуы мен қатардағы инженерден бастап Қазақстан Ғылым Академиясының Президентіне дейінгі жолы көрсетілген.

Ғалымның туған жері – Айрық, ата-анасы, бірінші ауыл мектебінің макеті, Павлодар орыс-қазақ училищесінде, Семей мұғалімдер семинариясында оқыған

жылдары.

Ғалымның отбасы жайлы материалдар, Қаныш Сәтбаевтың 50 жылдық мерейтойына арналған сыйлықтары: керамикалық құмыралар, гобелен, кофе қайнатқыш, керамикалық табақшалар, химиялық элементтер кестесі, домбырасы қойылған.

Минералды тастардың коллекциясы ерекше сұлулық болып табылады. Қаныш Сәтбаевтың және оның жұбайы, геолог Таисия Сатпаеваның минералдар топтамалары қойылған.

Экспозицияда Қаныш Сәтбаевтың үйіндегі жұмыс кабинетінің интерьері жасалған. Емен жұмыс үстелі, орындық, ОНИКС тастан жасалған үстел жиынтығы – бұл уақыттың рухын жеткізетін музейдің құнды экспонаттары.

Өзіндік даму тарихын қалыптастырған музей академик Қаныш Имантайұлы Сәтбаевтың ғұмырнамасы мен ғылыми еңбектерінен сыр шертіп, ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізіп келеді.

Академик, геолог Қаныш Сәтбаевтың жеке заттары орналастырылған зал көрермендерін тамсандырып қана қоймай, музейді жаңғырту мақсатында қоғамдық мәні зор мәдени жобаларды жүзеге асыруда.

3. Әл-Фараби музейі

Әл-Фараби музейі – Қазақ ұлттық университетіне 1991 жылы есімі берілген Ұлы ғұлама бабамыз әл-Фарабидің рухани мұраларына арналған.

Музей 2013 жылдың 13 сәуір күні университеттің Ғылыми кітапханасымен бірге салтанатты түрде ашылған. Музейдің негізгі мазмұндық құрылымы – диорамдық кешендері мен жайма сөрелері тақырыптық экспозицияларға бөлінген. Олар: «Көне Отырар – естеліктер қазынасы. Әл-Фарабидің жастық шағы»; «Ұлы Жібек Жолы бойымен»; «Әл-Фараби. Шығыс пен Батыс сұхбаты»; «Әл-Фараби еңбектері – адамзаттың асыл қазынасы. Әл-Фараби және түркі әлемінің ойшылдары»; «Әл-Фарабидің рухани мұрасы және қазіргі Қазақстан».

Экспозициялық көрсетілімде Әл-Фарабидің мұралары – философиялық трактаттар, фарабитанушылардың құнды зерттеулері, Отырар елді мекенінен табылған тарихи артефактілер, деректер, конференция материалдары және әлемнің ең ірі кітапханалары мен музейлерінен әкелінген баға жетпес жәдігерлер қойылған.

Музей – жастардың бойында рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастырып қана қоймай, ұлы бабамыздың мұраларын ұрпақтан-ұрпаққа сүйіспеншілікпен жеткізуде және насихат жұмыстарын жүргізуде маңызды жәдігерлер қоры болып табылады.

4. «Әзірет Сұлтан» қорық-музейі (Түркстан қ.)

Исламның өркендеуіне өлшеусіз үлес қосқан ғұлама, ұлы ақын Қожа Ахмет Ясауидің құрметіне тұрғызылған осынау көрнекті кесене Түркістан облысында орналасқан. Ел арасында «Кіші Мекке» деп дәріптелетін киелі орын ЮНЕСКО-ның Бүкіләлемдік мұра тізіміне енгізілген. Биіктігі 39 метрге жететін ғимарат бір-бірімен түрлі дәліздер арқылы жалғасып жатқан 35 бөлме: көне жазба деректер сақталған кітапхана, «Қылуат» жерасты мешіті, монша, жаңа туған сәбилерге тиісті діни жоралғылар орындалатын шілдехана бөлмелерінен

тұрады. «Қазандық» аталатын орталық бөлмеде көнеден келе жатқан киелі жәдігер – Тайқазан орналасқан.

Қожа Ахмет Ясауи кесенесі – ғасырлар бойы бар тас-түйіріне сіңірген рухани білімді әр келушісінің санасына дарытқан қасиетті орын, Қазақстанның ғана емес, күллі Орталық Азияның тарихы мен мәдениетін танытар орда. Кесене сәулет өнерінің салтанаты мен ізгіліктен көрініс тапқан рухани кемелділікті сабақтастырып тұр [18].

5. *«Абылай хан резиденциясы» музей кешені*

«Абылай хан резиденциясы» музей кешені 2007 жылдың 13 қарашасында тарихи музей ретінде құрылды. Музей ғимараты республикалық маңызы бар қала құрылысы және сәулет ескерткіші болып табылады, 2008 жылы мемлекеттік қорғауға алынған. Ғимараттың тарихи-мәдени құндылығы – бұл қаланың таулы бөлігіндегі алғашқы тас ғимараттардың бірі. Бұл ғимараттың тарихы қазақ жерлерін біріктіруді алғаш бастағандардың бірі Абылай ханның өмірі мен қызметі туралы аңыздармен тығыз байланысты.

Музей 4 экспозициялық залдар мен фойеден тұрады:

- ✓ Абылай ханның 1711–1770 жж. өмір сүрген жылдары;
- ✓ Абылайдың тынығу бөлмесі;
- ✓ Тақ залы;
- ✓ Абылай хан – ұлы мемлекет қайраткері (1771–1780 жж.) көрме залы.

Музейде тақырыптық және жалпы экскурсиялар, интерактивті іс-шаралар, қызықты адамдармен кездесулер және басқа да іс-шаралар өткізіледі.

6. *«Бөкей ордасы» тарихи-музей кешені (Батыс Қазақстан облысы)*

1960 жылдарында Бөкей ордасында өз жұмысын тарихи-революциялық музей ретінде бастап 2002 жылы толық тарихи кешенге айналды. Ол XIX ғасырда Бөкей ордасының соңғы ханының – Жәңгір ханның Хан ордасы ретінде пайдаланылған аумақта орналасқан. Жәңгірдің билеген уақыты кезінде аудан қалалық ерекшеліктерге ие болған, бұл оның ханның басты әкімшілік орталығы болуына мүмкіндік жасады. Заманауи тарихи музей кешеніне төрт әр түрлі музей кіреді. Олар: Бөкей Ордасының хроникасына, Хан сарайының қару-жарақтарына, Қазақстанның алғашқы мектебінің және ел тәуелсіздігінің қалыптасуының тарихына арналған. Сонымен қатар, мұнда күйші Дәулеткерей Шығайұлы, ағартушы Мұхамед-Салық Бабажанов және Жәңгір ханның өзінің тарихи тұлғаларының кесенелері орналасқан. «Бөкей ордасы» тарихи-музей кешені Қазақстан Республикасының қасиетті объектілерінің тізіміне енгізілген.

7. *Ш. Уәлиханов атындағы «Алтын емел» мемориалдық музейі (Алматы облысы, Кербұлақ ауданы, Шоқан ауылында орналасқан).*

Шоқан Уәлиханов атындағы «Алтын емел» мемориалдық музейі 1985 жылы, Абылай ханның ұрпағы, қазақтың көрнекті зерттеушісі, этнограф, батыл саяхатшы Шоқан Уәлихановтың 150 жылдығына орай ашылған.

Экспозиция Ш.Уәлихановтың өмірі мен қызметіне байланысты бірнеше бөлімнен тұрады:

Шоқанның тұлғасын қалыптастыруға әсер еткен XIX ғасырдың басындағы саяси, әлеуметтік және мәдени өмірдің бейнесін қайта жасайтын материалдар;

Омбы кадет корпусындағы оқу жылдары мен қызметінің басталуы, орыс зиялыларының өкілдерімен танысу туралы материалдар;

Орталық, Орта Азия, Оңтүстік Сібір мен Қазақстанның тарихын, этнографиясын, географиясын зерттеуде терең із қалдырған Шоқан Уәлихановтың ғылыми мұрасы;

Петербург кезеңі, Ресейдің ғылыми және әдеби орталарымен достық және іскерлік байланыстар туралы материалдар;

Ш.Уәлиханов әдебиетте, кескіндемеде және кинода.

Экспозицияда Шоқанның жеке заттары: қару-жарақ, ер-тоқым, ол жасаған карталар мен сызбалар, саяхаттар мен экспедициялар кезінде жасалған қолжазбалар, графикалық және кескіндемелік жұмыстар, халықтық қолданбалы өнер бұйымдарының коллекциялары қойылған. Музыкалық аспаптар Ш.Уәлихановтың қазақ аңыздары мен әндеріне деген қызығушылығы мен сүйіспеншілігін көрсетеді. Қырғыз, ұйғыр, қытайлардың ұлттық киімдері, зергерлік бұйымдар, саяхат кезінде Уәлиханов жинаған минералдар ғалымның алуан түрлі зерттеу қызығушылықтарын көрсетеді.

Шоқанның балалық шағы өткен Сырымбеттегі Айғаным әжесінің мекенжайының макеттері, оның қабіріндегі құлпытас, заманауи шеберлердің қолымен тоқылған және ғалымның әйгілі саяхаттарының бағытын бейнелейтін ерекше гобелен сол кездегі экспонаттармен үйлеседі.

Экспозицияда Ш.Уәлихановтың тірі кезінде және қайтыс болғаннан кейінгі шығармаларының басылымдары қойылған. Ш.Уәлихановтың ғылыми-ағартушылық қызметінің зор тарихи мәні бүгінгі күнде бұрынғыдан да терең әрі толық ұғынылады. Оның шығармашылық мұрасын мәңгі сақтау, ғылыми еңбектерін насихаттау бойынша көп жұмыс атқарылды. ҚР Ұлттық Ғылым академиясы жанындағы институт, Көкшетау қаласындағы аудан, Қазақстан қалаларындағы көшелер ұлы ғалымның есімімен аталды, облыстарда, қалаларда, аудандарда ескерткіштер тұрғызылды.

8. *Ы.Алтынсарин музейі (Қостанай қ.)*

Ыбырай Алтынсариннің Қостанай облыстық мемориалдық музейі мәдениет жөніндегі Қазақстан Республикасы Мемлекеттік комитетінің төрағасы Е. Рахмадиевтің бұйрығымен 1991 жылы 9 желтоқсанда ашылды. Музей ғимараты екі бөліктен тұрады – біріншісі Ыбырай Алтынсарин ашқан мектептің нақты көшірмесі. Ішінде жазушының мемориалдық сыныбы мен әкімшілік кабинеттер орналасқан. Екіншісінде – киіз үй тәріздес екі қабатты ғимаратта екі стационарлық көрме «Ыбырай Алтынсарин – мұғалім-ағартушы» және «Қазақстан Республикасы халық жазушысы Мәриям Хәкімжанованың шығармашылық лабораториясы» экспозицияға қойылған.

Музейде жазушының шығармашылығы мен өмірі жайлы кітаптар, оның жеке заттары, Ы. Алтынсариннің кітаптары, мектептерінің макеттері, фотосуреттер, естеліктер жиналған. Экспонаттар Алтынсариннің өмірі мен қызметін ғана емес, сонымен бірге Қазақстандағы халыққа білім беру жүйесі құрылымының қалыптасуы мен даму тарихын көрсетеді. Торғай облысы мектептерінің инспекторы бола тұрып Ы. Алтынсарин екі сыныпты төрт орталық

училищенің, бес болыстық мектептің, орыс қоныстанушылары балаларына арналған екі училищенің ашылуына себепкер болды. Ол қыздар және қолөнерлік білім берудің бастауында тұрды, бұған музейдегі ерекше фотоматериалдар, мұрағаттық құжаттар куә болады.

Музейде «Шариат-ұл-ислам» кітабының түпнұсқасы қойылған. Сонымен бірге залдарда зергерлік бұйымдардың бай коллекциясы – қазақ зергерлерінің шебер жұмысының нәтижесі қыздар әшекейлері қойылған. Музейде көрнекті ағартушылар, ғалымдар, мәдениет қайраткерлері, ақындар, Алтынсарин мектептерінің түлектері туралы қызықты материалдар бар.

9. *«Абайдың «Жидебай-Бөрілі» мемлекеттік тарихи-мәдени және әдеби-мемориалдық музей-қорығы» (ШҚО, Семей қаласы).*

Музейдің негізі 1940 жылы қаланған. Музейде 1967 жылдан бері «Абай дәуірі», «Абайтану», «Абайдың ақын шәкірттері», «Абай халық жүрегінде» атты залдар, ал ақынның 175 жылдық мерейтойына орай «Абайтану», «Тәуелсіздік және абайтану», «Галерея. Абай бейнелеу өнерінде», «Көрме залы» атты залдары орналасты. Музей қорында 21 мыңнан аса экспонат, ғылыми кітапханасында 16 мыңнан аса басылым сақталған. Олардың ең құнды және маңыздылары музей экспозицияларынан орын алған.

10. *Ахмет Байтұрсынұлы музей-үйі (Алматы қаласы, Байтұрсынов көшесі, 60 үй).*

Музей-үй төрт бөлме және бір жертөледен тұрады. Оның бір бөлмесі – ахметтану дәрісханасы. Үш залда ғалымның шығармашылық ғұмырына қатысты экспонаттар жасақталған.

А. Байтұрсынұлының шығармашылығына қатысты 2000-ға жуық ғылыми мақала (қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде), 50-ден аса монография, 15-16 халықаралық ғылыми конференция материалдары 20-дан аса республикалық ғылыми конференция материалдары жарық көрді. Бұл жинақтардың барлығы музей қорының асыл қазыналары. Музей-үй жанынан 1000-ға жуық кітап, 500-дей әдеби журналдар, 50-дей түрлі конференция материалдары және апталық газет тігінділері қамтылған кітапхана жұмыс істейді. Музей-үйде ғалымның туған күні 5 қыркүйекте «Тұлға тағылымына – тағзым» атты ахметтану оқулары жыл сайын өткізілетін дәстүрлі шараға айналды.

11. *Әлия Молдағұлованың Кеңес Одағының Батыры облыстық мемориалды музейі.*

Қазақ ССР Министрлер Кеңесінің 1980 жылғы 5 маусымдағы жарлығы бойынша Мәдениет Министрлігі 1980 жылдың 11 маусымында Ақтөбе қаласында Кеңес Одағының Батыры Ә. Молдағұлованың мемориалды музейін ашу туралы бұйрық шығарды. Музейді құрудың негізгі мақсаты – жас ұрпақтың өз Отанына деген сүйіспеншілігін арттырып, патриоттық тәрбие беру.

Әлия музейі жұмысының мазмұны – батыр қыздың өмірі мен ерлігі туралы мәліметтерді сақтап, ұрпақтан ұрпаққа жеткізу болып табылады. Экспозицияда батыр қыздың негізгі өмір кезеңдері: «Халық есінде», «Батырлар бұрышы», «Әлия атында», «Әлияны халық әлпештейді», «Тәуелсіз Қазақстан» атты бөлімдері көрсетілген. Музейдегі ең құнды экспонаттарға батыр қыздың

майданнан жазған хаттары, Кеңес Одағының Батыры атағы берілгені туралы грамотасы, соғыс кезіндегі құжаттар мен заттар, қару-жарақтар, ыдыс-аяқ, әскери киім, мұрағат деректері, тілші-зерттеуші С.Асқаровтың жеке архиві, соғыс ардагерлері мен Ақтөбе батырларының жеке құжаттары мен наградалары, сирек кездесетін кітаптар және белгілі кеңес қолбасшылары туралы мемуарлар жатады.

Музей 1985 жылдың 22 сәуірінде Ақтөбе қаласында, Ұлы Жеңістің 40 жылдығына және Батыр қыздың 60 жылдығына орай салтанатты түрде ашылды.

Музей көпшілікке мәдени және әскери-патриоттық тәрбие беру орталығы болып табылады. Музейдің негізгі жұмыс бағыттары – ғылыми-зерттеу, танымдық, жинақтау және жалпы мәдени-көпшілік шаралар ұйымдастыру.

12. Мәншүк Мәметованың Мемориалдық музей үйі

Қазақтың батыр қызы Мәншүк Мәметованың Мемориалдық музей үйі 1982 жылы ашылды. Орал қаласында орналасқан музей ғимараты ХІХ ғасырдың тарихи ескерткіші. Музейдің басты концепциясы қазақтың батыр қызының ерлік тағдыры болып табылады. Музей ғимараты ХІХ ғасырдың тарихи және мәдени ескерткіші болып табылады. Осы үйде Мәметовтар отбасы 1932 жылдан бастап 1934 жылға дейін тұрды.

Музей экспозициясында 30-шы жылдардың кезеңі ретті көрсетілген, бұл Мәметовтер отбасының тұрмысы мен ішкі көрінісі, орындықтар, айна, сандық, ыдыс, «Zinger» тігін машинасы, қобдишалар, кестелер, хаттар, жеке самаурын және т.б. Осында Мәншүктің анасы Әмина Сүлейменова тапсырған бірегей, түпнұсқалық экспонаттар орналасқан.

Музейдің негізгі экспозициясы 5 залдан тұрады. Оның негізі – 1941-1945 жылдардағы Ұлы Отан соғысының барысы, оған Орал бойындағы батысқазақстандықтардың қатысуы, олардың фашизмді жеңуге қосқан үлесі. Хронологиялық тәртіпте соғыс тарихы, кеңес-герман соғысы майданындағы әрекеттердің барысы баяндалады. Мәскеу, Сталинград, Курск доғасын қорғау үшін болған ұрыстар, Днепрді күшейту және Берлин штурмы көрсетілген.

Музей кульминациясы Қазақстан Республикасындағы жалғыз «Мәншүктің өшпес ерлігі» диорамасы болып табылады. Оның авторы Мәскеу қ. Греков атындағы әскери студиясының суретшісі Ананьев Михаил Ананьевич. Диорама 1993 жылы 22 маусымда ашылған.

Музей топтамасында 2000-нан астам экспонат орналасқан, олардың арасында М. Мәметованың алты түпнұсқалық хаттары, Мәншүк өз атын жазған түпнұсқалық қамшы бар. Жауынгер каскасы, пулемет жолағына арналған оқ жәшігі мен майысқан дүңгіршегі бар. Музейде Мәншүктің көптеген құжаттары мен фотосуреттері жинақталған. Батыр Мәншүктің майдандағы ерлігі мен сұрапыл соғысқа дейінгі жастық шағын, қаһармандық тұлғасын жастарға сіңіріп, патриоттық тәлім-тәрбие беруде музей-үйінің жәдігерлері құнды болып табылады.

«Қазақстан тарихы» пәні мазмұнына сәйкес тұлғалар тарихы музейінде музей сабақтарын келесі тақырыптар бойынша ұйымдастыру қажет.

5-6 сыныптарда тұлғалар тарихына байланысты келесі музей мәліметтерін

қолдану ұсынылады:

«Андронов және Беғазы-Дәндібай мәдениеттері» тақырыбы, Ә.Марғұланнның Қазақстан археологиясының дамуына қосқан үлесін айқындау оқу мақсатын меңгертуде (Әлкей Марғұлан музейінің Әлкей Марғұлан және археология, Әлкей Марғұлан және тарих бағыттары);

Түріктердің материалдық және рухани мәдениеті тақырыбы Әл-Фарабидің және басқа да ғалымдардың ортағасырлық ғылымның дамуына қосқан үлесін анықтау; түркі кезеңіндегі қоғамды бейнелеуде М. Қашғари, Ж. Баласағұн және А. Ясауи еңбектерінің тарихи құндылығын түсіндіру оқу мақсаттарын жүзеге асыруда (Әл-Фараби музейінің «Көне Отырар – естеліктер қазынасы. Әл-Фарабидің жастық шағы»; «Ұлы Жібек Жолы бойымен»; «Әл-Фараби. Шығыс пен Батыс сұхбаты»; «Әл-Фараби еңбектері – адамзаттың асыл қазынасы. Әл-Фараби және түркі әлемінің ойшылдары»; «Әл-Фарабидің рухани мұрасы және қазіргі Қазақстан» тақырыптық экспозициялары; «Әзірет Сұлтан» қорық-музейі, М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті музейі);

7-8-сыныптарда:

Дербес Қазақ мемлекетін сақтап қалудағы Абылай ханның рөлі қандай?

Зерттеу сұрағы негізінде «Абылай хан резиденциясы» музей кешенінің «Абылай ханның 1711–1770 жж. өмір сүрген жылдары», «Абылай хан – ұлы мемлекет қайраткері (1771–1780 жж.)» залы;

Сырым Датұлы бастаған ұлт-азаттық қозғалыс тақырыбы (Сырым Датұлы атындағы тарихи музейі);

«1836-1838 жылдардағы Бөкей Ордасындағы қазақтардың көтерілісі» тақырыбы 7.3.1.5 қазақ халқының отаршылдыққа қарсы ұлт-азаттық күресінің себеп-салдарын анықтау; 7.3.1.6 ұлт-азаттық көтеріліс басшыларының рөліне баға беру оқу мақсаттарын меңгертуде «Бөкей ордасы» тарихи-музей кешеніне саяхат жасап, музей материалдарын сабақты бекітуде пайдалану ұсынылады.

«Шоқан Уәлиханов – алғашқы қазақ ғалымы» тақырыбы бойынша Шоқан Уәлихановтың ғылыми зерттеулерінің тарихи құндылығын анықтау оқу мақсатын зерделеуде Ш. Уәлиханов атындағы «Алтын емел» мемориалдық музейіндегі Шоқанның тұлғасын қалыптастыруға әсер еткен XIX ғасырдың басындағы саяси, әлеуметтік және мәдени өмір тарихы материалдары; Омбы кадет корпусындағы оқу жылдары мен қызметінің басталуы, орыс зиялыларының өкілдерімен танысу туралы материалдар; Орталық, Орта Азия, Оңтүстік Сібір мен Қазақстанның тарихын, этнографиясын, географиясын зерттеуде терең із қалдырған Шоқан Уәлихановтың ғылыми мұрасы; Петербург кезеңі, Ресейдің ғылыми және әдеби орталарымен достық және іскерлік байланыстары туралы музей материалдарын қолдану ұсынылады.

«БІ. Алтынсарин – жаңашыл педагог» тақырыбы мен «Ыбырай Алтынсариннің халық ағарту саласындағы жаңашылдығы неден байқалады?» зерттеу сұрағын зерделеуде Ыбырай Алтынсариннің Қостанай облыстық мемориалдық музейіне саяхат сабағын ұйымдастыру қажет.

«Не себепті А. Байтұрсынов: «Қазақ ұлтының өмір сүруінің өзі проблемаға айналды», - деп санады?» зерттеу сұрағы негізінде Ахмет Байтұрсынұлы музей-

үйі бойынша музей сабағын өткізу ұсынылады.

XX ғасырдың басындағы қазақ зиялыларының көрнекті өкілдері тақырыбы, «Қазақ зиялылары ұлттық мүдделерді қалайша қорғады?» зерттеу сұрағы, 8.3.1.5 Әлихан Бөкейханның саяси көшбасшылық қызметіне баға беру оқу мақсатын меңгертуде Әлихан Бөкейхан музейіне саяхат сабағын өткізу қажет.

«Қазақстандықтардың Ұлы Отан соғысы шайқастарына қатысуы» тақырыбы 8.3.2.2 Бауыржан Момышұлының батырлық, тұлғалық қасиетін айқындау оқу мақсатын зерделеуде Бауыржан Момышұлы атындағы музейі материалдарын қолдану ұсынылады.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша тарихи-өлкетану музей сабақтарын ұйымдастыруда 5-7-сыныптағы өлкетану тақырыптарына сәйкес музей залдарының ерекшеліктерін анықтау қажет.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасына (5-7 сыныптарға) 12 сағат көлемінде өлкетану материалдары енгізілді.

«Қазақстан тарихы» оқу пәні бойынша Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-7 сыныптарына арналған өлкетану материалдары келесі тақырыптарды қамтиды:

5-сынып – Туған өлкенің аңыз-ертегілері. Өлкенің тарихи ескерткіштері. Өңірдің тарихи тұлғалары: билер, батырлар және ақындар. Өлкетану музейі және тарихи жәдігерлер.

6-сынып – Топонимдер – өткен заманның куәгерлері (жер-су атауларының тарихы). Мәдени-тарихи дәстүрді сақтаушылар: өлкенің ұлттық қолөнері. Бір халық – бір ел – бір тағдыр (менің өлкемнің халықтары). Туған өлке тарихының қазіргі куәгерлері.

7-сынып – Туристік маршруттар. Жомарт жүрек. Туған өлкенің шежіресі. Мектебімнің тарихы.

Негізгі орта білім беру деңгейінің 5, 6, 7 сыныптарында «Қазақстан тарихы» пәні мазмұнына «Өлкетану» материалдары кіріктіріліп оқытылады.

«Өлкетану» материалдарын оқыту:

- білім алушыларда ежелгі дәуірден бастап қазіргі уақытқа дейінгі туған жер аумағында болып жатқан тарихи процестердің негізгі кезеңдері мен ерекшеліктері туралы білімдерін қалыптастыру;

- туған өлкенің табиғи байлықтары, тарихи ескерткіштері және мәдени нысандары туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің дәстүрлі қолөнері, мәдени және әдеби мұралары мен өңір мақтанышына айналған адамдар туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің бірегей табиғаты, тарихы мен мәдениетіне деген құрмет сезімдеріне тәрбиелеу; оларды қорғауға жауапкершіліктерін арттыруға бағытталған.

Өлкетану материалдарын музей базасында өткізу білім алушылардың азаматтық және патриоттық қасиеттерін қалыптастыруға, олардың танымдық қызығушылықтары мен қабілеттерін, ой-өрісін кеңейтуге, тарихи және мәдени

ескерткіштерге ұқыпты қарауға ықпал етеді. Өлкетану тақырыптары бойынша музейде өтетін сабақ «Қазақстан тарихы» оқу пәні арқылы іске асырылатын өңірлік компонентті зерттеу құралы болып табылады.

Сабақтың материалдары жалпы мақсатқа сай таңдалып алынады.

Музейде өтетін өлкетану сабақтарында экскурсия жүргізушілермен, ғылыми қызметкерлермен тығыз байланыста болып, музей жәдігерлерін талдау білім алушының өлке тарихын терең зерделеуіне мүмкіндік береді.

Өлкетану материалдары бойынша музей сабақтарын ұйымдастыру:

- білім алушының зерттеушілік дағдысын, ойлау әрекетін белсендіруге;
- білім алушыға бір мезгілде әрекетті орындауда барлық мақсат қоюдан нәтижеге дейінгі барлық процесіне бақылау жасауға;
- білім берушілік, дамытушылық және танымдық үшбірлікті педагогтің шығармашылығы тұрғысынан жүзеге асыруға;
- сабақтың ақпараттық сыйымдылығын арттыруға;
- білім алушының уәждемесін арттыруға, олардың оқу-танымдық әрекетін белсендіруге;
- оқу процесінде өтілетін тақырыптың адам және қоғам өмірімен тікелей байланысына мән беруге;
- білім алушының шығармашылық ойлауын дамытуға әсер етеді.

Педагогтер өлкетану музейіндегі сабақты тақырып бойынша алдын ала орта мерзімді жоспарға сәйкес келетіндей етіп жоспарлайды.

Сабақта мынадай әдіс-тәсілдер қолданылады:

- ✓ ауызша шолу жасау (мұғалімнің әңгімелеуі, білім алушылардың хабарламасы, сұхбат жүргізу және т.б.);
- ✓ көрнекілік әдіс (иллюстрациялар, картамен, жәдігерлермен жұмыс, презентация, картиналар);
- ✓ зерттеушілік және проблемалық әдіс (хабарлама дайындау, сабаққа материалдар дайындау, сипаттаулар, салыстырулар).

Музей сабағы қорытындысын педагог білім алушылармен бірлесіп шығарады. Олардың әрекеттері: жеткен жетістіктерінің қойылған мақсаттар мен сабақ міндеттеріне сәйкес арақатынасы, сабақ мазмұнының іске асуы туралы хабарлама т.б. Білім алушылар міндетті түрде өлкетану музейіндегі сабақ туралы өз пікірлерін білдіреді, жазбаша жазады.

Өлкетану тақырыптары бойынша музейде өткізілетін сабақ тақырыптары «Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9 сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес сараланды. Өлкетану музейінде өткізілетін сабақ тақырыптары, ҚР өлкетану музейлерінің тізімі мен сілтемелер 3-кестеде көрсетілген.

3-кесте. Өлкетану бойынша оқу бағдарламасында қамтылған тақырыптар.

Мерзімі	Тақырыптар	ҚР тарихи-өлкетану музейлерінің тізімі	Музей сабақтарына арналған сілтемелер
5 сынып			

I тоқсан	Өлкетану музейі және тарихи жәдігерлер	Семейдің облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://semeymuseum.kz/ru/
		Қостанай облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://kraeved-kst.kz/
		Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://aktobe-museum.kz/
		Атырау облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://culturemap.kz/kk/object/atyrauskiy-oblastnoiy-istoriko http://culturemap.kz/kk/object/atyrauskiy-oblastnoiy-istoriko-kraevedcheskiy-muzeiy
		Батыс Қазақстан облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://olke.kz/
		Қарағанды облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://museum.karaganda.kz/
		Қызылорда облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://museum-kyzylorda.kz/
		Маңғыстау облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://www.muzey.kz/
II тоқсан	Өлкенің тарихи ескерткіштері	Оңтүстік Қазақстан облыстық саяси қуғын-сүргін құрбандарының музейі	http://repressiya.kz/
		«Әзірет Сұлтан» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық музейі	http://azretsultan.kz/ru
III тоқсан	Өңірдің тарихи тұлғалары: билер,	Абайдың мемлекеттік тарихи-мәдени және әдеби-мемориалдық қорық музейі	http://ru.abay-museum.kz/
	Батырлар және ақындар	Алаш арыстары – Мұхтар Әуезов музейі	http://abay-museum.kz/
		Ахмет Байтұрсыновтың музей-үйі	http://e-history.kz/ru/publications/view/741
		Сырым Датұлы атындағы Сырым аудандық тарихи-өлкетану музейі	http://olke.kz/index.php?id=51&lang=ru&option=com_content&view=article&Itemid
		М.Тынышпаев атындағы Алматы облыстық тарихи-өлкетану музейі	http://kultura.zhetisu.gov.kz/pa_ges/22/
		Павлодар облыстық Г.Н. Потанин атындағы тарихи-өлкетану музейі	http://pavlkraimuz.kz/ru/

		С.Қожанов атындағы музей – Оңтүстік Қазақстан облысы Созақ ауданы	
6 сынып			
II тоқсан	Мәдени-тарихи дәстүрді сақтаушылар: өлкенің ұлттық қолөнері	Қарағанды облыстық бейнелеу өнері музейі	//muz-kar-izo.kz/kz/
III тоқсан	Бір ел – бір тағдыр (менің өлкемнің халықтары)	«Саяси қуғын-сүргін және тоталитаризм құрбандарының «АЛЖИР» мемориалды-музей кешені	/http://museum-alzhir.kz

Өлкетану бойынша тақырыптарды зерделеу негізінде ұйымдастырылатын музей сабақтарына арналған ҚР өлкетану музейлерінің қысқаша сипаттамасы ұсынылады.

Алматы тарихы музейі. Алматы музейі 2001 жылы ашылған. Бүгінде ол Жетісу өңірінің тарихи-мәдени мұраларының барлық саласын қамтыған ірі ғылыми және мәдени орталық. Музей коллекциялары 40 мыңға тарта экспонаттарды құрайды. Олардың арасында – бейнелеу өнерінің шығармалары, қазақ этнографиясының бірегей жинағы, сонымен қатар қазір Алматыда тұратын әртүрлі халық өкілдерінің этнографиясы, әр дәуірдің мәдениеті мен тұрмыстық заттарының коллекциялары, нумизматика, фотосуреттері, құжаттары бар. Алматы музейі құрамына мәдени және табиғи ландшафты сақталған, әулеттік патшаларды жерлеу кешені «Боралдай сақ қорғандары» да кіреді. Музей экспозициясы 9 залдан тұрады.

«Ежелгі және ортағасырлық Алматы тарихы» залы. Бөлімнің негізгі тақырыбы – үш мың жыл бұрын пайда болған шағын қоныстардан, Ұлы Жібек жолы бойындағы ортағасырлық қаланың әкімшілік билік, қолөнер, сауда, мәдениет және идеология орталығына айналған Алматының урбанизация үдерісі. XIII ғасырдың соңындағы күміс тиындар – дирхемдер XIII-XIV ғасырларда Қазақ хандығы құрылғанға дейін қала өмір сүргенін айғақтайды.

Экспозиция бай ақпараттық-иллюстрациялық материалдарды көрсететін мультимедиялық технологиялардың кең ауқымымен жабдықталған.

«Қазақ мемлекеттігінің бастауында», «Жетісу этнографиясы» залы. Экспозиция Қазақ хандығы қалыптасуы тұсындағы өңірдің тарихына, қазақтардың әскери өнеріне, қазақ этнографиясына арналған. Қазақтардың ортағасырлық әскери өнері жайлы баяндайтын экспозиция қазақ жауынгерлерінің Қазақ хандығы қалыптасуы кезеңіндегі жауынгерлік құрал-саймандарымен таныстырады. Қазақ халқының материалдық мәдениеті бөлімінде зергерлік өнердің бірегей үлгілері, Жетісу қазақтарының қолөнері мен шаруашылық салты туралы баяндайтын тұрмыстық заттары қойылған.

«Алматы тарихының Верный кезеңі» залы. Экспозиция қаланың XIX-XX ғасырлар тоғысындағы Жетісу облысының орталығы болған Верный қаласының

дамуына арналған. Бұл уақытта қаланың жоспарлы құрылымы қаланып, сәулеттік келбеті қалыптасты және білім беру мен мәдени мекемелер жүйесі дамыды. Құжаттары, шеберлердің жиһаз өнеріндегі сирек үлгілері және көрнекті верныйлықтардың есімдерімен тығыз байланысты XIX ғасырдың күнделікті тамаша заттары сол дәуірдің қайталанбас ахуалын бейнелейді.

«Алматы XX ғасырда» залы. Залдың экспозициясы Қазақстанның астанасы болған қаланың ең маңызды кезеңдерімен: Түркісб құрылысы, саяси қуғын-сүргін, Ұлы Отан соғысы, ғылым мен мәдениеттің, кәсіби өнердің, альпинизмнің дамуы және астананың елордаға көшуімен таныстырады. «Түркісб», «Қала тұрмысы», «Телевидение» инсталляциялары мен экспозициялық ансамбльдері және хроникалық-деректі материалдар мультимедиялық құралдармен ұсынылған.

«Кәсіби өнердің» дамуы залы. Бұл залда алғашқы хабарлардың түсірілуі мен белгілі дикторлардың фотосуреттері, мұрағаттық тарихи деректер және экспозициядағы телерадио аппаратуралары телевизия тарихының маңызын ашып, LED экран арқылы берілген.

Қазақтың музыка өнерінің дамуы бірқатар дарынды композиторлардың А. Жұбанов, М. Төлебаев, Е. Брусиловский мен шебер орындаушылар К.Байсейітова, Р. Бағланова, Б. Төлегенова, Е. Серкебаев және кино өнерінің майталмандары Ш. Айманов, Ә. Әшімов есімдерімен тығыз байланысты. Бұл кезең проекциялық экранмен сипаттала отырып, экспозицияда қойылған қазақ киносының алтын қорына енген «Қыз Жібек» көркемфильмінің бейнетаспалары, суретші Ж. Шарденовтың этюднигі, әйгілі Дос-Мұқасан ансамблінің және т.б. әртүрлі музыкалық аспаптар, кинокамера құрылғысы қаланың мәдени келбетін айқындайды.

«Желтоқсан» залы 1986 жылғы желтоқсан көтерілісіне арналған. Экспозицияда 1986 жылғы оқиғаларды бейнелейтін бірегей заттық жәдігерлер ұсынылып, мұрағаттық фото-деректі материалдармен өрілген.

«Алматы – Тәуелсіздіктің алтын бесігі». Мультимедиялық экспозиция келушілерге Тәуелсіздіктің алтын бесігі – Алматы қаласының тарихымен танысудың бірегей мүмкіндігін ұсынады. Материалдарды динамикалық және интерактивтік тұрғыда беру әдісі, қала тарихы мен оның маңызды кезеңдерін жеңіл, әрі жағымды таныстыруға мүмкіндік береді (*мекенжайы: Алматы қаласы, Қабанбай батыр көшесі, 132*).

Атырау облыстық тарихи-өлкетану музейі. Музейде Атырау өңірінде жүргізілген археологиялық қазба жұмыстары барысында Аралтөбе, Миялы, Борсық, Қылыш, Сарықамыс, Иманқара, Құдайберген қорғандарынан табылған б.з.д. IV ғасыр мен б.з. XI ғасыр аралығын қамтыған жәдігерлердің тарихын, мәдениетін, көшпелі тайпалардың өркениеті мен жетістіктерін насихаттайтын «Археология» жаңартылған экспозициялық залы бар.

Жаңғыртылған экспозициялық залда 1999 жылы Жылыой ауданындағы Аралтөбе қорғандар комплексінен табылған «Сармат көсемі» атауы берілген «Алтын адам», 2017 жылы Қызылқоға ауданындағы Миялы қорғанынан табылған «Ұлы дала жауһары» аталатын алтын киімді әйелдің реконструкциясы,

Сақ және Ғұн тайпалары жауынгерлерінің қалыпқа келтірілген тұлғалық мүсіндері, 2020 жылы Миялы (Жангелді) қорғандарынан табылған күміс әшекейлі қыздың және жылқы жүгенінің әшекейлі күміс жапсырмалары, Аралтөбе қорғанының макеті орналастырылған.

Ерте темір дәуірін көз алдыға келтірер көріністер мен жүргізілген қазба жұмыстарының кейбір сәттері арқылы әсем безендірілген залда қазба жұмыстары кезінде Аралтөбе, Иманқара қорғандарынан табылған семсерлер мен ақинақтар, моншақтар мен қайрақтастар, Миялы, Сарықамыс қорғандарынан табылған қыш құмыралар мен ыдыстар, сүйек қасық, алтын (көшірме) және күміс жапсырма әшекей бұйымдары, Борсық, Қылыш, Миялы қорғандарынан табылған қоладан құйылған төрт құлақты қазандар мен қола айналар, Қосшағыл маңындағы Қызыл-Үйіктен табылған IV-V ғасырларға жататын бал-бал тастар көпшілік назарына ұсынылады.

Семей облыстық тарихи-өлкетану музейі – Қазақстан және Батыс Сібір музейлерінің ішіндегі ең ірі ғылыми және мәдениет орталығы болып табылады. Оның негізі 1883 жылы 11 қыркүйекте (ескіше) қаланған. Музейден Батыс-Сібір

Географиялық қоғамының Семей бөлімшесі шығарып тұрған құнды басылым «Записки...» деректеріне сүйене отырып, қала тарихында елеулі орны бар түпнұсқалармен танысуға болады. Музейге ұлы ақын Абай Құнанбайұлы 60-қа таяу экспонаттар өткізген, олар үлкен ас салатын табақ, қымыз құятын құтылар, қобыз, асатаяқ, шоқпар, айбалта, қамшы, кебеже т.б. – мұның бәрі Абайдың өзі тұтынған, қолымен ұстаған заттары. Оның көбі этнографиялық бұйымдар. Музей қаланың ортасында XIX ғасырдың аяғындағы архитектуралық ескерткіш бұрынғы Губернатордың үйінде орналасқан. Музей экспозициялары стахановтық қозғалыстың алғашқы қолдаушылары Түркісіб теміржолы, ет-консерві комбинаты, кеме жөндеу заводы сияқты алып құрылыстардың салыну тарихымен, еңбек ерлерімен таныстырады. Мұнда соғыс жылдарының қасиетті ескерткіштері де көптеп кездеседі. Жерлес батырларымыздың жеке заттары, киім-кешектері, қару-жарақтары, сирек кездесетін фотосуреттері мен басқадай документтері сақталған. Музей экспозицияларында соғыстан кейінгі бесжылдықтар кезеңін, алға қойған міндеттерді орындау жөніндегі облыс еңбекшілерінің еңбек жетістіктерін баяндайтын мәліметтер мол.

Оңтүстік Қазақстан облыстық тарихи-өлкетану музейі (Шымкент қ.)

Оңтүстік Қазақстан облыстық тарихи-өлкетану музейінің негізі 1920 жылы қаланды. Музейдің жұмысы екі бағытта жүргізілді, ол: өлкенің өндіргіш күштері мен тарихын зерттеу ісі.

2014 жылы ОҚО тарихи-өлкетану музейі заман талабына сай салынған, жаңа ғимаратқа көшті. Музей «Табиғат, палеонтология, археология», «Этнография», «Қазақ хандығы және жаңа заман», «Тәуелсіз Қазақстан» деп аталатын төрт экспозиция залдарынан тұрады.

Әдістемелік ұсынымда өлкетану тақырыбы білім алушылардың сабақ іс-әрекетіндегі ізденіс, зерттеу жұмыстарының бағыты ретінде қарастырылады. Өлкетану тақырыптары бойынша музей сабақтарын ұйымдастыруда тарихи экспонаттар негізінде білім алушыларға туған өлкені зерттеу, өзіндік жұмыстар

(шежіре жазу, сұхбат жүргізу, сауалнама жүргізу, ауылды тарихи-этнографиялық сипаттау бойынша практикалық материал) жүргізу бойынша бағыт беру ұсынылады.

Тарихи орындар бойынша тақырыптарды зерделеу негізінде ұйымдастырылатын музей сабақтарына арналған ҚР тарихи орындар, тарихи-мәдени музей қорықтарының қысқаша сипаттамасы ұсынылады.

«Есік» мемлекеттік тарихи-мәдени музей қорығы. «Есік» қорық-музейі 2011 жылдан бастап археологиялық жұмыстар жүргізеді. Осы территория 2010 жылы құрылған «Есік» музей қорығының қорғалынатын басты объектісі болып табылады. Тарихи-мәдени музей қорығы қызметі Қазақстанның тарихи-мәдени мұрасын сақтау және насихаттауға арналған.

Қазіргі уақытта «Есік» қорық-музейінде төрт экспозициялық зал ашылған: Сақ тайпаларының тарихы мен мәдениеті залы, Алтын адамның ашылуы мен зерттелу тарихы залы (осы залда сақ кезеңінің басқа да алтын бұйымдары, көне керамика мен қарудың қалдықтары, ат әбзелдерінің элементтері қойылған) Қазақстан археологиясы залы, археолог Бекмұханбет Нұрмұханбетовтың көрме залы мен мемориалдық кабинеті.

Қорық-музейдің мәдени ландшафты оның ғимаратына тікелей жақын орналасқан қорғандар үйінділерімен ұсынылған. «Есік» қорық-музейінің экспозициялық залдарында, витриналарында үш тілде, соның ішінде ағылшын тілінде заттаңба орнатылған (<https://www.zakon.kz/4983397-zapovednik-muzeissyk-budet-rabotat-v.html>).<https://culturemap.kz/ru/object/gosudarstvennyiyistoriko-kul-turnyiy-zapovednik-muzeiy>)

Шығыс Қазақстан облысы, Катонқарағай ауданының Берел ауылы маңында орналасқан «Берел» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық музейі 2008 жылғы 4 шілде Қазақстан Республикасы Үкіметінің № 674 Қаулысымен «Берел» мемлекеттік тарихи-мәдени қорық музейі» республикалық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны болып ашылды.

Қорық-музейдің құрылу мақсаты оның құрамына кіретін тарих және мәдениеттің археологиялық ескерткіштерін олардың ішкі көріністерімен, тарихи қалпында және онымен байланысты аумақтарды қол тимеген түрде сақтау және қатаң ғылыми негізде қайта қалпына келтіру, аса көркем, мәнерлі ғылыми экспозициялардың түпнұсқалық музей жинақтары негізінде жылжымайтын ескерткіштер жасау болып табылады.

Берел қорымы оңтүстік-шығыстан – солтүстік-батысқа қарай параллел бойымен тізбектеле созылып, бірнеше жеке жерлеу құрылыстарынан тұратын топтардан құралған.

Қорғандардың ең көнесі б.з.б. – IV-III ғасырлармен белгіленеді, бұл шамамен 2400-2300 жыл бұрын, ал ең соңғы ежелгі түрік заманындағылары - б.з. VII-VIII ғғ., бұл шамамен 1200-1300 жыл бұрын.

Берел қорғандарын далалық зерттеулер мен материалдарды лабораториялық-аналитикалық зерделеу 1997 жылдан бастау алды. Осы мерзім аралығында 20 объекті, соның ішінде мәңгі тоң басқан №10 және №11

қорғандары да бар.

Обаларды жүйелі түрде зерттеу Зейнолла Самашевтың есімімен тікелей байланысты. Оның басшылығымен жүргізілген қазба жұмыстарының нәтижесінде 1998-1999 жылдары қолдан жасалған мәңгі мұздықтағы № 11 «Патша қорғанынан» сақ көсемі мен әйелдің және ер тоқымымен бірге жерленген 13 жылқының мүрдесі табылды, оған қоса патшаның салтанат киімі, мініс аттардың ат әбзелдері, ағаштан, былғарыдан, киізден аң стилінде жасалған мыңнан астам қолөнер жәдігерлері табылды. Кейінірек тағы да мәңгі тоң басқан екі қорған зерттеліп, олардан да жерленген жылқылардың мүрделері табылды. Нәтижесінде ежелгі көшпенділер дәуірінің ақпараттық бірегей және көркемөнерлілігі жағынан үздік құндылықтарға ие болдық.

Тоң басқан оба-ескерткіштердің бірегейлігі – көшпелі ақсүйек өкілдерінің мүрделері мен жылқылардың мумияланған қалдықтарының, сол сияқты қайталанбас көне өнер үлгілерінің сақталуында және серілік-батырлық дәуірдің сипаты болып табылатын көшпелі мәдениет кезеңінің қалыптасуы мен ерекше діни-мифологиялық ұғымның дамуына сирек информациялық мүмкіндік туғызуында. Сақ-сібір аңдар стилінде жасалған жәдігерлердің табылуы – әлем деңгейіндегі жаңалық болды. Мәңгі тоң басқан обалардағы киім-кешектер, ат әбзелдері, ер-тоқымдар, ағаштан, матадан, киіз бен былғарыдан жасалған заттар түгелімен алғашқы қалпында сақталған. Әдеттегідей қорғандарда тек металдан, сүйек пен қыштан жасалған бұйымдар ғана сақталады. Бүгінгі таңда Берел – Отанымыздың теңдесі жоқ органикалық олжалар сақталған жалғыз ескерткіш.

Ашық аспан астындағы музейлерін оқу процесімен сабақтастыруда білім алушылар туған жерінің тарихи ескерткіштері мен киелі орындарын тану, білумен ғана шектелмейді. Олар Отанының киелі тарихи жерлерімен, ескерткіштермен танысады, өз көздерімен көріп, теориялық оқу дағдыларын практикамен байланыстырып, функционалдық, шығармашылық қабілеттері дамиды. Ашық аспан астындағы тарихи орындардағы тарих сабақтары Қазақстанда ашық аспан астындағы музейлердің өңірлік желілерін белсенді өрістетуді, оларды ішкі және халықаралық туризмнің тартымды орталықтары ретінде қалыптастыруды және орнықты дамуды бастау мүмкіндіктерін ашады. Қазақстан Республикасының «Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы» Заңының 5-бабының 1-ші тармақшасында Тарих және мәдениет ескерткіштері мынадай түрлерге бөлінеді:

- 1) археология ескерткіштері;
- 2) қала құрылысы және сәулет ескерткіштері;
- 3) ансамбльдер мен кешендер;
- 4) киелі объектілер;
- 5) монументтік өнер құрылыстары.²

Тарихи орындар ашық аспан астындағы музейлер деген атаумен белгілі.

² Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2019 жылғы 26 желтоқсандағы № 288-VI ҚРЗ.

Ашық аспан астындағы музейлер. Тарихи кезеңдер бойынша музейде өткізілетін сабақ тақырыптары «Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9 сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес сараланды.

Қазақстанда «Рухани жаңғыру» бағдарламасы бойынша «Туған жер», «Қазақстанның киелі жерлері» жобалары іске асырылуда. Әрбір адам жасына, әлеуметтік жағдайына, ұлтына қарамастан өз жерінің, ата-бабаларының, өз елінің тарихын білуге, құрметтеуге және сақтауға міндетті. Төмендегі *кестеде* біздің еліміздегі 100 жалпыұлттық *тарихи* қасиетті орындардың атаулары берілген олар республикалық қасиетті нысандар картасына енген. «Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9 сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерінен педагогтерге осы тарихи орындардың тізімі ұсынылады. Оқу пәндерінің мазмұнына сәйкес өңірлер бойынша тарихи орындарда зерттеу, шығармашылық, танымдық тарих сабақтарын өткізу ұсынылады. Төменде 100 жалпыұлттық тарихи қасиетті орындар туралы мәліметтер берілген.

Ерекше құрметті табиғи мұра ескерткіштері:

1. Ақмешіт Тауы (Ұлытау).
2. Хан Тәңірі Шыңы.
3. Мұзтау Тауы (Мұзтау, Алтай).
4. Шарын шатқалы.
5. Қазығұрт Тауы.

6. Жамбыл тауындағы және Абай ауданындағы Қоңыр әулие үңгірлері.
7. "Отпан тау" тарихи-мәдени кешені.
8. Бектау ата тауы мен үңгірі.
9. Жылаған ата үңгірі.

Археологиялық және сәулет ескерткіштері:

10. Бозоқ қалашығы.
11. Боралдай сақ қорғандары.
12. Есік сақ қорғандары.
13. Таңбалы археологиялық кешені.
14. Теректі әулие.
15. Беғазы археологиялық кешені.
16. Ботай қонысы.
17. Берел обалары, Шілікті обалары.
18. Меркі-Жайсан түркі мәдениетінің ескерткіштері.
19. Қосбатыр-Құмай ескерткіштері, шамамен (VI-VIII ғғ.).

20. Ақыртас бекінісі (VIII-IX ғғ.).

Қазақ хандығының ірі ортағасырлық қалалық орталықтары мен астаналары:

21. Қойлық қалашығы.

22. Жанкент қалашығы (V-XV ғғ.).

23. Сығанақ қалашығы (VI-XIX ғғ.).

24. Шірік-Рабат қалашығы

25. Жент Қалашығы

26. Тараз қалашығы (I-XIX ғғ.).

27. Сарайшық қалашығы (XIII-XVI ғғ.).

28. Сауран қалашығы (XIII-XVIII ғғ.).

29. Отырар қалашығы (I-XVIII ғғ.).

30. Созақ қалашығы (X-XVIII ғғ.).

31. Сайрам (Исфиджаб) қалашығы (XIII-XVII ғғ.).

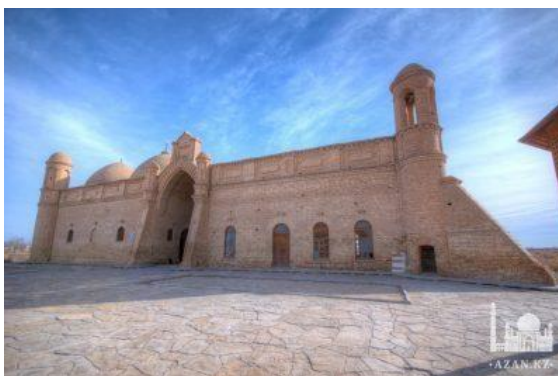
32. Ақкөл-Жайылма қалашығы.

33. Жайық қалашығы (Теке).

Ғибадат орындары болып табылатын зиярат ететін және діни объектілер:

34. Х.А. Ясауи кесенесі (Рабия Сұлтан Бегім кесенесі, XV ғ., XVII ғ., үлкен Қылуат, XII ғ., Күлтөбе (Ясы) қалашығы, Гауһар ана кесенесі, XII-XIV ғғ.).

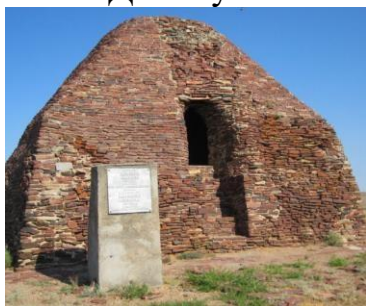
35. Арыстан баб кесенесі (XII ғ.).

- 36. Ыбырайым ата кесенесі (XI-XII ғ.), Қарашаш ана кесенесі (XI-XII ғ.).
- 37. Қарабура кесенесі.

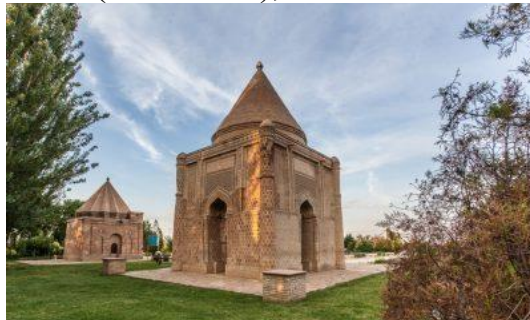
- 38. Баба Түкті Шашты Азиз кесенесі.
- 39. Бәйдібек би кесенесі, Домалақ ана кесенесі.
- 40. Ұкаша ата мазары (IX-X ғғ.).
- 41. Исмайл-ата сәулет кешені (XI-XIX ғғ.).
- 42. Маңғыстау қорымдары мен жерасты мешіттері (Оғыланды жеріндегі Бекет ата, XVIII ғғ., Шопан Ата, X-XIX ғғ., ежелгі Бейнеу мен Бекет ата, XI-XIX ғғ., Қараман ата, XIII-XIX ғғ., Масат ата, X-XIX ғғ., Шақпақ ата, IX-X ғғ., XIV ғасырлар- XIX ғғ., Сұлтан-епа, X-XIX ғғ.)
- 43. Сисем ата қорымы (XIII-XIX ғғ.).
- 44. Абат-Байтақ кесенесі (XIX-XV ғғ.).
- 45. Алаш хан кесенесі.
- 46. Жошы хан кесенесі.
- 47. Домбауыл Кесенесі.

- 48. Екісін (Сарыторғайдағы ерте кезеңдегі ескерткіштер).
- 49. Қозы Көрпеш пен Баян Сұлу мазары.
- 50. Мәшһүр-Жүсіп Көпейұлы кесенесі.
- 51. Оқшы ата кесенесі.
- 52. Хорасан ата кесенесі, Төлегетай-Қылышты ата Мазар кешені (XI-XII

ғғ.).

- 53. Төктұрмас кешені (XIV ғ.).
- 54. Қарахан кесенесі (әулие ата) (XII ғ.).
- 55. Айша бибі кесенесі (XI-XII ғғ.), Бабажы қатын кесенесі (X-XI ғғ.).

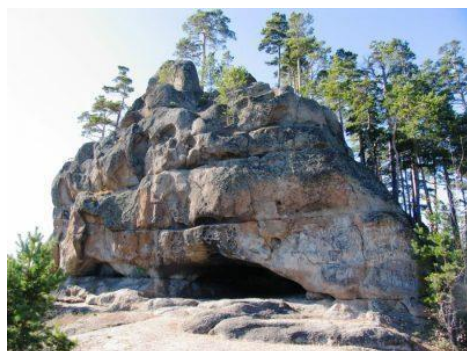
- 56. Бегім ана мұнарасы (X-XI ғғ.).
- 57. Қорқыт ата мемориалдық кешені.
- 58. Үшқан Ата қорымы.
- 59. Ақмешіт қорымы.
- 60. Бұқар жырау кесенесі.
- 61. Ырғызбай Ата кесенесі.
- 62. Вознесенский соборы.
- 63. "Жаркент мешіті" архитектуралық-көркемдік кешені.

- 64. Құнанбай қажы мешіті.
- 65. Құтқарушы Христос храмы (XIX ғ.).

Тарихи тұлғалармен байланысты қасиетті орындар:

- 66. Жиренқопадағы Қобыланды батыр мемориалдық кешені.
- 67. Есім хан кесенесі.
- 68. Хан Ордасы – Көкшетау. Абылай хан алаңы. Оқжетпес. Кенесары Үңгірі.

69. "Хан моласы" мемориалдық кешені (XVIII ғ. Әбілхайыр хан.)
70. "Абылай хан резиденциясы" кешені.
71. "Қабанбай батыр" кесенесі-қорымы.
72. "Райымбек батыр" кесенесі.
73. Тама Есет Көкіұлы кесенесі (XVIII ғ.)
74. Қарасай мен Ағынтай батырлардың мемориалдық кешені.

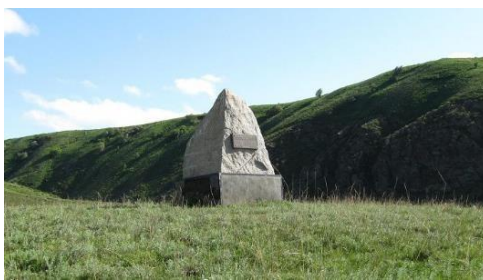
75. Махамбет Өтемісовтың мазары.
76. 1916 жылғы көтеріліс басшыларының кесенелері (А.Имановтың жерленген жері; Әбдіғаппар мен Кейкі батыр кешендері).
77. Ахмет Байтұрсыновтың үйі (Алматы қ.).
78. Алтынемел қаласындағы Ш.Уәлихановтың мемориалдық кешені.
79. «Абай-Шәкәрім» мемориалдық кешені.

80. Ы. Алтынсарин кесенесі.
81. Ж. Жабаев кесенесі.
82. Ф. М. Достоевскийдің әдеби-мемориалдық үйі (Семей қ.).
83. Міржақып Дулатов кесенесі.
84. Т. Г. Шевченконың мемориалдық кешені (1847-1857 жж.)
85. Тұңғыш Президенттің тарихи-мәдени орталығы (Теміртау қаласы).

Тарихи және саяси оқиғаларға байланысты қасиетті орындар:

86. "Таңбалы тас" ескерткіші.
87. Орбұлақ шайқасы болған жер.
88. Бұланты шайқасының орны.
89. Аңырақай шайқасының орны.

90. "Бірлік" монументі (Ордабасы тауы).

91. "Бөкей Ордасы" тарихи кешені

92. "Отан қорғаушылар" монументі (Астана қаласы).

93. Саяси қуғын-сүргін құрбандарының "АЛЖИР" мемориалдық кешені.

94. Республика алаңы, Алматы қаласы (Тәуелсіздік монументі, "Тәуелсіздік таңы").

95. Долинка кентіндегі «Саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу музейі».

96. "Алаш арыстары" үйі (Семей қ.).

97. "Ашаршылық құрбандарына ескерткіш" монументі (Астана қаласы).

98. Семей полигонының құрбандарына арналған Монумент — "Өлімнен де күшті" (Семей қ.).

99. "Астана-Бәйтерек" монументі Астана қаласы.

100. "Қазақ елі" монументі және "Мәңгілік Ел" салтанат қақпасы Астана қаласы.

ҚОРЫТЫНДЫ

Музей – ел тарихы, ұлттың көне менталитеті, дүние жүзі мәдениетінің қайнар көзі тоғысатын жер. Себебі, музейде орналасқан әрбір мұраның астарында сол жеке мұра тарихы ғана емес, осыған байланысты болатын кез келген халықтың жүріп өткен ізі, тарихы жатыр.

Музей заттық және рухани құндылықтарды танытуда, ғылыми тұрғыда зерттеп, оның нәтижелерін насихаттауда, осы негізде тәлім-тәрбие беруде маңызды рөл атқарады. Ол ғылымның, білімнің, мәдениеттің қалыптасуына ықпал ететін ғылыми мекеме ретінде өскелең ұрпақтың тәрбиесіне, тарихи сананың қалыптасуына ықпал етеді. Қазақ халқының болмыс-бітімін, асыл мұраларын, ұмыт болған тарихын қазіргі ұрпақтың жадында жаңғыртатын, санасына сіңіретін, механизмнің бірі – музей болып табылады.

Музейде көрсетілген мәліметтер мен заттар — тарих куәсі, оқу-тәрбие орталығы екендігін дәлелдейді. Жас ұрпақ дүниетанымының дұрыс қалыптасуы, ой-өрісінің жоғары болуы мектепте оқытылатын пәндердің мазмұнына, оқу-әдістемелік жүйесінің ұйымдастырылуына байланысты. Тарих пәнін оқыту тиімділігін арттыруда, білім алушылардың ақыл-ойын, тарихи қабілетін дамытып жетілдіруге осы пәнге қатысты жүргізілетін тарих сабағын музейде өткізудің маңызы зор. Әдістемелік ұсынымдамада музейлерде және тарихи орындарда «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы» оқу пәндерінен сабақтарды өткізу бойынша педагогтерге әлемнің озық елдеріндегі білім берудегі мектеп пен музейдің сабақтастығы мен байланыстылығы тәжірибе ретінде берілді.

Музейлерде және тарихи орындарда өткізілетін сабақтарды Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасына сәйкес оқу тақырыптары тарихи кезеңдер бойынша, тұлғалар тарихы тақырыбына сәйкес ҚР-ның әр өңірінде орналасқан тарихтағы тұлғалар музейінде жүргізілетін сабақтар және өлкетану материалдары негізінде жергілікті жерлердегі өлкетану музейлерінде өткізілетін сабақтар бойынша топтастырылып, сабақты өткізудің әдістемесі толығымен ұсынылды. Сондай-ақ, өңірлердегі педагогтардың тәжірибеде өткізілген музейдегі сабақ жоспарлары жұмыс тобында талқыланып, негізгі мазмұнға қойылды. Пән мұғалімдеріне көмекші ретінде қосымшада музей мен тарихи орындарда өткізілетін сабақ жоспарлары да жұмыс тобында талқыланып, ұсыным ретінде қойылды. Мәселен, музей мен тарихи орындарда сабақтарды ұйымдастыру мен өткізу бойынша әдістемелік ұсынымдамада Ә.Ғылымбекова, Ш.Есенбекова, Г. Ұзақбайқызы және орыс тілінде Е.Букенов, АЭ.Абдуллина т.б. сияқты білікті педагогтардың әзірлеп дайындаған музей сабақ жоспарлары ұсынылды.

ҚР Ұлттық Музейінде Музей педагогикасы және балалар шығармашылығы бөлімінің жетекшісі Ермекбаева Майра музей экспонаттарын сабақта қолдану бойынша өз пікірімен бөлісті. Ұсынымдамаға берген пікірлері ескеріліп, жұмыс тобында тарихи орындарда сабақ өткізудің әдістемелік жолдары талданды.

Қорыта келе, музейде тарих сабағын өткізу келесі бағыттар бойынша

жүзеге асырылуы қажет деп танылды:

- білім алушыларды ата-бабаларымыздың жасап кеткен шын мәдени қазына байлықтарының үлгілеріне қанықтырып, жеке адамның да, бүкіл қоғамның да рухани жетілуіне ықпал жасау;
- білім алушыларды танымдық құштарлыққа жұмылдырып, қалыпты өсіп-өркендеуіне, тарихи бейнелерді танып білуіне, музей заттарын, өткен замандардан келе жатқан шынайы мұралар негізінде бағалау, қастерлеу бағытында тәрбиелей отырып, олардың тарихи білімдерін қалыптастыру;
- музейлер өзінің мәдени-білім беру қызметінде білім алушылардың білімін тереңдете түсуіне, ізденгіштікке, ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуге қызығушылығын арттыру.

Жоғарыда атап көрсетілген бағыттар бойынша жұмысты іске асыруда музейдің «мәдени-білім беру қызметі» артып, «білім беру» ұғымы кең ауқымда, адамның интеллектісі мен ой-өрісін дамыту, оның жан дүниесі мен жеке қасиеттерін, қарым-қатынастарын дамыту мазмұнында жүзеге асады. Осылайша педагог тарих пәнінен музей сабақтарын шеберлікпен түрлендіріп отырса, білім алушылардың белсенділігі мен қызығушылығы да арта түседі. Білім алушылар топтарда жұмыс істеп, ойын еркін жеткізе білуге үйренуі қажет. Сонымен қатар зерттеушілік қабілеттерін дамыту жұмыстары арқылы білім алушылардың білімі мен тарихи ойлау дағдысы дамиды.

Болашақ ұрпақты ұлттық-идеялық бағытта тәрбиелеуде музейдің ғылыми жұмысы – идеясы, өнегелілігі, эстетикалық тәрбиесі маңызды рөл атқарады. Музейді танытуда арнайы музейтану пәнінің орны ерекше. Музейтанудың теориялық және ғылыми-әдістемелік ұстанымдары нақты болуы қажет. Музей қызметі тәрбиелік-идеялық, танымдық жұмыстан, экскурсиядан, экспозициядан, көрмелерден, сақтау қорын ашудан, тарихи ескерткіштерден тұратыны белгілі.

Біріншіден, музей экспонаттары және көрмелерге қойылатын басқа да бұйымдар білім алушыларға эмоционалды әсер беріп, бейнелеп сипаттайды;

Екіншіден, музей экспозициясының негізіне ғылыми тұжырымдама, музейдің ұжымдық жұмысы да жатады. Музейтану ғылымының құрамына экспонаттарды жинау, сақтау орнын зерттеп, сипаттап жазу және осы нысандардың бастыларын көрмеге қою жатады.

Қазіргі кезде білім алушыларда ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыруда еліміздің ұлттық рухани айнасы – музейлердің орны ерекше.

Ақпараттық кеңістікте «музейдегі сабақ» түсінігі кеңінен таралып келеді. Бүгінде елімізде мектептегі білім беру мен музейлік білім беру арасының алшақтығы бар екендігі рас. Ұсынымдама бойынша педагогтерге музей сабақтарын жүргізудің әдістемесін бере отырып, осы алшақтықты жоюға тырыстық.

Осылайша, музей мен тарихи орындарда тарих сабақтарының құрылымы келесі компоненттерді құрайды:

Тақырып. Ең алдымен өтетін сабақтың тақырыбы, пәннің үлгілік оқу бағдарламасымен сәйкес болуы тиіс. Музей мен тарихи орындардағы сабақтың

тақырыптары пәнаралық байланыс, метапәндік және жеке тұлғалық нәтижелерге бағытталғаны дұрыс. Сабақтарды өткізу мұғалім үшін де кәсіби білімін және біліктілігін жаңартып отыруға әсер етеді.

Жас ерекшелігі. Музей мен тарихи орындардағы сабақтарды өткізуде білім алушының жас ерекшелігі де ескеріледі. Сыныптың гендерлік ерекшелігін де ескеру мәселені талқылауда маңызды рөл атқаруы мүмкін.

Мәселе. Музей мен тарихи орындардағы сабақтарының ең басты өзегі – ол белгілі бір мәселені талқылау болуы мүмкін. Мәселеге қатысты материалдарды трансляциялау, «дайын» материалдарды бергеннен гөрі, оларға белгілі бір мәселені талқылау, оны шешу жолдарын табуды білім алушылардың өздеріне тапсырса нәтижелі болады.

Қызығушылық. Музей мен тарихи орындардағы сабақтарда білім алушыларға мотивация, импульс беретін нәтижесінде мәселені шешудің баламалы жолдарын таба алатын мүмкіндікті олардың өздеріне тапсыру айтарлықтай нәтиже береді. Ол үшін білім алушылар рұқсатпен музей заттарын қолдана отырып, гипотеза мен болжау, «қосып алу тәсілі» арқылы белгілі бір мәселе шешімін жариялауға болады.

Музей мен тарихи орындардағы сабақтарды өткізуде мектеп мұғалімі мен музей педагогінің арасында тығыз байланыс болу қажет. «Музей сабақтары» түрлі жоспарда, түрлі нұсқада дайындалуы мүмкін. Мектеп мұғалімі музейде сабақ өткізу үшін, белгілі бір талаптарға сәйкес, «музей ресурстарын» өз сабағында қолдануға болады. Сонымен қатар музей сабақтарында музей педагогі фасилитатор ролінде болуы қажет. Музей педагогі мен мектеп мұғалімінің өзара үйлесімді жұмысы өте жақсы нәтижелерге әкеледі. Музей сабақтарының басты ерекшелігі – ол музей кеңістігіндегі заттардың түпнұсқада болуы.

Сабақта қолданылатын әдіс-тәсілдер музей сабақтарына сәйкес болуы қажет, маршрут парақтарын толтыру, білім алушының музей заттарына қызығушылығының жоғары болуы, ойлануы, интеллектуалды шешімдер мен өзіндік жауаптарын әзірлеудің тиімді әдіс-тәсілдері болу керек.

Қорыта келгенде, музейлер қорындағы құнды мұраларды тарих сабақтарында пайдалану пәннің мазмұнын толықтырып, білім алушылардың ізденушілік, зерттеушілік дағдыларын дамытады. Музей жәдігерлерін тарихи шынайы дереккөз ретінде пайдалануға мүмкіндік береді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2019 жылғы 26 желтоқсандағы № 288-VI ҚРЗ.
2. Музейная педагогика за рубежом. По ред. М.Ю. Юхневич. Лаборатория музейного проектирования, Российский институт культурологии, М., 1997.
3. <http://www.educationengland.org.uk/history/chapter17.html>
4. <https://jingculturecommerce.com/british-museum-virtual-visits-digital-education-ed-lawless/>
5. Артамонов А., Синицына О. Музейные образовательные программы на рынке онлайн-образования // Музей как пространство образования: игра, диалог, культура участия. - Вып. 2 / Сост. Н. Копелянская. - М., 2015. 17 Н. Макарова-Таман. Сотрудничество с учителем. Из опыта США // Музей. - №1. - 2015. - с. 36-39.
6. Кузьмина Е. Работа музеев с подрастающим поколением (на материалах Англии). ГБЛ: Информкультура. — Вып.2. — М., 1990.
7. Один из конкретных примеров описан в статье сотрудника музея-заповедника «Колониальный Вильямсбург»: Л. Хьювел. Преподавание истории поколению Next // Музей. - №1. - 2015. - с. 40-45.
8. Презентация программы и опыта взаимодействия музеев и школы Дании для российских музейных специалистов состоялась в рамках профессионального форума во время Фестиваля «Детские дни в С.Петербурге» осенью 2012 г. Автор – Ида Брендхолт, советник Национального агентства наследия Дании.
9. Биргитта Е. Густафссон Образование в исторической среде – педагогическая перспектива // Museum International. – 2012.- №9. – с. 72. 21 Там же.
10. Willkommen Im Ostfelder Bauernhaus. URL: <http://bit.ly/2FGm8bU>. 10 См. фото: <http://bit.ly/2DVgDWj>.
11. <http://1000xHeimat.de/>
12. Schule@museum. Eine Handreichung fuer die Zusammenarbeit. – Berlin, 2011.
13. Ибраева А.Ф. Қазақстан музейлері: тарих және тағылым. – Астана, 2012.
14. <https://csmrk.kz/images/meropriyatiya/pic-amre-kash2018-muz.jpg>.
15. <https://nmrk.kz/structure/service-of-excursion-work-and-museum-pedagogy/museum-pedagogy/>.
16. «Мәдениет туралы» Қазақстан Республикасының 2006 жылғы 15 желтоқсандағы № 207 Заңы <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z060000207>.
17. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы.
18. Қозғамбаева Г.Б. Әзірет Сұлтан Мемлекеттік тарихи-мәдени қорық кешені және оның зерттелу тарихынан// Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Хабаршысы, тарих сериясы. 2013. – 5. «Мәдени мұра» бағдарламасы. – Алматы, 2004.

ҚОСЫМШАЛАР

НЕГІЗГІ ТҮСІНІКТЕР

1) ансамбльдер мен кешендер – фортификациялық, сарай, тұрғын үй, қоғамдық, әкімшілік, сауда, өндірістік, ғылыми, оқу, ғибадат ету мақсатындағы оқшауландырылған немесе біріктірілген ескерткіштердің, құрылыстар мен құрылысжайлардың топтары, оның ішінде тарихи қалыптасқан аумақтарда тұйықталған қоныстардың тарихи жоспарлану және салыну фрагменттері;

2) археология ескерткіштері – тұрақтар, қалашықтар, көне кесендердің, қоныстардың, бекіністердің, өндірістердің, арналардың, жолдардың қалдықтары, қорымдар, қорғандар, некропольдер, мегалиттік құрылысжайлар, тас мүсіндер, петроглифтер, ежелгі елді мекендердің тарихимәдени қабатының учаскелері және адамның өмірі мен қызметінің ізі бар өзге де орындар;

3) археологиялық жұмыстар – археологиялық қазбалар мен барлау жүргізу арқылы тарихи-мәдени мұра объектілерін анықтау, зерттеу және сақтау жөніндегі жұмыстар;

4) киелі объектілер – айтулы тарихи оқиғалармен және аса көрнекті тұлғалармен, сондай-ақ халықтың рухани құндылықтарымен байланысты тарихи және есте сақтарлық жерлер, қолмен жасалған және табиғи ғибадат ету объектілері, ландшафттар, құрылысжайлар;

5) Қазақстан Республикасының дүниежүзілік мәдени мұрасының алдын ала тізімі – ЮНЕСКО-ның Дүниежүзілік мәдени және табиғи мұрасының тізіміне қосу үшін ЮНЕСКО-ның Дүниежүзілік мұра комитетіне ұсынылатын тарих және мәдениет ескерткіштерінің тізбесі;

6) қала құрылысы және сәулет ескерткіштері – сәулет ансамбльдері мен кешендері, тарихи орталықтар, орамдар, алаңдар, көшелер, азаматтық, тұрғын үй, өнеркәсіптік, әскери, ғибадат ету сәулеті, халық сәулетшілігі құрылысжайлары, сондай-ақ олармен байланысты монументтік, сәндікқолданбалы және бақ-саябақ өнері туындылары, табиғи ландшафттар;

7) қорғау міндеттемесі – тарих және мәдениет ескерткішінің осы құжатты ресімдеу кезіндегі жай-күйі мен тарих және мәдениет ескерткіші меншік иесінің немесе оны пайдаланушының тарих және мәдениет ескерткішін күтіп-ұстау шарттарын тіркейтін құжат;

8) мемориалдық тақта – аса көрнекті тұлға немесе айшықты оқиға туралы ақпарат қамтылатын, ғимараттар мен құрылысжайлардың қасбеттеріне орнатылатын, мәрмәрдан, граниттен, металдан немесе басқа да материалдардан жасалатын тақтайша;

9) монументтік өнер құрылыстары – аса көрнекті тұлғаларды, маңызды тарихи оқиғаларды мәңгі есте қалдыру үшін орнатылатын

монументтік өнер туындылары (ескерткіштер, стелалар, бюсттер);

10) тарих және мәдениет ескерткіштері – Тарих және мәдениет ескерткіштерінің мемлекеттік тізіміне қосылған тарихи-мәдени мұра объектілері;

11) тарих және мәдениет ескерткіштеріндегі ғылыми-реставрациялық жұмыстар – тарих және мәдениет ескерткіштерінің сақталуын қамтамасыз ету мақсатында жүзеге асырылатын ғылыми-зерттеу, жобалау және өндірістік жұмыстар;

12) Тарих және мәдениет ескерткіштерінің мемлекеттік тізімі – тарих және мәдениет ескерткіштері деп танылған, түрі, санаты және координаттары көрсетілген тарихи-мәдени мұра объектілерінің тізбесі;

13) тарих және мәдениет ескерткішін пайдаланушы – осы Заңға сәйкес тарих және мәдениет ескерткішін пайдалану құқығы оның меншік иесімен жасалатын шарт негізінде берілген жеке немесе заңды тұлға;

14) тарихи-мәдени мұра объектілері – тарих, археология, сәулет, қала құрылысы, өнер, ғылым, техника, эстетика, этнология, антропология, әлеуметтік мәдениет тұрғысынан қызығушылық туғызатын, тарихи процестер мен оқиғалар нәтижесінде пайда болған, өздерімен байланысты бейнелеу, мүсін, қолданбалы өнер, ғылым, техника туындылары және материалдық мәдениеттің өзге де заттары бар жылжымайтын объектілер;

15) тарихи-мәдени мұра объектілерін алдын ала есепке алу тізімі (бұдан әрі – алдын ала есепке алу тізімі) – зерделеуге және тиісті мәртебесін айқындауға жататын, жаңадан анықталған тарихи-мәдени мұра объектілерінің тізімі;

16) тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану жөніндегі уәкілетті орган (бұдан әрі – уәкілетті орган) – тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану саласында басшылықты және салааралық үйлестіруді жүзеге асыратын орталық атқарушы орган;

17) тарихи-мәдени сараптама – тарихи-мәдени мұра объектісінің тарихи-мәдени маңыздылығын және сақталу дәрежесін анықтауға бағытталған зерттеу;

18) тарихи-сәулет тірек жоспары – тиісті жергілікті жердегі тарих және мәдениет ескерткішінің аумағы мен орналасқан жерін тіркейтін құжат;

19) Ұлттық пантеон – аса көрнекті мемлекет, ғылым, мәдениет қайраткерлерін, сондай-ақ Қазақстанның дамуына үлес қосқан адамдарды мәңгі есте сақтау мақсатында салынған, мемориалдық маңызы бар сәулет объектісі болып табылатын, қайтыс болған (қаза тапқан) адамдарды жерлеуге арналған орын;

20) ЮНЕСКО-ның Дүниежүзілік мәдени және табиғи мұрасының тізімі – ЮНЕСКО-ның Дүниежүзілік мұра комитетінің шешімі негізінде қалыптастырылатын дүниежүзілік мәдени және табиғи мұра объектілерінің тізбесі.

21) Скансендер-ашық аспан астындағы этнографиялық мұражайлар

Тарихи орындарға таным-жорық сабақтар тізбегі

1-Сабақ.

Тақырыбы: «Бауыржан Момышұлы» ескерткішіне саяхат

Мақсаты: Тарихи тұлғалармен танысу

Сабақ түрі: таным-жорық

Сабақ жоспары:-Сенің өлкенде қандай атақты, даңқты тұлғалар бар?

- Б. Момышұлы туралы не білесің?

- Астанада Б. Момышұлы көшесі, аллеясы және ескерткіші бар.

(Ескерткішке апару)

«Блиц-сұрақ» әдісі арқылы тұлғаны зерттеу:

1. Неліктен батыр атасызға ескерткіш қойылды?

2. Батыр Бауыржанның тағы қандай өнері болған?

3. Батыр Бауыржан-ақын Бауыржан(шығармалары, естеліктері туралы пікір алмасу)

4. Ескерткіш туралы толық ақпарат (кім жасады? Қашан? Неден жасалды?)

Күтілетін нәтиже: *Бауыржан Момышұлы - ел басына күн туып, ат ауыздықпен су ішіп, ер етігімен су кешкен кезде тоз-тозы шыққан халықтың етек-жеңін жиып, мүддесін қорғаған қаһарман, дара тұлға. Қысылтаяң сәттерде де қазақтың намысын бәрінен жоғары қойып, қарсы алдындағы жаудан қаймықпаған қолбасшының арманы Тәуелсіздік болды.*

Қазақтың біртуар ұлы, кеңес одағының батыры, екінші дүниежүзілік соғыстың даңқты жауынгері, әскери қолбасшы, стратег, тактик әрі жазушы Бауыржан Момышұлы 1910 жылы 24 желтоқсанда Жамбыл облысы Жуалы ауданы Мыңбұлақ ауылында дүниеге келген. Әкесі ұста, етікшілік пен зергерлікті кәсіп етіп қана қоймай, кирилл әліпбиін өз бетінше меңгерген адамдардың бірі болған. Анасы Рәзия дүниеден ерте өткендіктен, Бауыржан 3 жасынан бастап әжесі Қызтумастың қолында тәрбиеленеді. Бауыржан Момышұлының "Әділет қашан да жеңеді, ол кешіксе де келмей қоймайды" деген сөзі шындыққа айналып, 1990 жылы туғанына 80 жыл толуына орай кеңес одағы батыры жоғары атағы берілді. Сондай-ақ соғыс жылдарында 1942 жылы 6 маусымда "Қызыл ту" орденімен; 1944 жылы 6 маусымда "Мәскеуді қорғағаны үшін" медалімен; 1945 жылы шілдеде 1 дәрежелі "Отан соғысы", "Құрмет белгісі" ордендерімен, "Қызыл жұлдыз" орденімен 2 рет марапатталды.

Бұдан өзге соғыс жылдарынан кейін 1970 жылы "Еңбек Қызыл ту" орденімен, "Құрмет белгісі" орденімен марапатталып, 2000 жылы "Ғасыр адамы" деп танылды. 2010 жылы 14 қыркүйекте Алматы қаласында "Қазақтың Бауыржаны" атты деректі фильм көпшілікке таныстырылды. Оны үкіметтің тапсырмасымен батырдың 100 жылдың мерейтойына арнап режиссер Қалила Омаров түсірген болатын. Осы жылдың 10 желтоқсанында Алматы қаласындағы 28-панфиловшылар саябағында соғыс қаһарманы әрі жазушы Бауыржан Момышұлына арналған ескерткіш салтанатты түрде ашылды. Жалпы биіктігі 6 метр болатын батырдың мүсіні қоладан, ал ескерткіштің қалған бөлігі граниттен құйылған.

2010 жылы Қазақстан бойынша батырдың 100-жылдығына арналған

мерекелік іс-шаралар өтіп, оның 30 томдық шығармалар жинағы жарық көрді. Қазақстанда батыр атына Алматы, Атырау, Тараз, Семей қалалары және Жамбыл облысында көше берілген. Мұнымен қатар, №45 қазақ классикалық гимназиясына Бауыржан Момышұлының есімі беріліп, мектеп алдына батырдың бюсті қойылды. Осы күнге дейін Бауыржан Момышұлына арнап бірнеше фильм түсіріліп, кітаптар жазылды. 1967 жылы режиссер Мәжит Бегалиннің фильмінде "Артымызда Мәскеу" фильмінде батырдың рөлін Кәукен Кенжатаев сомдады. 2013 жылы режиссер Ақан Сатаев "Бауыржан Момышұлы" атты телехикая түсірді. Бақытжан Момышұлының "Восхождение к отцу", "Во имя отца" және "Сыновья великого волка" атты кітаптары мен Зейнеп Ахметованың "Шуақты күндер" туындысы Бауыржан Момышұлына арналады. Даңқты қолбасшы сарбаздардың елі үшін шыбын жанын қиятын ерлігін ерекше бағалай білген. Оның қатардағы жауынгерлер жайында айтқан нақылға бергісіз сөздері халықтың есінде мәңгіге қалмақ. *Бауыржан Момышұлы ескерткіші - Тараз қаласының орталығында, Жамбыл облыстық қазақ драма театрының алдына 2000 жылы қойылған.*

Желтоқсанның 10-ы күні Алматыдағы 28 панфиловшылар саябағында совет-герман соғысының қаһарманы, жазушы Бауыржан Момышұлына тұрғызылған ескерткіш салтанатты жағдайда ашылды.

Бауыржан Момышұлы 1982 жылы 10 маусымда Алматы қаласында қайтыс болды.

Қорытынды: - Батыр атаға хат.

- құрмет көрсету (1 мин үнсіздік)

-гүл шоқтарын қою (қолдан жасаған)

Білім беру ұйымының атауы	№1 «Білім- Инновация» лицей-интернаты» КММ, Қарағанды қаласы			
Пәні:	9 – сынып. Мұражайға зерттеу-сабақ			
Бөлім:				
Педагогтің аты-жөні:	Жапабаева Меруерт Секербаевна			
Күні:				
Сынып: 5	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:		
Сабақтың тақырыбы:	Қарлаг – мәңгі естелік зонасы			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	8.3.1.7. XX ғасырдың 20–30 жылдардағы әміршіл-әкімшіл жүйе саясатының зардаптарын талдау; 8.1.2.1. қазақ зиялыларының қоғамдағы рөлі мен қызметін талдау;			
Сабақтың мақсаты	Долинка кентіндегі «Саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу» мұражайындағы экспонаттар мен құжат материалдарын пайдалану арқылы Қарлаг мұражайының құрылу тарихымен таныстыру; білім алушылардың танымдық және шығармашылық белсенділігін дамыту.			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі//уақыты	Мұғалімнің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Ұйымдастыру кезеңі	М. Қайырлы күн! Бүгін бізде ерекше сабақ. Қарағанды қаласы, Долинка кентіндегі «Саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу» мұражайына саяхат-сабағымызды бастаймыз. Мұражай 1933-1935 жылдары мыңдаған тұтқындардың қолымен тұрғызылған Қарлаг Басқармасының тарихи маңызы бар ғимаратында орналасқан. Мұражайдың тұрақты экспозицияларында саяси қуғын-сүргін тарихының мұрағаттық құжаттары, хаттар, фотосуреттер, Қарлаг тұтқындарының жеке істері және экспедициялар кезінде табылған Қарлаг тұтқындарының еңбек және тұрмыс құралдары орналастырылған. Бұлардың барлығы 1920-1930 жылдардағы Сталиндік режим, әміршіл-әкімшіл жүйе саясатының куәсі. <u>Мұражай алаңында қойылған «1937-1938 жылдары жазықсыз жапа шеккен саяси қуғын-сүргінге ұшырағандар» арналған</u>	Жаңа сөздерге түсінік беру Білім алушының жауабы Деректегі маңызды тұстарын ортаға салу	Кері байланыс. А өз ойларын, экспозициядан алған әсерлерін, болжамдарын ортаға салады.	Қазақстан тарихы көне заманнан бүгінгі күнге дейін. 5 томдық. IV том. Атамұра, 2010 таныстырылым мұрағат деректері
Жаңа білім				

	менгеру	<u>монумент тақтаның алдында білім алушыларға бүгінгі сабағымыздың мақсаты мен міндеттері түсінідіріліп кетеді.</u> Білім алушыларды мұражайдағы «Қарлағтың қалыптасу тарихы» залына саяхаттауға шақырамын. Ой талқы сұрақтары: M. Ал, енді мұражайдағы 1 экспозицияға тоқтайлық. Қазақ арасында шаңырақ – берекенің , бірліктің, ошақтың белгісі. Қазақ халқы “шаңырақ” деген сөзге көптеген ұғымдарды сыйғызады. Компазицияда шаңырақ және оның фрагменттері сынған және ұсақталып берілу себебі неде деп ойлайсындар?	Ақпараттард ы басқару;	Жұптық бағалау	Мұражай экспонатт ары
	Практикалық бөлім	БА. Шаңырақ тоталитаризм режимінің төбесі ретінде бейнеленген. Бұл өткен ғасырда саяси-куғын сүргіннің зұлмат жылдарынан сүрінбей өткен қазақ халқының қсіретін көрсететін символ, нышан, нақыш деп айтуға болады. M. Екінші <u>экспозициядагы ҚазақКСР картасына көңіл аударсақ,</u> Орталық Қазақстан аумағындағы көптеген жерлер кара нүктемен ерекшеленіп беруінің себебі неде деп ойлайсындар?	бірлескен жұмыс; ойлау, проблемалар ды шешу, шешім қабылдау		үлестірме лі материалд ар;
		БА. ҚазақКСР картасындағы Орталық Қазақстан аумағындағы көптеген жерлердің кара нүктемен ерекшеленуі және оның ішінде кара тудың Долинка ауылын белгілеп тұруы тегін емес. Долинка ауылы – Қарлағтың астнасы, орталығына айналған елді мекен.	Әрбір топ өз жұмысының қорытындысын келтіреді		Түрлі түсті қағаз, фломастер стикерлер
					https://youtu.be/PN4uDBQgwJk

	ЗЕРТТЕУ ЖӘНЕ ТАЛДАУ Мұражайдағы экспозиция, фото суреттер, құжат деректері арқылы жұмысты оқушылардың қызығушылығын ескере отырып, топқа бірігу арқылы зерттеуге бағытталған жұмыс түрлері ұсынылады. <i>1-топ. Құжатпен жұмыс. (№ 1 экспозиция)</i> Қабырғаларға ілінген НКВД басшылығының бұйрықтарынан берілген үзінділерді пайдалана отырып, әміршіл-әкімшіл жүйенің саясатына баға беріңдер 1930 жылдардағы қуғын-сүргін РКСФР Қылмыстық Кодексінің 58 – бабы. 1927 жыл. 1927 жылы 25 ақпанда «Мемлекеттік қылмыстар туралы» (КСРО үшін басқару тәртібінде қарсы контрреволюциялық және ерекше қауіпті қылмыстар) ереже шығарылып. Бұл 58-баптың мемлекеттік дәрежеге көтеріліп, Кеңес өкіметінің азаматтардың құқығын шектеудегі, жазалаудағы басты заңына айналуына алып келді. 58- бап Қылмыстық Кодекстің басты бабына айналды. 2-топ. "Карлаг тұтқындарының ғылыми-зерттеу қызметі"(№2 экспозиция) «БФЕ (БАРЛЫҚ ФАКТОРЛАРДЫ ЕСКЕРУ)» әдісі арқылы залда ғылыми-зерттеу зертханасының инсталляциясы ұсынылған. Қамауда отырған ғалымдар қолданған 1930-50 жылдардағы құрылғылар үлкен қызығушылық тудырады. Сонымен қатар Карлагтың тұтқындалған белгілі ғалымдарының ұсынылған тізімі бойынша зерттеу жасау. 3-топ. «Әйелдер – Карлаг			
Бекіту				
Кері байланыс				

	тұтқындары» "(№3 экспозиция) «ФАКТ немесе ПКИР» әдісі арқылы Арнайы лагерьлерде жазасын өтеп жатқан әйелдер мен балаларға арналған Зал Отанға опасыздық жасады деп айыпталғандардың отбасы мүшелері болғаны үшін ғана. Балалар мен әйелдердің өлім-жітімі туралы қорқынышты сандары бар құжаттар, оларды ұстау жағдайлары туралы деректер, "Аналар зираты", балалар үйлерінің суреттері олардың қиын өмірін ашады. 4- топ. "Есімдер мен тағдырлар"" (№4 экспозиция) «ЕРКІН ӘҢГІМЕ» әдісі Залда Карлаг тұтқындарының отбасы мүшелерінің жадында сақталған және мұражайға сыйға берілген фотосуреттері мен өмірбаяндық деректері ұсынылған. Мұнда саяси қуғын-сүргін құрбандарына арналған жалғыз ескерткіш болып табылатын хаттар, естеліктер, құжаттардың түпнұсқалары мен көшірмелері, фотосуреттерімен бірлескен зерттеу жұмысы Рефлексия: «Үнсіз хат». 4-5 оқушы топтасып берілген «Қарлаг – мәңгі естелік зонасы»» тақырыпқа кезек-кезек бір сөзден қосып толық сөйлем немесе әңгіме жазады. Топ ортақ бір қаламмен қолданады. Басты шарты тыныштықта жазу. Кері байланыс: • Бүгін не білдіңіз? Сіз үшін не жаңалық болды? • Сабаққа қатысуыңызды қалай бағалайсыз? • Сабақта қандай қиындықтар туындады? • Сабақ аяғындағы көңіл-күйіңіз қандай болды? Неліктен?			
--	---	--	--	--

Тарихи орындарда тарих сабағын өткізу бойынша «Туған елге тағзым» жобасы аясында құрылған «Ескерткіштер сыры» атты бағдарлама негізінде әзірленген сабақ үлгісі ұсынылады

Бөлім: X-XI ғасырлардағы тарихи ескерткіштер		Мектеп: № 73 мектеп-лицей	
Күні:		Мұғалімнің аты-жөні: Ұзақбайқызы Гүлназия	
Сынып: 7		Қатысқандар: 20	Қатыспағандар:0
Сабақтың тақырыбы		Айша-бибі мұнарасы	
Сабақтың мақсаты		«Айша -Бибі» кесенесінің тарихымен таныстыру	
Тілдік мақсаттар		Пәндік мақсат: Кесененің жалпы тарихын,салыну себептерін, құрылыс ерекшеліктерін археологиялық деректерді талдай отырып түсіндіру. Тілдік мақсат: Оқушылар бір- біріне сұрақ қоя отырып , зерттеу жұмысын жүргізеді. Пәнге қатысты лексика мен терминология: Мұражай, мәдениет, жәдігер, өнер, экспонат, экспозиция Диалогқа/жазылымға қажетті тіркестер: Менің ойымша, ...себебі... ... деп айтуыма ... негіз болып табылады. Бұл ... түсіндіріледі.	
Оқылым- тыңдалым:бірбірінің пікірлерін тыңдайды Айтылым, жазылым: Құндылықтарға баулу		Құрметтеу: топтық жұмыс кезінде жұптық қарымқатынастарды дамытуды қамтиды.Академиялық адалдық: академиялық адалдық принциптерін сақтауға негізделген басқа адамдардың идеялары мен ойларын құрметтеу.	
Пәнаралық байланыс		География, дүниежүзі тарихы,қазақ әдебиеті	
Алдыңғы білім		«Айша-Бибі» кесенесінің тарихы мен тіршілігін шығармашылық түрде көрсете біледі.	
Жоспар			
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақтағы жоспарланған жаттығу түрлері		Дереккөздер, ресурстар
Сабақтың басы 2минут	I Ұйымдастыру кезеңі: Бейне жазба көрсету және тақырыпты ашуға арналған бағыттаушы сұрақтар қою 1.Айша-бибі дегеніміз кім?		https://www.youtube.com/watch?v=WZxk1S5hAI
2 минут	2.Айша-бибі кесенесі туралы не білеміз?		
1 минут	3.Кесене қай қалада орналасқан? Оқушыларды сабақтың тақырыбы және мақсатымен таныстыру.		

Сабақтың ортасы 5 минут	Белсенді оқу ортасы Айша бибі (XI - XII ғғ.) Қараханидтер әулетінің негізін қалаушы Қараханның қалыңдығы, қазіргі <u>Тараз</u> қаласының жанындағы, сонау скифтер заманынан бастап ақ қазақтың қол өнеріне енген,	Ақпараттық мәтін Карта Кескін карта
---	---	--

	содан бері қолданылып келе жатқан ою өрнек , әшекей түрлерінің бәрін қамтитын күрделі архитектуралық әсем ескерткіштің иесі. Айша бибі — шамамен 11-12 ғасырларда өмір сүрген ару қыз Топтық жұмыс-мәтінмен жұмыс <i>Зерттеу мен талдау</i> Ақиқатында Айша-бибі кім болған? «ЕНАРА» стратегиясы (5R) маңыздылық кестесі	«ЕНАРА» стратегиясы (5R) маңыздылық кестесі						
10 минут	<table><tr><td>Есте қалатын (кім үшін?)</td><td></td></tr></table>	Есте қалатын (кім үшін?)						
Есте қалатын (кім үшін?)								
5 минут	<table><tr><td>Нәтижелі (қандай нәтижелерге әкелді? Нәтижелері позитивті әлде негативті сипатқа ие ме?)</td><td></td></tr></table>	Нәтижелі (қандай нәтижелерге әкелді? Нәтижелері позитивті әлде негативті сипатқа ие ме?)		Суреттер				
Нәтижелі (қандай нәтижелерге әкелді? Нәтижелері позитивті әлде негативті сипатқа ие ме?)								
10 минут	<table><tr><td>Айырықша мәнді (Сол тарихи кезеңде ол қандай көрініс тапты? Ол маңызды немесе айрықша болып есептелді ме?)</td><td></td></tr><tr><td>Резонансты (Оқиға/құбылыс қазіргі өмірге әсер етті ме? Қазіргі қоғам дамуына әсер етті ме? Адамдар одан сабақ алды ма?)</td><td></td></tr><tr><td>Айқындайтын/ басқа да қырларын түсінуге жол ашатын (оқиға/ құбылыс сол заманның адамдарының өмірі мен көзқарастары туралы қандай ақпарат береді?)</td><td></td></tr></table>	Айырықша мәнді (Сол тарихи кезеңде ол қандай көрініс тапты? Ол маңызды немесе айрықша болып есептелді ме?)		Резонансты (Оқиға/құбылыс қазіргі өмірге әсер етті ме? Қазіргі қоғам дамуына әсер етті ме? Адамдар одан сабақ алды ма?)		Айқындайтын/ басқа да қырларын түсінуге жол ашатын (оқиға/ құбылыс сол заманның адамдарының өмірі мен көзқарастары туралы қандай ақпарат береді?)		Үш жақты түсіндірме күнделігі ҚБ парағы
Айырықша мәнді (Сол тарихи кезеңде ол қандай көрініс тапты? Ол маңызды немесе айрықша болып есептелді ме?)								
Резонансты (Оқиға/құбылыс қазіргі өмірге әсер етті ме? Қазіргі қоғам дамуына әсер етті ме? Адамдар одан сабақ алды ма?)								
Айқындайтын/ басқа да қырларын түсінуге жол ашатын (оқиға/ құбылыс сол заманның адамдарының өмірі мен көзқарастары туралы қандай ақпарат береді?)								
	ҚБ: «Алақан -жұдырық» Жұптық жұмыс Тарихи ескерткіштерге Мемлекеттік «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында қандай жұмыстар атқарылуда? ҚБ: «Ең ұтымды жауап» Жеке жұмыс 1. Үш жақты түсіндірме күнделігі							

Ең маңызды ақпарат	Неге?	Сұрақ?
2.Семантикалық карта сөздер Әулиеата тұрғызу қыз батыр салады қашады Қос ғашық Айша бибі Қарахан Улы жылан Мазар Тараз Жауабы: қос ғашық қашады, Айша бибі қыз, Қарахан батыр, улы жылан салады, мазар тұрғызу, Тараз Әулиеата. ҚБ: «Өзін-өзі бағалау»		

Сабақтың соңы 5 минут	Сабақты қорытындылау: Мәңгілік мұра, рухани байлық, бағасы жоқ саф алтынға айналған, махаббаттың мәңгілік символы болған Айша бибі кесенесі Кері байланыс - Алдымен біз былай деп ойладық..... □ Одан кейін біз мына проблемаға тап болдық..... - Проблеманы шешу үшін.....жасадық. - Бұдан біз.....көрдік. □ Демек, бұл мынаны білдіреді..... Үйге тапсырма: Айша бибі кесенесіндегі бағаналарға араб әрпінде жазуын,зерттеу	А4 парағы
--------------------------	--	-----------

«Қазақстан тарихы» пәнінен 5-сыныпқа арналған Өлкенің тарихи ескерткіштері тақырыбы бойынша Өскемен қаласындағы «Ақбауыр» тарихиархеологиялық кешеніне саяхат сабағының жоспары ұсынылады.

Білім беру ұйымының атауы	ШҚО білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша білім беру бөлімінің «№45 орта бейіндік мектебі»КММ			
Пәні:	Қазақстан тарихы. Өлкетану			
Бөлім:				
Педагогтің аты-жөні:	Ш.З.Есенбаева			
Күні:				
Сынып: 5	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:		
Сабақтың тақырыбы:	Өлкенің тарихи ескерткіштері. «Ақбауыр» тарихи-археологиялық кешеніне саяхат сабақ			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	5.2.2.8 өлкедегі тарихи ескерткіштердің құндылығын түсіну			
Сабақтың мақсаты	Тарихи - археологиялық ескерткішті зерттеу, мәліметтер жинақтау, петроглифтермен жұмыс жасау арқылы ертедегі адамдардың нанымсенімдері туралы түсінік қалыптастыру, Кіші Отанға деген сүйіспеншіліктерін арттыру.			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі//уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурс тар

Ұйымдастыру Өзін-өзі тексеру Өткен білімді еске түсіру	Саяхат барысында оқушылар тарихи ескерткішті аралап көріп болған соң сұрақтар қою: - адамдар неге осындай суреттерді салды деп ойлайсыздар? - олар суреттер арқылы қандай ойды білдіргісі келді? Оқушыларды саяхаттың тақырыбы және мақсатымен таныстыру. «Петроглифтер», «пиктография», ұғымдарының мағынасын ашып түсіндіру, ескерткіш туралы мұғалімнің түсіндіруі. 	Оқушылар өз ойларын ортаға салады. Оқушылар жауаптары арқылы жаңа тақырыпқа көшу Алдын-ала берілген тапсырма бойынша	Мадақтау Мұғалім оқушылар жауабын мұқият тыңдап кері байла- ныс беріп отырады	
Жаңа білім	<i>ШҚО құпияға толы киелі өңір. Ақбауыр үңгірі – қола дәуірінің ескерткіші. ШҚО, Ұлан ауданы, Бестерек ауылының солтүстігінен 3 км жерде Ақбауыр тауының етегіне орналасқан.</i> <i>Жүйелі зерттеу жұмыстарын 1970 – 90 жылы ҚР ҒА археолог экспед. (жетекшіі З.Самашев) жүргізді. Үңгір қабырғасындағы қызыл күрең охрамен салынған суреттер б.з.б. 3-мыңжылдықтың басына жатады.</i> <i>Төбесі қуыс, іші конус тәріздес күркеге ұқсайтын үңгір, әсіресе, оның кіре берісіне қарсы суреттер салынған негізгі қабырғасы көп адам табынатын, киелі орын болған. Үңгір таудың етегінен 5 – 6 м. биік орналасқан. Оның алдындағы алаңда жылдың белгілі бір мерзімінде (жыл басы – наурызда) үлкен діни жиындар, құрбандық шалу, т.б. рәсімдер өткізілген. Суреттердің мазмұны өте күрделі. Композицияның семантик. Орталығында қос аяқты арба, өгіз, таутекенің суреттері бейнеленген. Олардың айналасында әр түрлі ирек сызықтар, нүктелер, үшбұрыштар, төртбұрыштар және адамдар, үш-</i>	оқып келгендерінен толықтырады. Оқушылар бұл петроглифтерді критерий	Мұғалім оқушыларды жұмыс барысында бақылып, өзінің журналына белгілейді	

Бекіту	<i>төрт күрке бейнеленген. Энеолит, қола дәуірлерінде салынған бұл суреттер жердің құнарлы болуын, мал-жанның өсіп-өрбуін тілеу мағынасын білдіреді. Сол кездегі діни ғұрып бойынша өлген адам қабіріне қос аяқты арбаны бірге қойған. Ол адамдардың жанын, рухын басқа дүниеге тасымалдайтын құрал деп саналған.</i> <i>(Оқушылардың қабілеттерні ескеріле отырып топтарға алдын-ала бөлу)</i> <i>Зерттеу мен талдау тапсырмалары:</i> 1-топ фотографтар Петроглифтерді суретке түсіріп, көшірмелерін алады, суреттер бойынша болжамдарын айтады. <i>Зерттеу барысында алынған көшірмелер көрмесін ұйымдастырады.</i> 2- топ шежірешілер «Ақбауыр» шағын бейнеролигін түсіреді. <i>Ортақ чатқа салады.</i> 3-топ археологтар Ескерткіш туралы хабарлама дайындайды, бейнеленген көріністерді жазбаша сипаттайды, петроглифтерде бейнеленген аңдардың және т.б. тізімін жасайды петроглифтердің ерекшеліктерін анықтайды. 4-топ туристер Ескерткішке туристік жарнама жасайды. <i>Ортақ чатқа салады, ауызша қорғайды.</i> Мұғалім оқушыларды жұмыс жасау барысында бақылап жүреді, қажет болса кеңестер береді.	лерді басшылыққа ала отырып, зерттейді: Өз зерттеулерінің негізінде табылған петроглифтердің мазмұнын жорамалдайды 2 оқушы жазған әңгімелерін оқиды. Барлық балалар фото түсіреді. Ең үздік жазған, түсірген оқушыларды атап өтеді	Оқушылар бағалау критерийлеріне сәйкес өз деңгейлерін бағалайды.	Фотоаппарат, телефон, камера A4 Көшірме жасайтын қара түсті бояу
--------	--	--	--	--

	Ақ бауыр тарихи археологиялық кешеніндегі тас бетіндегі	Тақырып бойынша не ұнағанын, қандай ой түйгенін жазады		A4
--	---	--	--	----

Кері байланыс	ерте ғасыр суреттері. Зерттеу сұрақтары -Петроглифтерде кімдер, қандай көріністер бейнеленген? -Алғашқы адамдар суретті салу үшін қандай тәсілдерді қолданған? -Тастағы суреттер алғашқы адамдардың дүниетанымы туралы ақпарат береді ме? -Берілген суреттерден қандай ақпарат ала аламыз? -Суреттен қандай процесті көріп тұрсыздар? -Адамзат үшін осы суреттердің маңызы болды ма? - Ескерткіште қандай аңдар көп салынған? Бұл неге байланысты деп ойлайсыз? -Осы петроглифтерді зерттей келе, олардың наным сенімдері, дүниетанымы туралы қандай нәтиже шығара аласыздар? Интерпретация Сыныптағы әр оқушы «петроглифтерді зерттеуші маман» кейпіне еніп, өз таңдаған петроглифтің «құпиясын» ашады. Оқушылар өздеріне ұнаған петроглифтерді таңдап, сол туралы барынша көп ақпарат іздейді, оны құндылығын сыныпқа негіздейді. Оқушылардың жүргізген зерттеу жұмысының нәтижесін қорытындылау үшін алғашқы адамдардың сенімнанымдары туралы туралы алған білімдері бойынша кем дегенде бес-он сөйлемнен тұратын шағын әңгіме құрастыру тапсырмасы беріледі. <i>Рефлексиялық экран</i> Бүгінгі көргендеріңізден өзіңізге			
---------------	---	--	--	--

	қандай ой түйдіңіз?..... Сізге бәрінен де не ұнады?..... Сіз түсінбеген мәселелер болды ма?.....			
--	---	--	--	--

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	3
1 Мұражайлар мен тарихи орындарда тарих сабақтарын өткізудің жалпы тәжірибелері мен өзектілігі.....	4
2 Мұражайлар мен тарихи орындарда тарих сабақтарын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар.....	16
Қорытынды	61
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	64
Қосымша	65

ВВЕДЕНИЕ

Новаторство в образовании ставит перед педагогом качественно новые задачи: не только передать информацию, но и включить обучающегося в непосредственный поиск и созидание. Наряду с ускоренным развитием современных технологий изменились и требования к современному уроку, и форма урока: класс с обычными партами и доской сменяет все пространство деревни, города, открывая перед учеником и учителем безграничные возможности.

Для современного обучающегося открыт весь мир: Интернет, дистанционное обучение, множество мультимедийных средств – все это расширяет границы знаний. Традиционно учителя-предметники истории проводили в музее обучающихся по изучению и изучению тех или иных тем во внеклассной работе на экскурсии. Однако экскурсия не в полной мере удовлетворяет образовательные потребности обучающихся. Поэтому для повышения качества образования по предметам истории и преемственности теоретических знаний с практикой возрастает актуальность эффективной организации проведения уроков истории в музеях и исторических местах.

Музей может выступать в педагогических условиях как средство обеспечения познавательного процесса, являющегося частью обучения. В данной методической рекомендации рассматриваются виды реализации образовательного потенциала музея по урокам истории. Во-первых, музей является площадкой для проведения учебных занятий по учебным предметам образовательных организаций в рамках внеклассной работы. Обучающиеся посещают музеи с целью углубления знаний по учебному предмету. Во-вторых, музей обладает учебно-методическим потенциалом через предметы «История Казахстана» и «Всемирная история», которые служат экспонатами для изучения различных фактов, явлений, событий. С этой позиции музей выступает как учебное пособие. Через музейные экспонаты формируется ряд важных качеств личности: познавательная активность; нравственная, экологическая, художественно-эстетическая культура; историческое и национальное самосознание; духовность и патриотизм.

Музейный урок выполняет важнейшую цель образовательного процесса – он является одним из инструментов в развитии нравственных, патриотических качеств, привитии любви к Родине, сохранении культурного наследия.

Проведение уроков истории в музеях, исторических местах во время уроков является одним из основных компонентов исторического образования. Музейный урок имеет свои особенности. Отличается от обычного урока тем, что основным источником новой информации для обучающихся является не только рассказ специалиста, но и подлинные памятники и реликвии истории и культуры. Она может проводиться как в школьном музее, так и на территории мемориального комплекса, где находится школа, с посещением районного музея и региональных музеев под открытым небом, исторических мест. В методических рекомендациях учителям истории будут предложены

методические подходы и особенности проведения занятий в музее с информированием об исторических местах и музеях страны. Также в качестве методической помощи педагогам были предложены планы нескольких уроков.

1. ОБЩАЯ ПРАКТИКА И АКТУАЛЬНОСТЬ ПРОВЕДЕНИЯ УРОКОВ ИСТОРИИ В МУЗЕЯХ И ИСТОРИЧЕСКИХ МЕСТАХ

Музей может выступать как место организации (педагогические условия) или средство обеспечения процесса познания, который является частью обучения. В данном методическом рекомендациях рассматриваются виды реализации музеем своего образовательного потенциала. Во-первых, музей – это площадка для проведения учебных занятий по учебным предметам образовательных организаций в рамках внеаудиторной и внеклассной работы. В музеи школьники приходят с целью углубления знаний по учебному предмету. Во-вторых, музей обладает колоссальным учебно-методическим потенциалом через предметы «История Казахстана» и «Всемирная история» выполняющих функции наглядных пособий при изучении различных фактов, явлений, событий. С такой позиции музей выступает как средство обучения. Через музейные предметы формируется ряд важных качеств личности: познавательная активность; нравственная, экологическая, художественно-эстетическая культура; историческое и национальное самосознание; духовность и патриотизм.

Музейный урок выполняет важнейшую цель образовательного процесса – он является одним из средств в развитии нравственных, патриотических качеств, привитие любви к Родине, сохранение культурного наследия.

Внедрение музейных уроков в урочное время, является одним из основных компонентов ГОСО. Музейный урок имеет свои специфические особенности. Он отличается от обычного урока тем, что основным источником новой информации для обучающихся является не только рассказ специалиста, но и подлинные памятники истории и культуры. Он может проводиться как в школьном музее, так и на территории мемориального комплекса, вблизи которого расположена школа, а так же с выездом в районный музей и музеи края.

В стране наряду с музеями Национального, республиканского, областного, городского и районного статуса объекты историко-культурного наследия республиканского или местного значения памятники истории и культуры памятники археологии, памятники градостроительства и архитектуры, ансамбли и комплексы, сакральные объекты и сооружения монументального искусства [1]. Сегодня музеи занимают одно из ведущих мест на рынке образовательных услуг. В современном мире музей как социальный институт приобретает новое место и назначение. Он становится не только центром хранения и передачи культурного наследия, но и активным элементом общественной жизни.

Образовательные ресурсы музеев

Модели и механизмы взаимодействия между образовательными и музейными структурами разных странах имеют свои особенности и опираются на сложившиеся традиции.

Музей — в понимании современной зарубежной музеологии — особая образовательная среда. Традиционно много внимания уделяется в музеях *знакомству* детей с неизвестными для них предметами. Задача музея, по мнению многих зарубежных специалистов, — сделать обучение осмысленным

(релевантным интересам ребенка, утверждает Г.Рамсей), соотнести научные и эстетические понятия с чувственным опытом детей, развить их способность учиться и собирать информацию.

Более того, ряд западных педагогов склонен считать, что музейное образование предполагает не только получение набора сведений, но и неперенное умение практически оперировать ими, включая способность принимать решение. Наконец, современные концепции образования ориентируют на подготовку ребенка к жизни в обществе, его социализацию, получение представлений о действующих нравственных и юридических нормах, навыков логического анализа ситуации, творческих начал.

Исходя из этого, наиболее значительными задачами музеев в сфере образования, согласно мировой тенденции, являются:

1. Развитие способности извлекать информацию из первоисточника – на основе наблюдения явлений природы или осмотра предметов материальной среды.
2. Формирование понятийного аппарата через наблюдение и общение с явлениями природы или предметами материальной среды.
3. Привитие навыков самостоятельного обучения.
4. Мотивация процесса обучения, создание «опыта радости» в процессе обучения [2].

Ради осуществления этих задач музей и устанавливает партнерство со школой. Одна из наиболее значительных тенденций в деятельности музеев США — включение их и учебный процесс на основе планирования *совместной деятельности со школами*.

Великобритания

В Великобритании, с приходом к власти в мае 1997 года лейбористского правительства, премьер-министр Тони Блэр провозгласил три главных национальных приоритета – «образование, образование, образование» [3]. И одним из центральных пунктов его государственной политики в области образования стало привлечение новых ресурсов. В 1990-е состоялась серия общенациональных конференций на тему «Школьный учебный план: культура и общество», оказавших большое влияние на содержание общенационального образовательного стандарта. Опираясь на высокий авторитет культурного наследия в глазах большинства британских налогоплательщиков, правительство Блэра смогло добиться большой финансовой поддержки для музеев, образовательные программы которых были признаны важным инструментом повышения качества общего и профессионального образования. Главные задачи были сформулированы для британской школы так: углубление знаний учащихся по разным предметам школьной программы, транслирование культурного опыта и формирование системы ценностных ориентиров, - и все они решаются при участии музейных программ. С начала 2000-х годов вход практически во все британские государственные музеи стал бесплатным, в школах были введены обязательные «музейные дни», а учителя получили возможность проводить уроки в музейных залах.

Работа с учителем и со школой стала приоритетной для каждого британского музея. Музейные образовательные программы обязательно координируются не только с учебными планами школ, но и с программами непрерывного образования взрослых. Чтобы спланировать самостоятельное посещение музея с классом, британскому учителю необходимо лишь поставить в известность музейных специалистов. Музеи предоставят ему готовые пакеты материалов для самостоятельной работы в экспозициях, интерактивные экспозиционные зоны, отвечающие потребностям современного образования, а также подобранные по разным темам школьной программы «музейные чемоданчики», которые можно использовать на уроке. Учитель может проводить занятия с детьми не только в выставочных залах музеев, но и в фондах, в музейной библиотеке, а также онлайн [4].

Активное создание музеями виртуальных образовательных программ для школы – яркая особенность последнего времени. Педагогам адресованы специальные разделы музейных сайтов, где можно найти обширные предложения для проведения музейных уроков, скачать различные методические рекомендации, листки активности для учащихся, не иллюстрирующие школьную программу, а использующие «предметный метод» обучения. Большое предложение существует на музейных сайтах и для неформального образования, адресованное, в том числе, школьникам.

США

Британская модель использования музейных образовательных ресурсов как части реформ опиралась на мощную государственную и общественную (через систему грантов многочисленных фондов) финансовую поддержку.

Похожая система существует и в США, где уже долгие годы действует национальная программа «Музей и образование». Главная функция сотрудников образовательных отделов музеев заключается не в проведении экскурсий, а в подготовке методических пособий для учителей, создании специализированных путеводителей, «рабочих тетрадей», пакетов иллюстративных материалов, видео- и интернет-программ, позволяющих педагогу квалифицированно подготовить и провести свои занятия в музее. Рассматривая учителей в качестве партнеров, американские музеи работают специально для них, организуя специальные лектории, учительские мастерские, зачетные курсы, исследовательские программы и программы стажировок в музеях. Учителя не просто получают новую информацию о музейных коллекциях, а обучаются методике их использования в учебной работе, учатся не иллюстрировать музейными экспонатами школьные учебники, а раскрывать с их помощью свой предмет, помогая детям освоить новый способ добывания знаний [5].

Некоторые органы образования в США и других странах ежегодно заключают договоры с музеями об участии их школ в учебных программах. Существуют различные модели финансирования совместной образовательной работы школы и музея, например, из фондов развития образования. Часть программ может носить спонсорский характер, а некоторые категории школьников — посещать музей бесплатно. Совместное учебное планирование

требует определенных координирующих действий, например, соотнесения школьного расписания с режимом работы музея или обеспечения школьников необходимыми информационными материалами для предварительного чтения и т.д. [6]

Не так давно в США возникла новая форма сотрудничества музея и школы: *специальные курсы* на базе музея. Она стала проявлением философии "альтернативного" образования и имеющейся в общественном умонастроении тенденции к отказу от жесткого классного метода обучения. Занятия на так называемых "зачетных" курсах проводятся соответственно школьными и музейными педагогами. Эта форма образовательной деятельности музея требует строгого подчинения требованиям школьной программы в обеспечении необходимого уровня и объема знаний.

Школьные педагоги, которые участвуют в музейных образовательных программах, получают более высокий квалификационный разряд, а, следовательно, добавку к зарплате. Существуют программы, специально направленные на подготовку учителей-лидеров, которые в дальнейшем становятся проводниками идей музейного образования в своем педагогическом сообществе.

Однако нельзя не отметить и того факта, что из-за проблем с финансированием и нехваткой времени американские учителя с конца 1990-х годов сокращают реальные музейные посещения. Однако одновременно растет популярность виртуальных музейных образовательных программ, ориентированных на изменяющиеся потребности сферы образования. С помощью инструментов Web 2.0 американские школьники, а также преподаватели и учащиеся в других частях мира, могут подключиться к различным музейным образовательным ресурсам. Учителя, которые прошли повышение квалификации на базе музеев, получают бесплатную подписку на них на весь учебный год [7].

Зрители виртуальных музейных образовательных программ могут смотреть их в прямом эфире или в записи, получают доступ к музейному видеоархиву с высокой четкостью воспроизведения с субтитрами или аудио-озвучиванием. Используя электронную почту, сетевые форумы, телефонную связь, учитель может быть в постоянном контакте с музейными специалистами. Разработчики музейных образовательных веб-ресурсов осуществляют постоянный мониторинг новых технологий и стандартов образования и учитывают быстрые изменения на рынке образовательных услуг.

Дания

Даже в такой небольшой стране как Дания на государственном уровне с 2007 году была принята Национальная программа включения музеев в систему образования. Программа, в частности, рекомендует музеям и учителям разработку совместных междисциплинарных, исследовательских, практико-ориентированных программ для школ всех уровней с обязательным использованием онлайн ресурсов. На их подготовку (включая проведение семинаров для учителей и исследование результативности программ) ежегодно

выделяется до 10 млн. евро. Одновременно было принято решение о бесплатном доступе детей и молодежи (до 18 лет) в музеи, а последним выделены средства на развитие образовательных программ, разработку интерактивных методик и использование новых медиатехнологий.

Совместно с Национальным Агентством «Наследие», Министерством образования и музейным сообществом (в Дании работает 117 государственных музеев) был проведен мониторинг существующих музейно-образовательных программ и создана Национальная сеть музейного образования. Адресованные школе музейные программы опубликованы в Интернете на сайте www.e-museum.dk, доступном всем школьным педагогам. Обновление его платформы финансируется Министерством образования Дании[8].

Швеция

Успехи скандинавских стран в области образования во многом объясняются напряженным поиском новых образовательных технологий, которые отвечали бы современным вызовам. Как отмечает преподаватель кафедры педагогики Университета Линнея (Швеция) Б. Густафссон, педагогические поиски направлены на «четыре ключевых момента: демократические ценности, критическая оценка, постановочные провокации, проблематизация». Наиболее предпочтительными как в школьном, так и в музейном образовании становится обучение, основанное не на информировании школьников, а на провокациях, вызывающих дискуссии. Только информирование не достигает уровня смыслов, чем больше разногласий, конфликтов, дилемм возникает при обсуждении, тем больше потенциал для появления собственной точки зрения, личного понимания, настоящего восприятия и глубокого усвоения знаний. «Подготовка к жизни – вечная и неизменная задача любого образования, должна, в первую очередь, подразумевать развитие способности жить каждый день, уживаясь с неоднозначностью и неопределенностью бытия, с множеством утверждений и с отсутствием непогрешимых, заслуживающих безграничного доверия авторитетов; должна прививать толерантность и способность к уважению «другого»; должна подразумевать укрепление критических и самокритических возможностей и умение обращаться с выводами», при этом, как отмечает Б. Густафссон, отличие музейного образования в том, что «удовольствие от «восприятия» - ключевой аспект в любых инициативах, связанных с наследием» [9].

Германия

В Германии, в отличие от описанного выше опыта, посещения музеев не включены в обязательные учебные планы школ. Однако учитель на свое усмотрение может использовать разнообразные музейные программы, в том числе музейные уроки, проектные дни или даже проектные недели. Различный стартовый опыт детей из разных социальных слоев, резко отличающийся образовательный и культурный уровень родителей требует от учителя большой работы по «выравниванию» уровня учащихся внутри одного класса, и музейные программы, вызывающие, как правило, большой интерес детей, в этом ему

большая поддержка.

Германия – одна из самых музейных стран Европы, здесь работает свыше 6 000 различных, музеев. Еще в 1970-е годы на государственном уровне в ФРГ было выделено значительное финансирование на создание в крупных городах музейно-педагогических центров или служб. За прошедшие годы в этих музейно-педагогических центрах были созданы многочисленные образовательные программы для школы, опубликованы разнообразные методические пособия: «рабочие тетради» для самостоятельной работы учащихся в экспозициях, брошюры для учителей по подготовке и закреплению знаний, полученных школьниками в музее, подборки иллюстративных материалов, папки для бумажного конструирования и т.д. Активность музейно-педагогических центров и популярность их образовательных предложений способствовали появлению в 1990-е в штатном расписании почти всех немецких музеев должности музейных педагогов [10].

Новым этапом централизованных государственных усилий, направленных на включение немецких музеев в систему непрерывного образования, стало начало 2000-х. Тогда была создана межведомственная партнерская сеть, в которую вошли Немецкий союз музеев, Профессиональная ассоциация немецких музейных педагогов, Федеральный комитет и Ассоциация специалистов по художественной педагогике, Министерство по образованию и науке, Федеральное агентство по гражданскому образованию, а также Институт педагогики университета Эрлангена-Нюрнберга и Ассоциация доноров немецкой науки, объединившие свои усилия для разработки инструментов образования молодежи в сфере культуры и организации взаимодействия музеев и школ.

В течение 8 лет с 2004 по 2011 годы – этот проект получал целевую поддержку (финансирование осуществлялось правительством Германии через Фонд культуры федеральных земель и Федеральный центр политического образования, а также частными фондами Pricewaterhouse Coopers, Роберта Боша и Меркатор), а специалисты из разных областей знания работали над созданием инновационных моделей долгосрочного сотрудничества музеев и школ и разработкой критериев качества этого партнерства. В условиях роста миграционных процессов особое внимание уделялось теме межкультурной коммуникации, социальной и культурной интеграции молодежи из мигрантской среды.

Первым этапом стала работа по созданию централизованных баз данных образовательных предложений музеев для школьников всех ступеней (1-4, 5-9 и 10-13 классов) по всем федеральным землям и всем предметам школьной программы, которые доступны онлайн для школьных педагогов на сайтах www.kinderzumolymp.de;

www.museumhttp://clck.yandex.ru/redirect/*data=url=http%253A%252F%252Fwww.museum-macht-stark.de&ts=1450526882&uid=3896028761379665479&sign=d7c1920ded5bc693b5f6be76527a8c68d&keyno=1macht-stark.de; www.museumbildet.de и постоянно

обновляются.

Вслед за этим последовали несколько крупных проектов, целью которых было повышение интереса школьников к музеям. В 2005-2006 годах был осуществлен проект «Экспериментируйте!». В нем приняли участие 1800 школьников из разных земель, которые самостоятельно предложили темы для учебных занятий в музеях по разным темам школьной программы, опираясь на один выбранный ими музейный объект. В рамках этого проекта был создан сайт, на котором появились опубликованные детьми музейные предметы, ассоциирующиеся у них с образом Родины. Каждое изображение школьники дополнили личными комментариями в виде историй, песен, стихов, видео- и аудио-записей и творческих работ. В 2007-2009 стартовал еще один большой проект «Школа@Музей», для участия в котором были привлечены устойчивые партнерские тандемы между 135 школами и гимназиями и 180 музеями. Эти онлайн-проекты способствовали возникновению долговременных партнерских коопераций между конкретными школами и музеями [11].

В 2009-2011 годах состоялся конкурс партнерских проектов между музеями и школами, 15 из которых получили финансирование. Обязательным условием победы в конкурсе было привлечение других институций – университетов, театров, СМИ и т.д. Например, проект «Я вижу то, что ты не видишь» (школа Монтессори в местечке Грайфсвальд и Земельный музей Поммерн) стал опытом участия школьников 6-7 классов в создании сценариев и съемки учебных видео-фильмов. Они работали самостоятельно, прослушав цикл лекций музейных сотрудников по истории коллекции музея, вместе с приглашенным режиссером искали креативные идеи для разработки сюжетов, писали о них заметки в местные газеты, участвовали в съемках как актеры.

Педагоги и 60 старшеклассников (9-10 классы) реальной школы Карла Орффа в г. БадДюркхайм в ходе проектных недель в Естественнаучном музее земли Пфальц и местном родиноведческом музее разработали цикл исторических экскурсий и аудио-гидов на нескольких языках для своих сверстников по теме «Исследования Арктики», поставив целью выхода на современные экологические проблемы.

Все проекты были опубликованы в 2011 году в брошюре Немецкого музейного союза, в которой были подведены итоги 8 лет, а также сформулированы методические рекомендации по организации взаимодействия музеев и школ. В 2012 году Комитет по образовательной деятельности ИКОМ присудил описанному проекту премию в номинации «Best-Practice-Award» [12].

Знакомство с зарубежным музейным опытом убеждает, что большинство музеев не удовлетворяются сегодня ролью "кунсткамеры", "кабинета чудес" и всячески стремятся упрочить свое положение в сфере неформального образования. В связи с этим многие из них располагают в настоящее время специальными помещениями для занятий, хорошооснащенными лабораториями в исследовательскими центрами, художественными студиями и детскими галереями, парками, садами, энтомологическими питомниками, планетариями, разнообразными техническими центрами. Однако еще более важным, чем вопрос

«где учить?», является вопрос «как учить?» — какими методиками пользоваться.

Зарубежная музейная педагогика применяет различные обучающие методики, опираясь на данные возрастной психологии и физиологии.

Школьники 7-11 лет уже имеют определенные представления о времени, но они еще совсем готовы воспринимать абсолютно абстрактные понятия. В этом возрасте чрезвычайно важно предварительно подготовить детей к посещению музея, помочь установить связь между увиденным в экспозиции и своим прошлым опытом.

Дети 9-12 лет уже осознают абстрактные понятия, например, в сфере религии или экологии, но с психологической точки зрения, для них лучше подходят сенсорные формы познания.

Музейное образование может дать ориентацию в общественных, политических, экономических, эстетических, этических и технических понятиях. Музей помогает преодолеть разрыв между реальным миром и учебным опытом ребенка, особенно, когда он требует его активного участия.

Построенные в соответствии с возрастом, музейно-образовательные программы существенно подготовят учащихся к их будущей деятельности. В этом состоит кредо современной зарубежной музейной педагогики.

Вот, например, музей под открытым небом — Олд Стербридж Виллидж — привлекает школьников к различной хозяйственной деятельности: прядение шерсти, сучение льна, молотба, установка изгороди и т.д. Вспахивая поля, готовя пищу, дети постигают понимание времени и процесса перемен [6].

Такая систематизация предлагается вниманию учителей для того, чтобы посещение музеев было ими правильно спланировано, учитывало возможности каждого из них. Чтобы занятия с классом в музее прошли успешно, Г.Фройденталь считает необходимым:

1. Поставить перед каждым посещением конкретную учебную цель. Без нее "вместо радости... посещения остается только усталость и... предубеждение перед музеем на всю жизнь";

2. Осознать, что "посещение музея — это не дешевое развлечение, а серьезная школьная работа, которая требует большого напряжения и концентрации";

3. Посещать музеи только вместо школьных занятий, а не после них, так как "успех возможен только тогда, когда дети не устали и готовы к восприятию";

4. Преодолеть робость ребенка перед музеем. "Переход из школы в музей должен происходить без особого внутреннего переключения и напряженного ожидания". "Нимбом главного фасада" было названо это чувство на конференции "Музей и школа" в Берлине. Поэтому Г.Фройденталь рекомендует пользоваться "боковым входом";

5. Отказаться от обзорных экскурсии как «безумно тяжелых для сознания не только ребенка, но и взрослого»;

6. Отбирать предметы для показа только "на основании возрастных интересов ребенка". В книге рекомендуется "начинать с осмотра краеведческих и естественнонаучных музеев, а также эстетических собраний. Технические и

специальные музеи лучше оставить для возраста..., когда уже ясны наклонности ребенка";

7. Учитель должен не только сам серьезно готовиться к посещению музея, но и готовить к нему детей;

8. Подведение итогов рекомендуется организовывать в форме самостоятельного творчества детей (сочинения на тему увиденного, изобразительное творчество, создание моделей и др.). [6]

Впервые в истории музейной образовательной деятельности была предложена исчерпывающая методика организации школьных занятий в музее, предусматривающая этапы подготовки, проведения и закрепления знаний.

Российская Федерация

Потенциал музея сегодня необычайно важен для образовательных и воспитательных задач школы. Однако долгое время отечественная школа и музеи двигались параллельными путями, в лучших случаях лишь соприкасаясь друг с другом. Проблема выглядит наиболее остро на фоне успехов дополнительного образования. В московских музеях детям предлагаются многообразные циклы интересных занятий, но для школы музей остается своеобразным «островом сокровищ». Регулярное, системное приобщение к этим сокровищам доступно лишь слаженным тандемам из музейных педагогов и школьных учителей. При этом каждая сторона продолжает работать, опираясь лишь на свою педагогическую специфику. В настоящее время сложилась уникальная ситуация: образовательная реформа и новые Федеральные государственные образовательные стандарты четко определили направление государственного заказа, связанного с вызовами времени. Школа теряет монополию на организацию основного учебного процесса. Сегодня учитель *обязан* так организовывать учебную деятельность школьников, чтобы она была связана с жизнью, и включать в нее занятия на природе, в городской среде, в библиотеке, в театре и, конечно, в музеях. Таким образом, школа и музей получили возможность объединить свои усилия не только в дополнительном, но и в основном образовании детей для достижения синергетического эффекта.

С 2012 года этой миссии способствовал проект столичного Департамента образования «Урок в Москве». Специалисты московского Городского методического центра создали *педагогический конструктор*, который в структурной модельной форме дает учителю определенный модуль для построения музейного урока своими силами. Однако музейные ресурсы в нем, зачастую, только как иллюстрация. С точки зрения музейных специалистов такой урок может потерять самое ценное: многообразие смыслов и эмоциональное переживание встречи с подлинником, будь то музейный предмет или особая энергетика пространства музея. Московский центр музейного развития предложил коллегам стать партнерами и поработать над созданием уроков в музее вместе, учитывая актуальные подходы к современному образованию и достижения музейной педагогики.

Как мы смогли убедиться, образовательные ресурсы зарубежных музеев стали существенным дополнением к школьному учебному процессу. Музеям

отведена значительная роль в решении тех задач, которые сегодня решаются в ходе образовательных реформ. Они активно занимаются разработкой материалов, способствующих росту интереса педагогов и школьников к культурному наследию, облегчающих вхождение учителя в новую для него культурно-образовательную среду, позволяющих ему квалифицированно подготовить детей к посещению музея, закрепить полученные в музее знания и даже, при желании, провести музейное занятие самостоятельно.

Увидели, что взаимодействие зарубежных музеев со школами основано на разных финансовых механизмах. Государство, проводя последовательную культурную политику, поддерживает идею включения музеев в систему непрерывного образования, финансирует музейно-образовательные программы с помощью целевых субсидий, конкурсов, привлекает средства частных фондов. Выделенные средства попадают в музеи как напрямую, так и через их взаимодействие с другими структурами, в том числе и образовательными.

Мы можем констатировать, что эффективное использование образовательного потенциала музеев в школьном образовательном процессе невозможно без взаимного партнерства, совместного планирования, вплоть до включения музейных уроков в сетку учебных часов, без тесного сотрудничества музейных и школьных педагогов и, конечно, без нацеленности на интересы обучающихся.

Центральный государственный музей Республики Казахстан

Центральный государственный музей Республики Казахстан (далее ЦГМ РК) ежегодно использует различные формы культурно-образовательной деятельности. В музее экскурсии подразделяются на обзорные и тематические, на исторические, литературные, искусствоведческие, естественнонаучные и пр. Тематические экскурсии проводятся преимущественно для учащихся школ, колледжей и студентов вузов (по программе, пройденной в учебном заведении или по новым выставкам, а также в целях подготовки учащихся к ЕНТ). Для проведения тематических экскурсий по археологии, истории, этнографии, антропологии, нумизматике, геральдике и др. привлекаются научные сотрудники музея. Музей для разных категорий посетителей предлагает экскурсионное обслуживание по 7 экспозиционным залам и выставкам на трех языках (казахский, русский, английский). [13]

Среди музейных мероприятий, имеющих образовательную и просветительскую направленность, наиболее популярными в настоящее время можно назвать музейные уроки. Они призваны закрепить и углубить знания обучающихся по отдельным темам, причем музейный предмет выступает здесь не только как иллюстрация, но и как источник для изучения. Музейный урок проводится с целью углубления знаний, обучающихся по теме учебного курса школы непосредственно на экспозиции музея. Особенность его заключается в реализации задач школьного образования в образовательной среде музея.

Музей предлагает учащимся младших и средних классов музейные уроки, которые проводятся в экспозиционных залах музея. В настоящее время музейными педагогами разработан ряд музейных уроков по археологии,

традиционной культуре казахов и современной истории Казахстана. Музейные уроки проводятся с использованием наглядных пособий, электронной презентации, видеофильмов.

Музейные уроки, проводимые сотрудниками музея:

- Традиционная одежда казахов;
- Юрта-традиционное жилище казахов
- Казахские ювелирные украшения
- Государственные символы Республики Казахстан
- Путешествие по Независимому Казахстану
- По единым Шаныраком
- История тенге
- Бесік – гениальное изобретение кочевников
- Тайны бабушкиного сундука [13]

Квест-игры в музее

Сегодня активно развивается новая форма работы с музейной аудиторией, которая обретает особую популярность – это квест-игра. В рамках музейно-педагогической деятельности для учащихся общеобразовательных школ музейными педагогами Центра культурно-образовательной работы были разработаны исторические квесты по истории и культуре Казахстана — «Путешествие в мир палеонтологии и археологии» и «История предметов из бабушкиного сундука». Квест-игра по истории Казахстана предполагает выполнение цикла определенных заданий в музейной экспозиции. Занятия проходят в игровой форме на казахском и русском языках. Квест-игры рассчитаны для учащихся школ 5-8 классов с целью самостоятельного изучения экспозиции 1-2 экспозиционных залов музея.

Важным направлением в музейно-педагогической деятельности ЦГМ РК является разработка и реализация культурно-образовательных проектов и программ по истории и культуре Казахстана. Музейные педагоги Центра культурно-образовательной работы разрабатывают и предлагают учащимся учебных заведений образовательные программы в рамках фондовых выставок музея по историко-культурному наследию страны. При разработке образовательных программ музейные специалисты используют разнообразные приемы и методы работы с детьми, развивающие творческие и интеллектуальные способности учащихся. Интерактивное направление (прямое взаимодействие музея с аудиторией посредством диалогового обучения) является одной из распространенных форм современной культурно-образовательной деятельности музея. В работе с учащимися и студентами используются такие интерактивные методы, как игровой, ролевой, вопросно-ответный, направленные на

познавательную активность.

В 2017-2018 гг. ЦГМ РК разработал и предлагает учебным заведениям три музейно-педагогические программы, направленные на знакомство учащихся с историко-культурным наследием страны:

- «В страну Нумизматики» (для учащихся 5-7 классов общеобразовательных школ города Алматы);

- «В мир традиционной казахской культуры по произведениям художника Н.Хлудова», знакомящая с традициями и обычаями казахского народа.

Одним из направлений работы Национального музея Республики Казахстан является музейная педагогика, которую осуществляет Отдел музейной педагогики и детского творчества. Согласно Положению, основными задачами отдела является организация и реализация музейно-образовательных проектов, программ, музейных кружков, формирование у детей и подростков навыков исторического мышления, патриотической и духовно-нравственной культуры, развитие творческих способностей детей. Проекты ориентированы на различные возрастные группы детей и молодёжи, с учётом психофизиологических, эмоциональных и социально-психологических особенностей каждой возрастной группы. Отдел осуществляет тесную связь с организациями и учреждениями образования г. Астана.

Отделом проводится комплекс культурно-образовательных мероприятий: музейные уроки, музейные квесты, познавательно-игровые программы, экскурсии, лекции, круглые столы, онлайн-викторины, тематические вечера, реализуемые в рамках культурно-образовательных проектов «Тарихи тұлғалар», «Шаңырақ», «Әсемдікке құштарлық», «Занимательная этнография», студенческий клуб «Дана» и социального проекта «Мейірім». А также работают музейная изостудия и кружки «Мирас», «Шебер», «Планета рукоделия».

Проект «Тарихи тұлғалар». Целью проекта является изучение жизненного и творческого пути личностей, внесших вклад в развитие и становление нашей страны.

Проект «Урок истории в музее». Главной проектной целью является проведение дополнительных уроков истории посредством экспозиций музея. Построение экспозиций и её интерпретации направлены на эмоциональное, личностное, оценочное восприятие музейного посетителя.

Проект «Шанырақ». Целью проекта является воспитание уважения к культуре казахского народа, расширение интеллектуального кругозора, формирование интереса к обычаям и традициям казахского народа, а так же развитие наблюдательности, зрительной памяти и творческих способностей учащихся. Проект ориентирован на все возрастные и социальные категории граждан Республики Казахстан.

Музеи под открытым небом (в том числе скансены³), «основные объекты и экспозиции которых расположены вне помещений, на открытых территориях» [14]. Как правило, такие музеи собирают коллекции сохранившихся (и

³ Скансены – этнографические музеи под открытым небом

реставрированных) памятников истории и культуры, преимущественно деревянного зодчества (жилые дома, хозяйственные постройки, мельницы, церкви). Сакральные исторические места Казахстана – неоценённый потенциал развития музеев под открытым небом. Это особо почитаемые памятники природного и культурного наследия, имеющие непреходящую ценность в памяти казахского народа и выступающие в качестве символа национального единства и возрождения. В качестве сакральных памятников выступают природно-ландшафтные объекты, такие как «священные» горы, пещеры, реки, урочища, древние городища, места необычных природных явлений, родовые святилища, курганы и захоронения, объекты религиозного культа, места памятных битв и подвигов, места жизни великих людей, святых, мавзолей, храмы и иные памятники природного культурного и исторического наследия, где поклонение составляет одно из оснований духовных традиций нашего народа.

Создание региональных музейных сетей (с экспозициями под открытым небом) как территориальных историко-культурных систем – актуальная междисциплинарная задача. На специальных порталах открыты сайты музеев / <https://csmrk.kz/>; <https://nmrk.kz/ru/>; <https://almatymuseum.kz/>; <https://www.orexca.com/rus/kazakhstan/museums.htm>; <https://www.rii.edu.kz/ru>; <https://csukz.ru/universitet/novosti/sakralnye-mesta-kazakhstana> ; <http://iqap.kz/> .

Зарубежный опыт может быть полезен для разработки национальной (и региональных) концепции и стратегии развития музеев под открытым небом в нашей стране. А уроки такого опыта должны помочь начать в Казахстане активное развёртывание региональных сетей музеев под открытым небом, их формирование как притягательных центров внутреннего и международного туризма и устойчивого развития.

2. МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРОВЕДЕНИЮ УРОКОВ ИСТОРИИ В МУЗЕЯХ И ИСТОРИЧЕСКИХ МЕСТАХ

В настоящее время в стране музей является самостоятельным учреждением, осуществляющим научно–познавательную деятельность, способствующую становлению науки, образования, культуры. Музей играет важную роль в популяризации предметных и духовных ценностей, научном изучении и пропаганде ее результатов, преподавании на этой основе.

Согласно Закону Республики Казахстан о культуре «Музеями являются организации культуры, созданные для хранения, изучения и публичного представления музейных предметов и музейных коллекций, призванные осуществлять культурные, образовательные, научно-исследовательские функции и обеспечивать популяризацию историко-культурного наследия Республики Казахстан» [15].

Наибольшее количество музеев расположено в городе Шымкенте и Туркестанской области (28), в Алматинской области - 26, в Карагандинской - 22, в Актюбинской - 20, в Атырауской - 17 музеев.

Музеи Казахстана - главные социокультурные институты по комплектованию, изучению, хранению и популяризации историко-культурного и природного наследия страны.

На территории Республики Казахстан могут создаваться музеи разных профилей, в том числе музеи-заповедники и музеи частных коллекций. Музейные предметы и музейные коллекции включаются в состав музейного фонда и являются неотъемлемой частью культурного наследия народа Республики Казахстан.

Среди музейных мероприятий, имеющих образовательную и просветительскую направленность, наиболее популярными в настоящее время это музейные уроки. Они призваны закрепить и углубить знания учащихся по отдельным темам, музейный предмет выступает здесь не только как иллюстрация, но и как источник для изучения.

Музейный урок проводится с целью углубления знаний обучающихся по теме учебных предметов «История Казахстана» и «Всемирная история» непосредственно на экспозиции музея. Особенность его заключается в реализации задач школьного образования в образовательной среде музея. Музей предлагает для обучающихся музейные уроки, которые проводятся в экспозиционных залах музея.

Музейный урок имеет свои особенности. Он отличается от обычного урока тем, что основным источником новой информации для учащихся является не только рассказ учителя, но и подлинные памятники истории и культуры, представленные в экспозиции, а также информация, хранящаяся в музее.

Цель музейного урока – более глубокое освоение учебного материала при максимальном использовании музейных ресурсов.

Задачи урока:

- формировать понимание взаимосвязи исторических эпох и своей

причастности к иному времени, другой культуре посредством общения с памятниками истории и культуры;

- формировать устойчивую потребность в посещении музеев, грамотное восприятие музейного артефакта;

- развивать способность к эстетическому созерцанию и сопереживанию;

- формировать уважение к другим культурам, готовность понимать и принимать систему иных ценностей;

- развивать потребность в самостоятельном освоении дополнительного материала.

Уроки, проведенные на базе музея, способствуют формированию у обучающихся гражданско-патриотических качеств, расширению кругозора, воспитательных, познавательных интересов и способностей, бережного отношения к памятникам истории и культуры.

На современном этапе музеи выполняют различные функции, одной из которых является образовательная. Для ее реализации необходимо посвятить фонд, научный, методический потенциал музея работе с обучающимися. Одна из таких возможностей – проведение занятий в музее. Она проводится в воспитательном и образовательном направлении.

Они предназначены для закрепления и углубления знаний обучающихся по определенным темам, а музейный объект выступает здесь не только как иллюстрация, но и как источник исследования. Музейный урок проводится непосредственно через музейную экспозицию с целью углубления знаний обучающихся по предмету типовой учебной программы. Его особенность заключается в реализации воспитательных задач в школе в учебно-воспитательной среде музея.

Отличающимся от школьных занятий и от экскурсий является музейный урок, являющийся ярким примером «красочной» иллюстрации исторических событий. На таких уроках обучающимся не бывает скучно. Обучающиеся не сидят за партами, а познают музейный предмет, играя, соревнуясь друг с другом в сообразительности и находчивости: отгадывают загадки, расшифровывают ребусы, отправляются вместе с работниками музея и педагогом в путешествия во времени, они сами становятся, в зависимости от класса и формы музейного урока, героями невыдуманных рассказов о войне, о юных защитниках Отечества.

В результате проведения урока истории в музее у обучающихся формируются навыки проведения научно-исследовательской работы.

Основным педагогическим методом в работе в музейных уроках является поисково-исследовательский, причем исследование является продолжением поиска.

Для эффективного использования поисково-исследовательского метода необходимо создать условия и соблюдать алгоритм действий. Необходимыми условиями является соответствие поисково-исследовательских заданий возрасту и способностям обучающихся, создание в процессе работы доброжелательной атмосферы.

Алгоритм работы состоит из следующих этапов: выбор и формулирование

темы; определение цели и задач исследования; составление плана, который включает в себя определение источников поиска информации, распределение обязанностей и уточнение сроков, формы выполнения итоговой работы; проведение исследовательской работы, включающей в себя сбор, уточнение, накопление информации, ее изучение и анализ, выводы; подготовку и защиту итоговой работы, которая может иметь форму реферата, доклада, экскурсии, разработку экспозиций, выставок, компьютерные презентации, видеофильмы и так далее.

Технология таких занятий направлена на развитие следующих навыков:

- определить цель и задачи исследования;
- самостоятельный поиск литературы и ее записей;
- анализ и систематизация информации;
- комментировать изученные источники;
- классифицировать материал, делать прогнозы, проводить соответствующие практические исследования;
- характеризовать результаты исследования, делать выводы и обобщения..

Задача учителя, проводящего урок истории в музее:

- научить обучающегося видеть историко-культурные достижения окружающих предметов, оценивать их с точки зрения культурного развития;
- сформировать представление о взаимосвязи исторических эпох прошлого и их интеграции в современную культуру;
- формирование устойчивой потребности и навыков взаимодействия, с памятниками культуры, музеем;
- развитие эстетического мышления;
- формирование уважительного отношения к культурам мира, их понимания, восприятия.

Требования к проведению урока истории в музее:

привлечение обучающихся в музей должно иметь конкретную (воспитательную, развивающую) цель;

необходимо подбирать экспонаты для экскурсии в зависимости от возрастных особенностей обучающихся;

результатом посещения музея должно стать повышение самостоятельных творческих способностей обучающихся (рисование, написание на тему о увиденном, создание макетов).

Педагогические технологии в проведении музейных занятий

В музейной педагогике особенно эффективны игровые технологии, технология коллективной творческой работы, технология проблемного и индивидуального обучения.

В качестве одного из вариантов технологии индивидуального обучения можно использовать метод проекта. Это комплексный метод обучения, позволяющий индивидуализировать учебно-воспитательный процесс, показать обучающемуся самостоятельность в планировании, организации и контроле своей деятельности.

Подготовка музейного урока: подготовка музейного урока начинается с определения его темы. При выборе темы и определении цели и задач музейного занятия необходимо учитывать, для какой аудитории предназначен урок.

На этом этапе работа идет в двух направлениях:

1) чтение источников и литературы (составление необходимых выписок, составление библиографии и картотеки).

2) изучение музейной экспозиции, фондовых коллекций, прежде всего музейных предметов (ознакомление с научной характеристикой музейного объекта).

Методика проведения «музейных уроков».

1. План.

2. Выбор темы.

3. Цель музейного урока углубленное изучение тем типовой учебной программы.

Цель экскурсии:

- развитие патриотизма;
- эстетическое воспитание;
- воспитание исторической образованности, раскрывая историческое значение реликвий;
- повышение мировоззрения, познавательных интересов обучающегося.

Как доказано педагогическими исследованиями в последние годы, одним из факторов, занимающих важное место в формировании знаний школьника по предмету История, являются музейные уроки, музейные экскурсии.

Музейные экспонаты играют ключевую роль в закреплении знаний, полученных обучающимся на уроке истории.

I. Устойчивость (должна иметь логическую связь);

II. Системность (для учащихся старших классов, начиная с начального класса);

III. Взаимосвязь (закрепление знаний, полученных на уроках в школе с демонстрацией музейных экспонатов);

IV. Доступность (экспонаты, надписи, тексты и т.д. должны быть понятны для обучающихся);

V. Деятельность (организация музейных занятий для учащихся 5-7 классов в игровой форме, с использованием игровых-экскурсий, исторических костюмов, муляжей исторических предметов, интерактивных игр и т.д., для 8-11 классов с постановкой проблемных вопросов, ситуациями, заданием вопросов);

VI. Обратная связь (получение обратной связи от обучающегося о музейном уроке, беседа, приведение исторических данных, создание фотоальбомов, Исследовательские проекты для 9-11 классов);

Для 5-7 классов:

Творческий отчет о музейном уроке

1. Название музея.

2. Тема экскурсии / музейного урока;

3. Время проведения урока;

4. Что запомнилось с музейного урока;
5. Что нового я узнал из музейного урока;
6. мои впечатления от музейного урока;
7. что еще хочу узнать;
8. творческая часть: рисунок, фото, стихотворение, рассказ, эссе, иллюстрации и др.

VII. Постоянное привлечение интереса обучающихся.

Планируемые результаты музейных уроков:

Музей – место для развития исследовательских навыков обучающегося. Потому что музеи появились в истории человечества в связи с развитием интереса к исследовательской, опытно-экспериментальной работе, процессу становления науки как особого вида деятельности.

Музейная деятельность позволяет развивать у обучающихся следующие компетенции:

Исследовательская – умение самостоятельно находить историческую информацию; умение находить несколько вариантов решения проблемы, применять моделирование, реальные и продуманные эксперименты, наблюдения; работа с первоисточниками; умение осуществлять самооценку и самоконтроль;

Регулятивные – умение ставить цели; умение планировать деятельность, время, ресурсы; умение принимать решения и прогнозировать их последствия; навыки исследования своей деятельности; навыки саморегуляции в деятельности;

Коммуникативные – вступать во взаимодействие-вступать в диалог, задавать вопросы; умение вести дискуссию; умение отстаивать свою точку зрения; навыки проведения интервью; устный опрос;

Навыки повествования – навыки монологической речи; умение быть уверенным в речи; умение использовать в речи различные наглядные пособия; умение отвечать на внеплановые вопросы.

В результате музейных занятий обучающиеся готовят эссе, творческие работы, научно-исследовательские и социальные проекты, которые могут быть использованы в учебной, внеклассной работе, школьной практике как средство развития исследовательской деятельности.

Занятия, проводимые в музее, рекомендуется группировать по учебным темам:

- 1) музейные уроки по историческим периодам;
- 2) музейные уроки по исторических личностей в соответствии с содержанием учебной программы;
- 3) музейные уроки, проводимые в краеведческих музеях на основе краеведческого материала.

Тематика уроков, проводимых в музее по историческим периодам, дифференцирована в соответствии с типовой учебной программой по предмету «История Казахстана» для 5-9 классов уровня основного среднего образования [16]. Темы уроков, проводимых в музее, список музеев РК и ссылки приведены

в таблице 1.

Таблица 1. Темы в учебной программе по историческим периодам

Сроки	Темы	Список музеев РК	Ссылки на виртуальное путешествие по музеям
5 сынып			
I четверть	1. Каменный век	1) Центральный государственный музей РК. Зал палеонтологии и археологии (г. Алматы.)	https://csmrk.kz/index.php/kz/
		2) Национальный музей РК. Зал древней и средневековой истории. (г.Нур-Султан.)	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Бронзовый век	Национальный музей РК. Зал древней и средневековой истории. Зал «Древнее искусство и технологии» (г.Нур-Султан.)	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	3. Андроновская культура	Центральный государственный музей РК. Зал палеонтологии и археологии (г. Алматы)	https://csmrk.kz/index.php/kz/
	4. Бегазы-Дандыбаевская	Музей археологии им. А. Маргулана Академии наук РК	Алматы, Достык даңғылы 44, т. (8-727-2), 61-85-85
II четверть	1. Железный век	Музей археологии «Ғылым ордасы»	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/arheologiya-m-razhaj/
	2. Саки	Музей под небом. Алматы (Боралдай) сакские курганы	https://www.youtube.com/watch?v=1W5OSKbLAV А Алматы облысы, Іле ауданы, Боралдай ауылы.
	3. «Золотой человек»	«Иссык» государственный историко-культурный музей-заповедник	Алматинская область г.Иссык, Алматинская-1.
	4. Сакские курганы	«Берел» историко-культурный музей-заповедник. Информационный центр, видеогалерея.	https://berel-museum.kz/kz/2015-02-19-07-41-59/videogallery.html
III черверть	1. Усуны	Национальный музей РК. Зал древней и средневековой истории.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Кангюй	Национальный музей РК. Зал древней и средневековой истории.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Гунны	Национальный музей РК. Зал древней и средневековой истории.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	3. Великое переселение народов	Национальный музей РК. Зал древней и средневековой истории.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/

IV четверть	1. Сарматы 2.Сарматская культура 3.Культурное наследие древнего Казахстана	Атырауский областной историко-краеведческий музей. Экспозиционный зал «Археология»	https://atyrau-museum.kz/kz/murazhaj-turaly/madeni-is-sharalar/2244-arkheologiya-zaly-ashyldy
6 класс			
I четверть	1.Раннесредневековые государства на территории Казахстана	Национальный музей РК. Зал древней и средневековой истории.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Тюргеш, Карлук, Огуз, Кимаковский каганаты	Музей редких книг «Ғылым ордасы»	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/arheologiya-m-razhaj/
	3. Военное искусство тюрков	Экскурсия в Военно-исторический музей Вооруженных Сил РК	https://baribar.kz/31918/qaruly-kushterininh-askeri-tarikhi-muzeyine-sayakhath/
	4. Тюркская культура	Музей народных музыкальных инструментов имени Ыхласа. Зал Қобыз	https://almatymuseum.kz/yhlasa-kz/
II четверть	1. Карахан, Кипчакские государства	Национальный музей РК. Зал «Древнетюркская цивилизация»	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Торговля и культура города	Центральный государственный музей РК. (г.Алматы)	https://csmrk.kz/index.php/kz/
	3. Историческое значение Великой Шелковой пути	Музей КазНУ им.Аль-Фараби. Зал по Великому Шелковому пути	https://www.kaznu.kz/kz/17913/page/
	4. Выдающиеся мыслители тюркского мира	Музей КазНУ им.Аль-Фараби. Труды Аль-Фараби-сокровища человечества. Зал Аль-Фараби и мыслителей тюркского мира	https://www.kaznu.kz/kz/17913/page/
III четверть	1. Алтын Орда, Ак Орда, Могулистан	«Улытау» национальный историко-культурный и природный заповедник-музей. Архитектура-мавзолей Джучи хана.	http://ulytaureserve.kz/kz/page/2/
	2. Государство Амира Темира, Ногайская Орда, ханство Абулхаира	Национальный музей РК. Зал «История Казахстана».	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	3. Средневековые путешественники	Музей редких книг	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/sirek-kezdesetin-kitaptar-m-razhaj/
IV четверть	1. Становление казахской нации	Национальный музей РК. Зал «История Казахстана».	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Единая казахская государственность	Национальный музей РК. Зал «История Казахстана».	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/

	3. Казахское ханство	Национальный музей РК. Зал «История Казахстана».	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	4. Культура казахского народа	ҚР Ұлттық музейі. Зал «Традиционная культура казахов»	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
7 класс			
I четверть	1. Раннесредневековые государства на территории Казахстана	Национальный музей РК. Зал древней и средневековой истории.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Тюркеш, Карлук, Огуз, Кимакский каганаты	«Ғылым ордасы» Музей редких книг	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/arheologiya-m-razhaj/
	3. Военное искусство тюрков	ҚР Қарулы Күштерінің Әскери-тарихи музейіне саяхат	https://baribar.kz/31918/qaruly-kushterininh-askeri-tarikhi-muzeyine-sayakhat/
	4. Тюркская культура	Ықылас атындағы халық музыкалық аспаптар музейі. Қобыз залы	https://almatymuseum.kz/yhlasa-kz/
II четверть	1. Карахан, Кипчакские государства	Национальный музей РК. Зал «Древнетюркская цивилизация»	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Торговля и культура города	Центральный государственный музей РК. (г. Алматы)	https://csmrk.kz/index.php/kz/
	3. Историческое значение Великой Шелковой пути	Музей КазНУ им. Аль-Фараби. Зал по Великому Шелковому пути	https://www.kaznu.kz/kz/17913/page/
	4. Выдающиеся мыслители тюркского мира	Музей КазНУ им. Аль-Фараби. Труды Аль-Фараби-сокровища человечества. Зал Аль-Фараби и мыслителей тюркского мира	https://www.kaznu.kz/kz/17913/page/
III четверть	1. Монгольское нашествие	«Улытау» национальный историко-культурный и природный заповедник-музей. Архитектура-мавзолей Джучи хана.	http://ulytaureserve.kz/kz/page/2/
	1. Алтын Орда, Ак Орда, Моғулистан	Национальный музей РК. Зал «История Казахстана»	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Государство Амира Темира, Ногайская Орда, ханство Абулхаира	Музей редких книг	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/sirek-kezdesetin-kitaptar-m-razhaj/
	4. Средневековые путешественники	Музей редких книг	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/sirek-kezdesetin-kitaptar-m-razhaj/
IV тоқсан	1. Становление казахской нации	Национальный музей РК. Зал «История Казахстана»	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Единая казахская	Национальный музей РК. Зал	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/

	государственность	«История Казахстана»	xhibition-activities/
	3. Казахское ханство	Национальный музей РК. Зал «История Казахстана»	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	4. Культура казахского народа	Национальный музей РК. Зал «Традиционной культуры казахов»	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
8 класс			
I четверть	1. Казахская культура 17-18 вв.	Национальный музей РК. Зал «Нематериальное культурное наследие»	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
III четверть	1. Научно-исследовательские работы в Казахстане	Музей редких книг	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/sirek-kezdesetin-kitaptar-m-razhaj/
	2. Культура Казахстана в первой половине XIX в.	Историко-этнографический музей. Жангир хан	https://olke.kz/kaz/struktura-muzeya/filialy/istoriko-etnograficheskij-muzej-im-zhangir-khana
IV четверть	1. Переселение и земельная политика	Центральный государственный музей РК. Зал «Культура диаспор Казахстана»	https://csmrk.kz/index.php/kz/
	2. Изучение Казахстана. Ученые-просветители	Павлодарский областной историко-краеведческий музей им. Г. Н. Потанина	http://pavlkraimuz.kz/ru/
9 класс			
I четверть	1. Казахстан в начале XX в.	Семипалатинский областной историко-краеведческий музей	http://semeymusey.kz/ru/
	2. Национально-освободительное движение 1916 г.	Алматинский областной историко-краеведческий музей имени М. Тынышпаева	http://kultura.zhetisu.gov.kz/pages/22/
	3. «Алаш», «Алашорда» интеллигенции Алаш	Алаш арыстары – музей Мухтара Ауэзова	http://abay-museum.kz/
II четверть	1. История КазАКСР и КазССР	Национальный музей РК. Зал «История Казахстана».	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Репрессия 1937-1938 гг.	Южно-Казахстанский областной музей жертв политических репрессий	http://repressiya.kz/
IV четверть	Декабрьское событие	Жетысуский областной историко-краеведческий музей имени М. Тынышпаева Зал «Қайрат и Желтоқсан»	http://museum.zhetisu.gov.kz/pages/8/
	1. Независимый Казахстан	Национальный музей РК. Зал «Независимый Казахстан»	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
	2. Современный Казахстан	Национальный музей РК. Зал «Независимый Казахстан»	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
10 класс			
I четверть	1. Казахстан в эпоху камня, бронзы	«Ғылым ордасы» Музей Археологии	http://gylymordasy.kz/kaz/m-razhaj/arheologiya-m-razhaj/
II четверть	1. Государства VI-XV	Национальный музей РК.	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/

	вв. На территории Казахстана	Зал «Древнетюркская цивилизация»	xhibition-activities/
	2. Казахское ханства	Национальный музей РК. Зал «История Казахстана».	https://nmrk.kz/structure/exhibition-activities/
III четверть	Духовная культура кочевников	Музей народных музыкальных инструментов имени Ыхласа. Зал Қобыз	https://almatymuseum.kz/yhlasa-kz/
	Выдающие казахской степи	Государственный историко-культурный и литературно-мемориальный заповедник-музей Абая	http://ru.abay-museum.kz/
	1. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру»	Западно-Казахстанский областной краеведческий музей. Музей «Рухани жаңғыру»	https://olke.kz/kaz/struktura-muzeya/filialy/muzej-rukhani-zha-yru
IV четверть	1. Присоединение Казахстана к России	Сырымский районный историко-краеведческий музей имени Сырыма Датұлы	http://olke.kz/index.php?id=51&lang=ru&option=com_content&view=article&Itemid
11 класс			
II четверть	1. Национально-освободительное движение 1916 г.	Алматинский областной историко-краеведческий музей имени М. Тынышпаева	http://kultura.zhetisu.gov.kz/pages/22/
	2.«Алаш». Правительство Алашорды	Дом-музей Ахмета Байтурсынова	http://e-history.kz/ru/publications/view/741
III четверть	1. Общественно-политическая жизнь	Управление культуры акимата Костанайской области «Жангельдинский музейный комплекс Тургая»	http://muzei-torgai.rka.kz/dokumentatsiya-2/ekskursiyalar.html
	2. Политические репрессии. Депортация народов	«Мемориально-музейный комплекс жертв политических репрессий и тоталитаризма «АЛЖИР»	http://museum-alzhir.kz/
IV четверть	1.Независимый Казахстан. Казахская диаспора.	Центральный государственный музей РК. Зал «Казахстан в годы Великой Отечественной войны, культура диаспор»	https://csmrk.kz/index.php/kz/
	2. «Казахстан-2050». Первый Президент РК Н.А.Назарбаев. Астана-новая столица РК	Музей Первого Президента	https://nazarbayev-center.kz/museum

При организации музейных занятий по предмету "История Казахстана" необходимо определить особенности музейных залов в соответствии с учебными темами.

Предлагается краткое описание музеев РК для музейных занятий, организуемых на основе изучения тем по историческим периодам.

Национальный музей Республики Казахстан – самый новый и крупный музей в Центральной Азии. Музей создан по поручению Первого Президента

Республики Казахстан в рамках реализации государственной программы «Культурное наследие».

Многие ценные вещи, найденные в рамках государственной программы «Мәдени мұра», составляют бесценный Фонд Национального музея Республики Казахстан. Музей представляет собой экспозиционную площадку, состоящую из 14 залов. Они:

Зал «Астана» представлен в виде систематизированного сборника важных нормативно-правовых актов, фотодокументов, отражающих историю возникновения, становления и развития города Астаны как столицы независимого Казахстана. Материалы зала представлены в хроно-документальном порядке. Он позволяет взглянуть на историю города с древнейших времен до современности.

В зале независимого Казахстана наглядно показано проведение политических и экономических реформ, начиная со становления государства, строительства новой промышленности, внешнеполитических достижений, реформ в области образования и науки, культуры и спорта.

Зал «Истории древности и средневековья», экспозиция зала состоит из 4 тематических разделов, разделенных на каменный век, бронзовый век, ранний железный век и период Средневековья, и отделения, посвященного антропологическим исследованиям населения древнего Казахстана.

Зал «Древнее искусство и технологии». На выставке представлены экспонаты из истории страны, начиная с эпохи бронзы, раннего железного века и позднего средневековья. Основные экспонаты представлены археологическими находками раннего железного века, охватывающими обширный период в истории страны.

Зал «Древнетюркской цивилизации» посвящен ценностям материальной, духовной культуры средневековых тюрков, достигших императорского звания в Великой степи.

Зал истории Казахстана – один из главных залов Национального музея Республики Казахстан, представляющий многовековую историю казахской земли. Общая площадь зала составляет 1481,5 м². Экспозиция размещена в большом и двух малых залах. В основной части экспозиции представлены политические события, происходившие в казахской степи с XIII по XX годы, формирование кочевой культуры и духовный образ жизни казахского народа. В экспозиции рассказывается о создании казахского государства, становлении и развитии государственности, борьбе казахских родов с врагами джунгар, вхождении казахской земли в состав Российской империи и других исторических процессах до конца XX века.

Зал «Нематериального культурного наследия». Экспозиция зала включает 8 разделов и сопровождается видео-контентом. Нематериальное культурное наследие-совокупность традиций, форм понятий и суждений, знаний и умений, а также связанных с ними средств и предметов, передаваемых из поколения в поколение и являющихся нематериальной культурной ценностью.

Зал «Казахская традиционная культура» посвящен декоративно-

прикладному искусству казахского народа, имеет особое значение в популяризации национальных ценностей, обычаев и традиций кочевой цивилизации. В экспозиции зала вниманию музейных зрителей будут представлены ювелирные украшения казахского народа XIX-XX веков, традиционные образцы одежды, предметы домашнего обихода из войлока, ковры и домашняя мебель.

Структура музея по изучению национального достояния состоит из научно-исследовательского института. Кроме того, имеются детский музей, Центр детского творчества, два выставочных зала, реставрационная мастерская, лаборатории, научная библиотека с профессиональным фондохранилищем и читальным залом, конференц-зал.

Музей оснащен оборудованием в соответствии с мировыми стандартами, для экспозиций используются современные выставочные технологии: уникальный изогнутый экран со специальным контентом, работающий в двух залах, медиа пол, динамичный макет центральной части современной столицы, медиаэкраны, голограммы, светодиодная LED-техника, сенсорные киоски, мультимедийный проводник с информацией на трех языках. В музее разработаны специальные программы в виде различных видов экскурсий – обзорных и тематических, философских, интерактивных занятий и игровых экскурсий. Национальный музей должен стать современным интеллектуальным учреждением культуры, стать местом анализа, сравнения, Суждения, обсуждения, размышления и оценки исторического и культурного наследия Республики. В музее созданы максимальные возможности для превращения обучающихся в активных участников общения с историей.

Поэтому организация музейных занятий в *Национальном музее Республики Казахстан* по темам исторического периода с древнейших времен до наших дней позволит обучающимся закрепить полученные знания, широко познакомиться с музейными экспонатами, развить навыки исследовательского и исторического мышления. Также можно организовать виртуальные музейные занятия по Золотому залу Национального музея Республики Казахстан, залу истории древности и средневековья, залу истории, залу этнографии, залу независимого Казахстана, залу современного искусства. Ссылки на организацию виртуальных музейных занятий по каждой теме представлены в таблице 1.

План урока виртуального путешествия по предмету «История Казахстана» в зал археологии Национального музея РК г. Астаны по теме «Какие находки каменной эпохи нашли археологи на территории Казахстана».⁴

Раздел долгосрочного планирования: 5.1А Жизнь древних людей в Казахстане	Школа: РФМШ г. Астана
Дата: сентябрь	ФИО учителя: Кашкимбаева Шолпан Каирбековна
Место проведения	Национальный музей Республики Казахстан, зал

⁴ В приложении представлены учебные задания по музейному уроку.

		археологии	
Класс: 5		Количество присутствующих: Количество отсутствующих:	
Тема урока	Какие находки каменной эпохи нашли археологи на территории Казахстана		
Вид урока	Урок освоения нового знания		
Цели урока	Выявление древних обитаний каменной эпохи, найденных в Казахстане, определение особенностей археологических памятников, знакомство с открытием казахстанских археологов		
Цели обучения	5.2.3.1 знать археологические открытия казахстанских ученых 5.2.2.1 сравнивать археологические памятники 5.4.2.1 описывать орудия труда и виды снаряжения		
Критерии оценивания	Знание и понимание: знает не менее 4-х значений понятий: древние стоянки, погребение, курган, захоронение, бифас, ретушь, микролит; Применение: указывает на карте не менее 4-х регионов, где были найдены древние стоянки каменной эпохи; Критическое мышление и анализ: каждая группа в результате исследования древних стоянок каменного периода может по заданиям проанализировать 3 особенности; Синтез: делает не менее 1 концептуального вывода о важности открытия в археологической науке исследовательских работ Ж.Таймагамбетова, А. Медоева, Х.Алпысбаева		
Языковые цели	Слушают, читают, рассказывают, пишут информацию о местах обитания и орудиях труда первобытных людей, сведения об археологах-исследователях каменной эпохи Казахстана (навыки прослушивания, прочитывания, написания) Предметная лексика и терминология: Обиталище, могильник, курган, захоронение, бифас, ретушь, микролит Перечень полезных слов при диалоге и к письменности: Археологи нашли древние места обитания, ... первобытных людей на территории Казахстана. Памятниками каменной эпохи на территории Казахстана являются... .. Мы выявили В заключении... По мнению нашей группы... Самые главные достижения каменной эпохи ...		
Привитие ценностей	Относиться с особым почтением к истории человечества и к археологическим памятникам		
Межпредметные связи	Осуществлять через выполнение устных заданий связь с казахским языком, через работу по карте связь с предметом география		
Навыки использования ИКТ	Мобильные телефоны используются для закрепления материалов нового урока		
Изначальное знание	Знаю об эволюции древних людей, об их жизни, быте и хозяйственной деятельности		
Ход урока			
Запланированные этапы урока	Действия, запланированные для выполнения на уроке		Ресурсы
Начало урока в	Организационный момент. Разделить класс по группам.		История

автобусе по дороге в музей <i>Этап пробуждения интереса</i>	(В) Мозговой штурм.(Время-по дороге в музей) В самом начале познакомить детей с Правилами поведения в музее. Во время поездки до музея ученикам задаются следующие вопросы: 1. Из чего делали древние люди первые орудия труда? (из камня) 2. Как изготавливали эти каменные орудия? (Первобытные люди изготавливали орудия способом удара друг об друга, разрубания, выравнивания, сверления, распиливания камней) 3. Для чего применялись эти каменные орудия? 3. (Для раскопки земель, для рубки деревьев, для охоты на зверя, для обдираания пушины, для расчленения мяса животных) 4. По-вашему, как удалось археологам найти эти находки? (Археологи нашли эти находки в результате ведения раскопных работ) 5. В чем заключается важное значение исследования древних памятников? (Будут общедоступными сведения о первобытных людях, об их жизни и ремесленничестве) 6. Как называется наука, которая исследует историю по предметным доказательствам? (Археология) По ответам учащихся определяется тема урока	Казахстан а (с древних времен до современности). Пятитомник. 1-том. – Алматы, 2010 г.
Зал археологии	Раздаются задания по группам Группа №1, задание «Древние стоянки» Пройти по залу, найти и записать названия древних стоянок из информации к экспонатам зала Учащиеся записывают памятники каменной эпохи на территории Казахстана. Учитель представляет о них информацию. Работа с картой. Для того, чтобы закрепить полученную информацию, дети в рабочих листах находят контурную карту, на которой отмечают места стоянок древних людей. Работы учащихся, выполненные на контурной карте, сдаются учителю, который после проверки представляет обратную связь. <u>Дескрипторы:</u> 1. Обиталища Арыстанды, Бориказган, Шабакты в регионе Каратау 2. Обиталище Шакпак-ата в Мангыстау 3. Обиталище Батпак в Центральном Казахстане 4. Обиталища Усть-нарым на Востоке, Пеньки на Севере, Зеленая балка в Центральном Казахстане Группа №2, задание «Орудия труда». Работа с экспонатами зала. Записать основные виды орудий труда, материал орудий труда и их назначение Учащиеся записывают названия орудий каменной эпохи на территории Казахстана, из чего и как изготовлены и предполагаемое их назначение. Учитель представляет о них более подробную информацию.	<i>Рабочий лист</i>

	Ученики работают с таблицей «Орудия труда» из Рабочего листа <u>Дескрипторы:</u> Ученики записывают в таблицу названия орудий труда и снаряжений, описывают материал и технологию изготовления и предполагаемые способы их применения. Группа № 3, задание «Исследование обитания» на основе навыков «Критическое мышление и анализ». Работа с экспонатами зала. Предлагается исследовательское задание о стоянках каменной эпохи Казахстана, указанных на усмотрение учителем в задании для этой группы. Записать сходства и различия между стоянками каменной эпохи на основе представленных находок археологов . <u>Дескрипторы:</u> Находят сходства между стоянками каждого периода каменной эпохи (не менее 3-х) Находят различия между стоянками каждого периода каменной эпохи (не менее 3-х различий) Группа № 4, задание «Познание личности» Ученики находят имена археологов, указанных в информации экспонатов зала и заполняют таблицу Рабочего листа <u>Дескрипторы:</u> Записывают имена Ж.Таймагамбетова, А.Медоева, Х.Алпысбаева; Перечисляют стоянки, изученные археологами; Указывают к какому периоду относятся исследования археологов. Группы перед всем классом презентуют свой материал, собранный в результате исследования. Во время презентации остальные учащиеся делают записи в Рабочих листах. Вопрос по итогам новой темы: В каких целях исследуются археологические памятники?	
Конец урока <i>Этап заключения</i>	Задание на закрепление: Через приложение Classtime ученикам предлагается выполнить задания по новой теме. https://www.classstime.com/code/45RZ55 Домашнее задание Повторить и обобщить новые знания; написать эссе из 50 слов на тему «Древние люди моего края» Рефлексия. Ученики на Рабочих листах отмечают, на каком уровне ими освоены новые знания. Например, в колонке «Я все понял (-а)...» ученики указывают, что они выполнили <i>полностью и в целом</i> все задания, а в колонке «Я понял (-а) умеренно...» ученики отмечают, что они <i>чуть затруднились</i> в ходе выполнения задания, а в колонке «Ничего не понял (-а)...» <i>было очень трудно</i> выполнить задания. Образец: -Я все понял (а),выполнил (а) задания - Я понял (а) умеренно,затруднялся (-ась) при выполнении задания - Ничего не понял,было очень трудно выполнить задания... ..	https://www.classstime.com/code/45RZ55

Предварительная работа

1. Каждому ученику выдается Рабочий лист для удобства ведения записей и выполнения заданий в ходе урока в музее.

2. Деление учеников класса на 4 группы (перед посадкой в автобус дети выбирают ленточку определенного цвета из 4-х предложенных, ленточка завязывается на запястье)

Рекомендуется организовать музейные занятия в Национальном музее Республики Казахстан при изучении следующих тем по предмету «История Казахстана».

5 класс: Темы Каменный век, Бронзовый век, Уйсуны, Кангюй, Гунны, Великое переселения народов (Национальный музей РК. Зал древн).

Тас дәуірі, Қола дәуірі, Үйсіндер, қаңлылар, ғұндар, халықтардың ұлы қоныс аударуы тақырыптары (ҚР Ұлттық музейі. Зал древней и средневековой истории. Зал древнего искусства и технологий);

6 класс: Раннесредневековые государства на территории Казахстана (Зал древней и средневековой истории), Карахан, Кипчакские государства (Зал «Древнетюркской цивилизации»), Государство Амир Темир, Ногайская Орда, Ханство Абулхаира, Становление казахской нации, Единая Казахская государственность, Казахское ханство, культура казахского народа (Зал «История Казахстана» и зал «Традиционная культура казахов»);

7 класс: Раннесредневековые государства на территории Казахстана (Зал древней и средневековой истории), Карахан, Кипчакские государства (Зал «Древнетюркской цивилизации»), Алтын Орда, Ақ Орда, Моғулистан (Зал «Истории Казахстана»), Становление казахской нации, Единая Казахская государственность, Казахское ханство, культура казахского народа (Зал «История Казахстана» и зал «Традиционная культура казахов»);

8 класс: казахская культура XVII-XVIII вв. (Зал «Нематериального культурного наследия»);

9 класс: История КазАКСР и Каз ССР (Зал «История Казахстана»), Независимый Казахстан, Современный Казахстан (зал «Независимый Казахстан»).

Школа: Республиканская физико-математическая школа г. Астана		
Дата:	ФИО учителя: Кашкимбаева Шолпан Каирбековна	
Класс: 6 класс.	Количество присутствующих:	отсутствующих:
Место проведения	Национальный музей Республики Казахстан, Зал Этнографии	
Тема урока:	Материальная культура казахов в XVI – XVII веках Исследовательский вопрос: Почему юрта считается образцом высокого уровня развития материальной культуры кочевников?	
Цели обучения, которые достигаются на данном уроке	6.2.2.5 – описывать достижения кочевников в прикладном искусстве 6.4.1.2 – определять особенности хозяйственной жизни кочевников	

Цели урока:	– анализировать материальную культуру кочевников. – определить структуру юрты и описать мебель в доме и порядок расположения.	
Критерии успеха	Учащийся достиг цели обучения, если - Описывает виды прикладного искусства казахов в XVI-XVII вв. - Анализирует уникальность жилища кочевого народа. - Определяет факторы воздействия на жизнедеятельность кочевого образа жизни.	
Языковые цели Лексика и терминология, специфичная для предмета:	<i>Лексика и терминология, специфичная для предмета:</i> юрта, кыстау, коктеу, кузей, джайлау, джут, шанырак, кереге, уык, ошак, тор, сырмак, куйме, текемет, коржын, сандык, тон, сауке, кимешек, такия. <i>Полезные выражения для диалогов и письма:</i> Ценность материальной культуры заключается в ... На изменения материальной культуры влияли такие факторы, как ... Жилище казахов называлось - ... Основным видом хозяйства казахов в XVIII веке было ... Выбор хозяйства обусловлено следующими причинами: во-первых ..., во-вторых ... Работа с раздаточным материалом (навык чтения). Работа в парах при проведении исследования исторических источников, устный отчет результатов своей работы перед классом (навыки чтения, письма, аудирования и устных высказываний).	
Привитие ценностей	Ценности, основанные на национальной идее «Мәңгілік ел»: казахстанский патриотизм; уважение; сотрудничество; труд и творчество; открытость; образование в течение всей жизни.	
Межпредметные связи	Всемирная история, география, казахская литература, искусство	
Навыки использования ИКТ	На данном уроке учащиеся используют материалы, которые можно загрузить на мобильный телефон через QR-код или ссылку	
Предварительные знания	Учащиеся ранее изучали материальную и духовную культуру тюрков.	
Ход урока		
Этапы урока	Запланированная деятельность на уроке	Ресурсы
Начало урока ПСМ	Организационный момент. До прибытия в музей напомнить учащимся Правила поведения в музее. Поделить сразу на 3 группы (на усмотрение учителя любым способом: по картинке, желанию и тп) ПСМ Учащиеся по ссылке просматривают видеоролик и отвечают на вопросы: - О чем был видеоролик? - Как вы думаете какую тему мы сегодня будем рассматривать? У Объявляется новая тема, цели урока и критерии оценивания.	https://www.youtube.com/watch?v=XGUgEQWwAp0
Середина урока	I. Исследование и анализ на основе экспонатов Зала этнографии Г Раздаются Рабочие листы Каждая группа получает задание и текст дополнительного материала или ссылку на видеоматериал. Каждый ученик обязательно, независимо от задания, зарисовывает юрту.	Рабочий лист https://www.youtube.com/watch?v=llbV60wbY5k

	Группа 1: Доказать, что юрта удобна в любой сезон года для ведения хозяйства Группа 2: Описать оборудование юрты и их применение Группа 3: Описать узоры настенных и напольных убранств юрты и особенности их использования. Группы защищают свои исследования, обмениваются мнениями и заполняют таблицы <table><tr><th>Оборудование юрты</th><th>Мебель юрты</th><th>Внутреннее убранство юрты</th></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td colspan="3">Значение 1 2 3</td></tr></table> II. Каждая группа на основе материала готовит выступление-инсценировку: Обед семьи в юрте; Гость в юрте. Установка юрты и размещение вещей.	Оборудование юрты	Мебель юрты	Внутреннее убранство юрты				Значение 1 2 3				
Оборудование юрты	Мебель юрты	Внутреннее убранство юрты										
Значение 1 2 3												
Конец урока	рефлексия: «Синквейн» <table><tr><td>Существительное</td><td>Юрта</td></tr><tr><td>Прилагательное</td><td></td></tr><tr><td>Глагол</td><td></td></tr><tr><td>Предложение</td><td></td></tr><tr><td>Синоним</td><td></td></tr></table> Задание Домашнее задание: Написать краткое эссе (40-50 слов) на тему «Уникальность прикладного искусства казахов в XVI-XVII вв.». Рефлексия: 1.Понравилось 2.Не понравилось 3.Вызвало затруднение	Существительное	Юрта	Прилагательное		Глагол		Предложение		Синоним		
Существительное	Юрта											
Прилагательное												
Глагол												
Предложение												
Синоним												
<u>Дифференциация</u> Каким образом Вы планируете оказать больше поддержки? Какие задачи Вы планируете поставить перед более способными учащимися?	<u>Оценивание</u> Как Вы планируете проверить уровень усвоения материала учащимися?	<u>Здоровье и соблюдение техники безопасности</u>										

Общая оценка

Какие два аспекта урока прошли хорошо (подумайте как о преподавании, так и об обучении)?

1.

2:

Какие две вещи могли бы улучшить урок (подумайте как о преподавании, так и об обучении)?

1:

2:

Что я узнал(а) за время урока о классе или отдельных учениках такого, что поможет мне подготовиться к следующему уроку?

Центральный государственный музей Республики Казахстан [17]-один из самых известных, уникальных и старейших музеев не только Казахстана, но и всей Центральной Азии. Его фонд насчитывает около 300 тысяч ценностей материальной и духовной культуры. В настоящее время в музее функционируют семь постоянных экспозиционных залов, коллекции различного содержания позволяют зрителю получить полное представление о древней палеонтологии Казахстана, древней, средневековой, новой и современной истории и культурном наследии. Общая музейная экспозиция является «музеефицированный» моделью всей жизни и культуры казахов с древнейших времен до современности.

В отделе «Экспозиции» предоставляется возможность совершить виртуальное путешествие по 7 экспозиционным залам музея. Это залы «Палеонтология и археология», «Историко-этнографический», «Казахстан в годы Великой Отечественной войны» и культура диаспор», «Независимый Казахстан», «Открытый фонд», «Музей антропологии», «художник-этнограф Н.Г. Хлудов».

Отдел «Коллекции» представляет уникальные и редкие коллекции музея, хранящиеся в фондах.

Отдел «Научно-фондовая деятельности» заинтересованные лица знакомятся с научно-исследовательскими работами музея (Ученый совет, публикации, труды, научно-прикладные проекты, научные конференции и семинары, экспедиции). Рассказывает о работе специалистов, работающих с фондовыми экспонатами музея.

В отделе «Культурно-образовательная работа» информацию о проведенных музейными специалистами лекциях, тематических и обзорных экскурсиях, музейных занятиях, мероприятиях, разработанных образовательных программах по истории и культуре Казахстана, выставках из фондовых коллекций и частных собраний ЦГМ РК (Адрес: 050059, г.Алматы, Самал-1, дом 44).

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейінде музей сабақтарын келесі тақырыптар бойынша ұйымдастыру кажет.

в 5-6 классах Темы Каменный век, Андроновская культура, Торговля и городская культура (ҚР мемлекеттік Орталық музейі Центральный

государственный музей РК. Зал Палеонтологии и археологии);

8 класс Тема Переселения и земельной политики (Центральный государственный музей РК. Зал «Культура диаспор Казахстана»). Также при изучении тем, связанных с традициями и культурой казахского народа, рекомендуется посетить зал «художника-этнографа Н.Г. Хлудова» и использовать труды художника в качестве исторического источника.

ФИО педагога	Есмагамбетов А.Р. педагог-мастер Новоишимская средняя школа №2 район имени Г. Мусрепова СКО	
Дата:		
Класс: 9	Количество присутствующих:	Количество отсутствующих:
Тема музейного урока	Сакральность государственных символов РК	
Цели музейного урока	- содействовать осознанию сакральности государственных символов РК и формированию основ казахстанского патриотизма и гражданственности	
Задачи музейного урока	Образовательная – системное изучение государственной символики РК Развивающая – развитие познавательного интереса к госсимволике Воспитательная – воспитание уважения к государственным символам РК	
Методы обучения	- демонстрационный - вопросно-ответный метод (диалог) - ролевой метод (игра) - «погружение» в прошлое - проектный (ментальная карта/кластер)	
Ресурсы	https://elbasylibrary.gov.kz/ru/taxonomy/term/44?page=1 Виртуальная выставка «4 июня – день государственных символов РК» Государственная символика РК, презентация, раздаточный материал для учащихся (информация о Гербе, Гимне и Флаге)	

Этап урока	Действия учителя	Действия учащихся	Оценивание	Ресурсы
Вызов	Приветствие Создание эмоционального фона для учащихся – музыкальные композиции Организация ПСМ ПСМ – просмотр учащимися слайда презентации с ребусами, в которых зашифрованы названия государственных символов РК (герб и гимн),	Приветствие, подготовка к занятию Просмотр слайда презентации, разгадывание ребусов и определение герба и гимна Прослушивание Государственного гимна РК Участвуют в вводной беседе, отвечают на вопросы учителя, дополняют и корректируют	Словесная оценка учителя Похвала	Презентация Аудиозапись Государственного гимна РК

	разгадывание ребусов и определение герба и гимна Организация прослушивания Государственного гимна РК Организация «мозгового штурма» - вводной беседы Выявление исходного уровня знания учащимися государственной символики РК Что мы называем государственной символикой? Что мы знаем о государственной символике РК? Автор(-ы), время утверждения, характеристика, связь с прошлым	ответы друг друга		
Осмысление	Организация просмотра видеоролика – виртуальной выставки Организация распределения учащихся в группы - Герб - Флаг - Гимн Определение рабочего алгоритма: создание ментальной карты/кластера на основе имеющего раздаточного материала, с привлечением ресурсов интернета Цель: максимальное	Просмотр видеоролика – виртуальной выставки Деление на группы по иллюстрациям, распределение ролей – спикер, таймкипер, секретарь и др. Заслушивание алгоритма учебной деятельности Работа в группах Презентация группами ментальных карт/кластеров Коррекция учебных продуктов учащихся, вопросы групп друг другу	Взаимооценивание Стратегия «Сэндвич»	Видеоролик Раздаточный материал Ресурсы Интернета

	полное освещение смыслового содержания символики Поддержка учащихся			
Рефлексия	Организация обсуждения итогов занятия – обратный «РАФТ» Включение музыкальной композиции по теме занятия Заключительное слово	В группах выбирают «героя», которому расскажут о госсимволах, формулируют текст обращения, презентуют обращение. Обмен мнениями по итогам урока, высказывание пожеланий и замечаний Прослушивание музыкальной композиции	Взаимооцениван ие	Презентация Музыкальная композиция

Музей Археологии Открыт в 1973 году при Институте истории, археологии и этнографии им. Ч. Ч. Валиханова Академии Наук Казахской ССР по инициативе первого секретаря ЦК Компартии Казахстана Д. А. Кунаева с целью сохранения и постоянного научного изучения археологических материалов республики. С июня 2010 года Музей археологии вошел в состав «Ғылым Ордасы». Музей археологии с 20-х годов XX века непосредственно связан с работой нескольких поколений казахстанских ученых и общей тенденцией развития отечественной археологической науки. Многолетние исследования, проведенные нашими учеными во всех регионах страны, позволили собрать богатую и редкую информацию о древней и средневековой истории Казахстана.

Музей создан с участием известных казахстанских ученых, таких как Маргулан А. Х., Нусупбеков А. Н., Акишев К. А., Алпысбаев Х. А., Кадырбаев М. К., Максимова А. Г., Байпаков К. А. в целях сохранения археологических экспонатов и проведения научно-исследовательских работ. В музее представлена коллекция редких экспонатов, имеющих мировое историческое и научное значение. Музей археологии, являясь единственным музеем подобного характера в республике, занимает особое место в системе казахстанского музееведения. Богатый фонд, уникальные экспонаты музея неоднократно привлекали внимание крупнейших выставочных площадок всего мира (Адрес: г.Алматы, ул. Шевченко 28.).

Музейные уроки в Музее археологии рекомендуется организовывать по следующим темам. В 5 классе Железный век, в 10 классе Темы Казахстан в эпоху камня, бронзы («Ғылым ордасы» музей Археологии).

В соответствии с содержанием предмета «История Казахстана» музейные

уроки организуются с целью закрепления и углубления знаний, полученных обучающимися на занятиях по учебной программе. Музейная среда не только стимулирует познавательные интересы обучающихся, но и способствует их всестороннему развитию, а знакомство с музейными экспонатами позволяет самостоятельно искать информацию. Это способствует развитию навыков объективного зрения, превращению полученных теоретических знаний в реальные. Занятие в музее помогает одинаково активизировать всех обучающихся, так как формирует индивидуальный подход к разным уровням восприятия музейной информации. Систематическое проведение цикла занятий в музее воспитывает музейную культуру. Музейная работа предоставляет большие возможности для того, чтобы сделать процесс обучения и воспитания обучающегося активным, содержательным, наполненным познавательной активностью, и тем самым делает его важным фактором развития личности.

Целью организации музейных уроков по истории личности в соответствии с содержанием дисциплины является воспитание у обучающихся уважения к деятельности исторических личностей казахской истории, расширение интеллектуального кругозора, а также развитие наблюдательности, зрительной памяти и творческих способностей обучающихся.

Задачи обучения истории личности:

- обучение обучающихся осознанию важности огромного вклада исторических личностей в развитие нашей Родины;
- воспитание у обучающихся оценки недостающих в современном мире человеческих ценностей, совершенствование духовных богатств подрастающего поколения;
- расширение исторического мировоззрения обучающегося, обучение самостоятельной игре, формирование исторического сознания с использованием дополнительных исторических источников, музейных экспонатов;
- воспитание нравственности, патриотизма.

Тематика уроков по истории исторических личностей, проводимых в музее, дифференцирована в соответствии с типовой учебной программой по «истории Казахстана» для 5-9 классов уровня основного среднего образования [16]. Тематика занятий, проводимых в музее в отношении исторических личностей, список музеев РК и ссылки приведены в таблице 2.

Таблица 2. Темы, охватываемые учебной программой по истории исторических личностей

	Темы	Список музеев РК	Ссылки для виртуальных путешествий по музеям
5 класс			
	Алкей Хаканулы Маргулан	«Школа-лицей №40 имени Алкея Маргулана»	https://40-astana-bilim.edu.kz/kz/mektep-zha-aly-tary/239-lkej-mar-lan-muzeji-t-rbieni-ajnar-b-la-y-ta-yrybynda-veb-ekskursiya.html
6 класс			

	Аль-Фараби	Музей Аль-Фараби	https://www.kaznu.kz/kz/17913/page/
	Ходжа Ахмет Ясави	Заповедник-музей Хазрет Султан (г.Туркестан)	http://azretsultan.kz/rus/mavzolej-hodzha-ahmeda-yasavi/ https://kazakhstan.travel/tourist-spot/ru/171/mausoleum-of-khoja-ahmed-yasawi
	М.Х. Дулати	Музей Таразского регионального университета им. М. Х. Дулати	https://dulaty.kz/2019-09-23-06-33-53/2020-02-19-05-06-37.html
	Жусуп Баласагуни	Музей Таразского регионального университета им. М. Х. Дулати	https://dulaty.kz/museum-kaz.html
7 класс			
	Абылай хан	Музейный комплекс «Резиденция Абылай хана»	https://rah.kz/ru/
	Сырым Датұлы	Syrym Datuly museum in Zhympty Сырым Датұлы (Западно-Казахстанская область)	https://present5.com/syrym-datuly-museum-in-zhympty-syrym-dat%D2%B1ly/?ysclid=l772je0rrl291968999
	Хан Жангир	историко-музейный комплекс «Бокей Ордасы» (Западно-Казахстанская область)	https://kazakhstan.travel/tourist-spot/kk/67/bukey-horde-historical-museum
	Исатай и Махамбет	историко-музейный комплекс «Бокей Ордасы» (Западно-Казахстанская область)	https://kazakhstan.travel/tourist-spot/kk/67/bukey-horde-historical-museum
	Чокан Валиханов	Мемориальный музей «Алтын емел» имени Чокан Валиханова Алматинская область	https://culturemap.kz/kk/object/memorial-nyiy-muzeiy-im-ch-valihanova-altyn-mel
	Ыбырай Алтынсарин	Музей Алтынсарина (г. Костанай)	Музей Алтынсарина, Костанай — цены, адрес, телефон, описание, отзывы Турист.ру (tourister.ru)
	Абай Кунанбайұлы	Государственный историко-культурный и литературно-мемориальный музей-заповедник Абая «Жидебай-Борили» (Абайская обл., г. Семей)	https://abai-museum.kz/

8 класс			
	А.Байтұрсынұлы	Дом-музей Ахмета Байтурсынова (г.Алматы ул.Байтұрсынов, дом 60)	http://www.kazmuseum.kz/aza-stan-muzejleri/item/2189-akhmet-bajt-rsyn-ly-muzej-ji
	А.Бокейхан	Музей Алихана Бокейхана (г.Астана)	https://baq.kz/news/othernews/alikhan-bokeykhan/?ysclid=l785w87pgn102036316
	К.Сатбаев	Мемориальный музей академика К.И. Сатпаева, п.Баянауыл	https://satpaevmuseum.kz/
	Бауыржан Момышулы	Музей имени Бауыржана Момышулы	https://egemen.kz/article/145542-momyshuly-muzeji?ysclid=l786yr14me439131785
9 класс			
	Алия Молдагулова	Областной мемориальный музей Героя Советского Союза Алии Молдагуловой	https://aliya-museum.kz/kk/
	Маншук Маметова	Мемориальный дом-музей Маншук Маметовой	https://e-history.kz/kz/news/show/419/
	Мухтар Ауэзов	Музей М.Ауэзова	http://auezovmuseum.kz/kk
	Ильяс Жансугуров	Областной музей литературы имени И.Жансугурова (г.Талдықорған)	литературный музей и жансугурова — Яндекс: нашлось 3 млн результатов (yandex.kz) https://www.tinfo.kz/catalog/kultura-i-iskusstvo/oblastnoj-literaturnyj-muzej-im-i-zhansugurova.html
	Турар Рыскулов	Южно-Казахстанский областной историко-краеведческий музей (г.Шымкент)	http://museum.bhost.kz/index.php/kz/
	Сабит Муханов	Литературно-мемориальный музей-комплекс С.Муканова и Г.Мусрепова (г.Алматы)	https://almatymuseum.kz/mukanova-kz/?ysclid=l79td1eewk654935589
	Нургиса Тлендиева	Мемориальный музей Н. Тлендиева (г.Алматы)	https://almatymuseum.kz/tlendiev-kz/?ysclid=l79tim7w11572362313
	Амангелді Иманов	Мемориальный музей Амангельды имени Амангельды Иманова (Костанайская область)	http://amangeldymuseum.kz/kz/

	Д.А. Кунаев	Музей Д.А. Кунаева (г.Алматы)	https://almatymuseum.kz/kunaev-kz/?ysclid=179tqbmmurm812462804
	Жамбыл Жабаев	Литературно-мемориальный музей Ж. Жабаева (г.Алматы)	https://vlast.kz/inside/43657-vnutri-literaturno-memorialnyj-muzej-zambyla-zabaeva.html?ysclid=179tuazjxs860525814

При организации музейных занятий по предмету «История Казахстана» необходимо определить особенности музейных залов в соответствии с учебными темами.

Предлагается краткое описание музеев РК для музейных занятий, организуемых на основе изучения тем по истории личности.

1. Алькей Маргулан

11 мая 2006 года в школе-лицее № 40 имени Алькея Маргулана был открыт музей Алькея Маргулана. Работа музея ведется по 5 направлениям:

Алькей Маргулан и филология;

Алькей Маргулан и этнография;

Алькей Маргулан и шоқановедение;

Алькей Маргулан и археология;

Алькей Маргулан и история.

Предметы, которые держал сам ученый в школьном музее – чемодан, домбра, диван, письменный стол, пишущая машинка, книжная полка, одежда-головной убор, костюм, халат, шарф-сегодня стали экспонатами музея. Ценным экспонатом музея также являются около 200 книг, рукописей и копий документов в библиотеке ученого. В результате туристско-краеведческой экспедиции «По следам академика Алькея Маргулана», обучающиеся посетили места, по которым прошел Алькей Маргулан, познакомились с историей Великой степи, собрали этнографический материал и провели исследовательскую работу.

Начало всей учебно-воспитательной работы в школе тесно связано с музеем академика Алькея Маргулана, туристско-краеведческой экспедицией Алькея Маргулана, курсом Маргулановедения, Маргуланскими чтениями, наградой Маргулана, Олимпиадой Маргулана, журналом Маргулана, маршем Маргулана. Ссылка на виртуальное путешествие по музею представлена в таблице 2.

2. Мемориальный музей академика К. И. Сатпаева в Баянауле

Мемориальный музей академика К. И. Сатпаева в Баянауле – является духовным местом, наполненным ценными экспонатами, созвучными независимости страны.

В двух экспозиционных залах представлены место рождения, детство, юность, годы учебы, становление и путь К. И. Сатпаева от рядового инженера до президента Академии Наук Казахстана.

Место рождения ученого – Айрык, родители, макет первой сельской школы, годы учебы в Павлодарском русско-казахском училище, Семипалатинской учительской семинарии.

Семья ученого, подарки к 50-летию Каныша Сатпаева: керамические вазы, гобелен, кофеварка, керамические тарелки, таблица химических элементов, домбра.

Коллекция минеральных камней необыкновенной красоты. Представлены коллекции минералов Каныша Сатпаева и его супруги, геолога Таисии Сатпаевой.

В экспозиции выполнен интерьер домашнего рабочего кабинета Каныша Сатпаева. Дубовый рабочий стол, стул, набор столов из камня ОНИКС – ценные экспонаты музея, передающие дух времени.

Музей ведет научно – исследовательскую работу, рассказывая о жизни и научных трудах академика Каныша Имантаевича Сатпаева.

Не только впечатляет зрителей зала, где размещены личные вещи академика, геолога Каныша Сатпаева, но и реализует общественно значимые культурные проекты по модернизации музея.

3. Музей Аль-Фараби

Музей Аль-Фараби – Казахский национальный университет посвящен духовному наследию нашего великого предка Аль-Фараби, имя которого было присвоено в 1991 году.

Музей был торжественно открыт 13 апреля 2013 года совместно с научной библиотекой университета. Основная содержательная структура музея – диорамические комплексы и экспозиции разделены на тематические экспозиции. Они говорили: «древний Отрар-сокровище воспоминаний. Юность Аль-Фараби»; «по Великому Шелковому пути»; «Аль-Фараби. Диалог Востока и Запада»; «труды Аль-Фараби – жемчужина человечества. Аль-Фараби и мыслители тюркского мира»; «духовное наследие Аль-Фараби и современный Казахстан».

В экспозиционном показе представлены наследие Аль-Фараби – философские трактаты, ценные исследования фарабистов, исторические артефакты, найденные в Отырарском населенном пункте, Данные, материалы конференций и бесценные экспонаты, привезенные из крупнейших библиотек и музеев мира.

Музей – это фонд значимых экспонатов, который не только формирует духовно-нравственную культуру у молодежи, но и с любовью передает из поколения в поколение наследие наших великих предков и ведет пропагандистскую работу.

4. Заповедник-музей «Хазрет Султан» (г.Туркестан)

Этот видный мавзолей, возведенный в честь великого поэта Ходжи Ахмеда Ясави, внесшего неоценимый вклад в процветание ислама, находится в Туркестанской области. Сакральное место, которое в народе называют «Малой Меккой», включено в список Всемирного наследия ЮНЕСКО. Здание, высота которого достигает 39 метров, представляет собой 35 комнат, соединенных между собой различными коридорами: библиотека, в которой хранятся древние письменные источники, подземная мечеть «Кылуе», баня, шильдехана, где новорожденным совершаются соответствующие религиозные обряды. В

центральной комнате называемой «Қазандық» находится старинная святая реликвия – Тайказан.

Мавзолей Ходжи Ахмеда Ясави – это священное место, проникающее в сознание каждого посетителя вековыми знаниями, отражающими историю и культуру не только Казахстана, но и всей Центральной Азии. Мавзолей сочетает в себе торжество архитектуры и духовное совершенство, выраженное в добродетели [18].

5. Музейный комплекс «Резиденция Абылай хана»

Музейный комплекс «Резиденция Абылай хана» был создан 13 ноября 2007 года как исторический музей. Здание музея является памятником градостроительства и архитектуры республиканского значения, взято под государственную охрану в 2008 году. Историко-культурная ценность здания – одно из первых каменных зданий в горной части города. История этого здания неразрывно связана с легендами о жизни и деятельности Абылай хана, одного из первых, кто начал объединение казахских земель.

Музей состоит из 4 экспозиционных залов и фойе:

- Абылай хан 1711-1770 гг. годы жизни;
- Комната отдыха Абылая;
- Тронный зал;
- Абылай хан – великий государственный деятель (1771-1780 гг.))

выставочный зал.

В музее проводятся тематические и общие экскурсии, интерактивные мероприятия, встречи с интересными людьми и другие мероприятия.

6. Историко-музейный комплекс "Бокей Ордасы" (Западно-Казахстанская область)

Начав свою работу в 1960-х годах в Букеевской Орде как историко-революционный музей, в 2002 году он стал полноценным историческим комплексом. Он расположен на территории, которая использовалась в XIX веке как Ханская Орда последнего хана Букеевской орды – хана Жангира. Во время правления Жангира район приобрел городские черты, что позволило ему стать главным административным центром хана. Современный исторический музейный комплекс включает в себя четыре разных музея. Они посвящены хронике Букеевской Орды, оружию Ханского дворца, истории первой школы Казахстана и становления независимости страны. Кроме того, здесь находятся мавзолеи кюйши Даулеткерей Шығайұлы, просветителя Мухамеда-Салыка Бабажанова и его исторических личностей хана Жангира. Историко-музейный комплекс «Бокей Ордасы» включен в список сакральных объектов Республики Казахстан.

7. Мемориальный музей «Алтын Емель» имени Ч. Валиханова. Расположен в селе Шокан Кербулакского района Алматинской области)

Мемориальный музей «Алтын Емель» имени Чокана Валиханова был открыт в 1985 году в честь 150-летия Чокана Валиханова, потомка Абылай хана, выдающегося казахского исследователя, этнографа, отважного путешественника.

Экспозиция состоит из нескольких разделов, связанных с жизнью и деятельностью Ч.Валиханова:

Материалы, воссоздающие картину политической, социальной и культурной жизни начала XIX века, повлиявшие на формирование личности Чокана;

Материалы о годах обучения и начале деятельности в Омском кадетском корпусе, знакомстве с представителями русской интеллигенции;

Научное наследие Чокана Валиханова, оставившего глубокий след в изучении истории, этнографии, географии Центральной, Средней Азии, Южной Сибири и Казахстана;

Петербургский период, материалы о дружбе и деловых связях с научными и литературными кругами России;

Ч. Валиханов в литературе, живописи и кино.

В экспозиции представлены личные вещи Чокана - оружие, седло, созданные им карты и чертежи, рукописи, созданные во время путешествий и экспедиций, графические и живописные работы, коллекции изделий народного прикладного искусства. Музыкальные инструменты отражают интерес и Любовь Ч. Валиханова к казахским легендам и песням. Национальная одежда киргизов, уйгуров, китайцев, ювелирные изделия, минералы, собранные Валихановым во время путешествий, представляют широкий исследовательский интерес ученого.

С экспонатами того времени сочетаются макеты адреса бабушки Айганым в Сырымбете, где прошло детство Чокана, надгробие на ее могиле, уникальный гобелен, сотканный руками современных мастеров и символизирующий направление знаменитых путешествий ученого.

В экспозиции представлены издания произведений Ч. Валиханова при жизни и посмертно. Огромное историческое значение научно-просветительской деятельности Ч. Валиханова сегодня осознается как никогда глубоко и полно. Прodelана большая работа по увековечиванию его творческого наследия, пропаганде научных трудов. Именем великого ученого названы улицы института при Национальной академии наук РК, района в г. Кокшетау, города Казахстана, возведены памятники в областях, городах, районах.

8. Музей Ы. Алтынсарина (г. Кустанай)

Костанайский областной мемориальный музей Ибрая Алтынсарина был открыт приказом Председателя Государственного комитета Республики Казахстан по культуре Е. Рахмадиева 9 декабря 1991 года. Здание музея состоит из двух частей – первая является точной копией школы, открытой Ибырыраем Алтынсариным. Внутри находится мемориальный класс писателя и административные кабинеты. Во втором – в двухэтажном здании в форме юрты выставлены две стационарные выставки «Ибрай Алтынсарин – учитель-просветитель» и «Творческая лаборатория народной писательницы Республики Казахстан Мариям Хакимжановой».

В музее собраны книги о жизни и творчестве писателя, его личные вещи, книги И. Алтынсарина, макеты школ, фотографии, воспоминания. Экспонаты отражают не только жизнь и деятельность Алтынсарина, но и историю

становления и развития структуры системы народного образования в Казахстане. Будучи инспектором школ Тургайской области, И. Алтынсарин стал инициатором открытия четырех двухклассных центральных училищ, пяти волостных школ, двух училищ для детей русских поселенцев. Он стоял у истоков обучения девочек и рукоделию, о чем свидетельствуют уникальные фотоматериалы, архивные документы в музее.

В музее представлен оригинал книги «Шариат-ул-ислам». При этом в залах богатая коллекция ювелирных украшений – результат умелой работы казахских ювелиров. В музее собраны интересные материалы о выдающихся просветителях, ученых, деятелях культуры, поэтах, выпускниках Алтынсаринских школ.

9. *«Государственный историко-культурный и литературно-мемориальный музей - заповедник Абая «Жидебай-Борили» (Абайская область, г. Семей)*

Музей основан в 1940 году. В музее с 1967 года работают залы «Эра Абая», «Абайтану», «Ученики поэта Абая», «Абай в сердце народа», а к 175-летию поэта – «Абайтану», «Тәуелсіздік және абайтану», «Галерея. Абай в изобразительном искусстве», «Выставочный зал». В фондах музея хранится более 21 тыс. экспонатов, в научной библиотеке – более 16 тыс. изданий. Наиболее ценные и значимые из них представлены в музейных экспозициях

10. *Дом-музей Ахмета Байтурсынова (Г. Алматы, ул. Байтурсынова, дом 60)*

Дом-Музей состоит из четырех комнат и одного подвала. Одна из его комнат – аудитория Ахметоведения. Үш залда ғалымның шығармашылық өміріне байланысты экспонаттар ұсынылған.

Опубликовано около 2000 научных статей (на казахском, русском, английском языках), более 50 монографий, материалов 15-16 международных научных конференций, более 20 материалов республиканских научных конференций. Все эти коллекции являются драгоценными сокровищами музейного фонда. При Доме-музее работает библиотека, в которой содержится около 1000 книг, около 500 литературных журналов, около 50 различных материалов конференций и еженедельных подшивок газет. День рождения ученого в Доме-музее 5 сентября стал традиционным мероприятием, в котором ежегодно проводятся ахметовские чтения «Тұлға тағылымына – тағзым».

11. *Областной мемориальный музей Героя Советского Союза Алии Молдагуловой*

Указом Совета Министров Казахской ССР от 5 июня 1980 года Министерство культуры издало приказ об открытии мемориального музея Героя Советского Союза А. Молдагуловой в городе Актобе 11 июня 1980 года. Основная цель создания музея – патриотическое воспитание подрастающего поколения, привитие любви к своей Родине.

Содержание работы музея Алии направлено на сохранение и передачу из поколения в поколение сведений о жизни и подвиге героини. Экспозиция музея представлена следующими разделами: «В память народа», «Уголок героев»,

«Имени Алии», «Алию народ почитает», «Независимый Казахстан». Наиболее ценными экспонатами музея являются письма девушки-героя с фронта, грамоты о присвоении звания Героя Советского Союза, документы и предметы военного времени, оружие, посуда, военная одежда, архивные данные, личный архив корреспондента-исследователя С. Аскарлова, личные документы и награды ветеранов войны и Героев Актобе, редкие книги и мемуары известных советских полководцев.

Музей был торжественно открыт 22 апреля 1985 года в городе Актобе, в честь 40-летия Великой Победы и 60-летия девушки – Героя.

Музей является центром культурного и военно-патриотического воспитания населения. Основные направления работы музея – организация научно - исследовательских, познавательных и общекультурных мероприятий.

12. Мемориальный дом-музей Маншук Маметовой

Мемориальный дом-музей Казахской героини Маншук Маметовой был открыт в 1982 году. Здание музея, расположенное в Уральске, является историческим памятником XIX века. Главной концепцией музея является героическая судьба казахской девушки-героини. Здание музея является историческим и культурным памятником XIX века. В этом доме семья Маметовых жила с 1932 по 1934 год.

В экспозиции музея представлен период 30-х годов, это быт и интерьер семьи Маметовых, стулья, зеркала, сундук, посуда, швейная машина «Zinger», шкатулки, вышивка, письма, личный самовар и т.д. Здесь находятся уникальные, оригинальные экспонаты, заказанные мамой Маншука Аминой Сулейменовой.

Основная экспозиция музея состоит из 5 залов. Его основа – ход Великой Отечественной войны, участие западных казахстанцев на Урале в 1941-1945 годах, их вклад в победу над фашизмом. В хронологическом порядке излагается история войны, ход боевых действий на советско-германском фронте, показаны бои за оборону Москвы, Сталинграда, Курской дуги, форсирование Днепра и штурм Берлина.

Кульминацией музея является единственная в Республике Казахстан диорама «бессмертный подвиг Маншука», автором которой является художник военной студии имени Грекова г. Москвы Ананьев Михаил Ананьевич, диорама была открыта 22 июня 1993 года.

Коллекция музея насчитывает более 2000 экспонатов, среди которых шесть оригинальных писем М. Маметовой, оригинальный кнут, на котором Маншук написал свое имя. Солдатская каска, пуля для пулеметной полосы и загнутый киоск. В музее много документов и фотографий Маншука. Экспонаты дома-музея являются ценными в патриотическом воспитании, привитии героической личности, героической молодости и фронтовой доблести батыра Маншука.

В соответствии с содержанием дисциплины «История Казахстана» в Музее истории личности необходимо организовать музейные занятия по следующим темам.

В 5-6 классах рекомендуется использовать следующие музейные данные,

связанные с историей личности:

Тема «Андроновская и Бегазы-Дандыбаевская культуры», в освоении цели обучения, выявить вклад А. Маргулана в развитие археологии Казахстана (в музее Алькея Маргулана направления Алькея Маргулана и археологии, Алькей Маргулана и истории);

В теме материальной и духовной культуры турок выявить вклад Аль-Фараби и других ученых в развитие средневековой науки; отразить общество тюркского периода; интерпретация исторической ценности трудов М. Кашгари, Ж. Баласагуна и А. Яссауи в реализации учебных целей (в музее Аль-Фараби «древний Отрар – сокровище воспоминаний. Юность Аль-Фараби»; «по Великому Шелковому пути»; «Аль-Фараби. Диалог Востока и Запада»; «труды Аль-Фараби – жемчужина человечества. Аль-Фараби и мыслители тюркского мира»; тематические экспозиции «духовное наследие Аль-Фараби и современный Казахстан»;

Музей-заповедник «Азрет Султан», музей Таразского регионального университета имени М. Х. Дулати);

В 7-8 классах:

Какова роль Абылай хана в сохранении самостоятельного Казахского государства? На основании исследовательского вопроса (в музейном комплексе «Резиденция Абылай хана» «в 1711-1770 гг. годы жизни», «Абылай хан – великий государственный деятель (1771-1780 гг.)» зал; [18]

«Живой урок в музее» 7 класс История Казахстана

Тема урока: Какова роль Абылай хана в сохранении независимого казахского государства?

Учитель: Зикирина Г.Б.

Цели обучения:

7.3.1.2 – анализировать внутреннее политическое положение Казахского ханства;

7.3.2.3 – оценивать внутреннюю и внешнюю политику хана Абылая

Критерии успеха:

Учащийся достиг цели обучения, если

- Анализирует внутреннее политическое положение Казахского ханства во второй половине XVIII века;
- Анализирует особенности внешнеполитического положения Казахского ханства во второй половине XVIII века;
- Определяет роль личности в истории;

Место проведения урока: музейный комплекс «Резиденция Абылай хана»

Адрес: г. Петропавловск, ул. Карима Сутюшева, 16

Форма проведения урока: урок-исследование

Привитие ценностей:

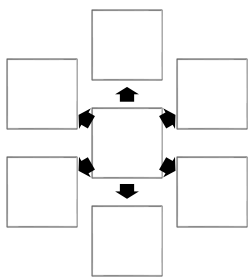
- Развитие творческого потенциала учащихся
- Воспитание патриотизма, активной гражданской позиции
- Формирование лидерских качеств
- Формирование интереса и уважения к традициям, истории и

культуре родного края

Рекомендации для учителя:

На рассмотрение данной темы запланируйте в календарно-тематическом плане не менее трех часов. На первом уроке после закрепления и проверки усвоения материала предыдущего урока необходимо провести предварительную подготовку к проведению «живого урока» в музее.

В качестве первоначального стимулирующего материала (ПСМ) до начала урока разместите на доске портрет Абылай хана и закройте портрет белым листом формата А4 или А3. Нарисуйте вокруг портрета несколько стрелок, как указано на образце.

Задайте учащимся вопрос: Как вы думаете, чей портрет я разместила на доске: батыра, поэта, политического деятеля, правителя, купца, ученого? Кто из этих людей, на ваш взгляд более всего может повлиять на ход истории, на развитие государства. После того, как учащиеся назовут правильный ответ (правитель, хан) задайте учащимся вопрос: Как вы думаете, какими качествами должен был обладать правитель Казахского ханства в XVIII веке?

Для того, чтобы ответить на этот вопрос, объедините учащихся в 6–7 групп и предложите им изучить политическое и социально-экономическое развитие Казахстана во второй половине XVIII века. Можете предложить ребятам ряд ссылок, а также статьи и исторические документы по теме (Ссылки и литература даны внизу).

Выслушайте ответы учащихся и после каждого ответа записывайте на доске качества, которые, по их мнению, были необходимы правителю Казахского ханства.

Примерные ответы учащихся:

Первая группа: Положение, сложившееся в северном регионе Казахстана, особенно после возведения с 1752 года Новоишимской (Горькой) линии, создало условие для дальнейшего продвижения России в степь в рамках осуществления стратегического имперского плана выхода на Восток «сплошной линии военных укреплений», как определил курс наступления оренбургский губернатор И. И. Неплюев. По этому плану предусматривалось военное окружение казахских жузов со стороны Западной Сибири и Урала путем продвижения военных укрепленных линий вглубь территории и постепенного наращивания здесь воинских частей и казачества.

Мы думаем, в такой обстановке лидеру казахского ханства были необходимы дипломатические качества, так как ему надо было вести результативные переговоры для того, чтобы приостановить продвижение Российской империи вглубь Казахстана.

Вторая группа: Во второй половине XVIII века южные районы Младшего жуза подвергались набегам хивинских и кокандских феодалов. Часть территории Старшего жуза к концу XVIII века попала под власть ташкентских беков. От этих набегов страдало в первую очередь трудящееся население. Массовый угон скота,

захват в плен людей, продажа их в рабство явились следствием набегов среднеазиатских феодалов.

Мы думаем, что правитель Казахского ханства должен был обладать такими качествами, как мужество и талант полководца, чтобы суметь организовать отпор экспансии со стороны среднеазиатских ханств.

Третья группа: Во второй половине XVIII в. усилились экономические связи Казахстана с Россией. Количество казахских купцов, торговавших с Россией, превысило число торговавших со Средней Азией, со Средней Азией торговало 217 тысяч семей, а с Россией — 300 тысяч семей. Казахи только в Оренбурге ежегодно поставляли до 200 тысяч баранов, торговля велась без уплаты пошлины — особого сбора за право торговать в пограничных районах. Вдоль русско-казахской границы возникают торговые пункты, в больших крепостях устраиваются ярмарки. Развитие торговли способствовало расширению сети дорог в Казахстане. В обмен за скот и животноводческое сырье казахи получали хлопчатобумажные ткани, сукно, шелк, бархат и изделия из металлов.

Мы думаем, что казахскому правителю необходимы были качества хорошего хозяйственника для того, чтобы развивать торгово-экономические связи с соседними странами с выгодой для своего народа.

Четвертая группа: Кочевые маршруты аулов в XVIII веке определялись родоначальниками. Право определять места кочевок давало возможность феодалам присваивать обширные и лучшие пастбища обычно в районе зимовок. Чаще всего это были богатые ковыльные пастбища, защищенные от сильных ветров и буранов. Захват феодалами зимовок сокращал площадь пастбищ для скотоводов. На пастбищах, принадлежавших феодалам, пасли свой скот крестьяне, но за это они платили большие налоги. Такие налоги превращались в прямой грабёж крестьян. Кроме этих налогов, они выполняли различные феодальные повинности: платили подати, делали приношения-подарки, работали в хозяйстве феодалов.

Мы думаем, что правитель Казахского ханства должен был обладать такими качествами, как справедливость, сочувствие к своему народу, чтобы не допускать злоупотреблений властью самому и другим представителям знати.

Пятая группа: Указы российского правительства 1742 и 1756 годов запретили населению Младшего и Среднего жузов перегонять скот через Яик и Иртыш, в низовьях Ишима и Тобола, к побережью Каспийского моря. Для подкрепления указов в названных районах были построены линии военных укреплений, вдоль рек установлена запретная десяти верстная полоса. Насильственные акты колониальной администрации и феодальный гнет до предела ухудшили положение казахских крестьян, обострили классовую борьбу в аулах и вылились в цепь крупных восстаний в конце XVIII в.

Мы думаем, что казахскому хану были необходимы качества мудрого политика и хорошего оратора, чтобы вступать в переговоры с российской властью и отстаивать интересы своего народа.

Шестая группа: Казахстан оставался политически раздробленным, между

жузами не было постоянных политических связей. Тяжелым было положение Казахского ханства и на международной арене: на севере находилась Российская империя, на востоке - Цинская империя, правители которых видели острую необходимость в освоении новых территорий. Усложняли ситуацию и межродовые уособицы казахов внутри ханства, но особенно тяжелые последствия оставляли военные походы джунгарских правителей.

Мы думаем, что казахскому правителю были необходимы такие качества, как железная воля, сила характера, он должен был пользоваться авторитетом среди казахского населения, чтобы объединить всех казахов в единое ханство.

Седьмая группа: В XVIII веке особой популярностью жырау — Бухар, Умбетей, Ақтамберды, Таттикара и др. Как известно, жырау не только певец-импровизатор, но и выразитель интересов рядовых общинников-свободных кочевников. Нередко они звание жырау сочетают с политической деятельностью. Одним из выдающихся казахских жырау был Ақтамберды-жырау Сарыулы (1675–1768). Жырау активно участвовал во многих походах против джунгар и был известен как батыр. В 50-х годах XVIII века он был во главе тех, кто возглавил возвращение казахов на земли, отвоеванные у джунгар. Все творчество Ақтамберды-жырау было посвящено призыву к героизму, воинской отваге и доблести.

Мы думаем, что правителю казахского ханства могли бы помочь в его деятельности жырау, важно, чтобы он понимал искусство, умел ценить творчество и мудрость казахских жырау.

После того, как все ответы прозвучат и все качества будут записаны, откройте портрет Абылайхана. У вас получится примерно вот такая схема. Скажите ребятам о том, что следующий урок Истории Казахстана пройдет в музейном комплексе «Резиденция Абылай хана».

Задания к уроку в музее:

1. В ходе экскурсии найдите и запишите (сфотографируйте) как можно больше материала для доказательства того, что Абылайхан обладает названными вами качествами.

Изучая экспозиции музея, учащиеся записывают интересующую их информацию. Задают вопросы экскурсоводу.

2. Раздайте каждой группе по одной карточке (лист А4) с указанием качеств, которые они называли. После того, как экскурсовод закончит экскурсию, попросите дать учащимся 10–12 минут времени для

самостоятельного изучения экспонатов. За указанное время учащиеся должны заполнить свои карточки информацией, подтверждающей те или иные качества. Побеждает та команда, которая справится с заданием раньше всех.

Для закрепления изученного материала предлагается ряд заданий.

Задание 1. Посетив музей, вы, ребята, погрузились в эпоху хана Абылая. В парах разыграйте ролевую игру. Один ученик играет роль Абылайхана, а второй роль современного репортера, которому посчастливилось перенестись на машине времени в XVIII век и взять интервью у самого хана.

Задание 2. Напишите письмо хану Абылаю от имени своих современников. Подумайте, за что вы могли бы поблагодарить хана, какие его качества вы отметили бы в своем письме, за что могли бы выразить недовольство его политикой.

Задание 3. Напишите Синквейн на тему «Хан Абылай и его время»

Первая строчка стихотворения — это его тема.

Вторая строка состоит из двух слов, раскрывающих основную тему, описывающих ее.

В третьей строчке, посредством использования глаголов или деепричастий, описываются действия, относящиеся, к слову, являющемуся темой синквейна.

Четвертая строка — это уже не набор слов, а целая фраза, при помощи которой составляющий высказывает свое отношение к теме.

Пятая строчка — всего одно слово, которое представляет собой некий итог, резюме. Чаще всего это просто синоним к теме стихотворения.

Задание 4. Напишите эссе на тему «Почему профессор С.А.Кузембай назвал хана Абылая символом свободы казахского народа»

Тема национально-освободительного движения под руководством Сырыма Датұлы (исторический музей имени Сырыма Датұлы);

Тема «восстание казахов в Букеевской Орде 1836-1838 гг.» 7.3.1.5 выявление причин и последствий национально-освободительной борьбы казахского народа против колониализма; 7.3.1.6 оценка роли вождей национально-освободительного восстания в овладении учебными целями рекомендуется посетить историко-музейный комплекс «Букеевская Орда» и использовать материалы музея для закрепления урока.

По теме «Чокан Валиханов-первый казахский ученый». Определение исторической ценности научных исследований Чокана Валиханова в изучении учебных целей материалы истории политической, социальной и культурной жизни начала XIX века, повлиявшие на формирование личности Чокана в Мемориальном музее «Алтын Емель» им. Ч. Валиханова; материалы о годах обучения и начале деятельности в Омском кадетском корпусе, знакомство с представителями русской интеллигенции; Научное наследие Чокана Валиханова, оставившего глубокий след в изучении истории, этнографии, географии Центральной, Средней Азии, Южной Сибири и Казахстана; Рекомендуется использовать музейные материалы о петербургском периоде, о дружбе и деловых связях с научными и литературными кругами России.

В чем проявляется тема «И. Алтынсарина – педагога –новатора» и новаторства Ибрая Алтынсарина в области народного просвещения? при изучении исследовательского вопроса необходимо организовать урок-путешествие в Костанайский областной мемориальный музей Ибрая Алтынсарина.

Почему А.Байтурсынов считал: «Само существование казахской нации стало проблемой»? на основе исследовательского вопроса предлагается провести музейный урок по дому-музею Ахмета Байтурсынова

Тема видных представителей казахской интеллигенции начала XX века, как казахская интеллигенция защищала национальные интересы? вопрос исследования 8.3.1.5 оценка деятельности Алихана Бокейхана по политическому лидерству в овладении учебной целью необходимо провести урок-путешествие в музей Алихана Бокейхана.

Тема «участие казахстанцев в боях Великой Отечественной войны» 8.3.2.2 определение героических, личностных качеств Бауыржана Момышулы при изучении учебных целей рекомендуется использовать материалы музея им. Бауыржана Момышулы.

Ниже приведется пример урока, проведенного в средней школе в музее с целью популяризации нравственности уважаемого учителя по теме «Жизнь и история одной коллекции».

Музейный урок по теме «Жизнь и история одной коллекции»

Учитель истории СКО, Аккайынского района, КГУ Токушинская школа-гимназия Баймаканова Асель Серикпаевна (педагог-исследователь)

Цель: сформировать у учащихся любовь к родному краю, стране, ее природе, национальной и самобытной культуре

Задачи:

- познакомить учащихся с истоками и историей артефактов из школьного музея;
- формирование чувства любви и гордости за свою страну, за своих земляков;
- уважение к его свершениям, героическому прошлому, посредством проведения внеклассных мероприятий на уроках истории.

Форма проведения: путешествие в прошлое родного края

Методы и приемы, используемые на уроке – словесный рассказ, беседа, объяснение, «погружение в прошлое»;

Наглядный: демонстрация музейных экспонатов.

Подготовительная работа:

Исследовательская деятельность ученицы по теме доклада, подготовка презентации, подборка музейных экспонатов, организация выставки книг.

Ход урока

Организационный момент

Здравствуйте ребята! Я рада приветствовать вас на нашем уроке. Сегодня у нас музейный урок. Музейный, не потому, что на уроке мы будем использовать музейные экспонаты из нашего школьного музея. Мы с вами совершим

путешествие в прошлое нашего родного края.

Основная часть. Изучение нового материала

Опережающее задание ученице 7 «а» класса Марченко Ульяне подготовить доклад (исследование).

Великий мыслитель казахской степи Шокан Уалиханов говорил: «Память о великих живет в веках, память о хороших живет в сердцах». Жива в сердцах многих выпускников Токушинской средней школы, школы-гимназии память о хорошем, мудром человеке, учителе с большой буквы Тимофей Тимофеевиче Гаврилюке.

Материал школьного музея используется на уроках истории, НВП, географии, биологии, литературы и во внеклассных мероприятиях. Проводятся коллективные и индивидуальные экскурсии. Также используется материал музея при написании статей в районную газету «Колос»: «И тыл был фронтом», «Сам творил и поощрял к тому других».

В общем плане школы отражается работа музея, используются экспозиции и материалы музея в учебном процессе. В моем родном музее представлены интересные экспозиции: «История села», «Они защищали Родину!», «Природа и мы»; палеонтология: череп ископаемого зубра, ископаемые кости, берцовая кость и зуб мамонта; керамика эпохи Караханидов: деталь и ножка дастархана, горловина древнего сосуда – подарок Фрунзенского музея Академии Наук Киргизии; предметы военного времени: каски, котелок, противогаз, артиллерийские боевые снаряды, гильзы, винтовочный обреза с затвором; полезные камни для науки: камень из Антарктиды с антарктическим оазисом Вангера подарок директора Арктического института Трешникова. Сихото-Алинский метеорит подарок Академии наук (Кринов).

В наше время музей стал непреходящим фактором духовной жизни, центром сохранения и экспонирования историко-культурного наследия, институтом формирования исторического сознания и нравственно-эстетической культуры. Главную миссию сохранения социальной памяти, преемственности поколений несут музеи. Особенно важным для общественности является прививание подрастающему поколению чувства любви к Родине, уважение к ее истории. Музей является одним из главных звеньев в патриотическом воспитании учащихся школы.

Много добрых слов было сказано о Т.Т. Гаврилюке. Талантливый педагог, искренне любивший своё дело, он всегда работал в режиме постоянного поиска новых идей, раскрывая таланты и возможности своих учеников и коллег-педагогов, был в центре общественной жизни села и страны, вёл активную переписку с ведущими вузами страны.

Из воспоминаний Н.К.Семакина, заведующего народной астрономической обсерваторией г.Москва «... Всё, связанное с деятельностью Тимофея Тимофеевича – это образец беззаветного служения на ниве народного просвещения, это пример гражданского героизма в жизни. При разговоре сразу чувствовалась его незаурядность, проявлялись его высокие качества ЧЕЛОВЕКА».

Подведение итогов урока.

- Что нового и интересного вы сегодня узнали на уроке?

Рефлексия

- Что нового узнали на музейном уроке?

- Что запомнилось больше всего?

- Какой из экспонатов для вас наиболее уникален?

«Бостонская матрица»

Каждый участник оценивает эффективность занятия по данной матрице.

Корова – прибыльное дело. Значит, вы взяли для себя что-то полезное после нашего музейного урока. Собака – верный друг. Вы наши единомышленники, и собираетесь на практике использовать полученную информацию. Звезда – вы великолепны. Вам очень понравилось. Вопрос – не все поняли. У вас остались вопросы?

При организации историко-краеведческих музейных уроков по предмету «История Казахстана» необходимо определить особенности музейных залов в соответствии с краеведческими темами в 5-7 классах.

В типовую учебную программу по предмету «История Казахстана» (5-7 классы) включены краеведческие материалы в объеме 12 часов.

Краеведческий материал для 5-7 классов уровня основного среднего образования по учебному предмету «История Казахстана» охватывает следующие темы:

5 класс – Легенды и сказки родного края. Исторические памятники края. Исторические личности региона: танцы, герои и поэты. Краеведческий музей и исторические экспонаты.

6 класс – топонимы – свидетели прошлого (история названий топонимии). Хранители культурно-исторических традиций: национальные ремесла края. Один народ – одна страна-одна судьба (народы моего края). Современные свидетели истории родного края.

7 класс – туристические маршруты. Щедрое сердце (Жомарт жүрек). Летопись родного края. История моей школы.

В 5,6,7 классах уровня основного среднего образования в содержание предмета «История Казахстана» интегрирован материал «Краеведение».

Изучение материала «краеведение»:

- формировать у обучающихся знания об основных этапах и особенностях исторических процессов, происходящих на территории родной земли с древнейших времен до настоящего времени;

- расширить знания о природных богатствах, исторических памятниках и культурных объектах родного края;

- расширить знания о традиционных ремеслах, культурном и литературном наследии родного края и о людях, которые стали гордостью региона;

- воспитание чувства уважения к уникальной природе, истории и культуре родного края; повышение ответственности за их защиту.

Проведение краеведческого материала на базе музея способствует формированию гражданских и патриотических качеств обучающихся,

расширению их познавательных интересов и способностей, кругозора, бережному отношению к памятникам истории и культуры. Занятие в музее по краеведческим темам является средством изучения регионального компонента, реализуемого через учебный предмет «История Казахстана».

Материалы урока подбираются в соответствии с общей целью.

На уроках краеведения, проводимых в музее, ведется тесная связь с экскурсоводами, научными сотрудниками, анализ музейных экспонатов позволяет обучающемуся углубленно изучать историю края.

Организация музейных занятий по краеведческим материалам:

- активизировать исследовательские навыки, мыслительную деятельность обучающегося;
- контролировать весь процесс от постановки цели до результата при одновременном выполнении обучающимся действий;
- осуществлять образовательную, развивающую и познавательную триаду с точки зрения творчества педагога;
- на повышение информационной емкости урока;
- повысить мотивацию обучающихся, активизировать их учебно-познавательную деятельность;
- придавать значение непосредственной связи предмета, проходящего в процессе обучения, с жизнью человека и общества;
- влияет на развитие творческого мышления обучающегося.

Педагоги планируют занятия в краеведческом музее таким образом, чтобы они соответствовали предварительному среднесрочному плану по теме.

На уроке используются следующие методы:

- устный обзор (рассказ учителя, сообщение обучающихся, проведение интервью и т.д.);
- наглядный метод (иллюстрации, работа с картой, экспонатами, презентация, картины);
- исследовательский и проблемный метод (подготовка сообщения, подготовка материалов к уроку, описания, сравнения).

Итоги музейного занятия подводятся педагогом совместно с обучающимися. Их действия: соотнесение достигнутых достижений в соответствии с поставленными целями и задачами урока, сообщение о реализации содержания урока и т.д. обучающиеся в обязательном порядке высказывают свое мнение о занятии в краеведческом музее, пишут письменно.

Тематика уроков по краеведению, проводимых в музее, дифференцирована в соответствии с типовой учебной программой по предмету «История Казахстана» для 5-9 классов уровня основного среднего образования. Темы занятий, проводимых в краеведческом музее, список краеведческих музеев РК и ссылки приведены в таблице 3.

Таблица 3. Темы, охваченные учебной программой по краеведению

Время	Темы	Список историко-краеведческих музеев РК	Ссылки на музейные уроки
-------	------	---	--------------------------

5 класс			
I четверть	Краеведческий музей и исторические экспонаты	Семипалатинский областной историко-краеведческий музей	http://semeymuseum.kz/ru/
		Кустанайский областной историко-краеведческий музей	http://kraeved-kst.kz/
		Актобинский областной историко-краеведческий музей	http://aktobe-museum.kz/
		Атырауский областной историко-краеведческий музей	http://culturemap.kz/kk/object/atyrauskiy-oblastnoiy-istoriko-kraevedcheskiy-muzeiy
		Западно-Казахстанский областной историко-краеведческий музей	http://olke.kz/
		Карагандинский областной историко-краеведческий музей	http://museum.karaganda.kz/
		Кзылординский областной историко-краеведческий музей	http://museum-kyzylorda.kz/
		Мангыстауский областной историко-краеведческий музей	http://www.muzey.kz/
I четверть	Исторические памятники края	Южно-Казахстанский областной музей жертв политических репрессий	http://repressiya.kz/
		Государственный историко-культурный заповедник-музей «Азрет Султан»	http://azretsultan.kz/ru
II четверть	Исторические личности региона: танцы, герои и поэты	Государственный историко-культурный и литературно-мемориальный заповедник-музей Абая	http://ru.abay-museum.kz/
		Алаш арыстары – музей Мухтара Ауэзова	http://abay-museum.kz/
		Дом-музей Ахмета Байтурсынова	http://e-history.kz/ru/publications/view/741
		Сырымский районный историко-краеведческий музей имени Сырыма Датұлы	http://olke.kz/index.php?id=51&lang=ru&option=com_content&view=article&Itemid
		Алматинский областной историко-краеведческий музей имени М. Тынышпаева	http://kultura.zhetisu.gov.kz/pages/22/
		Павлодарский областной историко-краеведческий музей имени Г.Н. Потанина	http://pavlkraimuz.kz/ru/
		Музей имени С.Кожанова-Сузакский район Южно-Казахстанской области	
6 класс			

I четверть	Хранители культурно-исторических традиций: национальные ремесла края	Карагандинский областной музей изобразительного искусства	http://muz-kar-izo.kz/kz/
II четверть	Одна страна-одна судьба (менің өлкемнің халықтары)	Мемориально-музейный комплекс «жертв политических репрессий и тоталитаризма «АЛЖИР»	http://museum-alzhir.kz

Предлагается краткое описание краеведческих музеев РК для музейных занятий, организуемых на основе изучения тем по краеведению.

Музей истории Алматы. Музей Алматы был открыт в 2001 году. Сегодня это крупный научный и культурный центр, охватывающий все сферы историко-культурного наследия региона Жетысу. Музейные коллекции составляют около 40 тысяч экспонатов. Среди них – произведения изобразительного искусства, уникальное собрание казахской этнографии, а также этнография представителей разных народов, проживающих сейчас в Алматы, коллекции предметов быта и культуры разных эпох, нумизматика, фотографии, документы. В состав Музея Алматы входит комплекс захоронения династических царей «Боралдайские сакские курганы» с сохранением культурного и природного ландшафта. Экспозиция музея состоит из 9 залов.

Зал «история древнего и средневекового Алматы». Основная тема раздела – процесс урбанизации Алматы, возникшего три тысячи лет назад из небольших поселений, средневекового города вдоль Великого Шелкового пути, ставшего центром административной власти, ремесел, торговли, культуры и идеологии. Серебряные монеты конца XIII века-дирхемы свидетельствуют о том, что до образования Казахского ханства в XIII-XIV веках город существовал. Экспозиция оснащена широким спектром мультимедийных технологий, демонстрирующих богатый информационно-иллюстративный материал.

Залы «У истоков казахской государственности», «этнография Жетысу». Экспозиция посвящена истории региона в период становления Казахского ханства, военному искусству казахов, казахской этнографии. Экспозиция, рассказывающая о средневековом военном искусстве казахов, знакомит казахских воинов с боевым снаряжением периода становления Казахского ханства. В разделе материальной культуры казахского народа представлены уникальные образцы ювелирного искусства, предметы быта, рассказывающие о ремеслах и хозяйственном укладе казахов Жетысу.

Зал «период Верный в истории Алматы». Экспозиция посвящена развитию города Верного, который стал центром Жетысуской области на рубеже XIX-XX веков. В это время была заложена планомерная структура города, сформирован архитектурный облик и развита система учреждений образования и культуры. Документы, редкие образцы мебельного искусства мастеров и замечательные предметы быта XIX века, тесно связанные с именами выдающихся верныйцев,

отражают неповторимую атмосферу той эпохи.

Зал «Алматы XX века». Экспозиция зала знакомит с важнейшими этапами города, ставшего столицей Казахстана: строительство Турксиба, политические репрессии, Великая Отечественная война, развитие науки и культуры, профессионального искусства, альпинизма и переезд Астаны в столицу. Инсталляции и экспозиционные ансамбли «Турксиб», «Городской быт», «Телевидение» и хроникально-документальные материалы представлены мультимедийными средствами.

Зал «Развития профессионального искусства». В этом зале представлены фотографии известных дикторов и съемки первых передач, архивные исторические данные и телерадиоаппаратура в экспозиции, раскрывающие значение истории телевидения и переданные через LED экран.

Развитие казахского музыкального искусства привело к тому, что ряд талантливых композиторов А. Жубанов, М. Тулебаев, Е. Брусиловский и мастера-исполнители К. Байсеитова, Р. Багланова, Б. Тулегенова, Е. Серкебаев и мэтры киноискусства Ш. Айманов, А. Ашимов. Этот период характеризуется проекционным экраном, демонстрируемыми в экспозиции видеофильмами художественного фильма «Кыз Жибек», вошедшими в золотой фонд казахского кино, этюдником художника Ж. Шарденова, известным ансамблем Дос-Мукасан и др. различными музыкальными инструментами, кинокамерой, отражающими культурный облик города.

Зал «Желтоқсан» посвящен декабрьскому восстанию 1986 года. В экспозиции представлены уникальные предметные экспонаты, отражающие события 1986 года, расшитые архивными фото и документальными материалами.

«Алматы – колыбель Независимости». Мультимедийная экспозиция предоставляет посетителям уникальную возможность познакомиться с историей города Алматы – золотой колыбели независимости. Динамичный и интерактивный способ подачи материалов позволяет легко и приятно познакомиться с историей города и его важными этапами. (*Адрес: г. Алматы, ул. Кабанбай батыра 132*).

Атырауский областной историко-краеведческий музей. Музей располагает обновленным экспозиционным залом «Археология», пропагандирующим историю, культуру, цивилизацию и достижения кочевых племен, экспонатов IV века до н. э. и XI века н. э., найденных в курганах Аралтобе, Миялы, Барсук, Кылыш, Сарыкамыс, Иманкара, Кудайберген в ходе археологических раскопок в Атырауском регионе.

В отреставрированном экспозиционном зале представлены «Золотой человек», названный в честь «сарматского вождя», найденный в 1999 году в комплексе курганов Аралтобе в Жылыойском районе, реконструкция золотой одежды женщины под названием «Шедевр Великой степи», найденной в 2017 году в кургане Миялы в Кызылкогинском районе, восстановленные фигуры личности воинов племен саков и гуннов, серебряные украшения, найденные в 2020 году в кургане Миялы (Жангельды украшенные серебряные нашивки на

девичью и конскую шерсть, размещен макет Кургана Аралтобе.

В красочно оформленном зале, через некоторые моменты живописных сцен и раскопок раннего железного века были обнаружены мечи и акинаки из курганов Аралтобе, Иманкара, бусы и кайрактасы, керамические вазы и сосуды из курганов Миялы, Сарыкамыс, ювелирные изделия с костяными ложками, золотыми (копиями) и серебряными наклейками, Барсук, сабля, Вниманию публики будут представлены бронзовые четырехглавые котлы и бронзовые зеркала, найденные в курганах Миялы, медово-медовые камни IV-V веков, найденные в Кызыл-Уйгуре близ Косшагыл.

Семипалатинский областной историко-краеведческий музей является крупнейшим научным и культурным центром среди музеев Казахстана и Западной Сибири. Основан 11 сентября 1883 года (по-старому). На основании данных «Записки...» ценного издания, издаваемого Семипалатинским подотделом Западно-Сибирского отдела Русского Географического общества, можно ознакомиться с оригинальными вариантами, имеющими значительное место в истории города. В музее выставлены около 60 экспонатов великого поэта Абая Кунанбайулы, это большая тарелка, фляги с кумысом, кобыз, асатаяк, шокпар, айбалта, кнут, кебеже и т.д. – все это предметы, которыми пользовался и держал сам Абай. Многие из них – этнографические изделия. Музей находится в центре города в доме бывшего губернатора, архитектурного памятника конца XIX века. Экспозиции музея познакомят первых сторонников стахановского движения с историей строительства таких гигантских сооружений, как Турксибская железная дорога, мясоконсервный комбинат, судоремонтный завод. Здесь много священных памятников военных лет. Сохранились личные вещи, одежда, оружие, редкие фотографии и другие документы наших героев-земляков. В экспозициях музея представлены сведения, отражающие период последующих пятилеток, трудовые достижения трудящихся области по выполнению поставленных задач.

Южно-Казахстанский областной историко-краеведческий музей (г.Шымкент)

Южно-Казахстанский областной историко-краеведческий музей был основан в 1920 году. Работа музея велась в двух направлениях: изучение истории и производительных сил края.

В 2014 году историко-краеведческий музей ЮКО переехал в новое здание, построенное в соответствии с требованиями времени. Музей состоит из четырех экспозиционных залов: «Природа, палеонтология, археология», «Этнография», «Казахское ханство и Новое время», «Независимый Казахстан».

В методических рекомендациях тема краеведения рассматривается как направление поисковой, исследовательской работы в урочной деятельности обучающихся. При организации музейных занятий по краеведческой тематике предлагается на основе исторических экспонатов дать направление обучающимся по изучению родного края, самостоятельной работе (летописание, интервью, анкетирование, практический материал по историко-этнографическому описанию села.

Для музейных занятий, организуемых на основе изучения тем по историческим местам, предлагается краткое описание исторических мест РК, историко-культурных музейных заповедников.

Государственный историко-культурный музей-заповедник «Иссык». Музей-заповедник «Иссык» ведет археологические работы с 2011 года. Данная территория является главным объектом охраны музея-заповедника «Иссык», созданного в 2010 году. Деятельность историко-культурного музея-заповедника посвящена сохранению и пропаганде историко-культурного наследия Казахстана.

В настоящее время в музей-заповеднике «Иссык» открыты четыре экспозиционных зала: зал истории и культуры сакских племен, зал истории открытия и изучения Золотого человека (в этом зале выставлены другие золотые изделия сакского периода, остатки древней керамики и оружия, элементы конского снаряжения), зал археологии Казахстана, выставочный зал и мемориальный кабинет археолога Бекмуханбета Нурмуханбетова.

Культурный ландшафт музея-заповедника представлен насыпями курганов, расположенных в непосредственной близости от его здания. В экспозиционных залах, витринах музея-заповедника «Иссык» установлена этикетка на трех языках, в том числе на английском (<https://www.zakon.kz/4983397-zapovednik-muzey-issyk-budet-rabotat-v.html>).<https://culturemap.kz/ru/object/gosudarstvennyiy-istoriko-kul-turnyiy-zapovednik-muzeiy>)

Государственный историко-культурный заповедник-музей «Берел», расположенный в районе села Берел Катон-Карагайского района Восточно – Казахстанской области, Постановлением Правительства Республики Казахстан № 674 от 4 июля 2008 года открыт в качестве республиканского государственного казенного предприятия «Государственный историко-культурный заповедник-музей «Берел».

Целью создания музея-заповедника является сохранение и восстановление на строгой научной основе входящих в его состав археологических памятников истории и культуры с их внутренним обликом, историческим обликом и связанными с ним территориями, создание недвижимых памятников на основе оригинальных музейных коллекций высокохудожественных, экспрессивных научных экспозиций.

Берельский могильник сложен группами, состоящими из нескольких отдельных погребальных сооружений, вытянутых цепями вдоль параллели с юго-востока на северо-запад.

Самые древние курганы датируются IV – III веками до н. э. Это было около 2400-2300 лет назад, а самые поздние древнетюркские времена-VII - VIII вв. до н.э., это примерно 1200-1300 лет назад.

Берел қорғандарын далалық зерттеулер мен материалдарды лабораториялық-аналитикалық зерделеу 1997 жылдан бастау алды. Осы мерзім аралығында 20 объекті, соның ішінде мәңгі тоң басқан №10 және №11 қорғандары да бар.

Полевые исследования Берельских курганов и лабораторно-аналитическое изучение материалов датируются 1997 годом. За этот же период имеется 20 объектов, в том числе курганы №10 и №11, которые находятся в вечном мерзлом слое.

Систематическое изучение курганов напрямую связано с именем Зейноллы Самашева. В результате раскопок, проведенных под его руководством, в 1998-1999 годах в «Царском кургане» № 11 на искусственном вечном леднике были обнаружены останки 13 лошадей, захороненных вместе с сакским вождем и женским и мужским Ткачом, в том числе парадная одежда царя, конная упряжь верховых лошадей, более тысячи артефактов ремесла, выполненных в зверином стиле из дерева, кожи, войлока. Позже были исследованы два кургана, которые снова навсегда обветшали, в них также были найдены останки погребенных лошадей. В результате мы получили лучшие по информативности и художественности ценности эпохи древних кочевников.

Уникальность обелисков-памятников заключается в сохранении останков кочевых аристократов и мумифицированных останков лошадей, а также уникальных образцов древнего искусства и редкой информационной возможности для становления периода кочевой культуры и развития особой религиозно-мифологической концепции, являющейся характеристикой Серик-героической эпохи. Открытие экспонатов, выполненных в стиле саково-сибирских зверей, стало новшеством мирового уровня. Одежда, конская упряжь, седла, предметы из дерева, ткани, войлока и кожи на вечно застывших могилах сохранились в первозданном виде. Традиционно в курганах хранятся только изделия из металла, кости и керамики. На сегодняшний день Берель-единственный памятник, где сохранились уникальные органические находки нашей Родины.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Музей – это место, где переплетаются история страны, древний менталитет нации, источник мировой культуры. Ведь под каждым наследием, находящимся в музее, лежит не только история этого личного наследия, но и пройденный след, история любого народа, от которого это зависит.

Музей играет важную роль в передаче предметных и духовных ценностей, научном изучении и пропаганде ее результатов, преподавании на этой основе. Музей способствует воспитанию подрастающего поколения, формированию исторического сознания как научного учреждения, способствующего становлению науки, образования, культуры. Музей является одним из механизмов, который воспроизводит в памяти современного поколения, впитывает в себя быт казахского народа, его благородное наследие, забытую историю.

Сведения и предметы, представленные в музее, свидетельствуют об истории, являются учебно-воспитательным центром. Приоритетной аудиторией музеев любого типа и направления современности являются дети всех возрастов, включая дошкольников. Правильное формирование мировоззрения молодого поколения, высокий уровень мышления зависят от содержания преподаваемых в школе предметов, организации учебно-методической системы. Большое значение в повышении эффективности преподавания истории, развитии умственных, исторических способностей обучающихся имеет проведение в музее урока истории, посвященного данному предмету.

Поэтому проведение урока истории в музее должно осуществляться по следующим направлениям:

- насытить обучающихся образцами подлинных культурных сокровищ, созданных нашими предками, способствовать духовному совершенствованию как личности, так и всего общества;
- формирование у обучающихся исторических знаний, направленных на приобщение к познавательной деятельности, приобщение к нормальному росту, познанию исторических образов, оценке, почитанию музейных предметов, подлинного наследия прошлого;
- музеи в своей культурно-образовательной деятельности углубляют знания обучающихся, проявляют любознательность, интерес к проведению научно-исследовательской работы.

Суть образовательного процесса в музее несколько иная: посетитель музея уже не средство воспитания, а равноправный единомышленник, т. е. беседа с аудиторией перешла в форму диалога. В связи с новыми методами взаимодействия музея и его посетителей появился термин «Культурно-образовательная деятельность». Понятие «Образование» здесь обширное, развитие интеллекта и мышления человека, развитие его души и личностных качеств, отношений. Теоретическую и методическую основу культурно-образовательной деятельности составляет музейная педагогика. Уроки истории в музее проводятся в форме экскурсий, внеклассной работы, познавательных

занятий и т.д.

Педагог мастерски преобразует музейные уроки по истории, повышается активность и интерес обучающихся. Обучающиеся должны научиться работать в группах, свободно выражать свои мысли. Также через работу по развитию исследовательских способностей у обучающихся развиваются знания и навыки исторического мышления.

Важную роль в национально-идейном воспитании будущих поколений играет научная работа музея – идея, нравственность, эстетическое воспитание. Особое место в представлении музея занимает предмет музееведения. Теоретические и научно-методические подходы музееведения должны быть конкретными. Известно, что деятельность музея состоит из воспитательно-идейной, познавательной работы, экскурсий, экспозиций, выставок, открытия фондов хранения, исторических памятников.

Во-первых, музейные экспонаты и другие предметы, выставляемые на выставки, оказывают эмоциональное воздействие на обучающихся, характеризуют их образно;

Во-вторых, в основе музейной экспозиции лежит научная концепция, коллективная работа музея. В состав музееведческой науки входит сбор экспонатов, изучение и описание места хранения и экспонирование основных из этих объектов.

В настоящее время особое место в формировании у обучающихся национальных и общегражданских ценностей занимают музеи – национальное духовное зеркало страны.

В информационном пространстве широко распространено понятие «урок в музее». То, что здесь не учитывается, – это разрыв между школьным образованием и музейным образованием. Для этого структура музейных уроков должна быть четкой и четкой и соответствовать школьному образованию.

Структура музейного урока состоит из следующих компонентов:

Тема. Прежде всего, тема урока в музее должна соответствовать типовой учебной программе дисциплины. Тематика музейных занятий должна быть ориентирована на межпредметные связи, метапредметные и личностные результаты. Проведение музейных занятий способствует обновлению профессиональных знаний и умений и для учителя.

Возрастные особенности. При проведении музейных занятий учитываются также возрастные особенности обучающегося. Учет гендерной специфики класса также может сыграть важную роль в обсуждении проблемы.

Проблема. Главным стержнем музейных занятий может стать обсуждение той или иной проблемы. Трансляция материалов, относящихся к проблеме, более продуктивна, если обучающиеся поручают им обсудить ту или иную проблему, найти пути ее решения, чем предоставление «готовых» материалов.

Интерес. На музейных уроках существенным результатом является передача обучающимся мотивации, импульса, возможности найти альтернативные пути решения проблемы самим себе. Для этого обучающиеся с разрешения могут объявить решение той или иной задачи с помощью гипотезы

и прогнозирования и «способами сложения».

В проведении музейных занятий должна быть тесная связь между учителем школы и педагогом музея» Музейные уроки " могут быть подготовлены в разных планах, в разных вариантах. Школьный учитель для проведения занятий в музее, в соответствии с определенными требованиями, может использовать «музейные ресурсы» на своем уроке. Также на музейных занятиях музейный педагог должен быть в роли фасилитатора. Взаимная «слаженная работа музейного педагога и школьного учителя приводит к очень хорошим результатам. Главная особенность музейных занятий – это наличие предметов в музейном пространстве в оригинале.

Методы и приемы, используемые на уроке, должны соответствовать музейным занятиям, должны быть заполнены маршрутные листы, повышен интерес обучающегося к музейным предметам, быть вдумчивыми, эффективными методами разработки интеллектуальных решений и самостоятельных ответов.

Использование педагогом на музейных занятиях интерактивных методов обучения, атрибутов, экспонатов развивает у обучающихся навыки прогнозирования, сравнения, дополнения, изложения фактов, ознакомления с различными взглядами, перехода на различные ролевые позиции, представления своего решения, постановки проблемной проблемы и исторического исследования.

В заключение, использование ценного наследия фондов музеев на уроках истории дополняет содержание предмета, развивает у обучающихся поисковые, исследовательские навыки. Позволяет использовать музейные экспонаты в качестве подлинного исторического источника.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Закон Республики Казахстан "Об охране и использовании объектов историко-культурного наследия" от 26 декабря 2019 года № 288-VI ЗРК.
2. Музейная педагогика за рубежом. По ред. М.Ю. Юхневич. Лаборатория музейного проектирования, Российский институт культурологии, М., 1997. стр 5.
3. <http://www.educationengland.org.uk/history/chapter17.html>
4. <https://jingculturecommerce.com/british-museum-virtual-visits-digital-education-ed-lawless/>
5. Артамонов А., Синицына О. Музейные образовательные программы на рынке онлайн-образования //Музей как пространство образования: игра, диалог, культура участия. - Вып. 2 / Сост. Н. Копелянская. – М., 2015. Н.Макарова-Таман. Сотрудничество с учителем. Из опыта США //Музей. - №1. – 2015.- с. 36-39.
6. Кузьмина Е. Работа музеев с подрастающим поколением (на материалах Англии). ГБЛ: Информкультура. — Вып.2. — М., 1990.
7. Один из конкретных примеров описан в статье сотрудника музея-заповедника «Колониальный Вильямсбург»: Л. Хьювел. Преподавание истории поколению Next // Музей. - №1. – 2015. – с. 40-45.
8. Презентация программы и опыта взаимодействия музеев и школы Дании для российских музейных специалистов состоялась в рамках профессионального форума во время Фестиваля «Детские дни в С.Петербурге» осенью 2012 г. Автор – Ида Брендхолт, советник Национального агентства наследия Дании.
9. Биргитта Е. Густафссон Образование в исторической среде – педагогическая перспектива // Museum International. – 2012.- №9. – с. 72. ²¹ Там же.
10. Willkommen Im Ostfelder Bauernhaus. URL: <http://bit.ly/2FGm8bU>. 10 См. фото: <http://bit.ly/2DVgDWj>.
11. <http://1000xHeimat.de/>
12. Schule@museum. Eine Handreichung fuer die Zusammenarbeit. – Berlin, 2011.
13. <https://csmrk.kz/index.php/cult-obraz-menu/mnu-napravleniya-kultur-obraz-deyatel/mnu-forma-raboty-s-posetit>.
14. https://spst-journal.org/Archive_article/2018/2018_12_01/07_Yakovleva.pdf
15. Закон Республики Казахстан от 15 декабря 2006 года № 207» О культуре " <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z060000207>
16. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Орталық музейі. Фотоальбом / Құраст: Әлімбаев. Н., Қақабаев Б., Шалғынбай Ж., Тәтібаев М. – Алматы: Өнер, 2009. – 176 б.
17. Типовая учебная программа по предмету "История Казахстана" для 5-9 классов уровня основного среднего образования.
18. Қозғамбаева Г.Б. Әзірет Сұлтан Мемлекеттік тарихи-мәдени қорық кешені және оның зерттелу тарихынан// Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Хабаршысы, тарих сериясы. 2013. – 5. «Мәдени мұра» бағдарламасы. – Алматы, 2004.

ПРИЛОЖЕНИЯ

ГЛОССАРИЙ

1) ансамбли и комплексы – группы изолированных или объединенных памятников, строений и сооружений фортификационного, дворцового, жилого, общественного, административного, торгового, производственного, научного, учебного, культового назначения, в том числе фрагменты исторических планировок и застроек поселений, локализуемые на исторически сложившихся территориях;

2) памятники археологии – стоянки, городища, остатки древних построек, поселений, укреплений, производств, каналов, дорог, могильники, курганы, некрополи, мегалитические сооружения, каменные изваяния, петроглифы, участки исторического культурного слоя древних населенных пунктов и иные места, имеющие следы жизни и деятельности человека;

3) археологические работы – работы по выявлению, исследованию и сохранению объектов историко-культурного наследия путем проведения археологических раскопок и разведок;

4) сакральные объекты – исторические и памятные места, рукотворные и природные культовые объекты, ландшафты, сооружения, связанные с выдающимися историческими событиями и личностями, а также духовными ценностями народа;

5) предварительный список всемирного культурного наследия Республики Казахстан – перечень памятников истории и культуры, представляемый в Комитет всемирного наследия ЮНЕСКО для включения в Список всемирного культурного и природного наследия ЮНЕСКО;

6) памятники градостроительства и архитектуры – архитектурные ансамбли и комплексы, исторические центры, кварталы, площади, улицы, сооружения гражданской, жилой, промышленной, военной, культовой архитектуры, народного зодчества, а также связанные с ними произведения монументального, декоративно-прикладного и садово-паркового искусства, природные ландшафты;

7) охранное обязательство – документ, фиксирующий состояние памятника истории и культуры на момент оформления данного документа и условия содержания памятника истории и культуры собственником или пользователем памятника истории и культуры;

8) мемориальная доска – плита из мрамора, гранита, металла или других материалов, содержащая информацию о выдающейся личности или знаменательном событии, устанавливаемая на фасадах зданий и сооружений;

9) сооружения монументального искусства – произведения монументального искусства (памятники, стелы, бюсты), устанавливаемые для увековечения памяти о выдающихся личностях, значимых исторических событиях;

10) памятники истории и культуры – объекты историко-культурного наследия, включенные в Государственный список памятников истории и

культуры;

11) научно-реставрационные работы на памятниках истории и культуры – научно-исследовательские, проектные и производственные работы, осуществляемые в целях обеспечения сохранности памятников истории и культуры;

12) Государственный список памятников истории и культуры – перечень объектов историко-культурного наследия, признанных памятниками истории и культуры, с указанием их вида, категории и координат;

13) пользователь памятника истории и культуры – физическое или юридическое лицо, которому в соответствии с настоящим Законом предоставлено право пользования памятником истории и культуры на основании договора с его собственником;

14) объекты историко-культурного наследия – недвижимые объекты со связанными с ними произведениями живописи, скульптуры, прикладного искусства, науки, техники и иными предметами материальной культуры, возникшими в результате исторических процессов и событий, представляющих собой интерес с точки зрения истории, археологии, архитектуры, градостроительства, искусства, науки, техники, эстетики, этнологии, антропологии, социальной культуры;

15) список предварительного учета объектов историко-культурного наследия (далее – список предварительного учета) – список вновь выявленных объектов историко-культурного наследия, подлежащих изучению и определению соответствующего статуса;

16) уполномоченный орган по охране и использованию объектов историко-культурного наследия (далее – уполномоченный орган) – центральный исполнительный орган, осуществляющий руководство и межотраслевую координацию в сфере охраны и использования объектов историко-культурного наследия;

17) историко-культурная экспертиза – исследование, направленное на установление историко-культурной значимости и степени сохранности объекта историко-культурного наследия;

18) историко-архитектурный опорный план – документ, фиксирующий территорию и месторасположение памятника истории и культуры в соответствующей местности;

19) Национальный пантеон – место для погребения умерших (погибших) лиц, представляющее собой архитектурный объект мемориального значения, основанный в целях увековечения памяти выдающихся деятелей государства, науки, культуры, а также лиц, внесших вклад в развитие Казахстана;

20) Список всемирного культурного и природного наследия ЮНЕСКО – перечень объектов всемирного культурного и природного наследия, формируемый на основании решения Комитета всемирного наследия ЮНЕСКО.

21) Скансен - музей под открытым небом, в котором собраны этнографические памятники из различных определенного края.

22) Музейная коллекция - совокупность культурных ценностей, которые приобретают свойства музейного предмета, только будучи соединенными вместе в силу характера своего происхождения, либо видового родства, либо по иным признакам.

В Казахстане по программе «Рухани жаңғыру» реализуются проекты «Туған жер», «Сакральные места Казахстана». Это духовные возрождения казахстанцев. Каждый человек, независимо от возраста, социального положения, национальности обязан знать, чтить и хранить историю своей земли, предков, своей страны. Ниже приведены названия 100 общенациональных святынь нашей страны, которые вошли в Республиканскую карту сакральных объектов:

Особо почитаемые памятники природного наследия:

1. Гора Акмешіт (Улытау).
2. Пик Хан Тенгри.
3. Гора Мұзтау (Белуха, Алтай).
4. Чарынский каньон.
5. Гора Казыгурт.

Фото с сайта titus.kz

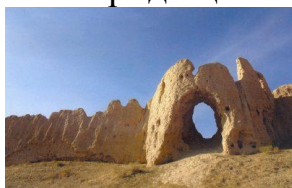
6. Пещеры Коныр-Аулие в горе Жамбақы и в Абайском районе.
7. Историко-культурный комплекс «Отпан тау».
8. Гора и пещера Бектау ата.
9. Пещера Жылаған-ата.

Археологические и архитектурные памятники:

10. Городище Бозок.
11. Боралдайские сакские курганы.
12. Иссыкские сакские курганы.
13. Археологический комплекс Танбалы (Тамгалы).
14. Теректи аулие.
15. Археологический комплекс Бегазы.
16. Поселение Ботай.
17. Могильники Берель, Шиликтинские курганы.
18. Тюркские культовые памятники Мерке-Жайсан.
19. Памятники Косбатыр-Кумай, примерно VI-VIII вв.
20. Крепость Акыртас. VIII-IX вв.

Крупные средневековые городские центры и столицы Казахского ханства:

21. Городище Койлык.
22. Городище Жанкент V-XV вв.

23. Городище Сыганак VI-XIX вв.
24. Городище Ширик-Рабат

25. Городище Жент.
26. Городище Тараз I-XIX вв.
27. Городище Сарайшык. XIII –XVI вв.

28. Городище Сауран, XIII – XV вв.
29. Городище Отырар, I – XV вв.
30. Городище Созак, X-XV вв.
31. Городище Сайрам (Исфиджаб), XIII-XVII вв.
32. Городище Аккол-Жайылма.
33. Городище (Теке) Жайык.

Религиозные и культовые объекты, являющиеся местами поклонения:

34. Мавзолей-комплекс Х.А. Яссави (мавзолей Рабии Султана Бегима, XV в., XVII в., Большой Кылуат, XII в., Городище Култобе (Яссы), Мавзолей Гауһар ана, XII-XIV вв.).

35. Мавзолей Арыстан баб, XII в.

фото azan.kz

36. Мавзолей Ибраһим ата, (XI-XII в.), Мавзолей Карашаш ана (XI-XII в.).

37. Мавзолей Карабура.

38. Мавзолей Баба Тукти Шашты Азиз.
39. Мавзолей Байдибек би, Мавзолей Домалақ ана.
40. Мазар Укаша ата, IX-X вв.
41. Архитектурный комплекс Исмайл-ата, XI-XIX вв.

42. Некрополи и подземные мечети Мангыстау (Бекета ата в местности Огыланды, XVIII вв., Шопан-Ата, X-XIX вв., Древний Бейнеу и Бекета ата, XI-XIX вв., Караман ата, XIII-XIX вв., Масат ата, X-XIX вв., Шакпак ата, IX-X вв., XIV-XIX вв., Султана-епа, X- XIX вв. н.э.)

43. Некрополь Сисем ата, XIII-XIX вв.
44. Мавзолей Абат-Байтак (XIV-XV вв.).
45. Мавзолей Алаша хана.
46. Мавзолей Жошы хана.

47. Мавзолей Домбауыла.
48. Екідін (Памятники раннего периода в Сарыторгае).
49. Мазар Козы Корпеш и Баян сулу.
50. Мавзолей Машһур-Жусип Копейулы.
51. Мавзолей Окшы ата.
52. Мавзолей Хорасан Ата, Мазар-комплекс Толегетай-Кылышты ата

XI-XII вв.

53. Комплекс Тектурмаса XIV в.
54. Мавзолей (Аулие ата) Карахана XII в.
55. Мавзолей Айша биби. XI-XII вв., Мавзолей Бабаджы Хатун. X-XI

вв.

Мавзолей Айша биби. Фото с сайта photorepu

56. Башня Бегим ана, X-XI вв.
57. Мемориальный комплекс Қорқыт ата.
58. Некрополь Ушкан Ата.
59. Некрополь Акмешит.
60. Мавзолей Бухар жырау.
61. Мавзолей Ыргызбай Ата.
62. Вознесенский Кафедральный собор.
63. Архитектурно-художественный комплекс «Жаркентская мечеть».

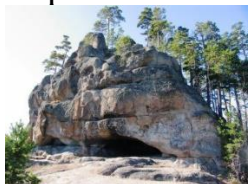

64. Мечеть Кунанбая хаджи.
65. Храм Христа Спасителя, XIX в.

Сакральные места, связанные с историческими личностями:

66. Мемориальный комплекс Кобыланды батыра в Жиренкопе.
67. Мавзолей Есим хана.

68. Ставка хана – Кокшетау. Поляна Абылай хана. Окжетпес. Пещера Кенесары.

69. Мемориальный комплекс «Хан моласы» (XVIII в. Абулхайр хан.)
70. Комплекс “Резиденция Абылай хана”.
71. Мавзолей-некрополь «Кабанбай батыра».
72. Мавзолей «Райымбек батыр».
73. Мавзолей Тама Есет Кокыұлы. ХҮІІІ в.
74. Мемориальный комплекс Карасай и Агынтай батыров.

75. Мазар Махамбета Утемисова.

76. Мавзолеи предводителей восстания 1916 г. (место погребения А. Иманова; Комплексы Абдыгаппар и Кейкы батыра).

77. Дом Ахмета Байтурсынова (г.Алматы).

78. Мемориальный комплекс Ч.Валиханова в Алтынемеле.

79. Мемориальный комплекс «Абай-Шакарим».

80. Мавзолей И.Алтынсарина.

81. Мавзолей Ж.Жабаева.

82. Литературно-мемориальный дом Ф.М. Достоевского (г. Семей).

83. Мавзолей Мыржакыпа Дулатова.

84. Мемориальный комплекс Т.Г.Шевченко (1847-1857 гг.)

85. Историко-культурный центр Первого Президента (г.Темиртау).

Сакральные места, связанные с историческими и политическими событиями:

86. Памятник «Танбалы тас».

87. Место Орбулакского сражения.

88. Место Булантинской битвы.

89. Место Анракайской битвы.

90. Монумент «Бірлік» (гора Ордабасы).

91. Исторический комплекс «Бокей Ордасы»

92. Монумент «Отан қорғаушылар» г.Астана.

93. Мемориальный комплекс жертв политических репрессий «АЛЖИР».

94. Площадь Республики г.Алматы (Монумент Независимости, «Тәуелсіздік таңы»).

95. Музей памяти жертв политических репрессий п.Долинка.

96. Дом «Алаш арыстары» (г. Семей).

97. Монумент «Ашаршылық құрбандарына ескерткіш» г.Астана.

98. Монумент, посвященный жертвам Семипалатинского полигона — «Сильнее смерти» (г. Семей).

99. Монумент «Астана-Байтерек» г.Астана.

100. Монумент «Қазақ елі» и Триумфальная арка «Мәңгілік ел» г.Астана.

1-я группа

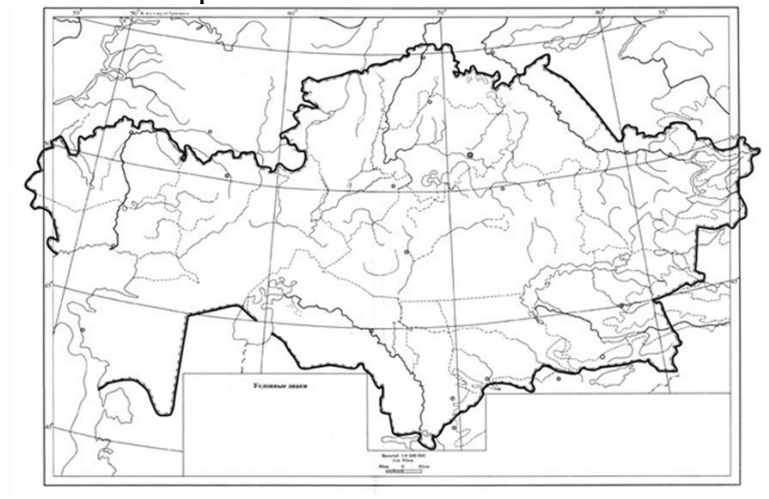
Тема урока: Какие находки каменной эпохи нашли археологи на территории Казахстана

Цели урока: Выявление древних обитаний каменной эпохи, найденных в Казахстане, определение особенностей археологических памятников, знакомство с открытием казахстанских археологов.

«Древние стоянки» Пройти по залу, найти и записать названия древних стоянок из информации к экспонатам зала.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Отметьте на карте Казахстана места стоянок каменного века

2-я группа

«Орудия труда» Работа с экспонатами зала. Записать основные виды орудий труда, материал орудий труда и их назначение

№	Вид орудия	материал	Как изготавливали?	Для чего предназначалось?

Группа № 3

«Исследование обитания» Пройти по залу, найти и записать названия древних стоянок из информации к экспонатам зала. Записать сходства и различия между стоянками каменной эпохи **на основе представленных находок археологов .**

Название стоянки, ее особенность	Название стоянки, ее особенность	Название стоянки, ее особенность	Название стоянки, ее особенность
Сходства стоянок			

Вывод (что дает изучение этих стоянок?):

Группа № 4

«Познание личности» Найти имена археологов, указанных в информации экспонатов зала и заполнить таблицу

археолог	Какую стоянку исследовал	К какому периоду относится памятник	Краткое описание находок

В каких целях исследуются археологические памятники ?

Итоги урока:

- Я все понял (а),выполнил (а) задания
- Я понял (а) умеренно,затруднялся (-ась) при выполнении задания
- Ничего не понял,было очень трудно выполнить задания... ..

Раздел: 6.3 А Казахстан в XIII-I половине XV вв. Дата: 20.12.18 Класс: 7		Школа-гимназия № 75 города Астаны, музей военной истории Республики Казахстан Имя учителя: Абдуллина Э.А. Экскурсовод: Селеубаева Салтанат
		Количество присутствующих: Количество отсутствующих:
Тема урока	Как изменилась политическая карта в результате распада Монгольской империи?	
Цели обучения, которые помогает достичь данный урок	7.3.1.6 Знать государства, которые создались на территории Казахстана в XIII - XV вв. и объяснить политические процессы через применение карт 7.1.1.2 Выявить этносоциальные структуры государств, которые создались на территории Казахстана в XIII - XV вв. 7.3.1.7 Выявить основные и дополнительные причины распада средневековых государств	
Цели урока	Указать изменения, которые заняли место в результате распада Монгольской империи Исследовать жизненный цикл Золотой Орды Провести игровую роль "Узнай личность"	
Критерий оценивания	Сравнивает особенности Золотой Орды, Белой Орды, Ногайской Орды. Исследует жизненный цикл Золотой Орды	
Межпредметная связь	Всемирная история	

Ход урока

<i>Запланированные мероприятия</i>	<i>Ресурсы</i>
Проблемный вопрос «Какие изменения произошли в Евразии после создания Монгольской империи?» Дать разъяснение ученикам с помощью карты об изменениях, которые произошли после распада Монгольской империи. Кратко рассказать о ханствах Золотой Орды, Белой Орды, Ногайской Орды, и показать на карте их территорий Чингизхан \ \ \ \ Джучи \ \ \ Батый Орда-Ежен Шейбан \ \ \ Золотая Орда Ак Орда Кок Орда Т Исследовать жизненный цикл Золотой Орды как первое огромное государство, возведенное на месте улуса Джучи	Карта Монгольской империи на стене музея. \ \ учащимся разадются вопросы, котурная карта, с которыми они работают в течение урока (приложение 1) https://www.youtube.com/watch?v=ZYcuVPaK0gI Видео карта, 0.00-2.16

Объяснение учителя: Батый 1227-1255 Походы на Запад 1 ученик Татарские кони не ждут похвалы – Их учат по трупам скакать напролом. Всего лишь четыре полёта стрелы От ханской палатки до княжских хором... 2 ученик Твердыня?.. Скорее – забавный пустяк, Соринка на долгом великом Пути... Движение Орды не замедлят никак, Ни луки на стенах, ни крест на груди... 3 ученик Великого хана короткий кивок И тумены с места сорвутся, взъярятся... И крови напьётся стрела и клинок... Багровые трупы... да красная грязь... 4 ученик Штурм!.. в город ворвутся огонь и резня! Безумство от боли и ужас в глазах... И череп раздавит копыто коня... И тело развалит безжалостный взмах... 5 ученик Так было и будет ещё много лун... Но смерть не обходит ни нищих, ни знать... Над ханской могилой прогонят табун, Чтоб место никто не сумел распознать... • Строительство мечетей • Развитие городов • Развитие торговли • Дань от Кавказа, Крыма, Руси Берке 1255-1266 • Отношения с Египтом • Отказ от зависимости от Монголии • Ислам • Отношения с Узгенчем, Бухарой • Поход на Кавказ Групповая работа Выяснить: 1.какие войны позволили создать государство Золотая орда? 2.чем было привлекательно географическое положение Золотой орды? 3.в чем была экономическая сила Золотой орды?	Переход в зал экспозиции Рассказ экскурсовода Видео из сериала «Золотая орда» (Берке, виды Сарай-Берке) Приложение 2 Текст 1 Текст 1 Текст 2 Текст 3 Текст 4
--	---

4.как развивалась культура в Золотой орде? 5.почему Золотая орда стала ослабевать? Учащиеся презентуют результаты своих исследований 6 ученик Золотая орда, как ты стала, скажи, золотой? Твои воины пали и величье развеяно в прах, Теперь нет ничего, что когда-то кипело ордой, Только травы шумят, как тогда, за могучей рекой. 7 ученик Золотая орда, я такой же, как ты, золотой, Я – казах, называвшийся прежде кыпчак и монгол. Моя родина – степь, и со мною мой конь удалой Внук Чингиса, Бату, посадил бы меня на престол.	
Квест по итогам урока (по экспозиции музея) 1. Где впервые была одомашнена лошадь? 2. Какие племена проживали на территории современного Казахстана в период железного века? 3. Когда произошло сражение между персами и саками? 4. В каком году был основан Великий Тюркский Каганат? 5. Какое важное событие произошло в период Тюркского Каганата? 6. Между какими батырами показан поединок на диораме? 7. Наследником какой империи является Казахское ханство? 8. Каким образом клались стрелы у золотоордынского воина? 9. Как называется боевая тактика, используемая золотоордынцами? 10. Какому сыну Чингиз хан передал территорию современного Казахстана? д\з Эссе 1 группа. Золотая Орда – благо для народа Казахстана 2 группа. Золотая Орда уничтожила весь предыдущий опыт 3 группа. Золотая Орда – последняя великая империя в Евразии 4 группа. Военная тактика монголов 5 группа. Ханы Золотой Орды	Приложение 3

Раздел:	6.4 Экономика и культура XVI - XVII веков		
ФИО педагога	Анащенко Алена Сергеевна КГУ «Новожицкая средняя школа №1» СКО район имени Г. Мусрепова		
Дата:			
Класс: 6	Количество присутствующих:	Количество отсутствующих:	
Тема урока	Музейный урок. Материальная культура казахов в XVI - XVII веках <u>Исследовательский вопрос:</u> Почему юрта считается образцом высокого уровня развития материальной культуры кочевников?		
Цели обучения в соответствии с учебной программой	6.2.2.5 - описывать достижения кочевников в прикладном искусстве		
Цели урока	• Называть части юрты (не менее четырех) и описывать внутреннее убранство, как достижение кочевников в прикладном искусстве		
Концепт	• значимость		

Ход урока

Этап урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Начало урока	ПСМ. «Подари камешек» Возьмите, из коробки по одному камешку и подарите его тому, кому захотите, но обязательно со словами: «Я дарю тебе этот камешек и желаю ...» Из предложенных букв составьте слово Сформулируйте тему и цель урока.	Учащиеся дарят друг другу камешки и говорят пожелания друг другу Из предложенных букв составляют слово «юрта» Формулируют тему и цель урока	Обратная связь	камешки
Середина урока	1 задание. Мозаика «Составные части юрты» Предлагаю детям карточки с написанными частями юрты (шанырак, уык, кереге....) Составьте юрту из предложенных карточек Сравните с музейным экспонатом Предварительная работа. Подготовка ребенка – экскурсовода «Части юрты и материалы для составления» 2 задание. «Реклама» предметов внутреннего убранства юрты. Подойдите к макету юрты, выберите одно из убранств юрты и прорекламируйте его. 3 задание. «Шаг в правильном направлении» Сейчас встаньте спиной друг к	Распределяют карточки так, чтобы получилась схема юрты с основными ее частями Сравнивают с музейным экспонатом Проводит экскурсию по заранее подготовленному плану Учащиеся выбирают предмет внутреннего убранства юрты и рекламируют его Учащиеся стоят в кучке спиной друг к другу. Каждый учащийся поочередно делает шаг вперед и	Самооценивание Обратная связь Взаимооценивание «ладонь – кулак» -раскрытая ладонь, если справился с заданием; -три пальца вверх, если справился, но	Карточки с названиями частей юрты Музейный макет юрты в разрезе с внутренним убранством

	другу и поочередно назовите какую-либо информацию о юрте, полученную на уроке и сделайте шаг вперед. 4 задание. Мини- экскурсия по 3 казахским национальным орнаментам Предварительно даю учащемуся напечатанные на листах А4 казахские национальные орнаменты и их описание После, предлагаю остальным учащимся найти на макете юрты и назвать предметы, на которых изображены такие орнаменты. 5 задание. «Да-нет» 1.Юрта- переносной дом, идеально приспособленный к кочевому образу жизни (да) 2.Юрта разбирается настолько тяжело, что ее собрать можно было только за 5-6 часов (нет) 3.Основу юрты составляет кереге (нет) 4.Внутри юрта украшена коврами и яркой вышивкой (да) 5.Традиционно вход в юрту должен был располагаться с южной стороны (да) 6.Самое почетное место в юрте для гостей называется төр (да) 7.Каркас юрты изготавливается из дуба (нет, из березы или ивы) 8.Уйши – создатель юрты (да) 9.Купол юрты шанырак несет в себе понятие дома, семьи (да) 10.Традиционно место, отведенное женщинам в юрте располагалось с правой стороны юрты (нет)	называют одно предложение, касающееся характеристики, составных частей или внутреннего убранства юрты. Когда все учащиеся назовут по одной характеристике и сделают шаг вперед, они образуют круг, воспроизведут форму юрты. Учащийся показывает и рассказывает об орнаментах Находят зрительно предложенные орнаменты на внутреннем убранстве юрты Учащиеся отвечают «да» или «нет»	есть неточности; -кулак, если не справился с заданием Обратная связь «Большой палец» «Большой палец»	 Листы А4 с изображением казахских национальных орнаментов
Конец урока	Рефлексия. Метод «3 М» Учащимся предлагаю назвать три момента, которые у них получились лучше всего в процессе урока Домашнее задание. Нарисовать макет юрты и отметить основные части юрты	Называют три момента, которые у них получились хорошо в процессе урока	самооценивание	

«Государственные символы – наша сакральная ценность»

Сведения об авторе урока: Татаренко Владимир Николаевич, магистр, педагог-исследователь, учитель истории КГУ «Средняя школа № 5» г. Петропавловск

Наименование мероприятия: «Государственные символы – наша сакральная ценность»

Класс: 7

Цели: Формирование у учащихся уважительное и бережное отношение к государственным символам Казахстана

Задачи:

Воспитание чувства патриотизма и любви к своей Родине.

Познакомить учащихся с символами Казахстана: герб, флаг, гимн, с их историей.

Развить познавательный интерес, расширить кругозор в области государственной символики.

Тип урока: комбинированный с использованием ИКТ

Методы обучения: поисковый, игровой

Наглядные пособия: Флаг в пришкольном музее

Оборудование: смартфоны с приложением QR-ридер

Использованная литература:

- 1) <http://www.csmrk.kz/>
- 2) <https://nazarbayev-center.kz/museum#images-4>
- 3) http://www.city3d.kz/nash-gorod/149-nacional_museum_kazakhstan.html
- 4) <https://referatikz.ru/ramys>
- 5) <https://senate.parlam.kz/ru-RU/statesymbols>

КГУ «Средняя школа № 5 г. Петропавловск»

(наименование организации образования)

Поурочный план или краткосрочный план для педагога организаций среднего образования

Государственные символы – наша сакральная ценность

(тема внеурочного мероприятия)

ФИО педагога	Татаренко В. Н.	
Дата:		
Класс: 7	Количество присутствующих:	Количество отсутствующих:
Тема урока	Государственные символы – наша сакральная ценность	
Цели урока	Формирование у учащихся уважительное и бережное отношение к государственным символам Казахстана	
SMART-цели	ВСЕ: Смогут привести не менее 10 фактов о государственных символах РК: гербе, флаге и гимне БОЛЬШИНСТВО: Используя QR-ридер и Googleforms организуют виртуальный тур по трем музеям РК, выполнив задания квеста	

Ход внеурочного мероприятия

Этап/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценив ание	Ресурсы
Вызов	Как вы знаете, основная тематика	Внимате		

	нашего школьного музея посвящена Великой Отечественной войне. в советское время нашей школе было присвоено имя генерал-майора, Героя Советского Союза, Ивана Васильевича Панфилова. поэтому часть материала посвящена личности этого выдающегося полководца. Но сегодня нас будет интересовать нечто другое, обратите внимание на этот объект 1) Что это за предмет (советский флаг) 2) Опишите данный объект (красное полотно, довольно хорошо сохранившееся) 3) Какое значение у данного объекта? 4) Символом чего оно может служить? Сегодня мы поговорим как раз о символике, но не о военной, а государственной. Той символике, которая определяет независимое суверенное государство нашу Родину – Республику Казахстан. Учитель зачитывает: Қазақстан рәміздері- елдігімнің белгісі, Білу керек балаға дейін ең кіші. Ән ұран, көңілдір ту, елтаңба, Рәміздерді жатқа білсін әр кісі. Ән ұраным - жан ұраным, Айтар әнім, сөйлер сөзім. Туған жерім- сағынарым, Жүрсем егер дүние кезіп. Қатар шапқан қос тұлпар, Ай астында қазақ үй. Қалықтаған жас сұңқар, Шарықтаған таза күй. Бұл таңбасы елімнің, Елдігімнің белгісі. Сегодня вам предстоит выполнить увлекательный квест, используя ваши смартфоны и выход в интернет; кроме того понадобится приложение QR-ридер. Целью мероприятия будет, расширение кругозора в области государственной символики	льно слушают Изучают флаг среди экспонат ов школьно го музея Отвечаю т на вопросы Слушают стихотво рение Готовят свои смарфон ы		https://referatikh.ru/ramys
--	---	--	--	--

Осмысление	Инструкция: По нашему школьному музею размещены в разных местах QR-коды. Они ведут вас на сайты музеев нашей страны, используйте активно эти возможности для успешного выполнения заданий. Кто выполнит все задания верно, может приступить к блиц-опросу по теме занятия по ссылке в Google-class Задания квеста ЧАСТЬ 1. Задание № 1. Пройти по QR, определить в каком зале находится гос. символика нашей Родины – Республики Казахстан; найти стеллаж с гос. символами РК и сделать его скрин. Задание № 2. Пройти по QR, найти объект авторами которого являются Жандарбек Малибеков и Шота Уалиханов, сделать его скрин. Задание № 3. Пройти по QR, найти изображения ставшими прообразами мифических пыраков нашего герба, сделать скрин. ЧАСТЬ 2. Внимательно изучите материал по ссылке https://youtu.be/HfuR-lFgDVc ЧАСТЬ 3. А теперь пройдите по Гугл-ссылке и выполните задание.	Изучают инструкцию Поиск QR-кодов по музею Проходят квест с помощью смартфонов Просмотр видео	Распечатанные инструкции QR-коды https://youtu.be/HfuR-lFgDVc Ссылка на Гугл-форму	ФО

	https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScF9l19dyzwR-W6G9tDj0mio3zjbKY6L9NKBIAF23l-Yjlfog/viewform	Выполняют тест по Гуглссылке												
Рефлексия	Вручение призов победителям Какую бы я поставил себе оценку за работу на уроке: от 1 до 10 баллов <table border="1"><tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td></tr></table>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Получаю призы Поведение рефлексии Демонстрация итогов теста		Памятные призы
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10					

Қазақстан рәміздері- елдігімнің белгісі,
Білу керек балаға дейін ең кіші.
Ән ұран, көңілдір ту, елтаңба,
Рәміздерді жатқа білсін әр кісі.
Ән ұраным - жан ұраным,
Айтар әнім, сөйлер сөзім.
Туған жерім- сағынарым,
Жүрсем егер дүние кезіп.
Қатар шапқан қос тұлпар,
Ай астында қазақ үй.
Қалықтаған жас сұңқар,
Шарықтаған таза күй.
Бұл таңбасы елімнің,
Елдігімнің белгісі.
<http://www.csmrk.kz/>

<https://nazarbayev-center.kz/museum#images-4>

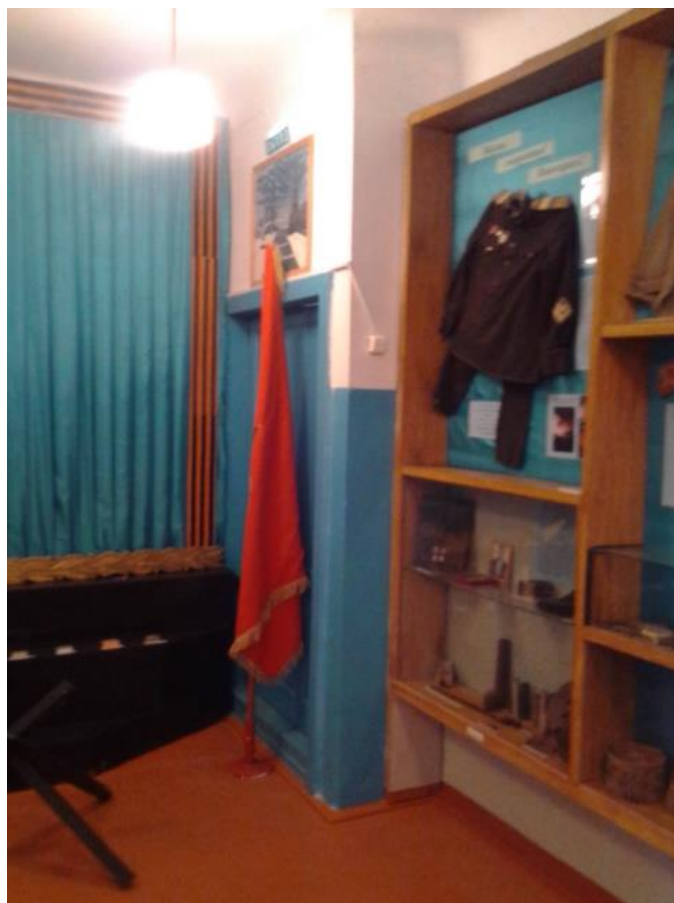

http://www.city3d.kz/nash-gorod/149-nacional_museum_kazakhstan.html

<https://referatikz.ru/ramys>

Советский флаг

Школьный музей

Раздел:	6.4 Экономика и культура XVI - XVII веков	
ФИО педагога	Анащенко Алена Сергеевна КГУ «Новоишимская средняя школа №1» СКО район имени Г. Мусрепова	
Дата:		
Класс: 6	Количество присутствующих:	Количество отсутствующих:
Тема урока	Музейный урок. Материальная культура казахов в XVI - XVII веках <u>Исследовательский вопрос:</u> Почему юрта считается образцом высокого уровня развития материальной культуры кочевников?	
Цели обучения в соответствии с учебной программой	6.2.2.5 - описывать достижения кочевников в прикладном искусстве	
Цели урока	• Называть части юрты (не менее четырех) и описывать внутреннее убранство, как достижение кочевников в прикладном искусстве	
Концепт	• значимость	

Ход урока

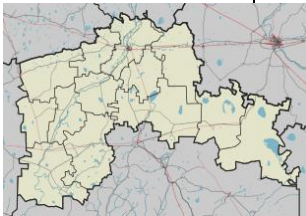
Этап урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Начало урока	ПСМ. «Подари камешек» Возьмите, из коробки по одному камешку и подарите его тому, кому захотите, но обязательно со словами: «Я дарю тебе этот камешек и желаю ...» Из предложенных букв составьте слово Сформулируйте тему и цель урока.	Учащиеся дарят друг другу камешки и говорят пожелания друг другу Из предложенных букв составляют слово «юрта» Формулируют тему и цель урока	Обратная связь	камешки
Середина урока	1 задание. Мозаика «Составные части юрты» Предлагаю детям карточки с написанными частями юрты (шанырак, уык, кереге....) Составьте юрту из предложенных карточек Сравните с музейным экспонатом Предварительная работа. Подготовка ребенка – экскурсовода «Части юрты и материалы для составления» 2 задание. «Реклама» предметов внутреннего	Распределяют карточки так, чтобы получилась схема юрты с основными ее частями Сравнивают с музейным экспонатом Проводит экскурсию по заранее подготовленному плану Учащиеся выбирают	Самооценивание Обратная связь Взаимооценив	Карточки с названиями частей юрты Музейный макет юрты в разрезе с внутренним

убранства юрты. Подойдите к макету юрты, выберите одно из убранств юрты и прорекламируйте его. 3 задание. «Шаг в правильном направлении» Сейчас встаньте спиной друг к другу и поочередно назовите какую-либо информацию о юрте, полученную на уроке и сделайте шаг вперед. 4 задание. Мини- экскурсия по 3 казахским национальным орнаментам Предварительно даю учащемуся напечатанные на листах А4 казахские национальные орнаменты и их описание После, предлагаю остальным учащимся найти на макете юрты и назвать предметы, на которых изображены такие орнаменты. 5 задание. «Да-нет» 1.Юрта- переносной дом, идеально приспособленный к кочевому образу жизни (да) 2.Юрта разбирается настолько тяжело, что ее собрать можно было только за 5-6 часов (нет) 3.Основу юрты составляет кереге (нет) 4.Внутри юрта украшена коврами и яркой вышивкой (да) 5.Традиционно вход в юрту должен был располагаться с южной стороны (да) 6.Самое почетное место в юрте для гостей называется	предмет внутреннего убранства юрты и рекламируют его Учащиеся стоят в кучке спиной друг к другу. Каждый учащийся поочередно делает шаг вперед и называют одно предложение, касающееся характеристики, составных частей или внутреннего убранства юрты. Когда все учащиеся назовут по одной характеристике и сделают шаг вперед, они образуют круг, воспроизведут форму юрты. Учащийся показывает и рассказывает об орнаментах Находят зрительно предложенные орнаменты на внутреннем убранстве юрты Учащиеся отвечают «да» или «нет»	ание «ладонь – кулак» -раскрытая ладонь, если справился с заданием; -три пальца вверх, если справился, но есть неточности; -кулак, если не справился с заданием Обратная связь «Большой палец» «Большой палец»	убранством Листы А4 с изображением м казахских национальных орнаментов
---	---	--	--

	төр (да) 7.Каркас юрты изготавливается из дуба (нет, из березы или ивы) 8.Уйши – создатель юрты (да) 9.Купол юрты шанырак несет в себе понятие дома, семьи (да) 10.Традиционно место, отведенное женщинам в юрте располагалось с правой стороны юрты (нет)			
Конец урока	Рефлексия. Метод «3 М» Учащимся предлагаю назвать три момента, которые у них получились лучше всего в процессе урока Домашнее задание. Нарисовать макет юрты и отметить основные части юрты	Называют три момента, которые у них получились хорошо в процессе урока	самооценивание	

Организация образования	Северо-Казахстанская область, Айыртауский район, с. Саумалколь КГУ «Саумалкольская средняя школа № 1»
Предмет:	История Казахстана (краеведение)
ФИО педагога:	Букенов Ерлан Жумабекович
Дата:	
Класс:	5
Тема урока:	<i>Памятники истории вокруг нас</i>
Цели обучения, которые достигаются на данном уроке (ссылка на учебную программу)	5.2.2.8 понимать уникальность памятников истории родного края
Цель урока	- изучить историю исторических памятников родного края; - понимать важность исторических памятников как ценного источника информации по истории родного края.
Критерий успеха	Учащиеся характеризует особенности исторических памятников края.
Языковые цели	Учащиеся определяют, особенности исторического памятника используя терминологический аппарат: конструкция, археолог, планировка здания и др.
Привитие ценностей	Образовательные ценности: творческое и критическое мышление, ответственность.
Межпредметная связь	География (работа по карте)
Предшествующ	Вспомните, какие исторические памятники есть в вашем регионе?

[illegible]

Презентация выполненных заданий		Содержательность; 2) Убедительность; 3) Выразительность речи; 4) Историческая значимость памятника. Вторая группа: Наносит на контурную карту исторические памятники Северо-Казахстанской области.	Отмечают на контурной карте исторические памятники родного края Составляют классификацию	Контурная карта Листы А3, маркеры
		 Третья группа: 1) Составляет классификацию исторических памятников нашего края. 1) Археологические 2) Архитектурные 3) Исторические 4) Градостроительные 5) Памятники искусства Четвертая группа: Используя полученные знания, заполняет «Сюжетную таблицу»	Правильное заполнение таблицы. Взаимооценивание (каждый 3-4 в группе)	https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=19ccPB_oACiHpCA7z4yw-BnUHj358&ll=53.446418908915064%2C68.00286626673622&z=17
Работа в группах	Предлагает учащимся провести презентацию выполненных заданий. Предлагает учащимся использовать ссылку на 3D карту Сакральные места Северо-Казахстанской области подготовить постер на одну из следующих тем: 1) Поселение Ботай 2) Мемориальный комплекс Карасай и Агынтай батыров 3) Резиденция Абылай хана (рекомендуется)			

Презентация, работа в парах (1-2 ученики в группе)	использовать ссылку на 3D тур по резиденции, https://rah.kz/ru/gallery-ru.html) 4) Место захоронения Акан сері Қорамсаұлы	Исторические памятники родного края <table><tr><td>Ч т о?</td><td>Ко гд а?</td><td>Гд е?</td><td>П оч ем у?</td><td>К то ?</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>					Ч т о?	Ко гд а?	Гд е?	П оч ем у?	К то ?						Оценивание, формативное (учитель) взаимооценивание презентации (каждый 3-4 в группе) - хорошо; - отлично; - гениально. (комментируют данную оценку)
		Ч т о?	Ко гд а?	Гд е?	П оч ем у?	К то ?											
1-2 ученики от каждой группы презентуют выполненную работу. Составляют постер и проводят его презентацию, а также по итогам его защиты проводят взаимооценку.																	
Закрепление	Рефлексия (индивидуальная), Задание на дом: Предложите свои варианты популяризации культурных памятников родного края.					Листы рефлексии											
Дифференциация – каким способом вы хотите больше оказывать поддержку? Какие задания вы даете ученикам более способным по сравнению с другими?	Оценивание – как Вы планируете проверять уровень освоения	Охрана здоровья и соблюдение техники безопасности															

	<i>материала учащимис я?</i>		
Дифференциация на уроке будет проводиться: 1. посредством постановки простых и более сложных вопросов; 2. работе по контурной карте; 3. заполнения таблицы и работе с фишбоуном.	Формативное оценивание посредством: 1. сигнальных слов; 2. самооценивание при проведении рефлексии через прием «ТИР».	«Минутка тишины»	

Дополнительные ресурсы к уроку

Уровневые задания:

Знания:

1) Какие исторические памятники нашего края включены в карту «Солтүстік Қазақстанның киелі жерлері»?

2) Видный ученый, историк, открывший миру Ботайскую культуру.

Понимание:

1) Выберите, на свое усмотрение несколько исторических памятников края, проведите сравнения, используя следующий алгоритм.

2) Подготовьте устное сообщение по теме: «Исторический памятник родного края», соблюдая следующие критерии:

- 1) Содержательность;
- 2) Убедительность;
- 3) Выразительность речи;
- 4) Историческая значимость памятника.

Применение:

1) Подготовьте презентацию по теме: «Исторические памятники родного края».

2) Нанесите на контурную карту исторические памятники Северо-Казахстанской области.

Анализ:

1) Используя полученные знания, заполните «Сюжетную таблицу».

<i>Исторические памятники родного края</i>				
<i>Что?</i>	<i>Когда?</i>	<i>Где?</i>	<i>Почему?</i>	<i>Кто?</i>

2) Составьте карту «Перспективные туристические маршруты по культурным памятникам нашего края».

Синтез:

1) Составьте классификацию исторических памятников нашего края.

1) Археологические	2) Архитектурные	3) Исторические
4) Градостроительные	5) Памятники искусства	

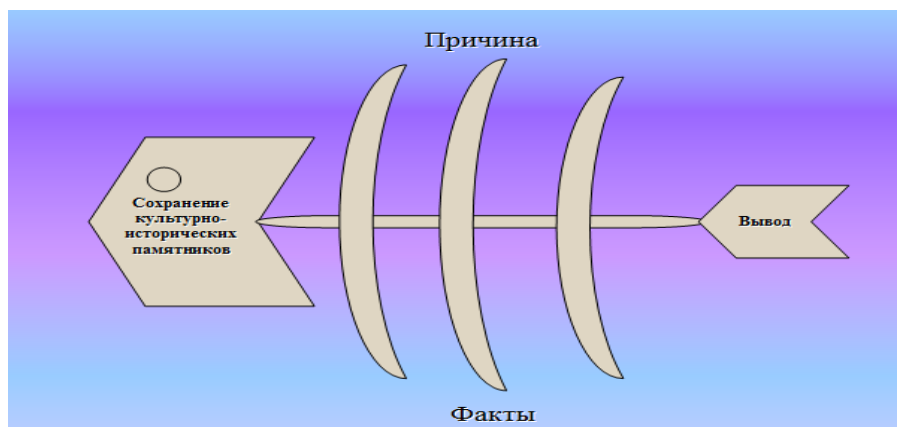
2) Составьте фишбоун: «Проблема сохранения культурных памятников» (работа в группах)

Оценка:

1) Нуждается ли современный человек в знаниях об исторических памятниках родного края?

Аргументируйте свой ответ.

2) Предложите свои варианты популяризации культурных памятников родного края.

Тесты по теме «Памятники истории вокруг нас»

1. Международный день охраны памятников и исторических мест.

A) 18 апреля

B) 9 мая

C) 30 августа

D) 16 декабря

2. Количество объектов включенных в проект «Сакральные места Северного Казахстана».

A) 10

B) 12

C) 19

D) 27

3. Археологический памятник эпохи энеолита расположенный в Айыртауском районе.

A) Ботай

B) Зеленая Балка

C) Караунгир

D) Карлуга

4. Открытие этого музейного комплекса в Петропавловске состоялось в 2008 году с участием главы государства.

A) Мемориальный комплекс Карасай и Агынтай батыров

B) Резиденция Абылай хана

C) Усадьба Уалихановых

D) Мечеть «Кызылжар»

5. Автор песни «Елимай».

A) Кулсары батыр

B) Карасай батыр

C) Агынтай батыр

D) Кожаберген жырау

План урока-музея, который проводится в краеведческом музее.

Организация образования	Северо-Казахстанская область, Айыртауский район, с. Саумалколь КГУ «Саумалкольская средняя школа № 1»			
Предмет:	История Казахстана (краеведение)			
ФИО педагога:	Букенов Ерлан Жумабекович			
Дата:				
Класс:	5			
Тема урока:	Экспонаты заговорили (посещение краеведческого музея)			
Цели обучения, которые достигаются на данном уроке (ссылка на учебную программу)	5.2.2.7 характеризовать роль экспонатов в передаче исторического наследия			
Цель урока	- понимать важность музея как важного источника исторических знаний по истории родного края.			
Критерий успеха	Учащиеся знают, какие музеи есть в нашем крае, могут рассказать об их коллекции.			
Языковые цели	Работа с терминами: Музей, запасники.			
Привитие ценностей	- творческого мышления; - коммуникативных способностей; - проявление уважения к общечеловеческому, историческому наследию.			
Межпредметная связь	История, география			
Ход урока				
Запланированные этапы урока	Деятельность учителя	Деятельность обучающихся	Оценивание	Ресурсы
Организационный этап Проводится игра «Хорошее настроение», дети должны похлопать в ладоши и улыбнуться друг другу.	Проводит игру «Хорошее настроение» Организует деление на группы.	Учащиеся должны похлопать в ладоши и улыбнуться друг другу. Выбирают геометрические фигуры и делятся на группы		Геометрические фигурки

Изучение новой темы Этап побуждения Просмотр видеофрагмента «Национальный музей РК» Этап осмысления Работа в группах по заданиям. Презентация выполненной работы	По итогам просмотра видео задает следующие вопросы: 1) О чем мы сегодня будем говорить на уроке? 2) С какой целью создаются музеи? 3) Какие музеи есть в нашей области? Инструктирует учащихся по выполнению заданий, раздает листы с дескрипторами к заданиям - составляют 6 вопросов экскурсоводу музея; - рисуют экспонат и готовят о нем небольшую информационную справку объемом не менее 6-8 строк; - составляют кластер и проводят его презентацию; - готовят план проведения экскурсии. Предлагает провести презентацию выполненной работы	Отвечают на вопросы учителя, дополняют ответы одноклассников Первая группа: Составляет вопросы экскурсоводу музея, в соответствии с уровнями познания Блума, от простейших к сложному. Вторая группа: Зарисовывает понравившийся им экспонат музея и вкратце рассказывает о нем. Третья группа: Составляет кластер: «Роль музея в формировании личности» Четвертая группа: Составляет в качестве экскурсовода план проведения экскурсии по музею. Знакомят с выполненной работой (по 2 ученика от группы)	Оценивание, формативное (учитель) взаимооценивание (каждый 1 в группе) - хорошо; - отлично;	www.youtube.com/watch?v=u1mSN1gZT28 Листы с дескрипторами, маркеры, листы А4, скитеры. Смайлики
---	---	---	---	---

Виртуальное посещение Национального музея Республики Казахстан	Проводит виртуальную экскурсию по Национальному музею республики Казахстан (зал золота 1,2)	Задают уточняющие вопросы учителю	- гениально.	 https://nmrk.kz/ru/halls/112/
Закрепление	Рефлексия (индивидуальная), Выбери позицию: Музей: «ЗА» или «ПРОТИВ» аргументируй свой выбор. Задание на дом: По итогам посещения музея напишите рассказ: «Музей это...»			
<i>Дифференциация – каким способом вы хотите больше оказывать поддержку? Какие задания вы даете ученикам более способным по сравнению с другими?</i>		<i>Оценивание – как Вы планируете проверять уровень освоения материала учащимися?</i>		<i>Охрана здоровья и соблюдение техники безопасности</i>
Дифференциация на уроке будет проводиться посредством: 1. Составления вопросов низкого и высокого порядка; 2. Зарисовкой музейных экспонатов; 3. Составлением кластера; 4. Подготовкой плана экскурсии.		Формативное оценивание посредством: 1. смайликов с последующим комментарием;		Разминка «Пожми руку соседу»

СОДЕРЖАНИЕ

Введение.....	84
1. Общая практика и актуальность проведения уроков истории в музеях и исторических местах.....	86
2. Методические рекомендации по проведению уроков истории в музеях и исторических местах.....	99
Заключение.....	145
Список использованной литературы.....	148
Приложения.....	150

**МУЗЕЙ МЕН ТАРИХИ ОРЫНДАРДА ТАРИХ САБАҚТАРЫН ӨТКІЗУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ПРОВЕДЕНИЮ УРОКОВ ИСТОРИИ В МУЗЕЯХ И ИСТОРИЧЕСКИХ МЕСТАХ**

Басуға 18.09.2022 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 4

Подписано в печать 18.09.2022. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Офсетная печать.
Тип шрифта "Times New Roman". Условный печатный лист 4